

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

Татјана Грујић

**ПОЈМОВНЕ МЕТАФОРЕ ЗАСНОВАНЕ
НА ИЗВОРНОМ ДОМЕНУ МАШИНЕ У
ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

Докторска дисертација

Београд, 2018.

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF PHILOLOGY

Tatjana S. Grujić

**CONCEPTUAL METAPHORS BASED ON
THE SOURCE DOMAIN OF MACHINES
IN ENGLISH AND SERBIAN**

Doctoral Dissertation

Belgrade 2018

УНИВЕРСИТЕТ В БЕЛГРАДЕ
ФИЛОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Татьяна С. Груяич

**КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ МЕТАФОРЫ
ОСНОВАННЫЕ НА ИСХОДНОМ
ДОМЕНЕ МАШИНЫ В АНГЛИЙСКОМ И
СЕРБСКОМ ЯЗЫКАХ**

Докторская диссертация

БЕЛГРАД, 2018

МЕНТОР: др Катарина Расулић, ванредни професор
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЕНУ И ОДБРАНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

ДАТУМ ОДБРАНЕ РАДА: _____

Појмовне метафоре засноване на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику

Апстракт.

У овом раду представљени су резултати испитивања појмовних метафора заснованих на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику. Циљ овог истраживања је вишеструк. Првенствено се хтело поуздано и тачно утврдити, а затим и пописати, које домене апстрактног искуства структурише метафора МАШИНЕ у два анализирана језика и на који начин. У том циљу формулисана су метафоричка пресликавања заснована на овом изворном домену у енглеском и српском језику, која су затим разврстана према апстрактним доменима које структуришу. Идентификована и описана међудоменска пресликавања и из њих настала метафоричка проширења значења потом су упоређена како би се утврдиле сличности и разлике у метафоричкој концептуализацији и њеној језичкој реализацији. Коначно, уз помоћ критичке анализе метафоре, испитана је и идеолошка функција метафоре МАШИНЕ.

Испитивање је извршено на одабраној групи лексема којима се означавају основне врсте машина у оба анализирана језика: *machine, mechanism, machinery, lever, apparatus, operate, function, cog* и *efficiently* у енглеском, односно *машина, механизам, машинерија, полуга, апарат, функционисати, зупчаник, шраф* и *ефикасно* у српском језику. Језичка грађа на којој је истраживање обављено преузета је из репрезентативних електронских корпуса и обухватила је 11460 примера за енглески и 5890 примера за српски језик.

Истраживање је вршено у теоријском оквиру когнитивне лингвистике, односно теорије појмовне метафоре. Уопштено говорећи, теорија когнитивне метафоре постулира да метафора структурира човеково мишљење: апстрактни појмовни домени структурирају се метафоричким пресликавањима заснованим на доступном општем знању о изворним, најчешће конкретним, доменима. Наша анализа показује да се помоћу изворног домена машине у оба посматрана језика структурирају следећи циљни домени: ДРЖАВА, ДРУШТВО, ОРГАНИЗАЦИЈА, ПРИВРЕДА, ЧОВЕК, ПРЕБИВАЛИШТЕ, ЖИВОТИЊА И ПРИРОДА. Подударности су нађене и у погледу образаца метафоричних пресликавања, као и аспеката циљног домена

који метафора МАШИНЕ осветљава. Разлике су, тамо где их је било, најчешће бележене на нивоу језичких реализација.

Анализа је показала да је метафора МАШИНЕ систематична метафора: колокати претраживаних лексема које припадају изворном домену и сами се доследно користе да метафорично означе ентитете из циљног домена. Фокус ове метафоре првенствено је усмерен на поимање начина функционисања апстрактних домена и његову ефикасност. При томе се посматрани ентитет из циљног домена у највећем броју случајева поима као једно од следећег: скуп машина, засебна машина или неки њен део. Следствено томе, сам циљни домен концептуализује се двојачко: као машина (у највећем броју примера) или као скуп машина.

Код свих посматраних лексема уочено је метафорично проширење значења. Као семантички најпродуктивније у енглеском језику показале су се лексеме *machine* и *mechanism*, а у српском *машина* и *механизам*. Ове лексеме не само да су показале способност да структурирају све циљне домене из опсега метафоре МАШИНЕ него и велики број елемената унутар самих циљних домена.

Кад је реч о подлежајој идеологији која се скрива иза метафоре МАШИНЕ, наши налази указују да се на овај начин првенствено човек редукује, дехуманизује и деперсонализује (како на нивоу појединца, тако и на нивоу заједнице), чиме се лишава особености и слободне воље.

Кључне речи: изворни домен МАШИНЕ, машина, механизам, машинерија, полуга, апарат, појмовна метафора, концептуализација, когнитивна лингвистика, енглески језик, српски језик.

Научна област: Лингвистика

Ужа научна област: Когнитивна семантика, енглески језик, српски језик

УДК

Conceptual metaphors based on the source domain of MACHINES in English and Serbian

Abstract.

This thesis explores the conceptual metaphors based on the source domain of MACHINES in English and Serbian. The research was conducted with several goals: to reliably determine and list the fields of abstract experience structured by the MACHINE metaphor in the two languages and analyze how this structuring is conducted; to formulate the metaphorical mappings based on this source domain in English and Serbian, and classify them according to the identified target domains; to compare thus determined and described metaphorical mappings, together with the extended meanings motivated by them, in the two languages so that similarities and differences regarding the metaphorical conceptualizations and their linguistic manifestations could be identified; and, finally, to examine the ideological function of the MACHINE metaphor by means of critical metaphor analysis.

The research was conducted on the selected set of lexemes which denote basic machines in both languages: *machine, mechanism, machinery, lever(age), apparatus, operate, function, cog* and *efficiently* in English, and *mašina, mehanizam, mašinerija, poluga, aparat, funkcionisati, zupčanik, šraf* and *efikasno* in Serbian. The data were excerpted from the representative language corpora and included 11,460 examples for English and 5,890 for Serbian.

In the analysis we applied the theoretical framework of cognitive linguistics and conceptual metaphor theory, which was complemented by critical metaphor analysis. Generally speaking, conceptual metaphor theory postulates that metaphor structures thought: abstract conceptual domains are structured by metaphorical mappings based on the available general knowledge about source domains. Our findings demonstrate that the source domain of MACHINE structures the identical set of target domains in English and Serbian, which is as follows: STATE, SOCIETY, ORGANIZATION, ECONOMY, HUMAN BEING, PLACE OF RESIDENCE, ANIMAL and NATURE. Numerous similarities between English and Serbian have been identified with respect to the patterns of metaphorical mappings and target domain aspects highlighted by the MACHINE metaphor. The

differences, if identified, predominantly remained at the level of linguistic manifestations.

Our analysis reveals that MACHINE metaphor is systematic: the collocates of the analyzed source domain lexemes are also consistently used to metaphorically denote target domain elements. The meaning focus of this metaphor is (efficient) functioning of abstract domains. Target domain elements are conceptualized as: a group of machines, an individual machine, or a machine part. Consequently, entire abstract domains are conceptualized in two different ways: as machines (predominantly) or as a set of machines.

Metaphorical extensions of meanings have been observed in all the analyzed lexemes. Semantically most productive were *machine* and *mechanism* in English, and their Serbian counterparts *mašina* and *mehanizam*. These lexemes have shown ability to structure all the target domains from the MACHINE metaphor range, as well as a whole spectrum of elements belonging to these fields of abstract experience.

When it comes to the ideology hidden behind the MACHINE metaphor, our results suggest that it is primarily aimed at reducing, dehumanizing and depersonalizing human beings (be it on individual or group level) thus depriving them of individuality and free will.

Key words: source domain of MACHINE, machine, mechanism, machinery, lever, apparatus, conceptual metaphors, conceptualization, cognitive linguistics, English, Serbian.

Scientific field: Linguistics

Scientific subfield: Cognitive semantics, English linguistics, Serbian linguistics

UDK

САДРЖАЈ

I УВОД	1
1.1. Предмет истраживања и његова важност.....	1
1.2. Циљеви истраживања.....	4
1.3. Хипотезе истраживања.....	4
1.4. Грађа за језичку анализу.....	5
1.5. Организација излагања.....	6
II ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА	7
2.1. Когнитивнолингвистички приступ проучавању језика	7
2.1.1. Когнитивнолингвистички приступ категоризацији.....	8
2.1.2. Когнитивнолингвистички приступ полисемији.....	10
2.1.3. Утеловљеност когниције и њена утемељеност у искуству.....	12
2.1.4. Когнитивнолингвистички приступ проучавању метафоре.....	13
2.1.5. Разноврсност приступа појмовној метафори.....	14
2.1.6. Метафора у мишљењу, сазнању и језику.....	21
2.1.7. Класификације појмовних метафора.....	29
2.1.8. Мотивисаност појмовне метафоре. Проблем сличности.....	33
2.1.9. Метонимијска заснованост метафоре.....	35
2.1.10. Систематично груписање појмовних метафора.....	36
2.1.11. Идеолошка функција метафоре.....	38
2.2. Методолошки оквир истраживања.....	41
2.2.1. Методологија проучавања појмовне метафоре.....	41
2.2.2. Методологија предметног истраживања.....	44
III МЕТАФОРА МАШИНЕ	51
3.1. Дефинисање основних појмова изворног домена МАШИНА.....	51
3.2. Опис лексема којима се означавају одабрани прототипични представници изворног домена МАШИНА.....	55
3.3. Претходна когнитивнолингвистичка истраживања метафоре МАШИНЕ у енглеском језику.....	61
3.4. Претходна когнитивнолингвистичка истраживања метафоре МАШИНЕ у српском језику.....	68
IV РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА	79

4.1. Појмовни домени које се у енглеском и српском језику структурирају помоћу изворног домена МАШИНА	79
4.2. ДРЖАВА.....	83
4.2.1. Концептуализација државе као машине.....	84
4.2.2. Концептуализација државе као механизма.....	108
4.2.3. Концептуализација државе као машинерије.....	123
4.2.4. Концептуализација државе као полуге.....	137
4.2.5. Концептуализација државе као апарата.....	144
4.3. ДРУШТВО.....	158
4.3.1. Концептуализација друштва као машине.....	159
4.3.2. Концептуализација друштва као механизма.....	169
4.3.3. Концептуализација друштва као машинерије.....	177
4.3.4. Концептуализација друштва као полуге.....	180
4.3.5. Концептуализација друштва као апарата.....	182
4.4. ОРГАНИЗАЦИЈА.....	185
4.4.1. Концептуализација организације као машине.....	185
4.4.2. Концептуализација организације као механизма.....	206
4.4.3. Концептуализација организације као машинерије.....	212
4.4.4. Концептуализација организације као полуге.....	217
4.4.5. Концептуализација организације као апарата.....	220
4.5. ПРИВРЕДА.....	226
4.5.1. Концептуализација привреде као машине.....	227
4.5.2. Концептуализација привреде као механизма.....	237
4.5.3. Концептуализација привреде као машинерије.....	241
4.5.4. Концептуализација привреде као полуге.....	246
4.5.5. Концептуализација привреде као апарата.....	248
4.6. ЧОВЕК.....	253
4.6.1. Концептуализација човека као машине.....	253
4.6.2. Концептуализација човека као механизма.....	272
4.6.3. Концептуализација човека као машинерије.....	281
4.6.4. Концептуализација човека као полуге.....	286
4.6.5. Концептуализација човека као апарата.....	289

4.7. ПРЕБИВАЛИШТЕ.....	297
4.8. ЖИВОТИЊА.....	302
4.8.1. Концептуализација животиње као машине.....	302
4.8.2. Концептуализација животиње као механизма.....	303
4.8.3. Концептуализација животиње као машинерије, полуге и апарата...304	
4.9. ПРИРОДА.....	309
4.9.1. Концептуализација природе као машине.....	309
4.9.2. Концептуализација природе као механизма.....	311
4.9.3. Концептуализација природе као машинерије.....	313
V ЗАКЉУЧАК.....	319
ЛИТЕРАТУРА.....	353

Типографске конвенције

курзивом:

лексичке јединице, анализиране лексичке јединице које су употребљене у примерима преузетим из корпуса, наслови књига, називи речника и електронских корпуса, навођење примера у тексту, појмови на енглеском језику

МАЛИМ ВЕРЗАЛОМ:

метафоричка пресликавања, изворни и циљни појмовни домени

полуцрно:

наслови, поднаслови

Скраћенице

енг., Е: енглески

срп., С: српски

I УВОД

1.1. Предмет истраживања и његова важност

Предмет овог рада је метафоричка концептуализација заснована на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику. За испитивање метафоричке концептуализације у два посматрана језика користи се теоријски оквир когнитивне лингвистике. Примењујући теорију појмовне метафоре, у раду анализирамо на који начин одабрани скуп лексема енглеског и српског језика које припадају конкретном домену МАШИНЕ проширује значење на различите апстрактне домене (као што су ДРУШТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА, ЧОВЕК итд.) и утврђујемо метафоричка појмовна пресликавања која мотивишу таква семантичка проширења.

Појмовне метафоре засноване на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику до сада нису биле предмет свеобухватног истраживања. У овом раду се на основу исцрпне анализе проширивања значења одабраних лексема у енглеском и српском језику систематски утврђују и упоређују метафоричка пресликавања која извиру из домена МАШИНЕ и начини њиховог реализовања у двама посматраним језицима. Затим се на основу спроведене контрастивне когнитивносемантичке анализе разматрају и идеолошки аспекти такве метафоричке концептуализације.

Истраживање је обухватило део лексикона енглеског и српског језика који садржи лексеме из изворног домена МАШИНЕ код којих се очекивало проширење значења на различите циљне домене. Као саставни део свакодневног човековог живота, машине и алатке су у оба језика кодирани бројним лексемама које означавају различите врсте машина, њихове делове и са њима повезане радње. У овом раду је због његове природе и обима та бројна група морала бити редукована на: лексеме којима се исказују основне врсте машина (*machine, machinery, mechanism, lever, leverage, apparatus* у енглеском језику, односно *машина, машинерија, механизам, полуга* и *апарат* у српском), лексеме којима се означавају са њима најчешће повезане радње (*operate, function* у енглеском и

функционисати у српском), лексеме које означавају поједине делове (*cog* у енглеском, а *зупчаник* и *шраф* у српском), као и оне којима се описује пожељан начин рада (*efficiently* у енглеском и *ефикасно* у српском). Критеријуме за одабир анализираних лексема и детаљно образложење њиховог избора изложићемо нешто касније.

На основу резултата анализе образаца по којима одабране лексеме проширују значење утврђен је и пописан скуп циљних домена који се структурирају метафором МАШИНЕ и описан начин на који се они концептуализују. Другим речима, у овом истраживању испитана је мултивалентност метафоре МАШИНЕ. Под мултивалентношћу подразумева се способност једног изворног домена да служи за концептуализацију и структурирање различитих циљних домена. Ми смо овде утврдили и побројали појмовне домене који се поимају помоћу појмовног домена машина, идентификовали и описали међудоменска пресликавања и упоредили резултате анализе енглеског и српског језика.

Испитивање метафоричке концептуализације помоћу изворног домена МАШИНЕ важно је из неколико разлога.

Првенствено је релевантно са аспекта истраживања когнитивне функције језика: утврђивање опсега појмовних домена које структурира ова метафора у енглеском и српском језику пружа увид у начин на који њихови говорници поимају свет око себе. Ранији осврти на ову тему (Lakoff & Johnson 2003[1980]; Lakoff 1987, Kövecses 1988; 2000; 2010[2002]; Deignan 2005; Goatly 2007; Ђорђевић 2013; Grujić 2014; Grujić & Danilović Jeremić 2017) показују да је ова метафора честа у оба анализирана језика, што је сасвим очекивано ако се узме у обзир когнитивнолингвистичка теза о утеловљености когниције у искуству. Машине и алати су у последњих пар стотина година постали саставни, а однедавно и доминантан део човековог живота, па је сасвим очекивано да ће и језик изразити ту промену у свакодневном искуству. У том смислу важно је не само испитати појмовна пресликавања изворног домена машине на друге домене у енглеском и српском језику, већ и показати које аспекте овакво поимање прикрива у циљном домену и како, онда, доприноси обликовању и разумевању човекове стварности.

Даље, досадашња истраживања указују на то да ова метафора игра важну улогу у промовисању владајуће идеологије у савременом свету (Goatly 2007, Charteris-Black 2004; 2005). У теорији појмовне метафоре познато је да се коришћењем метафоре не само открива него и условљава, односно одређује поглед на свет. Стога је важно испитати да ли се и на који начин метафором МАШИНЕ промовише друштвена неједнакост, односно да ли она намеће слику света у којем је човек пасиван и где је његово понашање унапред одређено постојећим законитостима које не остављају простора за личну слободу, како је раније уочавано (Goatly 2007; Grujić 2014).

Говорећи са аспекта примењене лингвистике, неоспорна је и практична вредност резултата оваквих испитивања. Она се огледа у могућности примене добијених налаза у настави енглеског или српског као страног језика. Процес усвајања језика, познато је, увек захтева извесно когнитивно прилагођавање (Tyler & Evans 2001). Наиме, концептуализација искуства је у језику конвенционализована, а изворном говорнику доступна самим тим што је усвојио дати језик. Но, од језика до језика, концептуализације нису исте: у процесу усвајања језика често је потребно усвојити или сасвим нове или нешто другачије концептуализације. Налази добијени овим истраживањем могу помоћи ученику да своје знање о свету и перцепцији стварности реорганизује у складу са захтевима циљног језика. На пољу практичне примене појмовне метафоре у настави језика се далеко одмакло, нарочито кад је у питању енглески језик (Boers & Lindstromberg 2006; Holme 2009; Littlemore 2009; Tyler & Evans 2001; Tyler 2008; Radić Voјanić 2010, да наведемо само неке од бројних студија). Но, ова тема још ни издалека није исцрпена, посебно кад се има у виду важност коју когнитивна лингвистика придаје практичној примени, коју види као „један од својих дугорочних циљева и важан емпиријски тест за овај теоретски оквир“ (Langacker 2008). Оваква истраживања имају и додатну практичну вредност: утврђивање распона значења лексеме, односно идентификација значења насталих метафоричким проширењем, употпуњује семантички опис дате лексеме, те има велики значај за лексикографију.

Са аспекта теорије појмовне метафоре, и хипотезе о универзалности метафора, овакве студије су неопходне, јер проширују попис метафоричких

поимања уочених и описаних у светским језицима и представљају корак ближе за сада недостижном циљу: идентификацији појмовних метафора које су заједничке читавом човечанству.

1.2. Циљеви истраживања

Овај рад настоји да, користећи теоријски оквир когнитивне лингвистике, теорију појмовне метафоре и критичку анализу метафоре, оствари следеће циљеве:

1. да утврди који се све апстрактни домени метафорички концептуализују помоћу изворног домена МАШИНЕ и како је таква метафоричка концептуализација лексички реализована у енглеском језику;
2. да утврди који се све апстрактни домени метафорички концептуализују помоћу изворног домена МАШИНЕ и како је таква метафоричка концептуализација лексички реализована у српском језику;
3. да утврди поклапања, сличности и разлике у метафоричкој концептуализацији која извире из домена МАШИНЕ и начинима на које је она лексички реализована у енглеском и српском језику;
4. да утврди које аспекте циљних домена појмовне метафоре засноване на изворном домену МАШИНЕ установљене у енглеском и српском језику истичу у први план а које скривају, односно како доприносе обликовању и разумевању стварности.

1.3. Хипотезе истраживања

У овом истраживању смо, на основу ранијих испитивања метафоре МАШИНЕ у енглеском и српском језику (Lakoff & Johnson 2003[1980]; Lakoff 1987; Kövecses 1988, 2000, 2010[2002]; Deignan 2005; Goatly 2007; Ђорђевић 2013; Грујић 2014; Грујић & Даниловић Јеремић 2017) пошли од следећих претпоставки:

1. да и у енглеском и у српском језику лексема које се у свом основном значењу односе на домен МАШИНЕ у значајној мери проширују значења на

- различите апстрактне појмове, испољавајући притом знатне сличности али и одређене разлике;
2. да су ова семантичка проширења систематски мотивисана подлежањим метафоричким појмовним пресликавањима, која имају и одређену идеолошку улогу;
 3. да постоји велики степен сличности између енглеског и српског језика погледу домена апстрактног искуства који се концептуализују помоћу изворног домена МАШИНЕ;
 4. да постоји сличност у општим метафоричким пресликавањима заснованим на изворном домену МАШИНЕ у два анализирана језика;
 5. да ће се разлике између енглеског и српског језика појавити на нивоу језичких реализација метафоре МАШИНЕ.

1.4. Грађа за језичку анализу

Анализа је обављена на грађи која се састојала од 11460 примера за енглески и 5890 примера за српски језик. Сви примери су преузети из репрезентативних корпуса. За енглески језик је коришћен Британски национални корпус (*British National Corpus - BNC*), који садржи преко 100 милиона речи и обухвата и писани и говорни језик. Узорци писаног језика укључују различите функционалне стилове (књижевни, журналистички, научни, административни), док је говорни језик представљен транскрипцијом различитих ситуација (бележење састанака, телевизијских и радијских говорних емисија, спонтаних разговора и сл.). Базе овог корпуса у истраживању смо допунили Корпусом савременог америчког енглеског (*Corpus of Contemporary American English*) при претрази лексеме *machine*, а разлоге ћемо детаљније изнети у одељку у коме износимо резултате истраживања. Језички материјал за анализу српског језика преузет је из *Корпуса савременог српског језика 2013* Математичког факултета Универзитета у Београду. Овај корпус садржи 122 милиона речи и представља све функционалне стилове сем конверзационог, јер не садржи записе говорног језика. Начин одабира примера описаћемо у делу о методологији истраживања.

1.5. Организација излагања

Даље излагање је подељено на неколико поглавља. У другом поглављу представљамо теоријску и методолошку основу овог рада, осврћући се на когнитивнолингвистички приступ проучавању језика и категоризацији, и износећи основне постулате теорије појмовне метафоре, као и методолошку основу предметног истраживања.

Треће поглавље садржи преглед основних појмова изворног домена МАШИНЕ и претходних студија које су испитивале на њему засноване метафоричке концептуализације у енглеском и српском језику.

У четвртном поглављу су представљени резултати истраживања. Језичке реализације појмовних метафора заснованих на изворном домену МАШИНЕ у овом делу рада разврстане су према домену апстрактног искуства који структуришу у енглеском и српском језику, а на основу из корпуса прикупљених примера. Упоредени су добијени увиди за оба анализирана језика и систематизоване сличности и разлике у погледу метафора којима се циљни домен структурира, њихових језичких реализација и аспеката циљног домена који се метафором МАШИНЕ осветљавају. Тамо где је то било могуће, указано је и на аспекте циљног домена који ова метафора скрива, на основу чега су изведени закључци о томе какав се поглед на свет њоме афирмише.

Пето поглавље представља сажет, систематичан преглед налаза овог истраживања који се тичу метафоричке концептуализације анализираних појмовних домена и метафоричке мотивисаности уочених проширења значења посматраних лексема у енглеском и српском језику. У њему се уштавају и налази који се односе на идеолошку функцију метафоре МАШИНЕ.

II ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

2. 1. Когнитивнолингвистички приступ проучавању језика

У овом раду користи се теоретски оквир когнитивне лингвистике. Овај приступ анализи језика настао је осамдесетих година двадесетог века када је, као што је познато, настао процват истраживања на пољу когнитивне науке. Когнитивна наука дефинише се као „интердисциплинарна област која је објединила истраживања у психологији, вештачкој интелигенцији, лингвистици, филозофији и неуролошкој науци“ (Кликовац 2004: 7). Језик се у когнитологији користи као средство да се добије посредан увид у одређене когнитивне структуре, јер се процеси у уму не могу директно посматрати и испитивати (Пипер 2006).

У својим истраживањима, когнитивна лингвистика језику приступа као когнитивном феномену и, сходно томе, користи налазе других наука које проучавају когницију. Језик и његова употреба се, дакле, у овом приступу проучавају у вези са другим когнитивним активностима појединца (Пипер 2006).

За когнитивну лингвистику можемо рећи да је настала као „широк интелектуални покрет“ (Evans 2007: 22). То заправо значи да ни у почетку, ни током свог развоја, ово није била јединствена, канонизована теорија, већ скуп теорија које полазе од истих теоретских принципа. Током развитка, у оквиру овог правца настао је и јединствен метајезик који је „једним делом сасвим нов, једним делом делимично нов, а једним делом традиционалан“ (Пипер 2006: 12).

Но, сва когнитивнолингвистичка истраживања подразумевају посвећеност когнитивном (енг. *cognitive commitment*) и уопштавању (енг. *generalisation commitment*) (Lakoff 1990). Ово заправо значи да се језик у овом теоретском оквиру проучава и објашњава у складу са емпиријским сазнањима о људској когницији, мозгу и језику (Ibid.), при чему се тежи „формулисању општих принципа који су одговорни за све аспекте људског језика“ (Evans 2007: 89).

Сваки засебни ток у когнитивнолингвистичком подухвату развијао је сопствени приступ истраживању језика, тако да се теорија гранала у неколико смерова. Нов правац у проучавању метафоре и категоризације одредили су Лејкоф

и Џонсон (Lakoff & Johnson 1980, Lakoff 1987), Ланакер је утемељио когнитивну граматику (Langacker 1987, 1991), Талми (Talmy 2000a, 2000b) поставља основе когнитивне семантике, Фоконије (Fauconnier 1985) предлаже теорију менталних простора, за којом је уследила теорија појмовног обједињавања (Fauconnier & Turner 1998a, 1998b). Данас, после вишедеценијског плодног развоја не само ових већ и других праваца, уочава се све јача конвергенција међу њима, што наговештава могућност да се когнитивна лингвистика коначно интегрише и конституише као јединствена теорија (Langacker 2011).

Заједничко за све струје когнитивне лингвистике јесте да језик виде као „средство помоћу кога се информације организују, обрађују и преносе“ (Geeraerts & Cuyskens 2007: 4). Другим речима, овај теоретски правац усредсређен је на когнитивну функцију језика. Сматрајући да језик одражава мисао, когнитивни лингвисти – проучавајући његов систем, структуру и функције – заправо покушавају да открију обрасце поимања (Evans & Green 2006: 5).

Овакав приступ заснива се на претпоставци да наша интеракција са спољним светом није непосредна, него посредна, и да улогу посредника играју структуре формиране у људском уму. Језик је, дакле, за когнитивну лингвистику саставни део људске когниције и тек један од одраза општих когнитивних процеса, а не изоловани систем. Он је утемељен у људском животном искуству и као такав одражава човеково виђење и разумевање како просторног и телесног тако и друштвеног света. На језик се стога гледа као на „репозиториј знања о свету“ (Geeraerts & Cuyskens 2007: 5) у коме се на смислен начин похрањују сва наша претходна искуства и помоћу кога тумачимо нова. Из овога следи да је језик систем за категоризацију спољног света.

2.1.1. Когнитивнолингвистички приступ категоризацији

По когнитивној лингвистици, можемо закључити, сва језичка средства служе за изражавање човековог доживљаја света, односно тога како човек поима стварност. Један исти оквир, дакле, служиће човеку и за тумачење физичких искустава, и за разумевање појава које по својој природи нису конкретне, односно опипљиве. Ово је могуће захваљујући претпоставци да категоризација није прост

одраз објективне стварности, већ питање перспективе: у коју ће категорију бити сврстан неки ентитет не одређује сама његова природа, већ то како је људска бића сагледавају. У епистемолошком смислу ово даље значи да је људско поимање одређено телом у коме живимо и искуствима које доживљавамо, како као појединци, тако и као део колектива. Таква ментална представа, а језик је њен саставни део, посредује у односу између, филозофски говорећи, субјекта и објекта.

Својства која приписујемо неком ентитету нису, дакле, његова објективна својства, већ резултат чињенице да смо телесна, умна и друштвена бића. У том процесу утврђивања својстава велику улогу игра појмовна метафора. Когнитивна лингвистика, наиме, постулира да је људско мишљење у основи великим делом метафорично – да човек поима апстрактне ентитете тако што на њих преноси, односно учитава им знање које има о конкретним.

Сматра се да је ово могуће стога што су појмовне категорије људског ума флексибилне. Ова претпоставка у супротности је са класичном теоријом категорија и заснива се на другачијем моделу семантичких структура. Те структуре називају се прототипским категоријама и не могу се дефинисати јединственим скупом атрибута. Пингвин, на пример, нема способност летења, али га спремно сврставамо у категорију птица, упркос томе што не задовољава овај критеријум. То га чини мање репрезентативним припадником категорије, али га не искључује из ње. Гранична подручја једне категорије се, даље, могу преклапати са неком другом, јер линије разграничења нису сасвим јасне (Geeraerts 1989).

Овај поглед на категоризацију разликује се од традиционалног, тзв. класичног приступа, који се доминантно користио до друге половине двадесетог века. Он се заснивао на дефиницији скупа потребних и довољних особина за чланство у одређеној категорији, на основу кога се утврђивало да ли ентитет припада категорији или не (при чему је критеријум био бинаран, а не градуалан). Границе категорија сматрале су се јасним – са једне стране границе налазе се ентитети који у спадају у дату категорију, а са друге сви остали. Сви чланови категорије имали су једнак, односно равноправан, статус: били су њени подједнако добри представници (Taylor 1995).

Но, психолошка истраживања у другој половини двадесетог века бацају нешто другачије светло на категоризацију. Њихови налази показују да се у оквиру категорије могу издвојити центар и периферија, из чега следи да нису сви чланови њени подједнако добри представници (Berlin & Kay 1969), а уочава се и да границе категорија нису потпуно јасне, јер се категорије могу међусобно преклапати у одређеним контекстима (Labov 1973). Како у класичној теорији није било места ни за више и мање централне, ни за граничне припаднике категорије, развија се теорија прототипске категоризације (Rosh 1973, 1975a, 1975b, 1978, Rosch & Mervis 1975), по којој се у центру категорије налази њен најбољи представник, односно прототип, око кога се позиционирају други чланови по критеријуму сличности са прототипом. Припадници се, дакле, у категорије групишу по принципу породичне сличности (енг. *family resemblances*) тако да најбољи представник дели максималан број својстава са другим члановима исте, а минималан са елементима неке друге категорије (Rosch & Mervis 1975). Када се ови увиди примене на семантику, показује се да значења полисемичних речи формирају категорије унутар којих се повезују путем принципа породичних сличности тако да је једно значење централно (односно прототипично), док се друга надовезују на њега на основу одређених сличности (Lakoff 1987).

2.1.2. Когнитивнолингвистички приступ полисемији

Когнитивна лингвистика, дакле, значење види као појмовни садржај који је језик организовао. Стога између језичког значења и мисаоног представљања у квалитативном смислу нема разлике (Talmy 2011: 624). Но, чињеница је да однос између означеног појма и речи којом се означава није једностран. Са једне стране, у језику се исти ентитет може означити различитим лексемама (када говоримо о синонимији), а са друге једна иста лексема често означава различите ентитете (полисемија). У овом другом случају, пошто овај језички феномен посматра као један вид категоризације, когнитивна лингвистика сматра да се значења полисемичне речи могу сврстати у зракасту мрежу са јединственим центром и зрацима усмереним у различитим правцима (Brugman & Lakoff 1988; Taylor 1995). Унутар мреже значења постоје везе које се успостављају на различите начине.

За илустрацију тога како се посредством неколико когнитивних процеса могу на систематски начин повезати различита значења послужиће нам анализа енглеске лексеме *school* (преузета из Dirven & Verspoor 2004: 33). Централно значење лексеме односи се на институцију, односно зграду (као у енг. *Is there a school nearby?*). Из њега се мање централна значења рачвају у следећа три правца: 1) метонимијски повезана значења где ова лексема означава наставу (енг. *School begins at 9 a.m.*), али и ученике и наставнике (енг. *The school is going to the British Museum tomorrow*) захваљујући метонимији ЦЕЛИНА ЗА ДЕО (а народном етимологијом за латински термин *scolu*, а не *schola*, успоставља се и метафоричко проширење овог значења и на скупину риба); 2) упосебљена значења где ова лексема означава одређен тип школовања: универзитетско школовање (енг. *At 18 she went to law school*) и посебан курс (енг. *Where is the summer school on linguistics to be held?*); и 3) значења настала уопштавањем основне семантике где ова лексема означава групу уметника који имају заједнички стил (енг. *Van Gogh belongs to the impressionist school*) и групу људи који имају заједничко мишљење (енг. *There are two schools of thought on drinking red wine with fish*).

Дакле, процеси одговорни за проширење значења су општи когнитивни процеси, а често средство за успостављање везе између централног и осталих значења је метафора, као у случају полисемичног предлога *over* у енглеском (Brugman & Lakoff 1988), да наведемо само један пример. На овај начин се у когнитивнолингвистичком приступу полисемији повезују примарна и секундарна, односно основна и изведена значења речи, тј. показује се систематска мотивисаност проширења значења (Gibbs 2006). Наравно, исти ови и слични когнитивни процеси мотивишу и значења других језичких структура, нпр. глаголских времена, о чему смо раније писали (Грујић 2012, 2013).

Испитујући везу између појмовне структуре и концептуализације, односно између тога како је сазнање представљено у уму и процеса изградње значења, когнитивна семантика заправо „језик користи као увеличавајуће стакло кроз које је могуће посматрати когнитивне феномене“ (Evans 2007: 26). Теорија појмовне метафоре, која нас овде првенствено занима, само је један од праваца когнитивне семантике. Но, сви ови правци поштују четири водећа принципа, а то су: 1) премиса о утеловљености когниције; 2) премиса да је семантичка структура одраз

појмовне структуре; 3) премиса да је представа о значењу енциклопедијска; и 4) премиса да је концептуализација изградња значења (Evans 2007). Значај премисе о утеловљености когниције размотрићемо посебно у наредном одељку. Што се осталих премиса тиче, когнитивна семантика сматра да је семантичка структура по својој природи енциклопедијска. То значи да лексички појам није прост, уредан и прегледан скуп значења какав налазимо у речнику, него средство помоћу кога се приступа непрегледним складиштима знања о одређеном појму или појмовном домену. Другим речима, значење речи и фраза се не може посматрати одвојено од осталог знања, јер су ове заправо „тачке приступа“ (енг. *access nodes*), како их назива Ланакер (Langacker 1987: 163), сложеној мрежи човековог знања. Филморовом терминологијом речено, унутар система међусобно повезаних појмова, или оквира (енг. *frame*), сваки елемент постаје доступан оног тренутка када се било који други употреби у говору. Речи служе као својеврсни подстицај или окидач који покреће процес изградње значења (Evans & Green 2006). У том процесу енциклопедијско знање игра важну улогу, јер се управо оно активира при изградњи значења. Саставни део енциклопедијског знања су и идеализовани когнитивни модели (енг. *idealized cognitive models*), како Лејкоф (1987) означава човекове менталне представе знања о свету. Они су апстрактне категорије које садрже схематизоване представе о појмовима. Процес изградње значења, који се одвија на појмовном нивоу, укључује ово знање, али и низ појмовних операција чији је значење коначни резултат. Значење, дакле, по когнитивним лингвистима произилази из концептуализације – оно се не налази искључиво у језику.

2.1.3. Утеловљеност когниције и њена утемељеност у искуству

Од самог настанка когнитивне лингвистике један од њених кључних појмова је био појам утеловљености (енг. *embodiment*). Сматра се, наиме, да ни менталне, ни језичке категорије не могу бити апстрактне и одвојене од тела (Johnson 1987). Напротив, „категорије формирамо и разумемо на основу искуства, а у складу са ограничењима које нам намеће људско тело“ (Barcelona & Valezuela 2011: 19). Утеловљеност претпоставља да су појмови којима човек барата у великој мери засновани како на искуству стеченом у току сопствене телесне

интеракције са средином, тако и на психолошкој или неуронској структури људског бића (Talmy 2011). Дакле, појмовне категорије, значења речи и реченица и језичких структура, без обзира на ниво, увек су мање или више мотивисана искуством, и то најчешће телесним искуством. Следствено томе, и најапстрактније знање биће, бар делимично, утемељено у непосредном телесном доживљају света, о чему је много писано у когнитивној лингвистици (Lakoff & Johnson 2003 [1980], 1999; Lakoff 1987, 1993; Gibbs 1994, 2006; Croft & Cruse 2004).

Хипотеза о утеловљености значајна је са становишта овог рада, јер игра посебну улогу у проучавању појмовне метафоре. У теорији појмовне метафоре, наиме, полази се од тога да се она не може ни замислити, а камоли разумети ако се искључи искуствена основа (Lakoff & Johnson 2003 [1980]). Сматра се да је људски ум утеловљен: наш појмовни систем се формира и добија значење путем тела. Сама природа људског тела обликује и могућности за концептуализацију и категоризацију, а самим тим одређује и која ћемо телесна искуства моћи да пресликамо, односно које ћемо метафоре имати у језику и шта ће оне значити (Lakoff & Johnson 2003[1980], 1999). Телесна искуства која се редовно понављају мотивишу успостављање повезаности између различитих конкретних и апстрактних појмовних домена (Gibbs 2006). Наравно, метафоре нису утемељене само у телесном искуству, већ и у друштвеној и културној пракси. Другим речима, теорија појмовне метафоре „показује на који се начин посредством људске физичке конституције, когнитивних способности и интеракције са спољним светом успостављају везе између појмова који припадају различитим појмовним доменима“ (Gibbs 2006: 96).

2.1.4. Когнитивнолингвистички приступ проучавању метафоре

Метафора је појава која истраживаче интригира вековима. Испитивање метафоре под когнитивнолингвистичким оквиром започели су осамдесетих година прошлог века Лејкоф и Џонсон (Lakoff & Johnson 1980). Своје налазе објавили су под насловом *Metaphors We Live By* и поставили камен темељац за даља слична истраживања. Њихови су увиди касније проширени и продубљени

(Johnson 1987, 1993; Lakoff 1987, Lakoff & Turner 1989; Sweetser 1990; Turner 1991; Lakoff & Johnson 1999; Kövecses 2002), испитани су разни аспекти метафоре у разним језицима, а ипак тема још увек није исцрпена. Напротив, метафора је централна тема когнитивне лингвистике од настанка овог приступа до данас.

Многобројна и плодносна испитивања метафоре из когнитивнолингвистичке перспективе резултирала су теоријским оквиром који је данас познат као теорија појмовне метафоре (енг. *Conceptual Metaphor Theory*), или теорија когнитивне метафоре (енг. *Cognitive Metaphor Theory*), и ми ћемо га применити у овом раду. Према когнитивним лингвистима (Lakoff & Johnson 2003[1980], Lakoff 1993) полазно становиште при проучавању метафоре је, како га сумира Кевечеш (Kövecses 2010: x), да је метафоричност „својство не језика него поимања“, и да метафора јасно одражава везу између језика и људске когниције (Grady 2007). Другим речима, метафоричност језика резултат је и одраз метафоричности мишљења: о држави, на пример, говоримо као о машини зато што о њој и мислимо као о машини, тврде когнитивни лингвисти.

Метафора, како је види овај теоретски оквир, првенствено служи бољем разумевању датог појма. Она, даље, није само украсна стилска фигура коју умеју да користе само надарени уметници и говорници, већ свеprisутно својство свакодневног говора, што је заправо само одраз њене свеprisутности и неизбежности у људском мишљењу. Појмовне метафоре су, дакле, пресликавања између појмовних домена која структурирају наше расуђивање, искуство и свакодневни језик (Lakoff & Johnson 1980, 1999). Другим речима, метафора се у когнитивној лингвистици схвата, да парафразирамо Кевечеша (Kövecses 2010: xi), као „драгоцена алатка когниције, без које не би могли да живе ни песници ни обични људи“.

2.1.5. Разноврсност приступа појмовној метафори

Данас се, после више деценија проучавања, у лингвистици разликује неколико модела метафоре произашлих из различитих теоретских дефиниција овог феномена (Giora 2001). Ми ћемо, како смо већ напоменули, у свом истраживању користити модел когнитивне метафоре који су развили Лејкоф и

Џонсон. Но, сматрамо да је овде потребно да се укратко осврнемо и на неколико других модела који се све више користе у теоријским и емпиријским истраживањима, како бисмо адекватније представили контекст у коме се одвијају савремена проучавања метафоре (детаљније у Steen 2007).

Дакле, поред дводоменског модела који су развили Лејкоф и Џонсон (Lakoff & Johnson 1980, 1999a), поменућемо и вишепросторни модел Фоконијеа и Тарнера (Fauconnier & Turner 1996, 1998, 1999, 2002; Turner & Fauconnier 1995, 1999, 2000), модел прикључења класи (Glucksberg 1991, 2001; Glucksberg, Brown & McGlone 1993; Glucksberg & Keysar 1990, 1993; Glucksberg & McGlone 1999; Keysar & Glucksberg 1992; Keysar et al. 2000) као и хипотезу о „каријери метафоре“ (Gentner & Bowdle 2001; Gentner, Bowdle & al. 2001; Bowdle & Gentner 2005). Осврнућемо се и на модел анализе метафоре у оквиру дискурсне динамике (Cameron 2008; Cameron et al. 2009) и теорије релевантности (Sperber & Wilson 1985; Sperber & Wilson 1995; Wilson & Sperber 2004; Wilson & Carston 2006; Sperber & Wilson 2008). Упркос разликама међу њима, сви ови модели метафору сматрају феноменом мишљења, из кога се изводи језички израз, и сви се баве улогом појмовних структура и језичких облика у психолошкој обради и когнитивној представи метафоре.

Теорија појмовне метафоре, како смо већ напоменули, сматра да је метафоричност централно, а не маргинално својство и мишљења и језика. Она структурира мишљење и знање, темељи се на физичком искуству и неопходна је за поимање апстрактног. Она представља везу између идеја, односно појмова. У дводоменском моделу који су развили Лејкоф и Џонсон (1980), под метафором се подразумева поимање једног појмовног домена помоћу другог, при чему се појмовни домен може дефинисати као било која кохерентна организација искуства (Kövecses 2010: 4). Овако схваћена појмовна метафора уобичајено се исказује обрасцем ЦИЉНИ ДОМЕН ЈЕ ИЗВОРНИ ДОМЕН (или ПОЈМОВНИ ДОМЕН А ЈЕ ПОЈМОВНИ ДОМЕН Б), на пример ДРЖАВА ЈЕ МАШИНА (који даље има своје језичке реализације попут *Ми смо држава у ремонту*). Типично се, дакле, појмовни домен који служи за разумевање (у горњем случају МАШИНА) назива изворним доменом, док се домен који се разумева (ДРЖАВА) назива циљним доменом.

Другим речима, у дводоменском моделу метафора је заправо пресликавање са изворног појмовног домена на циљни.

Под појмовним доменима подразумевају се широка и општа поља људског искуства, која могу бити како конкретна, тако и апстрактна, а међу којима се одвијају конвенционализована и систематска појмовна пресликавања. Пресликавања су заправо појмовне кореспонденције између елемената, односа и атрибута у два појмовна домена. За илустрацију нек нам овде послужи већ школски пример, појмовна метафора ЉУБАВ ЈЕ ПУТОВАЊЕ (Lakoff 1993), у којој се путници пресликавају на љубавнике, само путовање на догађаје у вези, препреке на путу на потешкоће, а пређена раздаљина на постигнути напредак у квалитету односа. Ова се појмовна пресликавања лингвистички манифестују, односно имају своје језичке реализације, попут *Гледај докле смо стигли; Путеви су им се раздвојили; Ова веза је у ћорсокаку; Мислим да ово више не води никуда* и сл. (примери преузети из Кликовац 2004: 13). Напомињемо да језичке реализације метафоре могу бити врло конвенционалне, али и иновативне. Наведени примери су конвенционалне језичке реализације метафоре ЉУБАВ ЈЕ ПУТОВАЊЕ, док њену неконвенционалну реализацију налазимо у исказу *Нисам више хтео да будем резервна гума у тој вези*. Што се тиче обраде, у дводоменском моделу се сматра да постоји директна веза између појмовне структуре идеја и когнитивних процеса, односно њиховог производа – когнитивне репрезентације.

Нешто другачије гледиште заступају Фоконије и Гарнер, творци вишепросторног модела познатог и као теорија појмовног обједињавања (енг. *Conceptual Integration Theory*), односно теорија стапања (енг. *Blending Theory*). У овом се приступу, уместо Лејкофовог класичног модела са два домена, користи модел са најмање четири појмовна, односно ментална, простора (енг. *mental space*). Два од ова четири одговарају Лејкофовом изворном и циљном домену, док трећи (генерички простор) садржи све што је за прва два заједничко у сваком тренутку развијања мреже појмовног сједињавања. Четврти простор је резултат пресликавања – стопљени простор, односно амалгам¹. Другим речима, значење је резултат процеса изградње значења у који су укључени бројни елементи. И сам

¹ У овом раду употребљаваћемо когнитивнолингвистичку терминологију предложену у хрестоматији Расулић и Кликовац (2014).

ментални простор дефинише се као скуп појмова који се гради, односно настаје, током мишљења и говора. Овај скуп треба посматрати у односу на оквир (енг. *frame*) који даје структуру нашем појмовном и друштвеном животу. Оквир је, дакле, скуп у коме су елементи и односи већ познати (Fauconnier 2007).

У моделу Фоконијеа и Гарнера, дакле, постоје (најмање) два улазна простора (енгл. *input spaces*), која, грубо говорећи, одговарају изворном и циљном појмовном домену код Лејкофа. Улазни простори садрже елементе искуства који се приликом појмовне интеракције пресликавају и динамички упарују. Елементи универзалног искуства који су заједнички за оба улазна скупа налазе се у генеричком простору (енг. *generic space*). Резултат међупросторног пресликавања је амалгам – ментални простор у коме се налазе елементи улазних простора, али и новонастале везе међу њима, којих на почетку овог процеса није било. Овакав приступ нуди објашњење значења метафора какве налазимо у нашироко навођеном примеру *Овај хирург је касарин* (енг. *This surgeon is a butcher*).

Да појаснимо, када се на горњи исказ примени Лејкофов модел појмовне метафоре, уочена међудоменска пресликавања (између касарина и хирурга, животиње и људског бића, сатаре и скалпела) и даље ни на који начин не имплицирају да је хирург некомпетентан, односно не објашњавају један важан елемент значења исказа. По теорији појмовног обједињавања, амалгам структуру добија не само од изворног домена него од оба улазна простора: од циљног улазног простора узима идентитет особе која оперише (хирург) и која се оперише (пацијент), као и простор (операциона сала), док из изворног улазног простора узима активности на које асоцира улога „касарина“. Обједињавање се даље развија сопственом динамиком захваљујући некомпатибилности упарених средстава и циљева из улазних простора. Из неспојивости касариновог средства за рад са хирурговим циљем тако, заправо, произилази централна импликација значења овог исказа (Grady, Oakley & Coulson 1999). Иако се може применити и на конвенционалне метафоре каква је ВРЕМЕ ЈЕ ПРОСТОР (видети Fauconnier & Turner 2008), важно је напоменути да се помоћу овог приступа обично анализира иновативан или јединствен језички материјал.

Трећи модел који ћемо овде поменути не припада теоретском оквиру когнитивне лингвистике. Реч је о моделу прикључења класи, који метафору

посматра помоћу три појмовне категорије. Једна од њих садржи циљни појам, друга изворни, а трећа је првим двама надређена категорија која садржи појмове сличне оном који преносник метафоре (енг. *vehicle*) означава. То, дакле, значи да у исказу *Мој посао је робија* постоји циљна појмовна категорија за појам *посао*, изворна појмовна категорија за преносник *робија* и надређена, општија категорија која садржи тескобне и сличне ситуације (Glucksberg & McGlone 1999: 1542). У овом моделу метафоре, међутим, између појмовних категорија не долази до пресликавања, већ се својства изворне приписују циљној путем прикључења класи. Изворна категорија (робија) се, дакле, прикључује одговарајућој надређеној категорији (тескобне ситуације), а њена својства се затим приписују циљној категорији (посао). И овај модел се, као и Фоконијеов и Тарнеров, махом користи за анализу иновативних метафора и на њега се у овом раду више нећемо освртати.

У четвртном приступу метафори као својству мишљења на изванредан начин се обједињавају поједини елементи раније описаних модела. Трудећи се да помире заговорнике међусобно искључивих модела обраде метафоре, творци хипотезе о „каријери метафоре“ сматрају да број и врста појмовних структура потребних за разумевање метафоре зависе од степена конвенционалности метафоричког израза (Gentner & Bowdle 2001). За иновативне метафоре потребне су само две, које одговарају изворном (или основном, енгл. *base*) и циљном домену у теорији појмовне метафоре. Код иновативних метафора и основни и циљни домен су још увек онтолошки засебни, те се оне тумаче на тај начин што се домени међусобно пореде, при чему се активно траже кореспонденције између елемената побуђених појмовних структура, док се истовремено њихова неупоредива својства занемарују. Овај процес одговара одвијању међудоменских пресликавања у дводоменском моделу. Но, аутори постулирају и могућност да једном успостављен систем осветљених аспеката прерасте у апстрактну метафоричну категорију, у ком случају и основни и циљни ентитет постају њени саставни елементи. Уколико се јаве и друге метафоре које се могу појмити помоћу истог процеса, новоформирана апстрактна категорија опстаје. У противном не настаје. На тај начин метафоричне категорије настају као „нуспроизвод процеса поређења и могу се похранити одвојено од првобитних основних и циљних појмова“ (Gentner & Bowdle 2001: 228). Метафора која је опстала улази у следећу

фазу развоја „каријере“, када успостављена метафорична категорија стиче стабилност: понављано упоређивање исте метафоричне основе и различитих циљних ентитета доводи до истог основног тумачења. Поред тога што постаје стабилна, ова категорија почиње и конвенционално да се повезује са основним термином, који у том тренутку постаје полисемичан. Другим речима, за тумачење конвенционалне метафоре потребне су три појмовне структуре, које су упоредиве са онима постулираним у моделу прикључења класи: циљни појам до чијег разумевања долази приписивањем атрибута подређене класе раније успостављеној надређеној класи. Проширење значења лексеме из основног домена је, по овом моделу, могуће само ако постоји систематска повезаност међу његових и атрибута циљног домена. Другим речима, овај модел предвиђа да метафора „*Сунце је мандарина*“ неће резултирати новим значењем лексеме *мандарина*, јер уочени заједнички атрибути појмова *сунце* и *мандарина* (нпр. округло и наранџасто) нису повезани на систематичан начин. Но, код конвенционалних метафора, тамо где систематичне везе постоје, лексема из основног домена је постала полисемична: она означава и појам из основног домена и са њим повезану надређену метафоричку категорију. На крају „каријере“ метафоре постају „мртве“: веза између значења више није препознатљива из различитих разлога.

Оно што се не сме потценити код овог модела јесте важност коју придаје степену конвенционалности метафоре. Он, наиме, као што смо раније изнели, постулира различиту врсту обраде у зависности од тога да ли је реч о иновативној или конвенционалној метафори. Иновативне се обрађују поређењем, а конвенционалне категоризацијом. Прецизније, при новој метафоричној употреби основне лексеме поређењем се успоставља, односно конструише, и њено ново значење, при чему се активирају два појмовна домена. Током развоја „каријере метафоре“ ово значење се оснажује и лексикализује. Но, у тој фази, када је лексема постала полисемична, значење се не мора нужно конструисати на лицу места при свакој поновљеној употреби. Како је при првобитној конструкцији значења формирана надређена апстрактна категорија, довољно је призвати сећање на претходну употребу, не активирајући циљни домен.

Метафора се може посматрати и као саставни елемент сложене динамике свакодневне употребе језика (Cameron 2008; Cameron et al. 2009). Овај приступ метафори не прилази искључиво као делу когниције, већ превасходно као средству помоћу кога се могу разоткрити идеје, вредности и ставови које говорници заступају (Ibid.). Истраживачи који користе овај оквир фокусирају се на динамичност метафоре у дискурсу, која подразумева непрекидну промену. Кроз ову призму виђена метафора није „статично, непроменљиво пресликавање“ (Cameron et al. 2009), него је појава привремене сталности која настаје интеракцијом контекстуализоване језичке употребе и когниције. Динамика дискурса, дакле, метафоричку активност види као процес који се одвија и може посматрати на нивоу употребе. Анализом метафоричких образаца и идентификацијом тема око којих се метафоре групишу утврђује се које идеје, ставове и судове говорници износе, прихватају или одбацују у току дискурсног догађаја или неке његове епизоде. Дискурсна динамика, даље, предвиђа да ће се неке метафоре нужно стабилизovati у језику, што одговара конвенционалној фази у „каријери метафоре“ и повезује ова два модела анализе.

По теорији релевантности (Sperber & Wilson 1985; Sperber & Wilson 1995; Wilson & Sperber 2004; Wilson & Carston 2006; Sperber & Wilson 2008) међудоменска пресликавања не играју пресудну улогу при разумевању метафоре. Сматрајући да људска спознаја и комуникација имају заједничку функцију – побољшање когнитивног система знања/веровања, ови теоретичари држе да сваки исказ представља захтев за пажњу и код саговорника побуђује очекивање да ће бити релевантан, односно да ће после уложеног когнитивног напора резултирати неким новим когнитивним ефектом. При томе се постулира да саговорник тумачења изводи по реду доступности, следећи линију мањег когнитивног напора, и да се зауставља када постигне очекивани степен релевантности (Wilson & Sperber 2004: 613). Метафора се, попут других стилских фигура, у овом моделу схвата као „слободни говор“ (енг. *loose talk*), говор за који (иако није нужно истинит), као и за све друге исказе, важи претпоставка о оптималној релевантности. Дакле, метафорични искази попут горенавођеног *Овај хирург је касатин* тумаче се тако што се на основу енциклопедијског знања о хирурзима и касатима изводе закључци и (јаке или слабе) импликатуре о хирурговој природи,

(не)прецизности, спољном изгледу, али и односу и опхођењу према пацијенту. Овај модел, дакле, сматра да се метафоре разумевају на исти начин као и сви други искази. Једина разлика је у томе што се, како се значење исказа удаљава од дословног, повећава и број за његово тумачење потребних слабих импликатура (Sperber & Wilson 2008: 103).

Упркос међусобним разликама, описани модели анализе метафоре не морају бити међусобно искључиви чак ни онда када су наизглед непомирљиви и извесна конвергенција међу њима може се уочити већ данас (видети Tendahl & Gibbs 2008; Rasulić 2017). Ми смо у овом раду применили дводоменски модел, односно теорију појмовне метафоре, сматрајући да његове теоретске и методолошке претпоставке омогућавају јединствен и свеобухватан поглед на метафору у уму и речи, што ћемо образложити у наредном одељку.

2.1.6. Метафора у мишљењу, сазнању и језику

У когнитивној лингвистици сматра се, како смо већ напоменули, да појмовна метафора структурише мишљење и сазнање. Како појмовна метафора „функционише на нивоу мишљења“ (Deignan 2005: 14), следи да ју је могуће открити и испитати путем лингвистичких истраживања, јер се мишљење одражава у језику. Другим речима, потребно је утврдити обрасце у језику који потврђују, односно доказују постојање подлежаће појмовне метафоре. Ове језичке обрасце, следећи Стена (Steen 1994), означавамо као језичку метафору, коју не треба потпуно поистоветити са појмовном метафором. Језичка метафора је, заправо, језичка реализација појмовне (Lakoff 1993). Како су овакве метафоре у језику веома честе, сматра се да и менталне структуре које оне изражавају морају бити од велике важности. Као нарочит доказ за ову тврдњу узимају се такозване конвенционалне, или „мртве“ метафоре, које су толико уобичајене и необележене да их говорници једноставно и не примећују: оне се употребљавају аутоматски, несвесно, односно без размишљања (Lakoff & Johnson 1980; Gibbs 1994). Сматра се, дакле, да се појмовне метафоре налазе у дубини, а не на површини нашег појмовног система, и да стога морају бити од велике важности за његово разумевање.

Са тог места у дубокој позадини појмовног система оне, сматрају когнитивни лингвисти, структурирају и наше свеукупно знање. Оне, са једне стране, омогућавају приступ новим појмовним доменима „обезбеђујући метафоричне скеле из других, познатијих домена“ (Allbritton 1995: 43), док, са друге, представљају кохерентан оквир (или схему) помоћу кога поимамо свакодневне појаве, од времена и осећања, до политике и друштва. Са сазнајног аспекта, дакле, метафоре су кохезивно средство помоћу кога човек, у покушају да докучи свет, повезује делиће фрагментарног знања у разумљив и наоко логичан систем.

Потврда за ову тврдњу је и чињеница да се о неким апстрактним доменима практично не може говорити неметафорично. Реди (Reddy 1979) ово доказује на примеру говора о комуникацији, који је скоро немогућ без метафоре проводника (нпр. *Није успео да пренесе своје мисли на папир; Порука је коначно допрла до њега; То су само празне речи;*), Лејкоф и Гарнер (Lakoff & Turner 1989) и Свитсер (Sweetser 1990) осврћу на то како о поимању говоримо помоћу глагола перцепције, на пример визуелне (*Видиш ли на шта мислим? Са моје тачке гледишта, то није проблем;*), а Кевечеш (Kövecses 1991; 2000) на метафоричну концептуализацију емоција (на пример беса као течности у садржатељу: *Љутња је кључала у њему; Дигао јој се поклопац*). Њихови, и бројни други увиди, указују на то да се о апстрактним појмовним доменима мисли, а последично и говори, помоћу конкретних, познатих и свакодневних појмовних домена о чијој структури и особинама имамо велико искуствено знање.

Из постулиране когнитивне и сазнајне функције метафоре и њене утемељености на физичком искуству, које је за људску врсту истоветно, настала је хипотеза о универзалности овог феномена. Она делује веома примамљиво и истраживања која је потврђују не могу се занемарити. Досадашња испитивања показују да су нека од телесних искустава и њихова интерпретација универзални – метафоре које се на њима темеље имају иста или слична пресликавања у различитим језицима (Sweetser 1990), а нека се разликују од културе до културе. Наиме, исте или сличне метафоре идентификују се у типолошки и културно удаљеним језицима. На пример, метафора СРЕЋА ЈЕ ГОРЕ, СРЕЋА ЈЕ ТЕЧНОСТ У САДРЖАТЕЉУ и СРЕЋА ЈЕ СВЕТЛОСТ уочена је у енглеском, мађарском и кинеском, а

делимичне сличности у концептуализацији беса као течности у садржатељу запажене су, поред ова три, и у јапанском, зулу и пољском језику, на пример (Kövecses 2010). Сматра се да се универзалност метафоре БЕС ЈЕ ВРУЋА ТЕЧНОСТ У САДРЖАТЕЉУ може приписати истоветности, односно универзалности људске физиологије, јер је доживљај беса праћен повишењем како крвног притиска тако и телесне температуре. Кад је реч о енглеском и српском језику, међу њима су утврђене велике сличности метафора заснованих на појму садржавања (Кликовац 2000), вертикалности (Расулић 2004) и схеме путање (Весић Павловић 2015), да поменемо само нека. Истраживања универзалности метафора отежава чињеница да, и поред преданог и плодносног рада бројних лингвиста, још увек не постоји исцрпан попис метафора у појединачним језицима, а самим тим ни њихова темељна анализа.

Већ смо више пута напоменули да се под појмовном метафором подразумева поимање једног појмовног домена помоћу другог. У питању је, дакле, ментална активност која омогућава људима да „појме себе и свет око себе путем појмовног пресликавања знања са домена на домен“ (Gibbs 1994: 207). Под доменом се подразумева, да поновимо, „кохерентно поље концептуализације на основу које се карактеришу семантичке јединице“ (Langacker 1987: 488). Домени који се поимају означавају се као циљни (енг. *target*), док се домени помоћу којих се поима називају изворним (енг. *source domain*). Шта је својствено једнима, а шта другима?

Досадашња истраживања умногоме су потврдила првобитне наводе Лејкофа и Џонсона: изворни домени типично припадају свету конкретног и јасно су оцртани, док су циљни домени претежно апстрактни и немају јасну структуру. Типично, показују истраживања, као изворни домени користе се: људско тело, болест и здравље, животињски и биљни свет, грађевине, алати и машине, спортови и игре, новац и економске трансакције, храна и кување, хладноћа и топлота, светлост и тама, силе, кретање и смер (Kövecses 2010[2002]). Они човеку служе за поимање апстрактних и дифузних домена који немају јасне границе, а међу којима су, по Кевечешу (Ibid.) најчешћи мишљење, друштво и нација, привреда, политика, комуникација, међуљудски односи, емоције, морал, време, живот и смрт, религија, те догађаји и радње. Уопштено говорећи, „циљни домени

припадају вишем нивоу који обухвата психолошка и ментална стања и догађаје, друштвене групе и процесе и личне доживљаје“ (Kövecses 2010: 28). Наравно, овај преглед најзаступљенијих домена треба узети са резервом због раније већ поменутог недостатка исцрпног пописа свих метафора у свим језицима и анализе њихове учесталости, што представља подухват огромних размера.

Но, слика света која настаје из горњег пописа изворних домена дирљиво је једноставна: „У њему постоје људи, животиње и биљке; људи живе у кућама, имају тела, једу, разболевају се и оздрављају; крећу се и путују; живе у физичком окружењу са разноврсним предметима и материјама; предмети и материје имају разнолика својства; физичко окружење утиче на људе; људи праве алатке, раде и улазе у различите трансакције с другим људима“ (Kövecses 2010: 23, превод преузет из Кликовац 2004: 17). Тај, човеку добро познати свет, служи за поимање појава „вишег нивоа“ – како садашњих, тако и будућих, све сложенијих аспеката живота.

Управо због њихове сложености не може се очекивати проста кореспонденција између изворних и циљних домена. Другим речима, поимање једног циљног домена не обавља се искључиво помоћу неког другог, изворног домена. Љубав се, на пример, често поима као путовање. Али, нити се ова емоција концептуализује искључиво помоћу изворног домена путовања, нити се путовање користи само за поимање љубави. Љубав се поима и помоћу домена сила (ЉУБАВ ЈЕ ФИЗИЧКА СИЛА, нпр. *Она ме магнетски привлачи*), болести и здравља (ЉУБАВ ЈЕ БОЛЕСНИК, на пр. *Они имају здраву везу*), рата (ЉУБАВ ЈЕ РАТ, нпр. *Борила се за њега, али је друга победила*) или грађевине (ЉУБАВ ЈЕ ГРАЂЕВИНА, нпр. *Изградили су чврсту и стабилну везу*) (Lakoff & Johnson 2003 [1980]; превод преузет из Кликовац 2004: 15). Са друге стране, помоћу путовања се концептуализују и живот (за анализу метафоре ЖИВОТ ЈЕ ПУТОВАЊЕ у поезији видети Lakoff & Turner 1989), расправа, научна аргументација (Lakoff & Johnson 2003[1980]; Кликовац 2004: 49–57), каријера, али и друге дугорочне сврсисходне активности (Kövecses 2010).

Побројати изворне домене помоћу којих се може концептуализовати неки апстрактни појам значи утврдити домет циљног домена (енг. *range of the target domain*), односно испитати његов метафорички плурализам (како ову појаву називају Лејкоф и Џонсон [Lakoff & Johnson 1999]). Из друге перспективе гледано,

утврдити опсег изворног домена (енг. *scope of the source domain*) значи пописати циљне домене на које се овај пресликава. Утврђивање опсега изворног домена је управо један од циљева овог рада. Другачијом терминологијом речено, наше истраживање испитује мултивалентност (енг. *multivalency*) предметног изворног домена – како ову појаву назива Гоутли (Goatly 2007) – његову способност да своју структуру учита читавом спектру разноврсних циљних домена.

Дакле, одређени циљни домен биће структуриран помоћу више изворних домена. Један разлог томе је сложеност самог циљног домена. Други разлог крије се у сâмој природи метафоре. Наиме, када се метафора дефинише као „пресликавање структуре једног појма (или појмовног домена) на други појам“ (Кликовац 2004: 11), то не значи да се целокупно знање о изворном домену преноси на циљни. Напротив, метафоричко структурирање појма може бити само делимично: ако би било потпуно, изворни и циљни појам би се преклопили, односно поистоветили. Теорија појмовне метафоре, дакле, постулира да се у процесу разумевања циљног домена помоћу изворног успоставља однос пресликавања између њихових појединих елемената. Реч „појединих“ је веома важна, јер су истраживања показала да се кореспонденције никад не успостављају између свих елемената. Дакле, међудоменска пресликавања су увек и само делимична (Lakoff & Johnson 1980). Другим речима, сваки појмовни домен има бројне аспекте од којих се само неки користе при метафоричком коришћењу (енг. *utilization*), кад је реч о изворном, односно осветљавању (енг. *highlighting*), кад је реч о циљном домену. Пошто је увек делимично, метафоричко осветљавање неизоставно је праћено и метафоричким скривањем (енг. *hiding*): неки аспекти циљног појма ће нужно остајати неосветљени, односно скривени.

На пример, ако за структурирање циљног домена љубави користимо изворни домен рата, ми се усредсређујемо на један аспект овог апстрактног појма. Метафора ЛУБАВ ЈЕ РАТ нам не дозвољава да се позабавимо оним аспектима љубави који нису са њом у складу. На пример, морамо запоставити сараднички аспект односа. Са друге стране, ни у изворном домену се никада не користе сви аспекти при метафоричким пресликавањима. Кевечеш (Kövecses 2010: 93) анализира метафору РАСПРАВА ЈЕ ГРАЂЕВИНА, показујући да се у њој само неки аспекти појма грађевина користе за метафоричка пресликавања. У енглеском се,

на пример, уобичајено користе следећа својства: конструкција, структура и стабилност зграде. При том се занемарују бројни други елементи (попут степеништа, прозора, архитектонског стила исл.) који су, такође, саставни део овог појма. Стога не чуди што се за разумевање једног истог циљног домена користи више различитих изворних, у зависности од тога који се његови аспекте желе појмити.

Однос кореспонденција између циљног и изворног домена нешто је сложенији него што би се могло закључити на основу досадашњег излагања о међудоменским пресликавањима. Наиме, као што смо видели, велики део знања о изворном домену остаје непреликан на циљни домен. Другим речима, о изворном домену се обично више зна него што се прелика. Истраживања показују да се и ово знање ипак преликава и та појава означава се као импликације метафоре (енг. *metaphorical entailments*). На пример, конститутивни елемент домена РАТ је да се он састоји из борби зараћених страна у којима учесници бивају рањени и гину. Но, у оквиру метафоре ПОЛИТИКА ЈЕ РАТ могуће је преликати и неки неконститутивни елемент знања о овом изворном домену, на пример чињеницу да се некада за посебну храброст додељује титула ратног хероја. Овај статус може се у горњој метафори даље преликати (у питању је, дакле, додатно преликавање) на посебно истакнуте политичке вође, на пример (Kövecses 2010:123). Дакле, за сваку метафору постоји један број тзв. конститутивних преликавања (у оквиру којих се преликава основно знање о изворном домену) и изван број додатних преликавања (којима се успостављају додатне кореспонденције на основу неконститутивног знања о изворном домену). Заједно, овај систем преликавања чини тзв. народну или лаичку теорију о циљном домену.

Додатна преликавања, иако могућа и честа, а некад и веома бројна (видети Кевечеш [Kövecses 2010] за дискусију обима знања о биљкама које се преноси на домен сложених апстрактних система), ипак имају и нека ограничења. Наиме, могуће је преликати само оно знање о изворном домену које је кохерентно, односно у складу са схематским својствима циљног домена. Ова хипотеза још се назива и хипотезом о непроменљивости (енг. *invariance hypothesis*). Дакле, по овом принципу, знање о изворном домену које се коси са

схематском структуром циљног домена не активира се, односно не користи се, при његовом метафоричком поимању (Lakoff 1990).

Друго ограничење које је уочено код метафоричне концептуализације различитих појмовних домена тиче се смера поимања. Запажено је да се метафорично поимање одвија у једном смеру: иде од изворног домена ка циљном (при чему су изворни домени претежно они који припадају свету конкретног, док су циљни апстрактни), али не и обрнуто. Другим речима, улоге циљног и изворног домена најчешће нису узајамно заменљиве. У теорији појмовне метафоре ова појава се генерализује као принцип једносмерности: то што се ДРЖАВА поима помоћу изворног домена МАШИНА не значи да треба очекивати да се домен МАШИНА поима помоћу домена ДРЖАВЕ. Но, прецизнијим посматрањем уочиће се да постоје изузеци од овог принципа, односно метафоре које су наоко реверзибилне – које „раде“ у оба смера.

За илустрацију ове појаве нама ће овде послужити напоредно постојање метафора ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА и МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК. У обе ове метафоре један конкретни појмовни домен (машина односно човек) служи за поимање другог (човека односно машине). У исказу „Одјутрос сам нешто *зарђао*“ придев *зарђао* језичка је манифестација метафоре ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА, у оквиру које се човекова лоша физичка форма метафорично пресликава на запуштеност или пропадање машине. Другим речима, знање о машинама овде се користи за поимање стања људског организма. Али, исто тако су свакодневни и искази у којима се компјутери *заглупљују*, мотори *кашљуцају* и *штуцају*, а телефони *полуде*. Свима њима је подлежно метафорично поимање циљног домена машине помоћу изворног домена људског бића, односно сви су они језичке реализације метафоре МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК.

Да ли је ово случај двосмерности метафоре или је могуће дати неко друго објашњење ове појаве? У когнитивнолингвистичкој литератури нема коначног одговора на ово питање. Са једне стране могуће је да се, како су овде у питању два конкретна појмовна домена (а не, као у канонским примерима, конкретан и апстрактан), заиста ради о двосмерности: да се један конкретни домен користи за разумевање мање видљивих, јасних, односно разумљивих аспеката другог конкретног домена и обрнуто. Ову појаву је већ испитивао Глуксберг (Glucksberg

1993) на метафорама типа А је Б, нпр. *Овај хирург је касатин* и *Овај касатин је хирург*. Поред разлике у значењу и односу према циљном домену (који је у првом случају негативан, а у другом позитиван), за Глуксбергове примере је карактеристично и то да се они заправо заснивају на поткатегоризацији: и хирург и касатин спадају у исту категорију – људских занимања. Но, у случају домена машине и човека не можемо лако наћи очигледну надређену категорију, тако да се ово објашњење чини недостатним.

Са друге стране, могуће је да је у питању „уланчавање метафора“ (Kövecses 2010: 21). О уланчавању говоримо у случајевима када неки типично изворни домен, који служи за структурирање различитих циљних домена (као што машина служи за поимање друштва, државе, привреде, организације, човека итд.), и сам постане циљни домен за чије поимање сада служе неки други изворни домени. Исто важи и за домен ЧОВЕК, који структурира бројне циљне домене, али и сам може постати циљни домен за чије структурирање сада служе неки други изворни домени. Но, ни ово објашњење није сасвим задовољавајуће. Запазили смо, наиме, да се у случају домена ЧОВЕК и МАШИНА заправо не ради о ланцу, него о петљи: за поимање домена ЧОВЕК користи се домен МАШИНА, за чије се пак поимање користи поново домен ЧОВЕК. Сматрамо такође важном и чињеницу да формирању ових структурних појмовних метафора претходе сасвим различите онтолошке метафоре: у случају метафоре ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА претходећа онтолошка метафора омогућава поимање овог циљног домена као предмета, док је у метафори МАШИНА/КОМПЈУТЕР ЈЕ ЧОВЕК циљни домен прво персонификован, а онда структуриран помоћу домена живог бића.

Иако овакво понашање метафора није доминантно, оно је ипак релативно често. Гоутли (Goatly 2007) запажа реверзибилност метафоре ЛЈУДСКО ТЕЛО ЈЕ ПЛАНЕТА ЗЕМЉА, а наводи и друге метафоре из базе *Metalude* код којих се активирају два конкретна појмовна домена (на пример HUMAN IS FOOD, BUILDING IS BODY), односно где се један конкретан (а не апстрактан) домен поима помоћу другог (Ибид.: 21). Могуће објашњење за ову појаву нуди метафора „основног великог ланца“ (Lakoff & Turner 1989) односно „великог ланца постојања“ (како га, са нешто другачијим елементима, назива Kövecses 2010). Реч је о хијерархијском низу помоћу кога се метафорички концептуализују ствари и који

постаје метафорички када се један ниво употреби за концептуализацију неког другог нивоа ланца. Когнитивни лингвисти сматрају да се било која два нивоа у овом ланцу могу активирати као изворни, али и као циљни домен. Тако је могуће говорити о животињама као људима, али и обрнуто. Из овога произилази за нас најприхватљивије објашњење појаве привидне двосмерности метафоре: како је по ланцу постојања могуће кретати се у два смера (са нижих нивоа на више и обрнуто), јасно је зашто је идентификована и метафора ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА (настала кретањем низ ланац постојања) и, иако са промењеним фокусом значења, њена слика у огледалу МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК (која је производ поимања обрнутог смера, где се ентитет хијерархијски нижег нивоа користи за структурирање знања о ентитету вишег). Без одговора, ипак, остаје питање критеријума који регулишу селекцију ентитета који се могу понашати на овај начин, што може бити предмет интересовања будућих истраживача.

2.1.7. Класификација појмовних метафора

Поимање једног појмовног домена помоћу другог јесте не само свеприсутна већ може бити и, у историјском смислу, стара појава у мишљењу и језику. Стога когнитивни лингвисти говоре и о конвенционалним метафорама, које су дубоко укорене међу припадницима једне заједнице. Ова укорененост може се уочити како на појмовном тако и на језичком нивоу. Једноставно говорећи, на нивоу мишљења конвенционализоване метафоре су уобичајени начини мишљења и разумевања појединих домена помоћу неких других (на пример, домена времена помоћу домена простора), а на нивоу језика у питању су уобичајени, клишетизирани изрази којима се овакво поимање манифестује, што смо видели у исказима који су илустровали метафоричну концептуализацију љубави. Наравно, не мора се нужно конвенционализовано метафоричко поимање манифестовати конвенционализованим изразом. Говорници непрестано налазе нове начине да искажу конвенционализоване појмовне метафоре и у свакодневном говору, а не само у домену поезије и реторике. На пример, у српском језику је уобичајено говорити о смени министара као о *реконструкцији* владе, што је конвенционализована реализација метафоре ДРЖАВА ЈЕ ГРАЂЕВИНА.

Мање је уобичајено о овој појави говорити као о *ремонту* владе, иако се метафора ДРЖАВА ЈЕ МАШИНА често користи за поимање овог циљног домена. Стога се ова њена језичка реализација може сматрати неконвенционализованом. У том смислу говоримо о скали конвенционализованости, односно креативности метафора у језику (или степену њихове разрађености, идући од „дословних“ ка „фигуративним“ [Klikovac 2004: 83-102]). Положај метафоре на овој скали, напомнимо, не мора бити непроменљив (Müller 2008). Метафоричност се, наиме, може активирати и код веома конвенционализованих израза. Стога је могућ и динамичан поглед на овај феномен. У таквом приступу се уместо дихотомије „жива“ или „мртва“ метафора користи спектар заснован на степену активације метафоричности израза, који сеже од „уснуних“ (где је овај степен низак) до „будних“ (где је веома висок) (Ibid: 195). У овако флексибилном моделу допушта се и могућност да се један исти израз нађе на различитим местима на скали у зависности од контекста употребе и карактеристика говорника/саговорника.

Но, кад је реч о креативности на појмовном нивоу, ситуација је сасвим другачија. Уобичајени и општеприхваћени начини разумевања појединих циљних домена (на пример домена љубави помоћу домена ПУТОВАЊА, ВАТРЕ или ЛУДИЛА) су толико устаљени и распрострањени да не остављају много места за неке нове појмовне метафоре (о чему сведочи и познати Лејкофов и Џонсонов (Lakoff & Johnson 1980) пример са метафором ЉУБАВ ЈЕ ЗАЈЕДНИЧКО СТВАРАЊЕ УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА) којима би се овај циљни домен даље или другачије структурирао. Но, то не значи да није могуће да се у језику појаве и нове метафоре, које у себе укључују нове елементе стварности. Тако Гоутли (Goatley 2007: 103) наводи да су се у доба индустријализације у различитим језицима реализовале метафоре које су машине користиле као циљни (МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК) или изворни домен (ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА, ДРУШТВО ЈЕ МАШИНА). Данас смо, са друге стране, сведоци појаве метафора које за изворни или циљни домен користе компјутер (о томе више у Lakoff & Johnson 1999), што је сасвим разумљиво када се узме у обзир значај и неопходност информационе технологије у савременом свету.

Поред конвенционализованости, метафоре се условно могу класификовати и на основу функције. Већ смо помињали да метафоре имају когнитивну функцију, односно да су средство помоћу кога људи сагледавају стварност и

мисле о њој. До сада навођене метафоре, према когнитивној функцији, спадају у групу структурних метафора. Поред њих, овде ћемо се осврнути и на оријентационе и онтолошке метафоре.

Код структурних метафора се један појам метафорички структурира помоћу одређеног изворног домена. Дакле, структурне метафоре омогућавају говорнику да појми циљни домен А помоћу изворног домена Б примењујући своје већ постојеће, обимно знање о овом другом у процесу појмовног пресликавања са домена на домен. Пресликавања су заправо начин на који се циљном домену учитава структура изворног домена. Стога ће се структура циљног домена разликовати у зависности од избора изворног домена помоћу кога се поима. Тако се, на пример, домену ДРЖАВЕ може учитати структура домена МАШИНЕ или ОСОБЕ. У првом случају, структура ДРЖАВЕ садржаће елементе појмовног домена машине: она ће вршити рад користећи одређени капацитет, кварити се и поправљати, имати свог конструктора. У другом случају, структуру истог циљног домена чиниће сасвим другачије честице: суседи, пријатељи и непријатељи као саставни делови друштвених односа у које особа ступа.

Пресликавања у оквиру структурне метафоре могућа су захваљујући једној метафори друге врсте – онтолошкој. Она омогућава да се људски ум у горњим примерима концептуализује као предмет пре но што му се „учита“ структура машине и знање о њој. Дакле, помоћу онтолошких метафора догађаји, активности, емоције и идеје добијају онтолошки статус – концептуализују се као предмет или материја (што имамо код метафоре садржатеља или код персонификације, на пример).

У трећу групу метафора спадају оријентационе. Оне потичу из просторне оријентације. Помоћу њих појмови се организују у односу један на други, те укључују односе као што су: горе–доле, унутра–споља, напред–назад, централно–периферно, дубоко–плитко итд. У примере оријентационих спадају, да поменемо само неке, метафоре СВЕСНО ЈЕ ГОРЕ, КОНТРОЛА И МОЋ СУ ГОРЕ, ДОБРО ЈЕ ГОРЕ, односно НЕСВЕСНО ЈЕ ДОЛЕ, НЕМАЊЕ КОНТРОЛЕ И НЕМОЋ СУ ДОЛЕ, ИЗОПАЧЕНОСТ ЈЕ ДОЛЕ.

Иако је оваква подела метафора широко прихваћена у научној заједници и врло практична, не треба је догматски прихватати. Наиме, за сваку се метафору

може рећи да је структурна, јер читава некакву структуру циљном домену. Такође, све се метафоре могу сматрати онтолошким утолико што стварају ентитете циљног домена. Уз то, већина користи неку оријентациону сликовну схему, па се могу сматрати и оријентационим (Lakoff & Johnson 2003[1980]: 264).

Метафоре се могу класификовати и по степену општости. У том случају говоримо о генеричким (које баратају уопштеним појмовима, на пример ДОГАЂАЛИ СУ АКЦИЈЕ), које су производ уопштавања већег броја специфичних метафора (где су појмови прецизније дефинисани, на пример ЛУБАВ ЈЕ ПУТОВАЊЕ, ЖИВОТ ЈЕ ПУТОВАЊЕ, РАЗВОЈ КАРИЈЕРЕ ЈЕ ПУТОВАЊЕ). У генеричке метафоре спада и већ помињани систем појмовних метафора ВЕЛИКИ ЛАНАЦ ПОСТОЈАЊА, који је важан за наше истраживање и на који ћемо се у току овог излагања више пута навраћати. Овде ћемо само рећи да он служи за поимање појмовних ентитета који су стабилни у простору и времену, исказују се у језику именицама, и обухватају елементе природног света: људе, животиње, биљке, сложене објекте, природне физичке ствари (у оквиру основног ланца), али и друштво, универзум и бога (који су додати у проширеном великом ланцу). Рад на идентификацији даљих могућих карика овог метафоричког ланца још увек није завршен, како ћемо касније видети.

По степену сложености пак истраживачи деле метафоре на сложене и примарне, следећи Грејдија. Примарна метафора, сматра Грејди (Grady 2007), има једноставан образац. Код ње се фундаментални појмови настали опажањем пресликавају на друге, подједнако фундаменталне појмове, који нису доступни опажању. Такве су, на пример, метафоре ВАЖНО ЈЕ ВЕЛИКО, СРЕЋА ЈЕ ГОРЕ, ЕМОЦИОНАЛНА БЛИСКОСТ ЈЕ БЛИЗИНА, ТЕШКОЋЕ СУ ТЕРЕТИ, да наведемо само неке (Lakoff & Johnson 1999). Примарне метафоре се, због своје минималне структуре, сматрају „атомским” и настају природно, аутоматски и несвесно. Оне су одраз универзалног људског искуства, чулно-моторног, емоционалног и когнитивног и не зависе од културног контекста и специфичности. Као такве, оне представљају основу за друге метафоричке концептуализације и изразе (Grady 1999). Наиме, различити појмовни домени се могу истовремено активирати. Према теорији појмовног обједињавања, међу тим доменима се могу образовати везе које доводе до нових закључака. Такви „појмовни амалгами” могу бити конвенционални или потпуно оригинални. Грејди сматра да су конвенционални појмовни амалгами

начин на који се две или више примарних метафора могу спојити да образују веће, сложене метафоре. Сложене метафоре су „молекуларне“, а њихов атомски састав чине примарне метафоре. У процесу настанка сложених метафора од примарних учествује и свакодневно знање: културни модели, народне теорије, веровања прихваћена у некој култури. Сматра се да примарне, или просте, метафоре одређују који ће се елементи знања о изворном домену пренети на циљни, јер свако појединачно међудоменско пресликавање код сложених метафора заправо представља просту метафору (Kövecses 2010: 103). У примарне метафоре Лејкоф и Џонсон (Lakoff & Johnson 1999) убрајају и метафору ОГРАНИЗАЦИЈА ЈЕ ФИЗИЧКА СТРУКТУРА. У овој се метафори апстрактне целине поимају помоћу искуства са физичким објектима. Другим речима, интеракције са сложеним објектима, проучавања односа њихових делова и физичке структуре овде су доведене у корелацију са когнитивним представама о логичким односима.

Без обзира на то којој врсти припада, једна иста метафора понекад може показати тенденцију да се јавља у читавом тексту (најчешће књижевном), или његовом великом делу (Kövecses 2002[2010]: 57). Таква метафора назива се „проширеном“, или „мегаметафором“, и не мора се нужно јављати на површинском нивоу, али је подлежна за читав низ „микрометафора“ од којих се састоји. У дискурсу се препознаје као груписање више метафоричних израза који припадају истом семантичком пољу или истом изворном појмовном домену, и говоре о истој теми или истом циљном домену (Semino 2008: 25).

2.1.8. Мотивисаност појмовне метафоре. Проблем сличности

Теорија појмовне метафоре требало би да, као научна теорија, буде у стању да предвиди на које ће метафоре наићи у датом језику. Но, она то није у стању, нити се тиме бави. Уместо предвиђања, ова теорија испитује мотивисаност постојећих метафора, односно тражи одговор на питање зашто се за поимање датог апстрактног домена користи одабрани изворни домен, тј. који су критеријуми селекције.

Традиционални одговор на ово питање (који нуди класична теорија метафоре) гласи да метафора настаје захваљујући претходно постојећој сличности

између два појма. По когнитивним лингвистима, одговор је нешто шири. Метафора, наиме, не мора само бити заснована на уочавању унапред постојећих сличности (или „откривачка“, како је назива Кликовац [Klikovac 2004: 103-112, Klikovac 2008], него може и сама да сличности ствара (у ком случају се сматра „стваралачком“ [Ibid.]). Појмовне метафоре се заснивају не само на објективној, већ постојећој сличности, већ и на укупној разноликости људског искуства укључујући „искуствене корелације, разне врсте необјективне сличности, те биолошке и културне корене заједничке обема појмовима“ (Kövecses 2010: 79). Као пример метафоре настале на основу корелација у искуству наведимо метафоре ВИШЕ ЈЕ ГОРЕ, односно МАЊЕ ЈЕ ДОЛЕ, засноване на стабилном односу између нивоа и количине течности у посуди. Утемељење метафоре може бити и уочена структурна сличност – сличност која је проистекла из метафоричког поимања циљног домена, а не из заједничких, инхерентних својстава изворног и циљног домена. Такав је основ метафоре ЖИВОТ ЈЕ КОЦКАЊЕ, којом се исходи животних одлука поимају као губици и добици, неизвесност будућности као коцкарски ризик, а повољне околности за поједине поступке као животна шанса, иако између набројаних аспеката живота и коцке нема објективних и претходно постојећих сличности. На овај начин метафора, заправо, ствара сличности између два домена (Kövecses 2010: 83). Утемељење метафоре може, даље, бити биолошко, као код поимања љубави као близине. Сматра се, наиме, да рани доживљаји блискости са мајком и искуство сексуалне блискости представљају корен овакве концептуализације. Кад је реч о културалном утемељењу метафоре, сматра се да данашње поимање расправе или спорта као рата нераскидиво везано за њихов настанак: историјски, расправа и спорт су нешто промењени и прилагођени облици ратовања.

Као што видимо, утемељење метафора неразднојно је од појма сличности и представља и даље плодно тле за когнитивнолингвистичка истраживања. Нешто другачију типологију мотивисаности метафора нуди, на пример, Грејди (Grady 1999), а умеренији позицију о месту сличности код метафоре налазимо код Стена (2007). Наиме, Лејкоф и Џонсон одлучно одбацују тврдњу да метафора исказује сличност, као и уверење из кога ова тврдња произилази – уверење да се „могу утврдити већ постојеће сличности између онога што речи означавају иначе и

онога што означавају у метафоричној употреби“ (Lakoff & Johnson 1999: 126). Но, како Стен (Steen 2007: 62) објашњава, овакав положај Лејкофа и Џонсона није нужно у супротности са ставом других когнитивних лингвиста који тврде да је метафора заснована на сличности.

Стен, наиме, сматра да сличност не мора бити постојећа, већ да се она може успоставити током међудоменских пресликавања. Она, даље, не мора бити буквална да би постојала. Лејкоф и Џонсон, наиме, узимају за пример метафору ЗНАТИ ЈЕ ВИДЕТИ и тврде да пошто није могуће буквално видети шта неко мисли, нема ни буквалне сличности између знати односно видети шта други мисли. Стен, пак, подсећа да се одсуство буквалне сличности често толерише при поређењима. Сличност је, по Лејкофу и Џонсону, симетрична. Другим речима, ако је А слично Б, следи да је Б слично А. Познато је да у метафорама нема двосмерности: није могуће заменити изворни домен циљним, а не променити значење, као у раније навођеним исказима *Овај хирург је касарин*, и *Овај касарин је хирург*. И овде Стен наводи налазе да сличност може бити не само симетрична, већ и асиметрична и да симетричност не сме бити разлог за одбацивање тврдње да се метафора заснива на сличности. Да сумирамо, када когнитивни лингвисти тврде да је сличност појмовна основа метафоре подразумева се да ова (сличност) може бити како од раније постојећа тако и новонастала, да може бити како буквална и спољна тако и пропорционална. Овако дефинисана сличност важна је не само за разумевање метафоре, већ и за њено разликовање од метонимије (која се, како ћемо видети, заснива на суседности).

2.1.9. Метонимијска заснованост метафоре

Не можемо да се овде не осврнемо на још један могући поглед на утемељење метафоре. По неким истраживачима, наиме, у корену највећег броја метафора налази се метонимија. У когнитивној лингвистици се сматра да је метонимија основнији когнитивни процес него метафора, те да је њена веза са метафором сложена и важна. Стога јој се одавно посвећује све већа пажња (Taylor 1995; Kövecses & Radden 1998; Barcelona 2000; Klikovac 2000; Dirven & Pörings 2003). Метонимија се дефинише као пресликавање у оквиру једног

појмовног домена (Lakoff & Johnson 2003[1980]), за разлику од метафоре, која подразумева, како смо већ видели, пресликавање између два појмовна домена. Искузује се обрасцем X ЗА Y, на пример ДЕО ЗА ЦЕЛИНУ (*Храни троја гладна уста*) или АУТОР ЗА ДЕЛО (*Волите ли Брамса*), а карактерише је појмовна блискост преносника и циљног појма. Преносник, наиме, може послужити као средство менталног приступа циљном појму кад оба припадају истом домену. Да појаснимо: како и композитор и његово дело (уз друге сродне ентитете) припадају истом домену СТВАРАЛАШТВА, метонимија омогућава да помоћу једног ентитета (композитор – Брамс) ментално приступимо, односно исказемо неки други (дело – Брамсове композиције).

Интеракција између метафоре и метонимије је широко поље, и овде у њу не можемо детаљно залазити. Но, са аспекта нашег истраживања, важно је напоменути да је у литератури већ испитана могућа метонимијска заснованост великог броја метафора. Она настаје по следећа четири основа: 1) искуствена корелација, односно заједнички доживљај (као код доживљаја увећавања количине и висине у метафори ВИШЕ ЈЕ ГОРЕ, или активности и живота у метафори АКТИВНО ЈЕ ЖИВО); 2) конверзацијска импликатура (као код глагола *go* који се тим путем у енглеском језику граматикализовао од глагола за исказивање кретања до глагола за исказивање будућности; 3) структура категорије (где један члан служи за приступ читавој категорији) и 4) културним моделима (као код метафоре проводника која служи за поимање комуникације) (наведено према Radden 2003).

2.1.10. Систематично груписање појмовних метафора

Постоји ли неки систематичан однос између бројних метафора помоћу којих човек поима свет око себе? Или су оне засебне појмовне структуре, потпуно изоловане једне од других? Показало се да до сада идентификоване појединачне метафоре нису елементи неуређеног скупа, већ делови система. Истраживачи су уочили два таква система: метафору СТРУКТУРЕ ДОГАЂАЈА (енг. *The Event Structure metaphor*), којом се поимају односи, стања и дешавања, и метафору ВЕЛИКОГ ЛАНЦА ПОСТОЈАЊА (енг. *The Great Chain of Being metaphor*). Пошто се овде бавимо испитивањем изворног домена машине, ми ћемо се задржати на овој другој (за

детаље оба система видети Lakoff & Turner 1989, Kövecses 2010), у коју се сврставају метафоричне концептуализације „предмета“ (где се појам „предмет“ користи у опозицији са појмом „догађај“, тако да у ову категорију спадају и људи и животиње, како ћемо видети доле).

Реч је, заправо, о метафорички израженој народној теорији о односу између појединих елемената стварности. Другим речима, велики ланац постојања је одраз читавог погледа на свет и човеково место у њему. Тај однос је хијерархијски: најниже сврстани су „нижи облици постојања“ – физички објекти, а на највишем месту (основног ланца) налази се човек, односно бог (у проширеном ланцу). Реч је, дакле, о једном „несвесном моделу“ (Musolff 2005) на основу кога човек разумева и себе и свет.

ВЕЛИКИ ЛАНАЦ ПОСТОЈАЊА

ЉУДИ: својства и понашање вишег реда (као што су мишљење и карактер)

ЖИВОТИЊЕ: својства и понашање засновано на инстинкту

БИЉКЕ: биолошка својства и понашање

СЛОЖЕНИ ПРЕДМЕТИ: структурна својства и функционално понашање

ПРИРОДНИ ОБЈЕКТИ: природна физичка својства и природно физичко понашање

Основни велики ланац постојања по Лејкофу и Тарнеру (преузето из Kövecses 2010: 154)

У великом ланцу сваком елементу су приписани типична својства и понашање који га дефинишу. Метафоричким системом га чини чињеница да је могуће користити елемент са једног, вишег или нижег, нивоа ланца за поимање елемента са неког другог нивоа. На пример, људска бића се могу користити као изворни домен за разумевање ентитета који припадају циљном домену са нижег нивоа (као у метафори МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК). Али, могуће је искористити и супротни смер, и употребити домен МАШИНЕ за разумевање домена ЉУДСКОГ БИЋА (као у метафори ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА), о чему смо већ говорили.

Као што се може приметити, у основном великом ланцу постојања нема свих аспеката стварности. У њему нећемо наћи појмове као што су држава, привреда или људско друштво. Лејкоф и Тарнер (Lakoff & Turner 1989) су, свесни овог недостатка, у овај систем уврстили и друштво, космос и бога, а Кевечеш (Kövecses 2010: 155) предлаже да се ови, и неки други појмови везани за сложеније аспекте стварности уврсте у овај систем метафора под одредницом

„сложени апстрактни системи“. Он под сложеним апстрактним системима подразумева „типично апстрактне сложене конфигурације ентитета чија се природа и однос разликују од случаја до случаја“ (Kövecses 2010: 155). За предмет нашег истраживања ова Кевечешова теза је веома важна, јер се њоме ентитети које овде испитујемо као циљне домене сврставају у горепоменути систем метафора.

Сложени апстрактни системи обухватају, по овом аутору, домен друштвене организације, економског и политичког система, погледа на свет, теорије, власти, друштва и каријере. У метафори ВЕЛИКОГ ЛАНЦА ПОСТОЈАЊА они заузимају место изнад нивоа људског бића, а испод нивоа космоса. Као што се из побројаних појмовних домена може наслутити, на овај ниво ланца постојања смештају се појмови који се тичу људи, њихових идеја и међусобних односа.

Шта је одлика овог нивоа ланца постојања и где је његово место? Кевечеш сматра да су његова главна својства функција, стабилност, развој и стање система и да се она најчешће концептуализују помоћу следећих изворних домена, редом: МАШИНА, ГРАЂЕВИНА, БИЈКА И ЉУДСКО ТЕЛО. Концептуализацију сложених апстрактних сложених система помоћу изворног домена машине детаљније ћемо изложити касније, у одељку који представља ранија истраживања метафоре МАШИНЕ.

2.1.11. Идеолошка функција метафоре

Већ смо изложили какву улогу метафора игра у поимању света. Но, она не служи само томе да структурира наше знање. Она га, на изванредан начин, и условљава. Другим речима, метафора није прост одраз стварности, већ и својеврсни „филтер“ (Deignan 2005: 125) кроз који пролази говорников поглед на свет. Из тога следи да је могуће посматрати метафору и као личну интерпретацију појма, појаве или догађаја. У том светлу разматране су, на пример, метафоре о рату у Персијском заливу и његовим узроцима (Lakoff 1991; Voss et al. 1992; Pancake 1993; Rohrer 1995). Утврђено је да оне које су најприсутније у јавном говору о некој појави одређују и преовлађујући друштвени поглед на њу.

Наиме, свако метафорично обраћање од слушаоца захтева да прихвати дате појмовне оквире пре но што их протумачи. Када тадашњи амерички председник Буш, користећи метафору ПОЛИТИКА ЈЕ РЕЛИГИЈА, говори о Ирану, Ираку и Северној Кореји као *осовини зла*, која тиранију и смрт сматра *питањем вере*, аналитичару је јасно да он заправо покушава да америчку војну интервенцију представи као борбу за верска убеђења (Charteris-Black 2004). Но, лаику је за разумевање ове оригиналне метафоре потребно извесно претходно когнитивно прилагођавање: он мора, да би уопште био у стању да протумачи овај исказ, да прихвати религију као оквир за поимање политике, без обзира да ли се са таквим погледом на свет слаже или не. Не улазећи у психолонгвистичка питања која се тичу когнитивне обраде метафоре и која нису предмет овог рада, овде је неопходно да напоменемо да су ранија истраживања показала да се, управо због процеса менталне обраде, метафорично штиво чита дуже од неметафоричног (Noveck et al. 2001). Како њено тумачење захтева од слушаоца да прихвати сугерисани однос између активираних елемената појмовних домена, логично је закључити да избор метафоре намеће и избор одређене идеологије. Са друге стране, када се одређена метафора одомаћи и постане уобичајена у говору о одређеној појави, онда лаику није лако ни да је запази, јер постаје „здраворазумски, природни поглед на ствар“ и постаје део заједничких веровања односно „идеологије“ (Semino 2008), део „система вредности и убеђења који преовлађује у некој култури или друштву“ (Ibid), односно основа „друштвене представе заједничке свим члановима групе“ (van Dijk 1998: 8).

Са овог становишта врше се истраживања у области критичке анализе дискурса и критичке анализе метафоре. Може се рећи да критичка анализа метафоре допуњава теорију појмовне метафоре. У овом приступу, који обједињава лингвистичку анализу и социолошке увиде, испитују се подлежањи разлози одговорни за избор метафоре у дискурсу. Зашто баш метафора, а не неко друго језичко средство? Зашто се у одређеном типу дискурса говорник одлучује за једну, а не неку другу (такође могућу) метафору? На ова и слична питања критичка анализа метафоре тражи одговоре узимајући у обзир „комуникационе циљеве говорника у контексту датог дискурса“ (Charteris-Black 2004: 247). Оваква и слична истраживања теже да проникну у подлежању идеолошку основу текста, да

расветле однос моћи и дискурса, родне улоге или расне предрасуде, односно начин на који језик исказује и легитимише друштвену неједнакост (видети Van Teeffelen 1994; Patthey-Chavez et al. 1996; Mussolf 1998; Santa Ana 1999; Wodak & Meyer 2001; van Dijk 1987, 1998, 2002; Charteris-Black 2004, 2005; Koller 2004, Chilton 2004).

Дакле, метафора одражава „идеологију у језику“ – појмовне и језичке појаве које успостављају посебан, мада често несвестан, поглед на свет (перспективу). Говорник ће одређени израз употребити фигуративно онда када сматра да другачије неће постићи исти ефекат, а један од жељених ефеката јесте и стварање сложене слике коју не би могао да дочара на други начин (Croft & Cruise 2004: 193). Силашки (2011: 259) каже да су „најефектније оне метафоре које које су у језик несвесно уграђене путем установљених конвенција и служе као средство перспективизације, усмеравања пажње, с једне стране наглашавају жељене ставове, погледе и мишљења, а с друге игноришу небитне али и непожељне аспекте одређене појаве“. Дирвен, Ползенхаген и Волф (Dirven, Polzenhagen & Wolf 2007: 1225) перспективу проглашавају за кључни појам кад је у питању разумевање идеолошке функције метафора.

За разматрање резултата нашег истраживања важно је овде се дотаћи питања какав се поглед на свет афирмише метафором машине? Гоутли (Goatly 2007: 111) уочава тенденцију да свако доба своју савремену технологију примени као метафорички модел за биологију и физиологију, ако не и космологију. У том смислу метафора механизма одговарала је начину размишљања у шеснаестом, седамнаестом и осамнаестом веку. Захваљујући овој метафори, друштво и читав универзум поимали су се као циновска машина или сатни механизам који је створио и за чије је одржавање задужен божански часовничар. Разумљиво је зашто је у таквом свету било потребно, а можда и пожељно, да и човек буде метафорички редефинисан као сатни механизам, парна или нека друга машина. Ова потреба објашњава и зашто савремени биолошки и психолошки теоретски модели човека виде као систем за обраду информација.

Но, не смемо пренебрегнути чињеницу да схватање да је човек машина може послужити и као оправдање за захтев да се човек у свом раду и животу понаша као машина у процесу производње. Таквом се поставком умногоне

ублажава дехуманизујућа природа поделе рада, односно чињеница да је једина мера људске вредности у том окружењу – постигнути мериви учинак. Јер, ако следимо ову логику, посао који човек-машина обавља нити га дехуманизује нити редукује. Напротив, он човеку само омогућава да ради сасвим у складу са својом природом.

Подела рада у машинској производњи довела је до стандардизације људског рада. Операције се овде, без изузетка, обављају на одређен начин који увек доводи до истог резултата: производа који је доследно истог квалитета. Другим речима, квалитет машинског рада је унапред одређен. У нашем ранијем истраживању (Грујић 2014) показали смо да се, када се рад сложене организације поима као рад машине, као вредност промовише њено исправно, складно и ефикасно функционисање које увек доводи до истих исхода, што је нарочито пожељно у неуређеним друштвима.

Указали смо, у исто време, да се овим нужно искључује елемент људске воље, намере и слободе. Људи као делови у машини постају заменљиви и самим тим мање вредни (не само у људском смислу већ и као роба на тржишту рада) од оних других, који нису саставни део машине него њоме управљају. На овај се начин, сматрамо, промовише друштвена неједнакост. Стога смо закључили да метафора машине примењена на људе и људско друштво у неким својим аспектима промовише слику човека који је пасиван и чије понашање одређују унапред утврђене законитости које не остављају простора за личну слободу.

2.2. Методолошки оквир истраживања

2.2.1. Методологија проучавања појмовне метафоре

Налази Лејкофа и Џонсона (Lakoff & Johnson 2003[1980]) покренули су читаву лавину лингвистичких истраживања. У исто време појавиле су се и бројне критике (Jackendoff & Aaron, 1991; Murphy, 1996, 1997; Steen, 1994; Verwaeke & Green, 1997; Verwaeke & Kennedy, 1996). Критика се, између осталог, односила и на методологију прикупљања података. Наиме, већина примера којима су Лејкоф и Џонсон поткрепљивали своје увиде била је измишљена, односно конструисана

за потребе истраживања, а заснована на интуицији самих истраживача. У међувремену су други истраживачи потврдили резултате ових првих испитивања користећи примере аутентичне употребе језика. Истовремено се и фокус истраживања метафоре преусмерио на то како заправо говорници користе метафорични језик у ситуацијама из стварног живота (Cameron, 2003; Charteris-Black, 2004; Cienki & Muller, 2008; Deignan, 2005; Koller, 2004; Semino, 2002). У таквом раду, истраживачима велику помоћ пружају електронски корпуси у којима се похрањују текстови настали на одређеном језику. Примерима аутентичне употребе из корпуса потврђују се, односно одбацују интуитивне претпоставке истраживача, за које се сматра да непоуздано предвиђају како говорници користе језик у спонтаној, свакодневној употреби (Sinclair 1991).

Термин „корпус“ у лингвистици означава збирку текстова која представља оквир за прикупљање језичке грађе истраживања. Данас се, међутим, овај термин све више користи за релативно велику збирку спонтано насталих текстова похрањену у облику који омогућава машинско читање (Meuer 2002). Другим речима, овај термин све чешће означава електронски корпус који је могуће претраживати помоћу различитих компјутерских програма.

Данас се у лингвистици сматра да су предности истраживања која се обављају на електронском корпусу бројне. За разлику од језичких анализа које се ослањају на интуицију самог истраживача, корпусне студије су опсежније, брже, прецизније и мање напорне. Оне поузданије од самих говорника описују њихову језичку продукцију и омогућавају сагледавање значења којих некад ни сами истраживачи нису свесни (Deignan 2005). Оваква анализа је објективнија од оне засноване на истраживачевој интуицији и пружа увид у употребу језика какав се на други начин не би могао добити (Sinclair 1991).

На жалост, захтев да језички корпус буде репрезентативан је у исто време и његово највеће ограничење. Самим тим што тежи да равномерно заступи текстове различитог типа, он за појединачног говорника престаје да буде веран одраз природне и свакодневне употребе језика: он противуречи нашем свакодневном језичком искуству, у коме никад нема равномерне дистрибуције свих функционалних стилова. Упркос томе, резултати корпусних истраживања имају вредност коју ова методолошка питања не би смела да засене.

Поред питања репрезентативности језичких примера кроз које се манифестује појмовна метафора, у методологији њеног испитивања јавља се и проблем прецизних критеријума за утврђивање метафоричности лексеме. Један покушај стандардизације методологије за препознавање метафоре у дискурсу, настао удруженим напорима истраживача групе Праглеџаз (*Pragglejaz* 2007), данас слободно процедура – „експлицитну, поуздану и флексибилну методу“ (*ibid.*), какву су аутори и намеравали да развију. Ова процедура, позната и као *MIP* (скраћено од енг. *metaphor identification procedure*), поступак дели у неколико корака. Почиње се, очекивано, ишчитавањем текста/дискурса у целини и утврђивањем лексичких јединица у њему. Потом је потребно утврдити значење у датом контексту за сваку лексичку јединицу. Следећи, можда круцијални, корак за истраживача је да испита и одреди да ли, за идентификоване лексичке јединице, постоје савремена значења која су основнија него у датом контексту. При том се има на уму да се основнија значења обично препознају по томе што су конкретнија, повезана са телесним активностима, јаснија и старија, мада не нужно и најфреквентнија. Уместо интуиције истраживача, у овом кораку потребно је ослонити се на речник. За енглески језик група *Pragglejaz* препоручује *MacMillan English Dictionary for Advanced Language Learners* као одличан ресурс заснован на корпусу од 220 милиона речи, који пружа исцрпан опис савременог језика. У следећем кораку, потребно је утврдити да ли се значење у контексту, за лексичку јединицу код које се показало да има и основније значење, може разумети на основу поређења са основним значењем. Уколико је тако, дату лексичку јединицу треба означити као метафоричну. Ми смо у овом раду, у складу са природом нашег истраживања, применили управо ову процедуру, иако постоји и њена новија, проширена верзија за утврђивање метафоричких израза у различитим стиловима и регистрима, позната као *MIPVU* (Steen et al. 2010). Дефиниције значења лексема анализираних у раду преузете су из референтних речника. За енглески језик консултован је *Oxford English Dictionary* (OED), а за српски *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* (РСАНУ) и *Речник српскохрватског књижевног језика* (РМС).

2.2.2. Методологија овог истраживања

Данашње обиље електронских корпуса за истраживача је колико благослов толико и проклетство: принуђен је да бира између општих и специјализованих, отворених и затворених, те корпуса који садрже читаве текстове и оних који нуде одломке (више о манама сваког од ових видети у Deignan 2005). У овом раду за енглески језик коришћен је електронски корпус *BNC (The British National Corpus)*, који је, за претрагу лексеме *machine*, комплементиран са корпусом *COCA (Corpus of Contemporary American English)*. Разлог томе је била чињеница да се на основу резултата првобитне претраге није могао потврдити одређен број претпостављених међудоменских пресликавања, иако је број примера у којима се ова лексема јавља у корпусу *BNC* био сразмеран броју примера које смо добили претрагом корпуса српског језика. Сматрајући да је разлог томе можда и чињеница да је реч о затвореном корпусу (коме се од 1994 више не додаје материјал), а желећи да узорак обухваћен истраживањем буде што репрезентативнији, за помоћ смо се обратили другој, обимнијој колекцији текстова. Електронски корпус *COCA (Corpus of Contemporary American English)* је далеко обимнији (у априлу 2016 обухвата 510 милиона речи за период од 1990. до 2015. године), те је и број преузетих примера био је далеко већи, а увид у међудоменске кореспонденције детаљнији.

За претрагу на српском језику коришћен је *Корпус савременог српског језика 2013* Математичког факултета Универзитета у Београду. Овај електронски корпус садржи 122 милиона речи, те је по обиму упоредив са корпусом *BNC*. Од њега се разликује по томе што не садржи транскрипције усменог говора, већ само новинске, књижевне, административне и научне текстове.

Број примера преузетих из корпуса *BNC* и *KCCJ* био је углавном пропорционалан, иако је доследно код сваке посматране лексеме претезао на страну корпуса енглеског језика (што се може видети из Табеле 1). Разлог за коначну диспропорцију у броју примера који су анализирани у два језика лежи искључиво у томе што је лексема *machine* посматрана и у оквиру корпуса *COCA* (чијих је 33946 излистаних примера однемо превагу у броју). Наиме, како смо горе напоменули, претрага ове лексеме резултирала је у корпусу *BNC* скупом од 13073 примера, а у *KCCJ* од 9813. Иако бројчано знатно мањи, корпус српског језика

показао се као далеко издашнији у погледу метафоричких пресликавања заснованих на изворном домену МАШИНЕ. Како је ово истраживање квалитативне природе, сматрали смо да је неопходно преиспитати ту необичну несразмеру у степену метафоричности ове лексеме у два језика. Стога смо претрагу допунили материјалом из другог, далеко већег, корпуса енглеског језика (*COCA*) и примерима из њега допунили празна места на мапи метафоричних пресликавања у енглеском. Напомињемо да су такви примери доследно обележени, док уз оне преузете из друга два корпуса није навођен извор. Сматрамо да одлука да се претрага лексеме *machine* прошири није негативно утицала на резултате предметног истраживања, јер оно није предвиђало никакву квантификацију резултата. Напротив, уверени смо да нам је она у квалитативном смислу омогућила увид у понашање претраживане лексеме за који бисмо у противном остали ускраћени.

Категорија машина састоји се од више елемената и укључује предмете различите сложености, намене и начина рада. Свима им је заједничко да имају делове и врше рад. На основу тих одлика, у категорију машине сврставају се и просте машине, као што су полуга или стрма раван, и оне велике сложености, какве су савремене индустријске машине. За потребе овог истраживања било је неопходно на неки систематичан начин редукovati овај веома бројни скуп, који ћемо описати нешто касније у овом одељку. Ми смо избор његових представника извршили служећи се смерницама добијеним ранијим истраживањима (Grujić 2014, Grujić & Danilović Jeremić 2017), које су се поклопиле са енциклопедијским знањем о овом домену, а имајући у виду да не могу сви припадајући елементи бити подједнако добри представници категорије (Lakoff 1987; Rosch 1978). Показало се, наиме, да се концептуализације засноване на циљном домену МАШИНЕ доследно групишу око одређених елемената ове категорије: машине, машинерије, механизма, полуге и апарата. Стога смо управо ове ентитете издвојили као најистакнутије представнике скупа и истраживање засновали на са њима повезаном вокабулару.

При испитивању језичке реализације подложне метафоре засноване на изворном домену МАШИНА у енглеском језику обављена је, дакле, претрага корпуса по следећим лексемама: *machine*, *machinery*, *mechanism*, *lever(age)*,

apparatus, cog, operate, function и *efficiently*. Претрага је обухватила и облике множине наведених именица, односно инфинитив, облик садашњег и прошлог времена глагола (енг. *present simple, past simple tense*). Корпус српског језика претраживан је за лексеме: *машина, машинерија, механизам, полуга* и *апарат, зупчаник, шраф* и све њихове падежне облике, за прилог *ефикасно*, као и за глагол *функционисати* у облику презента и перфекта.

Табела 1. Преглед броја примера преузетих из корпуса

Енглески језик	Број примера	Српски језик	Број примера
<i>machine</i>	13073 (BNC) 33946 (COCA)	<i>машина</i>	9813
<i>machinery</i>	2393	<i>машинерија</i>	514
<i>mechanism</i>	4874	<i>механизам</i>	4494
<i>lever</i>	851	<i>полуга</i>	456
<i>leverage</i>	230		
<i>apparatus</i>	1102	<i>апарат</i>	4300
<i>cog</i>	300	<i>зупчаник</i>	300
		<i>шраф</i>	300
<i>operate</i>	300	<i>функционисати</i>	300
<i>function</i>	300		
<i>efficiently</i>	300	<i>ефикасно</i>	300

На изабране лексеме за анализу вратићемо се и у следећем поглављу, а овде је важно рећи да је овакав избор резултат две претходне студије које су испитивале ову исту метафору у српском језику (Grujić 2014; Grujić & Danilović Jeremić 2017). Увиди из тих истраживања указали су нам да је полазни попис лексема код којих се очекивало метафорично проширење значења, иако исцрпан и тачан, садржао извесна, не мала, преклапања. Прелиминарни попис је садржао лексеме које означавају различите врсте машина (*машина, машинерија, апарат, механизам, замајац, полуга, тачка ослоња, machine, machinery, apparatus, mechanism, flywheel, lever, leverage, fulcrum*) и њихове основне делове (*мотор, кочница, вентил, генератор, шраф, резервоар, амортизер, engine, motor, brake, valve, generator, cog, tank, shock absorber*), затим лексеме којима се исказују са њима повезане радње (*функционисати, укључити, искључити, покренути, заказати, блокирати, покварити се, стати, ремонтovati, ротирати, ителовати, наштимовати, раишрафити, монтирати, фабриковати, function, malfunction, switch on, turn on, switch off, turn off, set in motion, glitch, repair, fix, assemble, mount, install, set up, rotate, tune, regulate*), као и оне које се односе на

процес производње (*операција, серија, материјал, ресурс, обрада, погон, покретач, квар, ремонт, сервис, operate, operation, series, batch, material, resource, produce, production, processing*).

Лексеме које се односе на разне врсте превозних средстава на моторни погон и са њима повезан вокабулар (*аутомобил, додати/одузети гас, воз, локомотива, протутњати, шине, колосек, авион, писта, лупинг, брод, котва, курс, кормило, vehicle, car, train, locomotive, locomotion, track, fast track, fast lane, plane, jet, ship, anchor*), као и различите конкретне апарате и са њима повезану лексику (*камера, фото-апарат, снимити, премотати филм, машина за прање веша, бубањ, циклус прања, camera, film, rewind, fast-forward, washing machine, money laundering*) после прелиминарног испитивања морале су бити искључене из овог истраживања. Прво, утврђено је да су лексеме које означавају превозна средства на моторни погон језичке реализације метафоре МАШИНЕ удружене са схемом ПУТАЊЕ, чије испитивање није било предмет нашег рада. Друго, спектар вокабулара повезаног са различитим превозним средствима превазилазио је оквире овог рада.

Овако обиман попис био је неопходан да би се што тачније и опсежније утврдили циљни домени на које наведене лексеме проширују значење. Но, када су циљни домени у енглеском и српском језику били претежно утврђени и пописани, показало се да су лексеме које означавају прототипичне представнике категорије машине у исто време и носиоци основних пресликавања и колокати лексема којима се реализују додатна пресликавања: резултати претраге за, на пример, глаголе који означавају рад машина били су подударни са резултатима добијеним претрагом лексема које те машине означавају. Да илуструјемо, прелиминарна претрага корпуса за метафорички проширена значења лексеме *operate, set in motion, turn off* није нам открила ни једну реализацију појмовног пресликавања коју већ нисмо уочили испитујући лексеме *machine* и *mechanism*. Подједнако неплодносно било је и претраживање модификатора који колоцирају са глаголима и именицама из овог лексичког поља, на пример *efficiently, inefficiently, functional, dysfunctional*. Исту ситуацију имали смо и са речима које именују делове машина: *cog, spare part, точкић, шраф* и *резервни део* откривали су иста пресликавања као и називи основних машина. Сходно томе, и број примера

преузетих из корпуса је редукован на по 300 за следеће одабране лексеме: *cog, operate, function* и *efficiently* у енглеском и *зупчаник, шраф, ефикасно*, и *функционисати* у српском језику.

Већ смо напоменули да је утврђено да лексеме које означавају одабране основне врсте машина у метафоричкој употреби често колоцирају са другим лексемама из истог семантичког поља, тако да је на истом примеру могуће утврдити и основно и додатна пресликавања. Да то илуструјемо, искористићемо пример 1) преузет из корпуса српског језика као резултат претраге по лексеми *машина*. У њему је било могуће утврдити метафоричко проширење значења на циљни домен ДРЖАВА. У том истом примеру уочено је више језичких реализација међудоменских пресликавања: *шлајфовање* одговара раду извршне власти који не доноси никакве резултате, *зарибавање* одговара престанку рада извршне власти, *полуге* представљају важне, а *шрафови* мање важне носиоце власти.

- 1) Претенденти за „*полуге*“ па и „*шрафове*“ државне „*локомотиве*“ морају – произлази из 63 питања на које треба да одговоре – да буду сасвим чисти, тако да не изазову *шлајфовање* или *зарибавање масивне машине власти*.

Реч је, наравно, о проширеној метафори (енгл. *extended metaphor*). Њу, како смо раније изложили, у дискурсу уочавамо на местима где се групише више метафоричних израза који припадају истом семантичком пољу или истом изворном појмовном домену, и говоре о истој теми или истом циљном домену (Semino 2008: 25). У горњем примеру, дакле, изрази *полуге, шрафови, шлајфовање, зарибавање* и *машина* припадају истом појмовном домену и сви се односе на елементе истог циљног домена. Овако информативни примери били су бројни и у српском и у енглеском језику, па смо стога одлучили да, како због обима овог рада, тако и због квалитета његових увида, резултате претрага ових маргиналнијих лексема не описујемо засебно. Они ће, наиме, бити представљени у одељцима посвећеним дискусији концептуализација заснованих на основним врстама машина.

Када су из одговарајућих корпуса преузети примери у којима се јављају тражене лексеме, применом МИП процедуре издвојени су они за које се утврдило да садрже метафоричну употребу. Како је предмет нашег рада испитивање опсега метафоре МАШИНЕ, односно утврђивање свих циљних домена за чије се

структурирање ова користи, није било могуће редуковати овако добијени број примера за анализу: за сваки пример преузет из корпуса било је потребно утврдити циљни домен. То је представљало не само опсежан него и деликатан задатак. Циљни домени које структурира ова метафора изузетно су сложени и имају бројне аспекте, па је и њихова анализа захтевала посебну пажњу. Од почетног скупа, који је садржао 57669 примера на енглеском и 20777 на српском, дошло се до коначног скупа исказа за које је утврђено да садрже метафоричну употребу тражених лексема, који је бројао 11460 примера на енглеском и 5890 примера на српском.

У даљем испитивању, примери код којих није било могуће поуздано утврдити циљни домен на основу датог контекста искључени су из анализе. У примеру 2), да илуструјемо, није било могуће утврдити која врста организације се поима помоћу машине, те он није узет у даље разматрање.

- 2) In other words it is his job to ensure that AIB is an effective *investigating machine* ready to cope with all the tasks that fall within its jurisdiction. Safety is no accident.

Из истраживања су искључени и они примери у којима је било могуће утврдити циљни домен који се метафорично поима, али не и елементе неопходне за даљу анализу. Да илуструјемо, у примеру 3) могло се утврдити метафорично поимање групе људи као машине. Оно се реализовало бројним лексемама: *engine, wheel, piston, cog, machine*. Но, није било могуће поуздано утврдити о каквој је групи реч, да ли су у питању намерне или ненамерне кретње, као ни да ли је у питању физичка манифестација неке емотивне реакције. У том смислу, истраживачу је било онемогућено испитивање метафоричких међудоменских пресликавања, због чега је овај пример, уз немали број сличних, искључен из даљег разматрања.

- 3) (. . .) parts of a *huge engine*, each one passing a movement on and the recipient taking it up and changing it. It was as if there was a wave of water and the wave turned a *wheel* and the *wheel* turned a *cog* and the *cog* turned a *piston* and the *piston* punched out a wave, bigger and more overwhelming than the first wave, turning a bigger *wheel*, a bigger *cog*, a bigger *piston* and then finally a wave that seemed enough to swallow everything in its path. The whole crowd was shouting, *like some awful, natural machine*.

При коначном одабиру примера којима ће бити поткрепљена уочена међудоменска пресликавања руководили смо се првенствено њиховом

илустративношћу, увек дајући предност онима код којих је транспарентност циљног домена била већа, односно код којих је он био лакше уочљив. Даље, коришћени су најпре они примери у којима се посматрана лексема јавља у колокацији са неким другим термином из изворног домена, како бисмо избегли непотребна понављања. Трудећи се да олакшамо читање, примери су где год је то било могуће груписани и навођени прво за енглески, а потом за српски језик. Примери за енглески језик преузети из корпуса *BNC*, као и примери за српски преузети из *KCCJ* нису посебно обележавани. Примери преузети из корпуса *COCA* носе одговарајућу ознаку.

III МЕТАФОРА МАШИНЕ

3.1. Дефинисање основних појмова изворног домена МАШИНЕ

Појам машине нераскидиво је везан за човеково свакодневно искуство, односно за домен рада и служења алаткама. Од тренутка када се усправио и престао да користи руке за кретање, човек се њима служи да рукује предметима из свог окружења, чешће непријатељског него пријатељског. Довијајући се како би опстао, он постаје и јединствени проналазач. Иако и друге врсте, попут шимпанзи, птица или инсеката, показују извесну инвентивност, она се сматра инстинктивним и усамљеним биолошким одговором на одређену ситуацију. Човек пак остаје једина врста способна да мисли на инвентиван начин и да своје замисли претвори у дело, односно практично примени.

Историја човечанства у неку руку је историја технологије (McNeil 2002[1990]). Ратни успеси краљева и државника зависили су умногоме од степена развоја технологије којом су располагали и они и противничка страна. Технологија се развијала напоредо са науком, али и одвојено од ње. Док се наука упињала да открије природне законе, технологија је тражила практичну и исплативу примену научних открића.

Строго узевши, може се рећи да је технологија старија од човека (Ибид.): данас је познато да су алат користили и хоминиди пре *Homo erectus* и *Homo sapiens*. Од простог каменог оруђа ловца-сакупљача из палеолита, преко алата који су омогућили неолитску револуцију, развој пољопривреде и настанак сталних насебина, до металургије која је довела до поделе рада, а закључно са модерним индустријским револуцијама које су преображавале људско друштво, сваки скок у развоју људског друштва нераскидиво је повезан са неким технолошким изумом.

Из непрегледног поља технологије, ми ћемо у овом раду посматрати само један сегмент: домен машина. Распон овог домена обухвата предмете различите сложености и намене. На једном крају спектра налазе се најједноставније, такозване просте машине, старе и до пет хиљада година, док на другом налазимо нанороботе, који се за сада превасходно развијају за потребе наномедицине.

Машине се дефинишу као средства за претварање и пренос енергије (генератор, на пример, претвара механичку у електричну, док осовина на аутомобилу преноси енергију из мотора на задње точкове), за увећање силе и брзине, као и за промену смера дејства силе. У просте машине обично се убрајају полуга, точак и осовина, клин, витло (чекрк) и шраф. Физичари пак сматрају да су једине просте машине полуга и стрма раван. Ми смо, као пресек ова два погледа, у овом раду за представника простих машина одабрали полугу. Полуга је, дакле, проста машина која се састоји из три елемента: ослонца, силе и отпора.

Сложене машине су уређаји који се састоје из непокретних и покретних делова и служе за производњу, трансформацију или коришћење механичке енергије (на пример, редом: мотор са унутрашњим сагоревањем, генератор и струг). И сложене машине познате су још из античког доба. Стари Грци су користили разноврсне механичке уређаје на водени или парни погон у својим храмовима, али овима је претежна намена била да улију страхопоштовање посетиоцима. Римљани су овим „играчкама“ нашли практичнију и кориснију примену (претежно у грађевинарству и млинарству). Средњи век је увео неке новине у домену пољопривреде и морепловства, но праву примену машина налазимо тек у XIV веку, када отпочиње развој уређаја за механичко мерење времена, што се сматра освитом првог машинског доба. Потреба за тачним мерењем времена приписује се средњевековним манастирима, где је било потребно окупити монахе ради одржавања заједничке молитве у за то предвиђеном термину, па се и први уређаји са том наменом појављују у манастирима.

Следећу технолошку револуцију представља увођење машина-пределица на парни погон у другој половини XVII века, за којима су следили струг и бројне друге машине разних намена које су се множиле у осамнаестом и деветнаестом веку. Ове промене у привреди доводе до промена у друштву. Текстилни радници, на пример, који су раније прели код својих кућа и сами планирали време свога рада, сада морају да се окупе на одређеном месту – око машина – да би обављали своје задатке. То значи да морају да путују од и до радног места или да се селе у близину производног погона, и да раде искључиво у за то предвиђено време. Иако су успевали да произведу много више, посао су обављали у далеко непријатнијем

окружењу и у условима који су се често граничили са нехуманим. Крајем осамнаестог века, са развојем машина високе прецизности, постаје могуће производити велики број међусобно потпуно истих производа у кратком времену – рађа се масовна производња. Истовремено се смањује број радника потребних за опслуживање машина. То је посебно поспешено изумом повратне спреге, захваљујући којој је постала могућа аутоматска промена дотад константне брзине рада, а у складу са количином пристиглог репроматеријала. Примена парне машине у железничком транспорту заувек мења навике људи и изглед крајолика, а овај вид превоза робе и путника остаје неприкосновен у Европи и Америци све до двадесетог века и изума мотора са унутрашњим сагоревањем – још једног технолошког чуда. На врхунцу индустријске револуције, крајем деветнаестог века, јавља се и концепт продуктивности какав нам је данас познат. Израчунавање количника продуктивности (броја производа у јединици времена) доводи до промене у психологији рада, промовишући ефикасност у врхунску вредност. У таквој концепцији, од људи се очекује да прате ритам машина и прилагођавају му се „прелазећи са нижег нивоа ефикасности на виши“, како каже сам творац идеје високе продуктивности, Тејлор (Kanigel 1997: 33). Развој моторних возила у двадесетом веку даје људима нову, дотад непознату слободу кретања. Са друге стране, његов је резултат и данашње загушење великих градова, у којима се саобраћај одвија тешко или никако, као и загађење животне средине, које се већ сматра претњом за здравље. Двадесети век обележили су електрификација, развој телефоније, телевизије, али и информатичка револуција. Бројне машине и апарати развијају се како би уштедели време, али и људски рад, како физички тако и умни. Међутим, развој компјутера и идеје о вештачкој интелигенцији представљају по многим велику потенцијалну опасност за људски род, који, изгледа, није сасвим у стању да их контролише.

Како из овог кратког прегледа видимо, свака револуционарна машина имала је своје предности и мане. Не чуди, стога, што је однос људи према њима амбивалентан. Уз то, ритам промена које су новије технолошке иновације доносиле са собом доносиле далеко је бржи од оног на које је људска врста навикла. „Од првог поломљеног камена до првог истопљеног комада гвожђа требало је да прође готово три милиона година; од првог комада гвожђа до

хидрогенске бомбе требало је да прође само три хиљаде“ (Rajt 2007: 29). Током дугих временских периода спорих промена, културне традиције су опстајале у непромењеном облику, а људи умирали у свету који се ни по чему није разликовао од оног у коме су се родили. Данас је брзина промена таква да су вештине и понашање које усвојимо у младости застарели чим навршимо тридесету (Ибид.).

Сви су ови аспекти важни за разумевање метафоричке концептуализације света помоћу машина као изворног домена. Они са једне стране показују колико је овај изворни домен важан за историју људске врсте, а са друге колико је сложен и разноврстан. И само набрајање појединих врста машина захтевало би огроман простор. Разноврсност и бројност како врста машина тако и са њима повезаног вокабулара захтевала је да се обухват лексикона из изворног домена МАШИНА прилагоди обиму овог рада: домен МАШИНЕ требало је свести на меру која одговара обиму оваквих истраживања.

При коначном одабиру лексема, у коме смо се придржавали критеријума изложених у претходном поглављу, важно нам је било и колико су репрезентативни представници категорије које оне значавају. Другим речима, сматрали смо да је важно да знање о садржају именованог појма спада у најопштији део енциклопедијског знања говорника. Стога смо одабрали лексеме општег значења (Е: *machine, machinery, mechanism, lever, apparatus*; С: *машина, машинерија, механизам, полуга и апарат*) руководећи се подацима из референтних речника о броју метафоричких значења, као и налазима ранијих истраживања о начину на који поједине лексеме структурирају одговарајуће циљне домене и тиме да ли постоји јасна веза између основног и метафоричког значења.

Када кажемо да појмови који се означавају одабраним лексемама представљају део најопштијег енциклопедијског знања говорника, на шта заправо мислимо? У опште знање о овом домену спада најпре чињеница да свака машина врши рад. Стога је начин рада коришћен као један од општих критеријума одабира, а његова видљивост као други, при чему смо водили рачуна да одаберемо машине различитог степена сложености. Машине, наиме, рад могу вршити простим дејством силе (као полуга), повезаним кретањем делова у захвату

(као механизам), комбинацијом функција покретних и непокретних делова (као машина и машинерија) или тако да учешће покретних делова при раду није нужно (као апарат). Но, детаљи о начину вршења рада и функцији појединих машина специфичне намене или њихових делова (као што је струг или ротор) нису општепознати. Стога су лексеме које означавају овакве појмове искључене из анализе. Други важан критеријум била је сложеност машине, односно број и врста делова неопходних да би машина вршила рад. У том смислу одабрана је једна проста машина (полуга), којој за вршење рада није потребна комбинација делова. Код одабира представника сложених машина додатно смо се руководили не само бројем него и видљивошћу делова. Стога је механизам одабран као врста машине чији узајамно усклађени делови врше рад (односно крећу се) на потпуно видљив начин. Машина и машинерија одабране су као представници класа вишег степена сложености и мањег степена видљивости: број делова код њих је променљив, али увек велик, при чему су неки мање, а неки више видљиви при раду, те је овај неизоставно делимично скривен. На самом крају спектра налази се апарат – сложена машина чији је рад без изузетка невидљив, односно потпуно скривен.

Лексеме које означавају моторна возила и са њима повезане радње морале су, како смо већ образложили, бити искључене из почетног списка за анализу, јер је прелиминарним испитивањем утврђено да се при метафоричком проширењу значења код њих метафора МАШИНЕ удружује са схемом ПУТАЊЕ, односно метафором СТРУКТУРЕ ДОГАЂАЈА. Да илуструјемо, у примерима 4) и 5) лексема *мотор* израз је метафоричког пресликавања између домена ПРИВРЕДЕ односно ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ као циљног и МАШИНЕ као изворног.

- 4) Аутомобилска индустрија главни *мотор развоја*.
- 5) СПС сада пуним капацитетом пали своје, и раније активне, *самоуправно-маркетиншке моторе*.

Но, ово пресликавање немогуће је сасвим разумети ако се метафорама ПРИВРЕДА ЈЕ МАШИНА, односно ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА не придода и метафора СВРХА РАДЊЕ ЈЕ ОДРЕДИШТЕ КРЕТАЊА, односно подметафора НАПРЕДОВАЊЕ ЈЕ КРЕТАЊЕ НАПРЕД и ЗАПОЧИЊАЊЕ РАДЊЕ ЈЕ ОТПОЧИЊАЊЕ КРЕТАЊА ПО ПУТАЊИ. Из тог разлога, а имајући у виду обим овог рада, било је неходно оставити овакве лексеме по страни.

Кад је реч о лексемама које означавају делове машина (*cog*, *зупчаник*, *шраф*) и са њима повезане радње (*operate*, *function*, *функционисати*), и начин њиховог вршења (*efficiently*, *ефикасно*), темељна анализа извршена на скупу од 300 примера показала је да оне, као чести колокати лексема са коначног списка за разматрање, не откривају нова метафоричка пресликавања, већ само додатно осветљавају већ утврђена, па ће само у тој улози бити заступљене у овом раду.

3.2. Опис лексема којима се означавају одабрани прототипични представници изворног домена МАШИНА

Претрага метафоричних пресликавања заснованих на изворном домену МАШИНЕ усредредила се, дакле, из горенаведених разлога на лексема *machine*, *machinery*, *mechanism*, *lever(age)*, *apparatus* у енглеском и *машина*, *машинерија*, *механизам*, *полуга* и *апарат* у српском језику.

Одабране лексема детаљније ћемо представити користећи речничке дефиниције. Опис лексема за енглески преузет је из *Oxford English Dictionary* (OED), док су за српски језик коришћени *Речник српскохрватског књижевног и народног језика* (РСАНУ) и *Речник српскохрватског књижевног језика* (РМС). У овом прегледу ћемо се осврнути и на основно и на фигуративно значење лексема, ради лакшег разумевања назначених праваца њиховог метафоричног проширења. Прво ћемо представити одабране лексема у енглеском, а затим у српском језику.

Лексема *machine*, наводи OED, дефинише се као било који уређај за примену механичке силе који се састоји од већег броја међусобно повезаних делова од којих сваки има одређену функцију. У новије време, лексема означава посебно оне уређаје код којих резултат рада не зависи од снаге или вештине особе која њима рукује.

Windmills as hitherto made are very costly machines.

Може да се односи и на људско и животињско тело, када се о њему говори као о комбинацији више различитих делова.

Cheerfulness is . . . the best Promoter of Health. Repinings. . . wear out the Machine insensibly.

Until some authors have demonstrated the Law of Circulation in an Animal Machine.

Означава и комбинацију делова који се механички покрећу, када се она посматра у супротности са живим бићем које има свест и вољу, па се користи за

особу која поступа по навици, или из послушности, али и за ону чије радње су беспрекорно прецизне или једноличне.

They are . . . mere machines, To serve the nobles' most patrician pleasure.

Too much preparation . . . makes a man a mere machine, set to go off at a particular day.

У механичком смислу, ова лексема означава било који инструмент који се користи за пренос силе или модификацију њене примене. Просте машине речник дефинише као оне код којих нема комбинације делова, каква је полуга. Сложена машина је пак она чија ефикасност зависи од удруженог рада двају или више делова.

Simple Machines are commonly reckoned to be Six in Number, viz. the Balance, Leaver, Pulley, Wheel, Wedge, and Screw.

By this singular power of transmitting pressure, a fluid becomes, in the strictest sense of the term, a machine.

Речник бележи и да се ова лексема може односити на организације: да значи групу која има контролу у оквиру политичке партије.

An election which gives to Lord Randolph Churchill the practical control of the Conservative electioneering machine.

Лексема *machinery* према OED у енглеском се користи да збирно значи машине или њихове саставне делове.

Lockmaking was undoubtedly the parent of much of our machinery.

The more machinery there is in any instrument, it is the more liable to be broken.

За пренесено значење, речник наводи примере из којих се јасно види да ова лексема означава власт, полицију, живот, суд и систем, које наводимо редом:

The nice and artificial machinery of the Greek and Roman republics.

The terrible and odious machinery of a police.

She (Nature) can act on the whole machinery of life.

Nor does the machinery of the court seem to have been greatly altered.

The beacons . . . were regarded rather as curious relics of ancient manners than as parts of a machinery necessary to the safety of the state.

Лексема *mechanism*, наводи OED, у раној употреби користила се да значи структуру или узајамно прилагођене делове у самој машини или нечему сличном машини, било оно материјалне или нематеријалне природе.

The door was a marvel of mechanism.

To impute that rare mechanism of the works of nature to the blind and fortuitous motion of some particles of matter?

У конкретном смислу, ова лексема означава: систем узајамно прилагођених делова који заједно врше рад механички или на начин сличан механичком; део машинерије; саму машинерију којом се постиже одређен ефекат; и машинерију или механичке справе уопште.

The part of the mechanism of a watch which shows the hour of the day.

A closed kinematic chain, of which one link is thus made stationary is called a mechanism.

Mechanism is not itself power. Mechanism, without power, can do nothing.

У овом значењу, ова се реч може употребити и фигуративно.

The vascular dilatation must be considered as the result of the morbid condition of the mechanism of the circulation.

The mind is not content to have connections of ideas imposed on it by the mechanism of perception and memory.

Кад је реч о лексеми *lever*, референтни речник енглеског језика дефинише је као металну или дрвену шипку која служи за подизање или измештање тешког или причвршћеног тела.

Surely so heavy a log needed more levers than one.

Речник бележи и фигуративну употребу.

Jealousy is a potent lever for quickening love.

У механици се под полугом подразумева проста машина чврсте структуре било ког облика (најчешће право) која је фиксирана у једној тачки (ослонац, енг. *fulcrum*), а на коју делују две силе: једна која пружа отпор и друга којом се делује на полугу.

Let A and B be two given weights, applied to the ends of the arms of a lever.

Кад је реч о лексеми *leverage*, она између осталог означава рад полуге, склоп помоћу кога се снага полуге примењује, па и систем полуга.

The length of leverage must vary inversely as the strength of the force.

За нас је релевантно значење „снага полуге“; „механичка предност која се добија употребом полуге“.

The actual leverage increases as A W is increased, supposing the oar's length to remain unchanged.

У преносном смислу, она означава појачано дејство акције, односно предност при остварењу неког циља.

And it will be putting additional leverage into his hands.

Коначно, лексема *apparatus*, како наводи OED, означава опрему, материјал, механизам или машинерију потребну за обављање неке радње.

The many apparatuses designed to apply electricity.

Остала релевантна значења која наводи овај речник укључују „органе или средства помоћу којих се одвијају природни процеси“, „материјал неопходан за критичко проучавање документа“.

The whole apparatus of vision...

A thorough examination of the Old Testament by our modern critical apparatus of research.

У српском језику, лексема *машина* дефинише се у речнику САНУ као „општи назив за технички уређај састављен од непокретних и покретних делова којим се преноси сила и остварују одређени покрети, чиме се једна врста енергије претвара у другу или се врши какав рад; stroj.“

Машина ће учинити радну снагу непотребном.

РМС је дефинише на сличан, али не истоветан начин. То је „општи назив за сложеније уређаје којима се енергија (топлотна, електрична, водена) претвара у механички рад.“

Речник РСАНУ бележи и њено фигуративно значење (које је јединствено за ову и лексему *машинерија*) у коме она означава „државну, ратну, војну или др. организацију, установу исл. обично као сложени систем међусобно чврсто повезаних, диригованих служби које функционишу сложено и усклађено“.

Аустријски конзул видео је ствари толико црно да је . . . писао својој влади . . . да је српска државна машина у потпуном распадању.

Фигуративно, она означава и особу „која нешто ради механички, не размишљајући као аутомат, робот,“ али и оног „који нешто ради брзо, прецизно без погрешке, застоја, без замора и сл“.

Сто пута сам се згрозио при помисли да постајем бирократска машина.

Ова жена је права машина. Док се човек окрене све је готово!

Просту машину речник РСАНУ дефинише као уређај, направу са најпростијим механичким системима (полуга, котур, стрма равна, клин, ваљак и завртањ) помоћу кога се врши неки рад уз мању силу.

Озиб у његовим разним облицима (котур, витоа) и стрма равнина (са клином и завртњем) зову се просте машине.

Дакле, у основном, конкретном значењу ова лексема означава оруђе за рад које сталним покретима својих делова обавља разноврсне радње, претварајући

при том енергију из једне врсте у другу или из једног облика у други. Она је у том погледу слична апарату, а кључна разлика међу њима је у томе што код овога није обавезно учешће покретних делова при раду.

Речници српског језика наводе да се лексема *машинерија* користи да збирно означи машину, механички уређај, одн. скуп таквих уређаја, опрему у фабрици, радионици и сл., механизацију; машински парк.

Има . . . безброј фабрика . . . са машинеријама и другим згодама.

Она, по РСАНУ, означава и унутрашњи механизам, мотор којим се нека направа, апарат и др. ставља у покрет, врши извесна радња и сл.

Сат . . . није ништа друго до једно велико вештачко дело, једна машинерија, коју је могао измислити и направити само какав свестан ум.

Фигуративно, ова лексема исказује, као и *машина* горе, државну, ратну и сличну организацију која се посматра као „сложени систем међусобно чврсто повезаних, диригованих служби које функционишу сложено и усклађено“ (РСАНУ).

Ова лепа машинерија . . . се зове парламентаризам.

Лексема *механизам* означава, по РСАНУ „склоп, устројство неке машине, справе, комбинацију узајамно усклађених делова неке машине, справе која омогућава да се покреће, да функционише као целина.“

Ура куца у прслуку и одвија се перо уре у механизму сата.

Речник РСАНУ наводи и да се она користи за „склоп, устројство усклађених делова неког организма, који функционишу као целина“, као и за „скуп стања, процеса који сачињавају неку психичку, физиолошку и сл. појаву,“ а може да означи и скуп операција, радњи од којих се састоји владање неком вештином, за шта примере наводимо редом.

Човек је један механизам од неколико трилиона ћелија; Животињско тело је механизам и . . . стално развијање тога механизма у савршеније облике сведочи о постојању неког коначног идеала, коме стреми цео живот.

Нико није боље од Расина познавао све кутове људског срца и цео механизам људских страсти.

. . . кад деца савладају механизам читања.

Она се, даље, односи на „систем деловања неке организације (политичке, друштвене и сл.), неке заједнице, који се спроводи по одређеним принципима, остварује по уобичајеном, утврђеном реду“ (РСАНУ).

Светски рат је пољуљао темеље капиталистичког друштва . . . и у самоме механизму капиталистичке привреде изазвао дубоке поремећаје.

Гломазни али моћни породични механизам био је нечујно покренут и сад је радио, споро али упорно.

Реч *полуга* означава, како наводи РМС, „дрвену или металну мотку која се једним крајем ставља под неки предмет да би се покренуо“.

Руком се као полугом одупрла о стол.

Фигуративно, она исказује покретачку силу или снагу, као и „средство за остварење чега“ (РМС).

Љубав је код мене најјача полуга душе.

Тако су (властела) употребила све полуге да не даду да се наново подигне држава српска.

Лексема *апарат* служи, како наводи РСАНУ, као општи назив за сложене справе које имају неку одређену намену, нпр. *телефонски апарат*, *фотографски апарат* и сл. Она такође означава „групу органа са заједничком наменом“, попут *апарата за варење* или *дисање*.

За овај рад релевантна су два значења: оно у коме се она односи на „организацију и особље неке државе, установе, струке, гране и др., чиновништво, људство“, као у колокацијама *државни апарат*, *парламентарни апарат*, *полицијски апарат*, *партијски апарат*, *ратни апарат*, *судски апарат*, *чиновнички апарат*; и значење где именује идејне, методске и техничке елементе умног рада.

Ово је права научна студија, рађена са свим потребним научним апаратом.

Фигуративно, ова лексема означава особу која „без размишљања врши наређења, аутомат.“

Немац је апарат . . . ништа друго. Он ради како хоће онај коме је потчинио своју вољу, али никад сам нити мисли нити ради.

3.3. Претходна когнитивнолингвистичка истраживања метафоре МАШИНЕ у енглеском језику

Иако не на исцрпан и систематичан начин, метафора МАШИНЕ је испитивана и раније. Осврти на метафоре засноване на изворном домену

МАШИНА, најчешће кратки, расути су по бројним когнитивнолингвистичким истраживањима. Овде ћемо представити оне који су са теоретског аспекта важни за разумевање и процену резултата нашег рада (Lakoff & Johnson 2003[1980]; Lakoff 1987, Kövecses 1988; 2000; 2010[2002]; Deignan 2005; Goatly 2007; Đorđević 2013).

Већ у свом пионирском раду *Metaphors we live by* (2003[1980]: 28) Лејкоф и Џонсон наводе да се људски ум може метафорично поимати као машина илуструјући то примерима 6–9).

- 6) We're still trying to *grind out* the solution to this equation. My mind just isn't *operating* today.
- 7) Boy, the *wheels are turning* now!
- 8) I'm *a little rusty* today.
- 9) We've been working on this problem all day and now we're *running out of steam*.
(примери преузети из Lakoff & Johnson 2003[1980]: 28)

Не елаборирајући детаљније метафорична пресликавања, они једноставно запажају да се на овакав начин ум поима као ентитет који се може укључити и искључити, бити ефикасан и продуктиван, а који при раду користи унутрашњи механизам и извор енергије.

На концептуализацију ума као машине Лејкоф се враћа и 1987. године и детаљније испитује парадигму ум-као-машина. Поред људског ума, осврће се и на метафорично поимање особе обузете жудњом. За метафору A LUSTFUL PERSON IS A FUNCTIONING MACHINE (ESPECIALLY A CAR) наводи доње језичке реализације, које откривају концептуализацију особе као моторног возила.

- 10) You *turn me on*.
- 11) I got my *motor runnin'*, baby.
- 12) Don't leave me *idling*.
- 13) I think I'm *running out of gas*.
- 14) Turn my *crank*, baby.

(Примери преузети из Lakoff 1987: 410–411)

Испитујући концептуализацију пријатељства, Кевечеш (Kövecses 2000) уочава да се за њу, поред осталих, користи и изворни домен машина. Он закључује да се метафора ПРИЈАТЕЉСТВО ЈЕ МАШИНА односи на функционални аспект овог односа. Међудоменска пресликавања обухватају људе који рукују машином, саму машину, њен рад, њено покретање (активно стање) и заустављање (неактивно стање) у изворном, односно пријатеље, само пријатељство и његово функционисање у циљном домену.

Дакле, ова метафора концептуализује пријатељство као однос који може да ради добро или лоше, да буде активан или неактиван. На сличан начин поима се и љубавни однос (Kövecses, 1988; Baxter, 1992), али и брачни (Quinn, 1987, 1991). У оваквој концептуализацији, однос који добро функционише заправо ради оно што и треба да ради: помаже особама да реше проблеме, помогну једно другом, уживају једно у другом. Другим речима, однос се овде претежно поима као нешто што треба да функционише: физичко функционисање се, дакле, пресликава на апстрактно функционисање.

Поред односа, изворни домен машине структурира и емоције (Ибид: 21) у метафори AN ANGRY PERSON IS A FUNCTIONING MACHINE. Жижа ове метафоре је особа која доживљава емоцију, а њену језичку реализацију аутор уочава у исказу

15) That really got me going.
(Пример преузет из Kövecses 2010: 21)

У домену емоција, по Кевечешовим налазима, изворни домен машине ограничен је на две горепоменуте: пожуду и љутњу.

Домен МАШИНА и АЛАТА Кевечеш (Kövecses 2010: 20) наводи у попису најчешће коришћених изворних домена у метафоричном поимању света. Ову тврдњу он заснива на анализи речника метафора (*Collins Cobuild English Guides 7: Metaphor, Rodale's Phrase Finder, the Metaphors Dictionary, the Dictionary of Everyday English Metaphors* и *Roget's Thesaurus* између осталих), коју допуњује резултатима бројних когнитивнолингвистичких истраживања овог феномена. Његови резултати бацају занимљиво светло на овај изворни домен. Наиме, они показују да се МАШИНА претежно, мада не искључиво, користи за поимање једног „наддомена“ који представља доста хетероген скуп појмова. У тај наддомен, како смо раније навели, убрајају се и људски ум и каријера, и економски систем и предузећа, али и друштво, друштвене организације и односи. Прецизно говорећи, Кевечеш наводи да су елементи наддомена АПСТРАКТНИ СЛОЖЕНИ СИСТЕМИ следећи: политички системи, власт, поглед на свет, теорија, економски системи, друштвене организације, каријера и друштво.

Шта је заједничко овим доменима? По Кевечешу, обједињујућа одлика им је то што представљају сложене, обично апстрактне конфигурације за чије се метафоричко поимање обично користе четири иста циљна домена (БИЉКЕ, ГРАЂЕВИНЕ, МАШИНЕ И ЉУДСКО ТЕЛО), а разликују се по томе што се сваки од њих,

посматран као засебна конфигурација, састоји од различитих елемената чији су међусобни односи другачији.

Дакле, ови системи се у највећем броју случајева поимају помоћу домена МАШИНЕ, ГРАЂЕВИНЕ, БИЉКЕ и ЉУДСКОГ ТЕЛА. Наравно, сваки од њих претежно служи за концептуализацију посебног скупа аспеката апстрактних система: њихово функционисање поима се помоћу домена МАШИНЕ, стабилност помоћу домена ЗГРАДЕ, развој помоћу домена БИЉКЕ, а стање помоћу ЉУДСКОГ ТЕЛА.

Ми ћемо се овде задржати на Кевечешовим налазима који се тичу метафоричких концептуализација у енглеском језику заснованих на изворном домену машине. Он идентификује и импликације међудоменских пресликавања између домена МАШИНЕ и супердомена СЛОЖЕНИ АПСТРАКТНИ СИСТЕМ. Најопштија метафора у енглеском је СЛОЖЕНИ АПСТРАКТНИ СИСТЕМИ СУ МАШИНЕ, коју илуструје примером

- 16) The authorities now seem to be finally setting in motion the legal *machinery* to try and sentence those it regards as responsible for a counter-revolutionary rebellion.
(пример преузет из Kövecses 2010).

Из горње метафоре произилази и следећа: THE REGULARITY OF THE OPERATION OF A COMPLEX SYSTEM IS REGULARITY OF THE WORKINGS OF A MACHINE (CLOCKWORK) као у

- 17) He soon had the household *running like clockwork*.
(пример преузет из Kövecses 2010).

Другачије посматрано, неефикасан рад система одговара спором или неефикасном машинском раду: INEFFECTIVE OR LESS THAN FULL OPERATION IS THE INEFFECTIVE OR SLOW WORKING OF A MACHINE, као у доњем примеру.

- 18) The *wheels of justice grind slowly*, and it wasn't until eight years later that 13 people were convicted.
(пример преузет из Kövecses 2010).

Даље, заустављање система одговара престанку рада машине: NOT ALLOWING THE SYSTEM TO STOP IS NOT LETTING THE MACHINE STOP.

- 19) If, however, it turns out that a lot more money is going to be needed *to keep the wheels turning* in eastern Germany, then another round of interest rate rise is expected.
(пример преузет из Kövecses 2010).

Очување система одговара непрекинутом (ефикасном) раду машине: TO MAINTAIN (THE EFFICIENT OPERATION OF) A COMPLEX SYSTEM IS TO MAINTAIN (THE EFFICIENT WORKING OF) A MACHINE, што је поткрепљено и доњим примером:

- 20) The media are important to a healthy, *well-functioning* economy; they are a commercial activity that *oils the wheels* of the economy.
(пример преузет из Kövecses 2010).

Логично, даље се непознате у раду система поимају као точкићи у већим механизмима (UNKNOWN FACTORS IN THE OPERATION OF A SYSTEM ARE WHEELS WITHIN WHEELS IN A MACHINE), док његови небитни делови одговарају ситнијим зупчаницима (UNIMPORTANT PARTS OF THE SYSTEM ARE SMALL COGS IN THE MACHINE) као у доњим примерима:

- 21) There are *wheels within wheels*. Behind the actor's apparent freedom as a director or a producer may lie the interest of the studio subsidizing the film.
- 22) ... the great advertising *machine* in which they were *tiny cogs*.
(примери преузети из Kövecses 2010).

Кевечеш закључује да се међудоменска пресликавања између МАШИНА И СЛОЖЕНИХ АПСТРАКТНИХ СИСТЕМА углавном групишу око теме функционисања, односно рада, те формулише просту метафору: ABSTRACT FUNCTIONING IS PHYSICAL FUNCTIONING чија дужа верзија гласи: THE (EFFECTIVE) FUNCTIONING OR OPERATION OF A COMPLEX SYSTEM IS THE (EFFECTIVE) FUNCTIONING OR WORKING OF A MACHINE.

У закључку, он запажа да разлог за коришћење машина као изворног домена лежи у чињеници да људи поседују поприлично велико и систематично лаичко знање о томе како функционишу машине старије генерације, попут оних са зупчастим механизмом из доба индустријске револуције.

Испитујући опсег изворног домена, Кевечеш (Kövecses 2010) закључује да је могуће, пошто се утврде и поброје појединачни циљни домени који се поимају помоћу њега, формулисати јединствену кровну метафору под коју се могу сврстати све идентификоване метафоре. Он ову метафору формулише као СЛОЖЕНИ СИСТЕМИ СУ МАШИНЕ, код које је главна жижка значења, или преовлађујућа тема, разумевање њиховог функционисања. Овакав закључак претпоставља да у оквиру дате језичке заједнице постоји неко широко распрострањено основно знање о типичним својствима изворног домена које се може применити већину његових представника. За домен машина оно се односи на рад и намену.

За закључке нашег истраживања релевантан је и Грејдијев налаз (Grady 1997) да ове метафоре засноване на изворним доменима грађевине (а следствено и биљке и машине) заправо нису метафоре основног нивоа. По њему постоје пресликавања још нижег, језгреног нивоа – такозване „просте метафоре“, чијим се повезивањем добија препознатљива појмовна метафора, која је, самим тим, сложена. Следствено томе, испод метафоре засноване на изворном домену

машине заправо лежи једна фундаменталнија метафора – АПСТРАКТНА СТРУКТУРА ЈЕ ФИЗИЧКА СТРУКТУРА.

Деинан (Deignan 2005) испитује степен метафоричности концептуализације за коју се користи изворни домен машина. По степену метафоричности метафоре се, према подели коју је предложио Лејкоф (Lakoff 1987b), деле на иновативне, конвенционализоване, мртве и историјске. У теорији појмовне метафоре, конвенционализованом се сматра управо она метафора која је зависна од основног значења речи. Другим речима, конвенционализованим метафорама се „призива“ основно значење, које се сматра језгренијим од метафоричног. Резултати истраживања које је спровела Деинан на 500 примера из корпуса у којима се јавља лексема *machinery* показују да је овде реч не о мртвој, већ о конвенционалној метафори (метафори код које метафорично значење на неки начин „зависи“ од основног значења). У свим анализираним примерима, наиме, тражена реч је модификована речју или фразом из циљног домена, нпр. државе (*civil service machinery, the machinery of government*). Занимљиво је да се у овој студији испитивана лексема понаша врло доследно: у метафоричним значењима јавља се искључиво у оквиру синтагме са премодификатором или постмодификатором, а без модификатора се јавља само у основном значењу.

Са аспекта нашег истраживања релевантан је и преглед међудоменских пресликавања која настају при концептуализацији домена друштвене организације помоћу домена машина (Goatly 2007: 101). Преглед најважнијих међу њима представљен је у Табели 2.

Табела 2. Преглед метафоричког проширења значења лексема из домена МАШИНЕ на домен друштвене организације (према Goatly 2007)

Лексема	Метафорички проширено значење	Пример
machine	група људи која нешто контролише или организује	<i>...the Labour Party machine is running at full speed</i>
machinery	функционисање (организације)	<i>...the machinery of government could be more efficient</i>
mechanism	метод, начин рада у некој делатности	<i>...the appeals mechanism needs reforming</i>
mechanics	практични аспекти система или организације	<i>The mechanics of the Zimbabwe elections were seriously flawed</i>

social engineering	вештачка контрола или промена групација у друштву	..the campaign to persuade graduates to have more children is a blatant piece of social engineering
--------------------	---	---

У даљим пресликавањима, делови машине одговарају деловима организације. Њен унутрашњи рад одвија се помоћу точкића (*wheels*), а складност рада обезбеђује се редовним подмазивањем (*oil, grease*). Организацију је, у таквој концептуализацији, могуће и ремонтovati (*overhaul*), али и одбацити у старо гвожђе (*scrap*).

- 23) the *wheels* of administration turn slowly.
 - 24) Government investment will *oil* the wheels of reform.
 - 25) The NHS needs to be urgently *overhauled*
 - 26) FIFA had failed so badly that they decided to *scrap* the whole organization and start again.
- (примери преузети из Goatly 2007: 101-102)

На основу горњих пресликавања, Гоутли закључује да се сматра пожељним да организација функционише попут машине.

Кад је реч о метафоричној концептуализацији људског бића, Гоутли уочава да се људи поимају као разноврсне машине или њихови делови: *automaton, robot, dynamo, crank, cog*. И радње које људи обављају исказују се глаголима који преваходно колоцирају са именицама из семантичког поља машине у функцији субјекта (*process, seize up*) или објекта (*turn on/ switch on, turn off/switch off, adjust, readjust, maintain*). Озбиљна болест исказује се као механички квар (*breakdown*), а премор као квар настао услед прегревања (*burnout*).

Не треба заборавити да Гоутли метафору машине испитује првенствено са идеолошког становишта. Стога не чуди што је преглед језичких реализација ове метафоре доста генерализован и штур. У методолошком смислу, реч је о истраживању у коме се интуитивна процена истраживача комбинује са лексикографским налазима из научних радова о појмовној метафори, разних речника и тезауруса енглеског језика, док су примери преузимани, уз мање измене, из корпуса енглеског језика. Но, без обзира на методолошке разлике у приступу, за наше истраживање је Гоутлијев рад важан, јер даје грубе обресе концептуализације два важна циљна домена којима ћемо се ми касније много детаљније позабавити.

У горе представљеним испитивањима метафоричних концептуализација заснованих на изворном домену МАШИНЕ у енглеском језику уочено је да се помоћу овог изворног домена поимају следећи циљни домени: ЉУДСКИ УМ, ЕМОЦИЈЕ (ПОЖУДА, ЉУТЊА), ОДНОС (ПРИЈАТЕЉСТВО, ЉУБАВ, БРАК), ЉУДСКО БИЋЕ И СЛОЖЕНИ АПСТРАКТНИ СИСТЕМИ (УМ, ЕКОНОМСКИ СИСТЕМ, КАРИЈЕРА, ДРУШТВО, ДРУШТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА, ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ, ВЛАСТ, ПОГЛЕД НА СВЕТ).

Овом списку треба додати и домене ДРЖАВЕ, ПРАВНОГ, ЕКОНОМСКОГ, ИНДУСТРИЈСКОГ И ПРИРОДНОГ СИСТЕМА, ЦРКВУ, КУЋУ, као и МЕДИЈСКУ И ПРОПАГАНДНУ ОРГАНИЗАЦИЈУ, утврђене претрагом корпуса *BNC* за лексеме: *cog engine, engineer, grind out, lever(age), machine, mechanical, mechanism, operate, overhaul, piston, repair, run, rusty, wheel* (Ђорђевић 2013). Иако рађено на малом узорку (анализирано је по 300 резултата претраге за сваку лексему), ово истраживање износи и занимљиве налазе о степену метафоричности појединих лексема. Са становишта нашег рада је значајно да је за лексему *machine* метафорично проширење значења забележено у свега 17,33% примера, док у случају лексеме *mechanism* ова учесталост износи читавих 85,67%, што указује на то да је метафорично значење код ове друге преовладало над основним.

3.4. Претходна когнитивнолингвистичка истраживања метафоре машине у српском језику

Ова иста два циљна домена, друштвену организацију и човека, испитивали смо у српском језику на корпусу дневне и недељне штампе (Грујић 2014), што је било прво истраживање метафоре машине у том језику, колико је аутору познато. Претрага је обухватила лексеме из изворног домена машине код којих се очекивало проширење значења на циљне домене ЧОВЕК И СЛОЖЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА. Истраживање се, стога, заснивало на појмовима који означавају различите врсте машина (*машина, машинерија, апарат, механизам, замајац, полука, тачка ослонца*) и њихове основне делове (*мотор, кочница, вентил, генератор, шраф, резервоар, амортизер*). Испитали смо и лексеме којима се исказују са њима повезане радње (*функционисати, укључити, искључити, покренути, заказати, блокирати, покварити се, стати, ремонтovati*,

ротирати, ителовати, наитимовати, раирафити, монтирати, фабриковати), као и оне које се односе на процес производње (*операција, серија, материјал, ресурс, обрада, погон, покретач, квар, ремонт, сервис*). Обухватили смо и различите конкретне апарате и са њима повезану лексику (*камера, фото-апарат, снимити, премотати филм, машина за прање веша, бубањ, циклус прања*). Корпус се састојао од 600 примера метафоричне употребе наведених лексема ексцерпираних из дневних листова (*Политика, Данас*) и недељника (*НИН, Време*) током 2013. године, чему су придодати и примери свакодневног језика из ауторовог корпуса. При идентификацији језичке реализације метафоре поштована је процедура групе Pragglejaz (2007).

У том раду појам државе разматрали смо у оквиру домена друштвене организације². Истраживање је показало да се у реализацијама ове метафоре управљачке структуре које метонимијски представљају државу и моћ којом оне располажу означавају као *државни апарат (промена свести државног апарата)*. Органи државне власти концептуализују се као машина власти (*терор машине власти*). Максимално ангажовање на државним пословима се исказује као коришћење читавог капацитета машине (*ова власт ради пуном паром*). У међународном контексту, или у смислу припадности некој организацији која надилази државу, ова се може разумети не као машина, већ као њен део: ако је њена улога покретачка, означава се као *мотор (Немачка, која је мотор Европе)* или *генератор (главни генератор дуга остаје држава)*, а у противном као *кочница (једина кочница за напад Русија)*. Сложена организација која није држава, већ институција која је надилази и на нивоу међународних односа усмерава и контролише активности држава чланица поима се и као сигурносни вентил (*Савет безбедности се позива да одигра улогу безбедносног вентила како би спречио употребу силе*).

Неуспешан и лош рад ове сложене организације концептуализује се као квар машине, што се реализовало лексемама *квар, ремонт и ремонтван (земља у квару; Ми смо држава у ремонту; рад ремонтване српске владе)*. Промена ресора којим функционер у влади управља исказивана је као механичко окретање

² Показало се да је домен ДРЖАВЕ потребно раздвојити од ДРУШТВЕНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ, што смо у предметном истраживању и учинили.

точка, односно ротација (*ротација кадрова по министарствима*). Састав Владе поима се као конструкција машине, због чега се чланови владе који нису одговорили свом задатку схватају као грешка у поступку конструкције машине (*Влада је од старта имала конструкциону грешку*).

Активности извршне власти метафорички се обављају помоћу *полуга*, које су опет елементарне или просте машине (*Чак су и кључне полуге режима исте*), за чији рад је потребна *тачка ослоња* (*Једина тачка ослоња коју у овом тренутку има премијер*). Сложени систем међусобно чврсто повезаних служби поима се као скуп машина, односно машинерија (*пропагандна машинерија; војна машинерија*). Разноврсне повезане активности усмерене на изазивање и вођење рата означаване су као ратна машина (*Хитлерова ратна машина*). Спровођење војних дејстава се разумева као извођење *операција* (*Против војне операције у Сирији*), и то у низу, као у процесу серијске производње (*серија снажних офанзива*), док се неминовни губитак људских живота у овом процесу схвата као потрошња производног материјала (*Људско месо је одувек био једини материјал који су наше команде имале у изобилју*). Појединац који нема активну улогу у доношењу важних одлука, али учествује у рату, означава се као *шраф* (*Злочиначки појединац је немоћни шраф у машинерији смрти, послушни шраф у машини завере*) а војни неуспех, као и државни, сматра се кваром машине (*Милошевић био само један шраф у поквареној српској ратној машини*).

За концептуализацију домена државне власти користи се и механизам (*механизам власти, механизам управљања*). Успостављање везе између делова неког процеса схвата се као покретање механизма (*Да се покрену механизми надгледања, Када се покрене механизам војне интервенције он иде до краја*). Успешно одржавање те везе поима се као ефикасност механизма (*ефикасан механизам контроле; неефикасан механизам надзора*). Одсуство повезаности и сарадње између појединих институција власти схвата се као квар механизма, односно престанак функционисања, његово отказивање или, како се реализовало у корпусу, *заказивање* (*Скупштина сматра очигледним да је читав државни механизам задужен за прогон криминала, почев од полиције, преко тужилаштва, до судства, заказао*).

На *механизам* наилазимо и кад је реч о структурирању домена судске и законодавне власти (*Стечај је добар правни механизам; механизам заштите права пацијента; механизам заштите од корупције*). Занимљиво је напоменути да ова лексема и даље претежно колоцира са глаголима из домена права као што су *усвојити* (*Посланици европског парламента усвојили механизам који омогућава. .*), односно *изгласати* (*Механизам је потом изгласан*) и *применити* (*опасност да ће усвојени механизам ускоро бити примењен на земље западног Балкана*).

Такође је уочено и да се једна засебна група лексема (*монтирати, фабрикован*) користи за поимање неправедног судског поступка чији је исход унапред познат. Непоштовање правне регулативе и процедуре разумева се као намештање делова, односно *монтирање* судског процеса (*криминализовано руководство одлучило да „монтира“ њихово хапшење*), који се, онда, схвата као фабрички произведен, односно *фaбрикован* (*Одређивање казне у потпуно фабрикованој парници; Фабриковани докази су темељ суђења које монтирају турска полиција и тужиоци*).

Преглед најважнијих пресликавања између изворног појмовног домена машине и циљног домена држава (Табела 3) који доле представљамо преузет је из Грујић (2014: 205).

Табела 3: Пресликавања изворног домена машине на циљни домен државне власти

Изворни домен	Циљни домен
машина (неспецификованог типа, апарат или возило)	државна власт
функционисање, рад машине	извршење функција државе
коришћење капацитета машине	посвећеност органа власти
усмерење возила	спољна политика државе
мотор	покретач напретка у држави
кочница	аспект који отежава рад
квар машине	неуспех државних органа
полуга	средство извршне власти
механизам	повезане службе

Што се тиче метафоричне концептуализације привредне или политичке организације, уочили смо да се изузетна преданост и марљивост, као и у случају појма државе, исказују као рад *пуном паром* (*У Путевима Србије кажу да раде*

пуном паром). И овде се покретачке снаге поимају као мотор (Аутомобилска индустрија главни мотор развоја).

У том истраживању издвојила се засебна група примера у којима се реализовало метафорично поимање банке као машине за прање веша. У овој метафори се банкарски трансфер нелегално стеченог новца разумева као циклус прања у машини за веш: нелегално стечен новац одговара прљавом вешу (*прање новца*), односно метонимијски бубњу машине (*банкари, који ће из бубња узети део чистог кеша*), поступак његовог убацивања у легалне токове одговара циклусу прања (*Програме за прање најчешће активирају банкари*), а успех овог поступка одговара чистом вешу (*банкари, који ће из бубња узети део чистог кеша*). Додајмо да се овде финансијске трансакције схватају као механичке операције (*...,сиво банкарство“ света данас оперише са око 46000 милијарди евра*).

Када неометано обављају своје активности, за ове организације се каже да *функционишу (Посланички клуб и даље функционише)*, односно *обављају функцију (...да усмеримо наше професионално удружење и његове чланице да обаве своју функцију и дужности у складу са правосудним нормама)*.

Кад је реч о циљном домену ЧОВЕК, утврђено је да се човеково тело и ум концептуализују помоћу домена машине на два слична, али ипак различита, начина у разговорном и публицистичком функционалном стилу. У разговорном функционалном стилу делови људског тела се, претежно шаљиво, разумевају као оруђа и алатке, а ум као апарат (неспецификовани уређај, али и камера и фотоапарат). Сâм човек поима се као моторно возило, а његове видљиве, физичке активности као кретање аутомобила. И док је однос према изворном домену овде претежно позитиван, односно шаљив, наши примери сугеришу да је оваква концептуализација пре иронични протест према погледу на свет који своди људе на механичке направе него његова потврда.

У публицистичком функционалном стилу човек је концептуализован као конкретна машина, у нашем случају аутомобил или воз, при чему се уобичајене људске физичке активности поимају као кретање моторног возила, а оне посебно интензивне као кретање воза. Човеков унутрашњи живот, и у психолошком и у биолошком погледу, разуме се као скуп механизма чије усклађено кретање

омогућава и регулише функционисање организма. Стабилност читавог овог система омогућена је механичком обрадом чулно-моторног искуства. Дакле, исправно функционисање машине и овде се сматра пожељним, те можемо рећи да је однос према изворном домену позитиван.

Да резимирамо. У истраживању које смо овде представили уочена су следећа пресликавања између домена машине, као изворног, и домена човека, као циљног (Табела 4):

Табела 4: Пресликавања изворног домена машине на циљни домен човека
(преузето из Грујић 2014)

Изворни домен	Циљни домен
механички уређај, возило	човек
брзина кретања возила	интензитет физичке активности
кочиони систем	самоконтрола
сложени механизам	унутрашњи живот (и биолошки и психолошки)
механичко кретање (механизма)	ментална активност

У другом истраживању (Grujić & Danilović Jeremić 2017) на сличном корпусу (дневне и недељне штампе) и истом методологијом даље је испитиван опсег метафоре машине, односно ширина спектра циљних појмовних домена за чију се концептуализацију ова метафора користи у српском језику. Утврђено је да метафора машине обухвата следеће домене: друштво, друштвену организацију, власт, политички систем, економски систем, идеју, расправу, поглед на свет и човека.

Друштво се поима као уређај неспецификованог типа, као компјутер, али и као скуп механизма и машина.

- 27) Друштво данашњице *ствара, трансферише, обрађује и складишти* огромне количине информација.
- 28) . . јер култура је на неки начин *софтвер* једног народа.
- 29) Јер, Чомски описује *механизам озбиљног и веома грубог друштвеног инжењеринга*
- 30) Ако уметнички рад заболи ове наведене. . . одмах се на њега сруши читава *механизација* која је створена за уништавање слободе.

Поједини сегменти друштва, у нашим примерима корисници градског буџета, грађани са правом гласа, али и читава јавност поимају се и исказују, редом, као *апарат, машина* или скуп *механизма*.

- 31) Очекује се смањење и „*корисничког апарата*“

- 32) Тамо су већ били протести за ратне дневнице, што је искоришћено да се „намири“ позамашна *гласачка машина*.
- 33) Домаћа јавност нема тако изграђене естетске критеријуме, или не постоји *механизам* за њихово успостављање.

И када је реч о неким друштвеним појавама (као што су: социјално незадовољство, приватизациона пљачка, манипулација, застрашивање, дехуманизација и социјална патологија) уочавамо сродну метафоричку концептуализацију. Непожељна друштвена дешавања и промене се, наиме, разумевају као механичко кретање, односно рад, како простих (*стрма раван* и *механизам*) тако и сложених машина (*машина, машинерија*).

- 34) . . . а делом и због тога што су „брзе дипломе“ и тзв. политичко запошљавање направили *стрму раван* на којој тешко може да се задржи онај ко нема јаке и оштре нокте.
- 35) У њима савет указује на *механизме* приватизационе пљачке.
- 36) Отпор према лажима, према манипулацији, калкулацији, према злим *машинама*.
- 37) Када деца постану жртве те *машинерије објективизације*, одједном је толико лако закључити да у тим секси позама има нечег „што вређа људско достојанство“.

И друштвена покретљивост (у нашем случају богаћење) поима се као кретање механизма:

- 38) Тај период, са становишта *механизма* креирања акумулације и карактера инвестиционе политике, може се поделити на три фазе.

Политички систем, односно улога друштва у процесу државног одлучивања, поима се помоћу домена машине. Метафора ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ ЈЕ МАШИНА реализовала се лексемама *машинерија, машина, механизам, замајац, зупчаник*. Код оваквог поимања система, његово слабљење одговара неефикасном преносу рада се једног зупчаника на други, друштво, односно грађани, се схватају као средство за напајање (исказано као *батерија*), а корените промене политичког система исказују се као *демонтирање* машине.

- 39) Пиши тако да те ништа не спутава, да те ништа не заустави: ни мушкарац, нити имбецилна *капиталистичка машинерија*...
- 40) У то време, Унија је изгледала као фантастична *машина* која је у стању да ауторитарне државе претвори у демократске, а сиромашне у богате.
- 41) Тврдим да је теза да демократија не служи грађанима тачна и нећу да улазим у то да ли има бољег *механизма* од ње.
- 42) У јавности се одавно тврдило да је наш партократски систем легло и *замајац* корупције. . .
- 43) Али, како су од Титове смрти *зупчаници система* били све лабавији. . .
- 44) Плашим се да грађани бивају сведени на *батерију* која служи за опстанак политичке касте.
- 45) Нити је Радуловић могао себи, са позиције министра, да дозволи улогу Дон Кихота који наивно верује да је могуће *демонтирање система*. . .
- 46) Ако се демократија у овом тренутку не *андејтује* постаће још један зомби појам.

Кад је реч о економском систему, систем капиталистичке привреде исказан је као *капиталистичка машина*, а његово исправно стање и правилан рад одговарају функционисању машине, што се реализовало синтагмом *бити у функцији*.

- 47) Свака криза и ова сада економска симптом је радикалне промене у раду капиталистичке *машине*.
- 48) . . . али сви покушаји да систем остане у *функцији* су пропали и предузећа су... отишла у стечај.

Суштински недостатак једног привредног система поима се као *дефект*, а кориговање неких његових аспеката одговара *поправци* машине.

- 49) Но, самоуправно предузеће има уграђен *дефект* – не може да креира акумулацију без притиска споља.
- 50) Буџет зрео за *поправку*

Покретачке снаге у економији одговарају *мотору*, односно *генератору*.

- 51) Њихова теорија гласи да је *мотор* који је овај свет вукао 200 година на издисају.
- 52) . . . где ће домаћа улагања бити покретачи привредног развоја и *генератори* нових радних места.

Привредна сарадња поима се као кретање зупчаника у захвату, односно као рад *механизма*:

- 53) Таква трговинска интеграција. . . могла би да буде један од ефикасних *механизма* за економски раст Европе.

Следећи циљни домен који се структурира помоћу појмова из изворног домена машине назвали смо ПОГЛЕД НА СВЕТ да означимо скуп веровања о животу, универзуму и човековом месту у њему. Сам универзум се, тако, поима као *машина* код које је могуће остварити рад помоћу *полуга* и *механизма*.

- 54) За мене, универзум је само једна велика *машина* која никада није настала и која никада неће нестати (. . .).
- 55) Свестан сам да човек на власти порасте сам у себи, да добије такву снагу да и без одговарајуће *полуге* може да преврне свет
- 56) (...) чак и када би заиста постојао скривени *механизам* којим планете и сазвезђа утичу на живот појединца (...).

Стварност и будућност се поимају као индустријски производи (што се у корпусу реализовало синтагмама *творница стварности* и *Made in Europe*), а проток времена као механичко кретање точка.

- 57) . . . који је на чело највеће домаће *творнице стварности* (ХРТ-а, прим. аут.) постављен . . .
- 58) Будућност *Made in Europe*
- 59) . . . а *точак* у историји никад се не враћа, па не може ни овог пута.

Код оваквог, механицистичког погледа на свет и људска душа се може конструисати, као у доњем примеру.

60) Стаљин је писце совјетске ере називао *инжењерима* људске душе.

Домен ЧОВЕК у том је истраживању подробније испитан са аспекта човекових вештина, стваралаштва и међуљудске комуникације.

Поједине вештине и способности поимају се као *алати*, док се стваралаштво концептуализује као *производња*.

61) . . . увлачи глумца у истински узане глумачке трасе и не оставља му много *алата* на које би могао да се ослони. . .

62) . . . песник не може бити само пуки *технолог* који прави свој „*производ*“ по унапред утврђеном рецепту.

У концептуализацији стваралаштва као производње, стваралац одговара *технологу*, као што смо видели горе, или *произвођачу*, дело *производу*, а настанак великог броја дела у кратком року одговара *хиперпродукцији* или *итанцовању*. Дела изузетног квалитета описују се као *вансеријска*.

63) Био *произвођач* *музике* име или не, убудуће ће бити под строжим уличним надзором.

64) Онда долазите до сумануте бројке од преко 1,5 милиона евра по премијери када узмете *завршни производ*.

65) Да ли те издавачи, читаоци, или ти сам себе тераш на такву *хиперпродукцију*?

66) Веома је лоша појава да се појединци домогну позиције главног уредника часописа да би затим *итанцовали радове* у сваком броју – свакој свесци. . .

67) . . . да најбоља, најсветлија, у сваком смислу *вансеријска* остварења, она постигнућа овдашњег ума и дела овдашњих руку која апсолутно искачу из оквира. . .

Напоменимо да се и сам човек поима као производ: процеса образовања, друштвених околности, медија.

68) . . . фалш *производња пи-ар „експерата“* и *менаџера* се захуктава и по сеоским чатмарам

69) . . . па су тако и Лепа Брена и Горан Бреговић (...) и сами *производи* али делом и креатори некадашње СФРЈ стварности

70) Друштвени амбијент и околности које су *произвеле* одговарајућу музику;

71) Медији су главни промотери такве *технологије* развоја психе.

72) Ствари ће постати јасније када и ми сами постанемо предмет на коме ће радити иста *индустрија свести*.

Кад је реч о међуљудској комуникацији, ова се поистовећује са везом између два уређаја: компјутера, телефона или електрична апарата. При том се способност комуникације исказује као *капацитет* датог уређаја, а неразумевање као *кратак спој* или *курушлус*.

73) Овде је реч само о томе ко има бољи *линк* са Вучићем. Пајтић има *капацитет* да се договара, док је Ђилас тај ресурс потрошио.

- 74) . . . коју, после неколико *кратких спојева на вези* с Русијом, председнички протокол није уврстио на листу говорника на отварању Јужног тока.
- 75) . . . упркос начину на који се представља, као Трансформеру одана и привржена до *курулуса* који само што није избио.

Појединачни (у нашем случају неистинити) искази концептуализују се као индустријски производи, што се у корпусу реализовало као *производња/фабриковање лажи*.

- 76) Та *производња лажи* ће се после назвати „паблик рилејшнс“.
- 77) након што се дознало да је *фабриковао* лажи о политичким противницима.

У домену когниције, скуп идеја или повезаних појмова неопходних за разумевање одређене појаве се исказивао као *критички* или *интерпретативни алат*, *апарат* или *појмовни апарат*.

- 78) Ако не будемо имали нове *критичке алате* који ће моћи да детектују све те промене. . .
- 79) И задатак је да се пронађу нови *интерпретативни алати* који ће објаснити промену.
- 80) . . . садржаји који нуде *апарат* за активно и критичко промишљање о свету у коме живимо.
- 81) Друго поглавље смешта револуцију у класичан *појмовни апарат* реалистичне политикологије.

Код метафоре СКУП ИДЕЈА ЈЕ МАШИНА настанак нових идеја поима се као *погонска производња*. Одбацивање старих идеја доживљава се као мењање степена преноса код зупчаника, односно *шалтовање*, али и као *демонтажа* читаве машине. При том брзина прихватања нових идеја одговара *турбо* погону возила, а идеја се, као и машина, може *развијати*.

- 82) Будући да се Хрватска телевизија претежним дијелом свога садржаја одавно потврдила као пропагандна испостава *идеолошког погона* с Каптола.
- 83) И ви сте се „*прешалтовали*“ на ново доба?
- 84) Једноставно, *демонтажа* система вредности се није догодила.
- 85) Кад боље размислим, ни наши патриоти, *турбонационалисти* и антиглобалисти не би требало да сеprotиве евроинтеграцијама.
- 86) . . . вероватно би ову тезу могао данас у кампањи да обилато *развијају*.

Обновљено интересовање за идеје старијег датума разумева се као њихова поновна индустријска прерада односно *рециклажа*.

- 87) . . . чини ли Вам се да се идеја о повратку Турске на Балкан поново *историјски рециклира*?

Из овог прегледа налаза ранијих истраживања метафоре машине у српском језику искључене су метафоре засноване на домену возила и њихових делова. Разлог томе била је чињеница да се метафора машине у тим случајевима

комбинује са схемом трајекторије, те би детаљно испитивање таквих примера превазишло оквире овог рада.

Да резимирамо, испитивањем метафоричне концептуализације засноване на изворном домену МАШИНА у корпусу српског језика утврђено је да се помоћу овог изворног домена структурирају следећи циљни домени: ДРЖАВА, ЧОВЕК, ОРГАНИЗАЦИЈА, ДРУШТВО, ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ, ЕКОНОМСКИ СИСТЕМ, ПОГЛЕД НА СВЕТ, СТВАРАЛАШТВО, КОМУНИКАЦИЈА И СКУП ИДЕЈА. Лако је уочљиво да се не могу сви они сврстати у СЛОЖЕНЕ АПСТРАКТНЕ СИСТЕМЕ. Један број циљних домена није апстрактан (нпр. људска бића), док други нису системи (попут идеје или лажи). Па ипак, и њих са лакоћом структурира метафора машине. Стога налазимо да је корисно размотрити зашто је то тако.

Сматрамо да се прихватљиво објашњење само нуди у теорији менталних простора. Раније смо напоменули да Фоконије и Тарнер постулирају постојање не само улазних менталних простора и њихов амалгам, већ и генерички ментални простор, који садржи само основне структурне елементе појма. У тај генерички простор смештају се уопштена метафоричка пресликавања. Дакле, код метафоре машине, пресликавање ефикасности рада машине на ефикасност рада организације или институције уопштава се у генеричком простору и постаје ефикасност као таква. Одатле се, даље, лако пресликава и на домене који, строго узевши, не спадају у категорију апстрактних сложених система, под условом, наравно, да њихова апстрактна структура то дозвољава.

IV РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

4.1. Појмовни домени који се структурирају помоћу изворног домена МАШИНА

Анализа примера преузетих из корпуса енглеског и српског језика потврдила је да се све одабране лексеме које означавају машине користе и метафорично. Примери који су издвојени као метафорични даље су разврстани према елементима искуства које структурирају. Они код којих није било могуће поуздано идентификовати циљни домен искључени су из анализе, као што смо раније објаснили. У разврставању се ишло од посебнијих ка општијим ентитетима. Тако је, на пример, за доњи исказ прво утврђено да се односи на министарство спољних послова, на основу чега је закључено да структурише домен извршне власти, па је као такав сврстан у циљни домен ДРЖАВА.

88) *Дипломатска машина је брзо покренута* и убрзо се појавио „амерички план“, али у Савету безбедности Уједињених нација.

Сложеност идентификованих циљних домена, односно многобројност њихових елемената и аспеката захтевала је посебну пажњу при разврставању примера, а истраживача стављала пред тешке одлуке. У доношењу одлука првенствено смо се руководили најважнијим одликама утврђених циљних домена. У том светлу треба посматрати и одлуку да ДРЖАВУ издвојимо као засебан циљни домен. Наиме, домени ДРЖАВЕ и ДРУШТВА су нераскидиво, а понекад и неразлучиво повезани. Људско друштво је далеко старији ентитет од државе, а сам човек се од Аристотела дефинише као друштвена животиња, односно биће (Aristotel 1980). Но, филозофи сматрају да је човек бар у истој мери и политичко биће, а да држава није ништа друго до организовано друштво. У том смислу, држава је само још један вид друштвене организације и, као такву, требало би је анализирати у склопу домена ДРУШТВО. Но, држава има аспекте које друге друштвене организације немају. Специфично обележје државе у односу на друге врсте организација је то што она располаже влашћу, која је заснована на надмоћној сили (Vasić, Jovanović & Dajović 2015). Реч је, дакле, о институционализованој моћи, која се уобличава кроз спектар разноврсних,

међусобно повезаних организација којима се врши власт над најразличитијим аспектима људског живота – од власништва до образовања. Друштво, са друге стране, има обавезу да се државној моћи покорава. Све ово чини државу далеко сложенијом друштвеном организацијом него што су, на пример, привредне или политичке организације. Због сложености и величине те јединствене организације, одлучили смо се да је посматрамо као засебан домен, а како бисмо темељно испитали начин на који се он структурира помоћу изворног домена МАШИНЕ.

Даље је, на пример, било потребно одлучити да ли је прикладније бирократску организацију, какву налазимо у органима државне управе и код које се укрштају појмови вршења власти и организоване групе, класификовати као елемент домена ДРЖАВЕ или ОРГАНИЗАЦИЈЕ. Имајући у виду да је основна сврха бирократије управо обављање државних административних послова, одлучили смо да овај облик организације ипак сврстамо у домен ДРЖАВА.

Груписањем елемената код којих је уочено метафорично пресликавање са изворног домена машине дошло се до већих ентитета: министарство спољних послова, министарство унутрашњих послова, министарство здравља и Влада сврстани су у једну групу, јер представљају органе извршне власти. У следећем кораку поступка укрупњавања тражен је свима њима надређени појам, који је сматран циљним доменом, односно доменом апстрактног искуства коме сви идентификовани ентитети припадају. Тако су поменути органи извршне власти придружени другим гранама власти (законодавној и судској) и сврстани у циљни домен ДРЖАВА.

На основу овако спроведене анализе – идући одоздо навише – утврђено је да и у енглеском и у српском језику изворни домен МАШИНА служи за концептуализацију следећих циљних домена: ДРЖАВА, ДРУШТВО, ОРГАНИЗАЦИЈА, ПРИВРЕДА, ЧОВЕК, ПРЕБИВАЛИШТЕ, ЖИВОТИЊА и ПРИРОДА. Овај спектар у многоме се поклапа са оним који су утврдила ранија истраживања. Ми ћемо га овде упоредити са Кевечешевим налазима за енглески језик, као најпотпунијим (Kövecses 2010: 156). Он, како смо већ наводили, у типичне циљне домене који се структуришу метафором машине убраја сложене апстрактне системе, у које је сврстао ДРУШТВО, ДРУШТВЕНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ, КАРИЈЕРУ, ПОЛИТИЧКЕ и ЕКОНОМСКЕ

СИСТЕМЕ, ВЛАСТ, ТЕОРИЈУ и ПОГЛЕД НА СВЕТ. Ми смо, користећи нешто другачију класификацију, дошли до врло сличног пописа. Наиме, ми смо његове домене ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ и ВЛАСТ објединили у оквиру домена ДРЖАВА. Домен ДРУШТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА код нас се јавља као поддомен ОРГАНИЗАЦИЈЕ, а домен ЕКОНОМСКИ СИСТЕМИ као ПРИВРЕДА. Домен ТЕОРИЈА разматрамо као поддомен домена ЧОВЕК, сматрајући га производом менталних активности, а домен ПОГЛЕД НА СВЕТ раздвојили смо на три циљна домена: ЧОВЕК, ЖИВОТИЊА и ПРИРОДА ради веће прегледности и прецизности. Ту поклапања у налазима престају. Кевечеш, наиме, у овај скуп увршћује и домен КАРИЈЕРА, за који није било потврде ни у нашем корпусу енглеског ни српског језика. Уместо њега, ми смо издвојили домен ПРЕБИВАЛИШТЕ, о коме у ранијим истраживањима није било речи.

У остатку поглавља даћемо детаљнији опис сваког горепоменутог циљног домена и представити оне његове елементе који се концептуализују помоћу изворног домена МАШИНЕ, као у енглеском тако и у српском језику. Формулисаћемо метафоричка пресликавања између аспеката, односно елемената овог изворног домена и одговарајућег циљног у оба језика и указати на сличности и разлике између два анализирана језика у овом погледу. Уочена метафоричка пресликавања илустроваћемо одговарајућим бројем примера ексцерпираних из корпуса енглеског и српског језика, водећи рачуна да избегнемо сувишна понављања. Непотребно је напомињати да ћемо анализирати само примере прикупљене из корпуса енглеског и српског језика и метафоричка пресликавања која је могуће утврдити на основу њих. Другим речима, језичка грађа неће бити допуњавана ни наменски смишљеним примерима заснованим на интуицији истраживача, нити примерима до којих се дошло на неки други начин.

Сматрамо да ће, и поред овог ограничења, закључци до којих ћемо доћи бити релативно поуздани. Наиме, анализа је била веома исцрпна: вршена је на свим примерима у корпусу код којих је уочено метафорично проширење значења претраживаних лексема, а код лексеме *machine* су резултати допуњени и претрагом корпуса *COCA*. Стога, и поред извесних недостатака који прате свако истраживање вршено на електронском корпусу језика, сматрамо да ћемо представити поуздан и детаљан опис типичних језичких реализација

метафоричких пресликавања заснованих на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику.

4.2. ДРЖАВА

Шта се тачно подразумева под појмом ДРЖАВЕ, није лако утврдити. Различите науке нуде међусобно неподударне дефиниције. Руководећи се циљем нашег рада, ми ћемо се овде користити енциклопедијском и лексикографском дефиницијом речи *држава*, сматрајући да она најприближније одговара знању лаика о овом апстрактном појму. Под тачком 1.а. РСАНУ наводи да је то „правно независна и одређеним границама омеђена територија са становништвом једне или више народности под истом политичком влашћу“. За ово значење појма *држава* нисмо забележили примере метафоричке концептуализације. Под тачком 1.б. овај се појам дефинише као „функције државе као правног лица и као носиоца власти; извршиоци државних функција, органи државне власти“. Управо у том значењу ћемо овде и разматрати појам државе, јер оно одговара метафоричним концептуализацијама идентификованим у току овог истраживања.

Дакле, реч *држава* овде ћемо разматрати у метонимијском значењу, где се она употребљава да означи извршавање државних функција законодавне, судске и извршне власти. У праву је познато да је подела власти један од облика државне власти и да она говори о међусобном односу између државних органа који обављају функције државне власти. Функција државне власти је начин, метод деловања државе. Та државна делатност може се односити на стварање општих норми (закона), њихово извршење и решавање спорова поводом њихове непримене.

Другим речима, овако дефинисан домен ДРЖАВЕ подразумева државну власт која успоставља и одржава ред и безбедност у друштву кроз рад владе, министарстава и локалних самоуправа, државне администрације, војске и полиције, законодавних и правосудних органа. У остатку излагања позабавићемо се детаљно сваким од ових аспеката власти, а преглед резултата изнећемо напоредо за енглески и српски језик, усредсређујући се на елементе изворног домена који успостављају основна пресликавања на циљни домен, а који су означени следећим лексемама у енглеском и српском језику: Е: *machine, machinery, mechanism, lever(age), apparatus*; С: *машина, машинерија, механизам, полуга, апарат*.

4.2.1. Концептуализација државе као машине

Анализа примера ексцерпираних из електронских корпуса енглеског језика приликом претраге лексеме *machine* показује да се државна власт, у најопштијем значењу појма, у овом језику метафорично поима као машина неодређеног типа. У нашем корпусу метафора ДРЖАВА ЈЕ МАШИНА се у бројним примерима реализовала се као *machine*, *state machine*, *state and economic machine*, *government machine*, *political machine*, *Washington machine*, *European machine*.

Е:

- 89) In the last few decades, the United States has become a massive *machine* where all the instruments in government were aimed at accelerating the creation and accumulation of wealth. (COCA)
- 90) Lenin accepted that socialism would be a form of state, but with a different mode of organizing state functionaries. (. . .) This *new machine* would not be characterized by the 'commanding' methods of capitalist state officials.
- 91) Other changes included reduction of the *state machine*; greater entrepreneurial autonomy and the beginning of an entrepreneurial reform; variation in the traditional concepts of planning, now based more on financial indicators than on material ones; bank reform; and creation of national currency-exchange offices with a free-fluctuation rate. (COCA)
- 92) In addition, control by workers over those who *run the state and economic machine* has largely lapsed. (. . .) If *the Soviet state machine*, the process of production and the producers, are directed by the party-state nomenklatura officials, (. . .) it follows that this ruling stratum has some of the characteristics of a ruling class.
- 93) Ensuring sufficient money to finance *the government machine* has been a by-product of the third characteristic: maintaining savings and investment.
- 94) This administration believes that government has been attempting to do too much. This has placed an excessive burden on industry, and on the people of the country as a whole, and has also *overloaded the government machine* itself.
- 95) And so the *political machine* went into action. While no credible evidence linked Hussein to 9/11, the administration fomented a string of provocative allegations, sending Secretary of Defense Donald Rumsfeld and Secretary of State Colin Powell around the country with dire predictions for U.S. safety. By fall 2002, the Pew Research Center reported that two-thirds of the U.S. citizenry believed that Hussein "helped the terrorists in the September 11 attacks. (COCA)
- 96) Hillary Clinton represents the worst of the *Washington machine*. (COCA)
- 97) And the fundamental values on which the conservative vision of society is based - national sovereignty, social continuity, political freedom, and Christian heritage - have been condemned and in some measure criminalized by the *European machine*, without the faintest sign of resistance from our politicians. (COCA)

У српском језику ова најопштија метафора ДРЖАВА ЈЕ МАШИНА у корпусу се реализовала као *машина*, *државна машина* и *машина власти*.

C:

- 98) Ова одрасла деца живела су у нераду, и мада је он знао да им је нерад принудан, наметнут прописима исте *државне машине* која је њега довела да их гледа, ипак се није могао одупрети утиску да је он, нерад, и њихова права природа.
- 99) Русо сања о држави која није *машина*, није Левијатан, него „макроантропос“, дакле, јединствени организам.
- 100) Претенденти за „полуге“ па и „шрафове“ државне „локомотиве“ морају – произлази из 63 питања на које треба да одговоре – да буду сасвим чисти, тако да не изазову шлајфовање или заривавање *масивне машине власти*.

Државна делатност у таквој концептуализацији одговара раду машине. У метафори ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ РАД МАШИНЕ почетак активности одговара *стављању машине у покрет* (*E go into action*), а њихово обављање њеном раду (*E run well, function*), чему одговарају лексеме *функционисање* и *ход* у српском језику.

E:

- 101) And so the political *machine* went into action. (COCA)
- 102) In fact, however, liberals do not seem all that concerned about whether the machine they have built, and want to keep expanding, *is running well*. (COCA)
- 103) (. . .) making sure the welfare state machine *is functioning* at maximum efficiency.

C:

- 104) Код нас је у свима ресорима такав неред да се ја чудим како *државна машина још функционише* (. . .) . Тако се изгубило и решење Министарског савета о откупу ваше библиотеке и уговор, и пре десетак дана ја добијем писмо из Министарства просвете који ме питају знам ли ја што о томе.
- 105) Државним Новинама данас читам да ће се кроз два дана на тргу Коцке одржати празник Правосуђа. Мора да је опет неки број нарушио *ход велике Државне Махине*, па се опет десило нешто непредвиђено, непрорачунато.

Надзор над вршењем државне власти поима се и исказује као контролисање, односно управљање радом машине, као у доњим примерима. Лексички се метафора НАДЗОР НАД ВРШЕЊЕМ ВЛАСТИ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ МАШИНОМ реализовала као именица *control*, те глаголи *control, manipulate, operate, run* у енглеском, односно *управљати* и *ставити под контролу* у српском језику.

E:

- 106) The modern state in all advanced countries has become a *formidable machine* of which the *control* lies less in the hands of elected representatives of the people than of technicians, specialists, experts.
- 107) The first analytic conception understands the *state as a machine controlled by an external elite* (whether an elected political elite or a non-accountable business-social elite).
- 108) The decentralization imperative implicit in factoring problems runs into the coordination imperative felt keenly by the executive political and administrative elite. (. . .) They must learn how to *manipulate* what is not a predictable *machine* into something which resembles one.
- 109) I conclude that the machinery created by the politics of kindness does not work very well – in the sense of being economical, adaptable, and, above all, effective –

because the liberals who build, *operate*, defend, and seek to expand this *machine* do not really care whether it works very well and are, on balance, happier when it fails than when it succeeds. (COCA)

- 110) In addition, control by workers over those who *run the state and economic machine* has largely lapsed.

C:

- 111) Ja kaжем, gospodine, da vi, posmatrajuћи друштвено уређење разних народа, видите само опруге те *машине*, а не и узвишеног радника који њом *управља*.

- 112) Па, према томе, ако ми врло брзо не будемо ставили нашу деспотску машину под *контролу* цивилнога друштва, ја уопште онда не видим како Србија може да преживи.

Следствено томе, држава без власти поима се као машина која функционише без икаквог надзора.

E:

- 113) The Christians in the villages, whether permanent residents or refugees, feel isolated and forgotten. They are seen as just a small part of a larger problem, a cog in a huge political, military *machine* no one really *controls*. (COCA)

Неадекватно вршење власти поима се као нескладан рад машине. Превише интензивне и захтевне активности пресликавају се у енглеском језику на преоптерећење машине, док њихова супротност – неодговарајући или никакав рад – у српском одговара *шлајфовању* или *зарибавању* машине.

E:

- 114) (. . .) and has also overloaded the government machine itself.

- 115) Претенденти за „полуге“ па и „шрафове“ државне „локомотиве“ морају – произлази из 63 питања на које треба да одговоре – да буду сасвим чисти, тако да не изазову *шлајфовање* или *зарибавање масивне машине власти*.

И различити типови политичке власти поимају се помоћу изворног домена МАШИНА. У испитиваним корпусима енглеског језика ова концептуализација реализовала се синтагмама у којима је премодификатор потицао из циљног домена: *state machine*, *authoritarian state machine*, а у српском налазимо синтагме *Стаљинова машина*, *Титова деспотска машина*, *америчка технократска или руска бирократска или фашистичка машина* и *нацистичка машина*.

E:

- 116) Whatever the institutional form of *the state machine*, whether the limited democracy of Germany under the Kaiser or the autocracy of Czarist Russia, the proletariat's first task was to smash the state apparatus in a revolutionary push for power.

- 117) They served simply as an ideological cloak behind which a vast party and police bureaucracy and *an immensely authoritarian state machine* were created.

C:

- 118) Петрић је аутор и капиталне књиге о руској филмској авангарди у трећој деценији прошлог столећа, пре него што је *Стаљинова машина* смрвила каријере Ејзенштејна, Куљешова, Пудовкина, Довженка . . .
- 119) Милошевић никад не би дошао на чело Србије да није постојао Тито, да није постојала *Титова деспотска машина* која је после Титове смрти показала невиђене догматске размере.
- 120) То је *америчка технократска или руска бирократска или фашистичка машина*.
- 121) С друге стране, наша привреда је постала потпуни заробљеник немачке привреде, односно *нацистичке машине* која је обарала, односно окупирала поједине земље по Европи .

У оваквој концептуализацији, активности власти одговарају *ступању машине у дејство*, док неадекватно вршење власти одговара њеном квару.

C:

- 122) „Упалиће се лампица“, и ступиће у дејство *машина америчке демократије*.
- 123) Значи, није дошло ни до каквих промена и остала је *деспотска машина*, која се још више *кварила*.

Када се државна власт поима као машина, гране власти (у доњем примеру извршна и законодавна) одговарају њеним деловима. У корпусу енглеског језика метафора ГРАНА/ОРГАН ВЛАСТИ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ се реализовала лексемом *part*. Даље, ако се ова метафорична неспецификована машина замишља као састављена из делова, ови могу бити скривени и неименовани (али важни, јер имају моћ), што се у нашем корпусу реализовало као *closed and secret parts of the state machine*, или видљиви и именовани (али неважни), што се реализовало као *cogs*. У српском језику држава-машина такође има саставне делове који омогућују њен складан рад. Ова концептуализација реализовала се у корпусу кроз лексеме *део, завртањ, чивија, опруга, полуга и шраф*.

E:

- 124) Acceptance of the assumptions contained in this model of bureaucratic-legislative relations leads to a number of policy prescriptions for the structure of the public sector that are designed to redress the imbalance of power between *these two parts of the governmental machine*.
- 125) The constitutional authorities were mindful of the constraints imposed by elections and trade unions, but the Left sees democracy in Britain as constrained, not by these things, but by the presence of unaccountable economic power and by the independent power of those *closed and secret parts of the state machine* that are not

- popularly elected and that are not even truly accountable to, or effectively controlled by, that part of Parliament that is subject to regular election by the people.
- 126) The president, in the middle as usual, has been poring over budget items in the millions, the *tiny cogs of the federal machine*.

C:

- 127) Рационалност је, међутим, онај *део* који фали српској државној *машини*.
- 128) Нећу именовати оне на које мислим, али стање духа у друштву ипак није такво да би могло да се догоди да неко поново постане толико доминантан да сви остали буду „*делови његове машине*“.
- 129) Писма поседницима, поданицима влада заснованих на неједнакости моћи, појединцима који нужно искоришћавају друге и које други искоришћавају зато што су пристали да буду *завртњи* у држави-*машини*. Да ли такви људи одиста размењују замисли са слободним људима на неагресиван, добровољан начин?
- 130) Иако је представљао *ситну чивију* у *машини великог Аустријског Царства*, пуковник је, већ по свом положају генералног конзула у Травнику, знао да његова влада врши војне припреме, рачунајући на једну нову коалицију против Наполеона.
- 131) Ја кажем, господине, да ви, посматрајући друштвено уређење разних народа, видите само *опруге* те *машине*, а не и узвишеног радника који њом *управља*.
- 132) Претенденти за „*полуге*“ па и „*шрафове*“ државне „*локомотиве*“ морају – произлази из 63 питања на које треба да одговоре - да буду сасвим чисти (. . .).

У ситуацијама када су активности власти претежно усмерене једном циљу (био то рат, колонијално освајање, привредни развој или благостање), држава се поима као машина која је намењена његовом остварењу. Другим речима, ПРЕТЕЖНА АКТИВНОСТ ДРЖАВЕ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ. То се у нашем корпусу реализовало као *war machine, colonial machine, growth machine, welfare state machine, cash machine*. Посебно је занимљив последњи пример у овој групи где се америчка инвазија саркастично поима као машина за преображај политичке власти у Ираку, односно *the great American transformation machine*.

E:

- 133) Franklin and Eleanor Roosevelt faced the tremendous challenge of saving a country suffering from the worst depression of its history, while across the ocean, Hitler was transforming Germany into a *war machine*. (COCA)
- 134) She is an essential but individually helpless cog in the *colonial machine*.
- 135) Our Latvian neighbors are really going through a tough time. The *growth machine* in the Baltics was suddenly transformed from the EU-country with the highest growth to the one with the lowest. (COCA)
- 136) Given that liberals are people who have built a welfare state that now is the biggest thing government does in the U.S., and want to regard themselves and be regarded by others as compassionate empathizers determined to alleviate suffering, it should follow that nothing would preoccupy them more than making sure the *welfare state machine* is functioning at maximum efficiency. When it is not, after all, the sacred mission of alleviating preventable suffering inevitably is degraded. (COCA)

- 137) When the federal government ramped up its spending during the war, it had not yet grown into the entitlement *cash machine* it is now, spitting out trillions of dollars a year in retirement and health-care benefits. (COCA)
- 138) The downward spiral of the U.S. occupation into bloodshed and incompetence wasn't just a matter of too few troops or other breakdowns in planning, though those were clearly part of it. In fact, the great American *transformation machine* never really understood much about Arab culture, and it didn't bother to try. (COCA)

У корпусу српског језика овакво поимање реализовало се синтагмама *социјална машина, машина за производњу богатства, машина за прикупљање новца и његову прерасподелу, машина за производњу мозгова и машина за штанцовање новца.*

С:

- 139) Држава је за Шопенхауера управо „социјална машина“ које се гнушају романтичари јучерашњице и данашњице, која у најбољем случају укрођује егоизме и повезује их са колективним егоизмом интереса за преживљавање.
- 140) За њу француска држава постаје *машина за производњу богатства.*
- 141) Капитализам с друге стране без икаквог кајања ужива користи из разних повластица, потпора и великодушних поклона државе - која делује као *машина за прикупљање новца и његову прерасподелу*, при чему троши више него што прима, па стога мора и да узајмљује.
- 142) Због неповољне демографске структуре једна Немачка, на пример, покушаће да у наредних шест година привуче чак 600. 000 научника, технолога, инжењера и квалификованих радника. Србија не треба да буде *машина за производњу мозгова за остале*, а истовремено не треба да се затворимо, већ да створимо услове мобилности, уз очување базе живота у Србији.
- 143) Гостујући на сателитском програму РТС-а, гувернер Радован Јелашкић је рекао да су се банке у Бечком договору обавезале да степен кредита у Србији одрже на нивоу с краја прошле године, али да то не значи да је Србија „*машина за штанцовање новца*“.

Ваља напоменути да овако појмљена власт може да надилази појединачне државе. Стога и наилазимо на пример у коме се некадашња Европска заједница (данашња ЕУ) сагледава као машина, овог пута за производњу прописа

- 144) The EC is all kinds of things, good and bad, but it is above all a *machine for producing proposed regulations embodied in documents.*

У српском корпусу наилазимо на слично поимање Еулекса, огранка извршне и судске власти Европске Уније на Косову, који одговара машини за борбу против организованог криминала.

- 145) Поједностављено речено, додао је он, *Еулекс је машина*, која би требало да обезбеди да се избегне да, када постоји неки међуетнички конфликт, већина систематски буде у праву, и такође *машина за борбу против организованог криминала.*

Осујећење и прекид овако усредсређених политика и активности власти одговара уништењу машине посебне намене. Илустрацију оваквог пресликавања

имамо у доњем примеру, где бомбардовање Југославије одговара демонтирању (*taking apart*) Милошевићеве ратне машине.

146) NATO says its bombardment of targets throughout Yugoslavia right now is *taking apart* the "war machine" of President Slobodan Milosevic. (COCA)

Преглед на машини заснованих метафора које структурирају овај аспект циљног домена представљамо у Табели 5.

Табела 5: Метафоре за циљни домен ДРЖАВА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРЖАВА ЈЕ МАШИНА	<i>machine, state machine, government machine, political machine</i>	<i>машина, државна машина, машина власти</i>
ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ РАД МАШИНЕ	<i>state machine is functioning at maximum efficiency, the machine they have built, and want to keep expanding, is running well.</i>	<i>ја чудим како државна машина још функционише, нарушио ход велике Државне Машине</i>
ДЕЛОТВОРНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ	<i>state machine is functioning at maximum efficiency,</i>	/
ПОЧЕТАК ОДВИЈАЊА АКТИВНОСТИ ВЛАСТИ ЈЕ УКЉУЧИВАЊЕ МАШИНЕ	<i>the political machine went into action</i>	<i>ступиће у дејство машина америчке демократије</i>
НЕАДЕКВАТНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ НЕСКЛАДАН РАД МАШИНЕ	<i>and has also overloaded the government machine itself</i>	<i>изазову ишајфовање или заривавање масивне машине власти остала је деспотска машина, која се још више кварила.</i>
НАДЗОР НАД ВРШЕЊЕМ ВЛАСТИ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ МАШИНОМ	<i>The modern state in all advanced countries has become a formidable machine of which the control lies less in the hands of elected representatives of the people; They must learn how to manipulate what is not a predictable machine; because the liberals who build, operate, defend, and seek to expand this machine do not really care; those who run the state and economic machine</i>	<i>видите само опруге те машине, а не и узвишеног радника који њом управља; не будемо ставили нашу деспотску машину под контролу цивилнога друштва</i>
ГРАНА/ОРГАН ВЛАСТИ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	<i>imbalance of power between these two parts of the governmental machine. independent power of those closed and secret parts of the state machine</i>	<i>онај део који фали српској државној машини да сви остали буду " делови његове машине " . зато што су пристали да буду завртњи у држави –</i>

	<i>the tiny cogs of the federal machine.</i>	<i>машини; представљао ситну цивилизу у машини великог Аустријског Царства,</i>
ПРЕТЕЖНА АКТИВНОСТ ДРЖАВЕ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ	<i>war machine, colonial machine, growth machine, welfare state machine, cash machine, transformation machine</i>	<i>социјална машина, машина за производњу богатства, машина за прикупљање новца и његову прерасподелу, машина за производњу мозгова и машина за штанцовање новца.</i>
ОСУЈЕЂЕЊЕ ПРЕТЕЖНЕ АКТИВНОСТИ ЈЕ УНИШТЕЊЕ МАШИНЕ	<i>is taking apart the "war machine" of President Slobodan Milosevic</i>	

Горњи примери илустровали су метафоричну концептуализацију државне власти у најопштијем смислу. На основу њих утврдили смо да у структурирању домена ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ у енглеском и српском учествује неколико метафора: ДРЖАВА ЈЕ МАШИНА, ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ РАД МАШИНЕ, ПОЧЕТАК ОДВИЈАЊА АКТИВНОСТИ ВЛАСТИ ЈЕ УКЉУЧИВАЊЕ МАШИНЕ, НЕАДЕКВАТНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ НЕСКЛАДАН РАД МАШИНЕ, НАДЗОР НАД ВРШЕЊЕМ ВЛАСТИ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ МАШИНОМ, ГРАНА/ОРГАН ВЛАСТИ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ, ПРЕТЕЖНА АКТИВНОСТ ДРЖАВЕ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ. За метафоричка пресликавања ДЕЛОТВОРНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ И ОСУЈЕЂЕЊЕ ПРЕТЕЖНЕ АКТИВНОСТИ ДРЖАВЕ ЈЕ УНИШТЕЊЕ МАШИНЕ, која су идентификована у енглеском, нису нађена одговарајуће потврде у српском корпусу.

Но, као што смо већ напоменули, појам власти може се односити и само на појединачне гране. Оваквим поимањем ћемо се позабавити доле, полазећи од извршне власти: Владе и појединачних министарстава.

Влада се може појмити као машина чија је намена вршење извршне власти и спровођење политика, што је реализовано као *governmental machine*, *executive machine* у енглеском, а као *машина радилица* или *реформска машина* у српском корпусу.

Е:

- 147) Whitehall departments are pyramids whose apex is the minister and *the whole governmental machine* is a larger, all-inclusive pyramid with the Prime Minister at the top. Everything focuses on this control from above.
- 148) Signet and secretary could be used for sending relatively informal letters to the King's subjects or for activating *other parts of the executive machine*: the Signet Office was the instrument most often used for disseminating the King's personal commands.

С:

- 149) Због разуђеног партијског система крпе се владе од различитих партија, а влада је главна *машина радилца* и ако није у стању да ради по јединственом концепту онда је нестабилна због уцена коалиционог партнера.
- 150) Српски премијер као главни процесор *реформске машине* не ради на довољном броју мегахерца, оном броју који би био у стању да сконта главне проблеме и да понуди права решења.

Рад владе одговара раду машине. Стога се она, уколико је њен рад учинковит, поима као ефикасна, као у доњем примеру где налазимо *efficient Cabinet machine* односно *делотворна машина*.

Е:

- 151) The need for a more efficient Cabinet machine was discussed in No. 10 on 4 September at a meeting between Attlee and Hugh Dalton, Chancellor of the Exchequer.

С:

- 152) Царство Великог Могула заменило Делхијски Султанат, преузело је и већ доказано устројство. Ово наслеђе и наново откривени динамизам, показали су се на дужи рок као тешка, али *делотворна машина*.

Добро руковођење радом владе одговара ефикасном управљању машином, што се код нас реализовало глаголом *operate effectively*, а сарадња међу министрима поима се и исказује као машински рад без застоја, односно *smooth running*. У српском корпусу ова концептуализација исказана је глаголом *радити*.

Е:

- 153) Men like Thomas Cromwell, William Paget, William Cecil, Francis Walsingham, and Robert Cecil gained an unrivalled knowledge of affairs and could *effectively operate the machine*. But its *smooth running* depended very much upon their personal skill and devotion.

С:

- 154) Тако је то било у свим временима, драги господине Мореле; владе се ређају једна за другом и сличне су међусобно; тамничка машина устројена за владе Луја XIV *ради* још и данас, изузев Бастиље.

На сасвим другом крају спектра, када министарства не обављају своје ресорне активности и метафоричка машина престаје са радом. У енглеском се метафоричко пресликавање НЕАДЕКВАТАН РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕСТАНАК РАДА МАШИНЕ реализовало глаголским изразом *come to a halt*, а у српском глаголом *кварити се*.

Е:

- 155) Accustomed to the doctrine of ministerial responsibility, used to the idea that they are the repository of the collective wisdom and experience of their departments, accepting that they must handle outside agencies and pressure groups as well as the vagaries of the politicians and the press, they (Whitehall departments, T. G.) operate with caution but also with great confidence knowing that they alone are in possession of all the facts and that without their activity *the whole machine would come to a halt*.

C:

- 156) Милошевић није продукт никаквог хира српског народа, ја уопште не верујем да смо га ми бирали, јер у деспотији народ ништа не бира него деспотска машина увек извуче новог вођу. Значи, није дошло ни до каквих промена и остала је деспотска машина, која се још више *кварила*.

Појединачна министарства поимају се као саставни део машине извршне власти: *parts of the machine*. Но, уобичајено је и метафоричко поимање одређеног министарства (конкретно, у доњим примерима министарства одбране, спољних послова, здравља и образовања) као засебне машине чија је намена уподобљена одговарајућем ресору, што се код нас реализовало као *machine, diplomatic machine, foreign policy machine, health-care machine* и *science-policy machine*.

E:

- 157) Essentially this was a writing-office, which could send instructions to royal officials or foreign courts and could authorize proceedings in the most formal *parts of the machine*, Chancery and Exchequer.
- 158) State feels overwhelmed by the Pentagon – an amoral *machine* that does not think, but just does. (COCA)
- 159) Obama vows to restore America's standing in the world. But he will find that his *diplomatic machine* is sputtering. Underfunded and understaffed, the American Foreign Service is not primed for the diplomatic surge Obama may want to unleash. (COCA)
- 160) At the bureaucratic level, Turkey's state apparatus - especially the Foreign Ministry - is hardly equipped to handle the load of initiatives coming from Davutoglu's office, and expanding *the foreign policy machine* can only happen gradually. (COCA)
- 161) Doctors know a lot more about medicine, and drug reps dress a lot better, but these days both are Organization Men, small cogs in a vast *health-care machine*. They are just doing their jobs in a market-driven health-care bureaucracy that Americans have designed, and that we defend vigorously to critics elsewhere in the world. Like anyone else, doctors and reps are responding to the pressures and incentives of the system in which they work. (COCA)
- 162) The Science Policy Research Unit at Sussex University says that a substantial part of *the science-policy machine* - the part that operates under the auspices of the Department of Education and Science - relies on peer review and 'informed prejudice'.

У српском корпусу метафорично пресликавање МИНИСТАРСТВО ЈЕ МАШИНА се реализовало као *владина машина* односно *министарска машина*, док министарству спољних послова одговара *дипломатска машина*.

С:

- 163) „Ми добро знамо где се у Енглеској завршава правосуђа, а *почиње рад владина машина* у лику Хом офиса (министарство унутрашњих послова)“, рекао је заменик руског државног тужиоца.
- 164) (. . .) радозналој јавности донекле сугерисала и одговор на питање шта је то, заправо, руководило срећну мајку да тако нагло прекине блажено боловање и врати се у свакодневицу „*министарске машине*“.
- 165) Американци су, такође, одмах поздравили „саудијски план“, али су убрзо постали свесни да је у питању клопка која може сметати њиховим даљим плановима на Блиском истоку. *Дипломатска машина је брзо покренута* и убрзо се појавио „амерички план“, али у Савету безбедности Уједињених нација.

Почетак извођења активности из домена појединачних министарстава одговара *покретању* машине, складан рад одговара *функционисању* машине, а његов појачан интензитет одговара *пуном погону* машине.

С:

- 166) *Дипломатска машина је брзо покренута* и убрзо се појавио „амерички план“, али у Савету безбедности Уједињених нација.
- 167) И ови дани у Министарству ће проћи. Када једном будете напуштали ову собу шта би било оно што остављате иза себе и због чега бисте срећни и поносни затворили једна важна врата у своме животу? Била бих најсрећнија ако бисмо успоставили систем, под чиме подразумевам уређен закон и критеријуме. И да све то, као *нека најбоља машина, функционише* и када министар и ми около њега нисмо ту.
- 168) То, међутим, не значи да *америчка дипломатска машина* следећих дана неће *бити у пуном погону* када је реч о њеним приоритетима, као што су питање нуклеарних амбиција Ирана и Северне Кореје.

Активности министарстава и спровођење политике владе увелико зависе од планираних финансијских средстава која им се стављају на располагање у току године. Стога не чуди што се и државни буџет поима помоћу истог изворног домена: као засебна машина чија је намена прерасподела финансијских средстава. У енглеском корпусу ова концептуализација реализовала се као *redistribution machine*, а у српском као *машина за прерасподелу новца*.

Е:

- 169) You increase infrastructure spending. You get the education system, and mostly you devote less resources, fewer resources to the elderly and consumption on health care for the affluent, and much more to young families and young workers, and shift what's turned into a -- really *a redistribution machine* at the age scale. (COCA)

С:

- 170) Капитализам с друге стране без икаквог кајања ужива користи из разних повластица, потпора и великодушних поклона државе — која делује као *машина за прикупљање новца и његову прерасподелу*, при чему троши више него што прима, па стога мора и да узјамљује.

Највећи део тих средстава држава обезбеђује наплатом пореза. Познато је да високи порези данас наводе обвезнике на разне поступке којима ће избећи плаћање овог дуговања. И та група поступака поима се као машина, у нашем примеру маштовито означена као машина за пореско изгнанство (*tax exile machine*). Она се може укључити (*turn on*) оног тренутка када држава одлучи да повећа порезе.

Е:

- 171) It's one thing to call on economic patriotism, it's another to organize a looting (of the rich) that will turn on the *tax exile machine*. (COCA)

У корпусу су посебни бројни били примери где се ресор војске у земљама које се налазе у рату поима као ратна машина или *war machine*. Но, и саме војне снаге поимају се као машина чија је једина намена ратовање, што се реализовало као *war machine, machine for waging war, military machine, fighting machine* у корпусу енглеског језика. У српском корпусу оваква концептуализација исказана је као *велика ратна машина, војна машина, машина рата, хај-тек машина за рат*.

Е:

- 172) Iraq has massed an enormous *war machine* on the Saudi border, capable of initiating hostilities with little or no additional preparation. (COCA)
- 173) And in Iraq, the US faces difficulty because it is the "*perfect machine for waging war*," but "not a good machine for imperial policing," Mr. Trenin says. (COCA)
- 174) In seven articles since the election campaign began, Putin has outlined, among other things, his plans to reform Russia's troubled political system, to combat the scourge of nationalism, solve Russia's galloping demographic crisis, and rebuild a world-class *military machine*. (COCA)
- 175) COCA The Clinton administration, so the thinking goes, presided over an excessive downsizing of the U.S. military, seriously weakening the magnificent *fighting machine* built by Ronald Reagan and honed by George H.W. Bush.

С:

- 176) Вести и упутства из Париза, која је Давил примао последњих дана са знатним задоцњењем, показивали су да се *велика ратна машина Царства поново кренула*, и то на Аустрију.
- 177) У томе изгледа и јесте невоља и иза тога се можда крије и део разлога што Вашингтон још не покушава да обузда израелску *војну машину* која је за недељу дана натерала пола милиона људи у бекство из Либана, док немилици уништава цивилну инфраструктуру и животе грађана ове несрећне земље.
- 178) 28. јула 1914, Аустро-Угарска је објавила рат Краљевини Србији, обичном депешом, преко поште у Темишвару. У 23 сата 29. јула *машина рата* је покренута, почело је непрекидно осмодневно бомбардовање Београда.
- 179) Жилавост тобоже пораженог непријатеља изненадила је Вашингтон. Показало се да *америчка „хај-тек“ машина за рат* не излази на крај с талибанском герилом.

Но, занимљиво је да ова машина има сасвим другачију намену у мирнодопским условима. У доњем примеру, совјетска војска поима се као машина која служи за образовање, што се у корпусу реализовало као *cultural machine*.

- 180) Our Red Army, which is to an enormous extent composed of peasants, is the greatest *cultural machine* for the re-education of the peasantry, which leaves it with a new mentality.

Појединачне националне војске могу се посматрати као делови (у нашем примеру точкићи) веће војне машине, што се реализовало лексемом *cogs*.

- 181) As *cogs* in the *Soviet military machine*, the three countries' armies used to sit mainly near their western borders.

Војни неуспех у оквиру ових пресликавања одговара квару машине, њеном потпуном уништењу или демонтирању, што је исказано глаголима *break*, *destroy*, *dismantle* у енглеском, односно *уништити*, *шлајфовати*, *пренапрегнути* у српском корпусу.

Е:

- 182) That prospect is anyway slight so long as Soviet-American cosiness continues and *Iraq's war machine* remains *broken*.
183) But those who advocate war as the solution are pointing to the fact that even after three or four weeks of war, only 20% of his *military machine* had been *destroyed*.
184) This must be the watchword of the Western democracies who have so painfully and yet so necessarily *dismantled Saddam Hussein's war machine*, at such a cost in lives and scarce resources.

С:

- 185) И НАТО је јавно причао о *уништавању српске војне машине*, али је систематски уништавао једино цивилну инфраструктуру.
186) Не могу рећи колико ће још дуго морати да чувају оружјем ирачке „демократски изабране институције“. Стиче се утисак да *машина поретка проглашеног светским „шлајфује“* у месту.
187) (. . .) читамо о томе у америчкој штампи која цитира тајни извештај о националној безбедности, а који говори „да су интервенције у Ираку и Авганистану само подстакле тероризам, да је америчка војна машина *пренапрегнута, истрошена и заморена* и заправо близу кидана“.

Изостанак модернизације у војном ресору у српском језику одговара *застаревању* машине.

- 188) Резултат је, како тврде руски војни стручњаци, да данашња руска армија представља веома смањену копију огромне и *застареле совјетске војне машине* припремане за вођење глобалних ратова.

Чак и поједине службе у овом ресору, у нашем случају војномедицинска, поимају се као засебне машине, што илуструјемо доњим примером.

- 189) So the *military's medical machine* is now struggling to catch up with its war machine, realizing that if war breaks out, it has the responsibility to treat the casualties that will ultimately occur. (COCA)

Добра и ефикасна организација ових тела поима се као рад машине која има довољно погонског горива.

- 190) Command Sgt. Maj. Lenz and Maj. William Croft checked and rechecked the locations of the vehicles that were moving men back and forth to their assignments, made sure that the escorts were in place, security was assured, everything was punctual. It all worked. It was like a *well-fueled machine*. (COCA)

У оквиру ове метафоре, припадник војске поима се као неименовани део машине (*part of a war machine*), или као засебна борбена машина (*mean, lean fighting machine*), а његове се активности пресликавају на кретање точкића који омогућавају њен рад, што се код нас реализовало као *cogs in a military machine*. У српском језику војник се поима као *борбена машина, машина која маршира и убија* односно као *машина за убијање*.

Е:

- 191) Could I really be part of *a war machine*?
192) Afghan commanders are not *cogs in a military machine* but the guardians of specific interests – the interests of the fighters pledged to them and of the tribal, religious, or political groups from which these men are recruited. (COCA)
193) Some individuals looked far from the Army image of the *lean, mean fighting machine*.

С:

- 194) Што је бивало очигледније да је искључена могућност избијања рата између равноправних противника, то су „*борбене машине*“ губиле све више на друштвеној цени. Упозорава на својеврстан парадокс : жене су најпре улазиле у оружане снаге као замена за мушкарце, који су напуштали мање атрактивна, слабије плаћена места.
195) Тај преображај благога малограђанина, безазленост и добродушност Гали - Геја, човека који не може да каже не, тај преображај у *машину која маршира и убија* по наређењу неке непознате силе, чини главну тему овог комада.
196) У овом филму Никола Којо тумачи лик мајора ВБА, који се после ратног искуства претворио у помахниталу *машину за убијање*.

Када је реч о метафоричкој концептуализацији полиције и обавештајних служби, утврдили смо да се полиција поима као машина (*righteous machine, полицијска машина*), а њени припадници као машински делови (*components*).

Е:

- 197) After his selection and Police College training he'd been slightly surprised to find himself not to be a *component* of an irresistibly *righteous machine*, but a member of an organisation that was as flawed and human as any other.

C:

- 198) Испрва је све ишло како треба. На питања је одговарао двосмислено, дајући прилике *полицјској машини* да се загреје и испољи све своје тајне.

Оваква концептуализација обавештајне службе реализовала се као *intelligence machine, rumour machine, машина тајних служби, машина за прављење и умножавање неистина о људима и догађајима*.

E:

- 199) Sinclair – also known as C – was head of M16, one of the great non-secret secrets of *the intelligence machine*.

- 200) In many absolutist states the myth that if only the Tsar or the Fhrer knew about the people's grievances he would act to resolve them was carefully fostered by state propaganda and even more so in Romania by *the Securitate's rumour machine*.

C:

- 201) Неспособност Мушарафа да из *захуктале машине* тајне службе елиминише њене верски екстремне елементе (или, можда, његова неспремност да то учини!) коштала је на крају шефа Пакистана подршке Вашингтона.

- 202) *Паклена машина државне безбедности за прављење и умножавање неистина о људима и догађајима*, у свој је процес својевремено увукла и лик Видосава Стевановића.

Дакле, у структурирању домена ДРЖАВЕ на нивоу извршне власти у енглеском и српском језику утврђено је да учествују следеће метафоре засноване на изворном домену МАШИНА: ВЛАДА ЈЕ МАШИНА, УЧИНКОВИТ РАД ВЛАДЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНА, СКЛАДАН РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ СКЛАДАН РАД МАШИНА, НЕАДЕКВАТАН РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕСТАНАК РАДА МАШИНА, МИНИСТАРСТВО ЈЕ МАШИНА, РАД МИНИСТАРСТВА ЈЕ РАД МАШИНА, ВОЈСКА ЈЕ МАШИНА, ВОЈНИ НЕУСПЕХ ЈЕ КВАР/УНИШТЕЊЕ МАШИНА, ВОЈНИК ЈЕ МАШИНА, ПОЛИЦИЈА ЈЕ МАШИНА И ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА ЈЕ МАШИНА. У енглеском корпусу је, за разлику од српског, нађена потврда за метафору РУКОВОЂЕЊЕ РАДОМ ВЛАДЕ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ МАШИНОМ, као и за метафоричка пресликавања МИНИСТАРСТВО ЈЕ ДЕО МАШИНА И ВОЈНИК ЈЕ ДЕО МАШИНА. Табеларни преглед ових налаза, поткрепљен примерима реализација у два посматрана језика представљамо у Табели 6.

Табела 6: Метафоре за поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ВЛАДА ЈЕ МАШИНА	<i>governmental machine, executive machine</i>	<i>машина радилица реформска машина</i>
УЧИНКОВИТ РАД ВЛАДЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНА	<i>a more efficient Cabinet machine</i>	<i>делотворна машина</i>

РУКОВОЂЕЊЕ РАДОМ ВЛАДЕ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ МАШИНОМ	<i>could effectively operate the machine.</i>	
СКЛАДАН РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ СКЛАДАН РАД МАШИНЕ	<i>But its smooth running depended very much upon their personal skill</i>	<i>машина устројена за владе Луја XIV ради још и данас</i>
НЕАДЕКВАТАН РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕСТАНАК РАДА МАШИНЕ	<i>without their activity the whole machine would come to a halt.</i>	<i>деспотска машина, која се још више кварила.</i>
МИНИСТАРСТВО ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	<i>the most formal parts of the machine, Chancery and Exchequer.</i>	
МИНИСТАРСТВО ЈЕ МАШИНА	<i>diplomatic machine the foreign policy machine health-care machine science-policy machine</i>	<i>владина машина министарска машина, дипломатска машина.</i>
РАД МИНИСТАРСТВА ЈЕ РАД МАШИНЕ	<i>the part that operates under the auspices of the Department of Education and Science</i>	<i>Дипломатска машина је брзо покренута И да све то, као нека најбоља машина, функционише и када министар и ми около њега нисмо ту не значи да америчка дипломатска машина следећих дана неће бити у пуном погону</i>
ВОЈСКА ЈЕ МАШИНА	<i>war machine, machine for waging war, military machine, fighting machine</i>	<i>велика ратна машина, војна машина, машина рата, хај- тек машина за рат.</i>
ВОЈНИ НЕУСПЕХ ЈЕ КВАР/УНИШТЕЊЕ МАШИНЕ	<i>Iraq's war machine remains broken. military machine had been destroyed.. dismantled Saddam Hussein's war machine</i>	<i>о уништавању српске војне машине; машина поретка проглашеног светским "илајфује"; америчка војна машина пренапрегнут а, истрошена</i>
ВОЈНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	<i>Could I really be part of a war machine Afghan commanders are not cogs in a military machine</i>	
ВОЈНИК ЈЕ МАШИНА	<i>Some individuals looked far from the Army image of the lean, mean fighting machine</i>	<i>то су " борбене машине " губиле све више на друштвеној цени; тај преображај у машину која маришира и убија по наређењу; претворио у помахниталу машину за убијање.</i>
ПОЛИЦИЈА ЈЕ МАШИНА	<i>irresistibly righteous machine,</i>	<i>дајући прилике полицијској машини да се загреје</i>
ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА ЈЕ МАШИНА	<i>intelligence machine, rumour machine,</i>	<i>машина тајних служби, машина за прављење и умножавање неистина о људима и догађајима.</i>

Следећи, нижи, облик аутономне извршне власти у држави за који смо утврдили да се структурира помоћу изворног домена МАШИНЕ јесу локалне самоуправе. Градске власти означавају се у енглеском као *machine* или *municipal machine*, док у српском нису уочени примери који би потврдили постојање овакве концептуализације.

Е:

203) City neighborhoods receive money based on the number of residents and the current state of the infrastructure in that neighborhood; in other words, to each according to her means. Elected officials work more like switches in a *machine* than like competitors for more money or legislative power for their districts or constituents.

204) This was a very difficult situation. This was not some unthinking, unfeeling *municipal machine* that simply ground down there. (COCA)

Када се посматрају у контексту свеукупне државне власти, локалне власти концептуализују се као део у машини власти, тј. *part of the political machine*.

Е:

205) Local governments are thus not just caught up in recent political conflicts as some innocent or neutral *part of the political machine*, but are themselves crucial in interpreting and promoting social change.

У српском корпусу представничка тела лишена стварне моћи одлучивања у локалним самоуправама доживљавају се као *машина за гласање*.

С:

206) Ђилас је изразио уверење да ће либерали подржати градску власт коалиције око ДС - а и социјалиста, али је истакао да ће истовремено морати да се пронађе механизам по коме би ЛДП могао да контролише оно што се догађа у граду, како одборници ове странке не би били „само *машина за гласање*“.

У домен извршне власти спада и сектор државне администрације. Наиме, спровођење политика владе у модерним државама поверава се државној администрацији састављеној од службеника и стручњака организованих на такав начин да поверене задатке извршавају на прецизан, пажљив и делотворан начин. Идентификовали смо примере где се ова велика и сложена организација поима као машина, што се у корпусу енглеског реализовало као *machine, government machine, bureaucratic machine, administrative machine, administrators of the machine*, а у корпусу српског као *административна машина* и *бирокуратска машина*.

Е:

207) The bureaucratic organization is the administrative equivalent of the *machine*. (COCA)

- 208) To ensure that the *government machine* responds and adapts itself to new policies and programmes as they emerge, within the broad framework of the main departmental fields of responsibility.
- 209) It was sheer Utopianism to think that officialdom could be destroyed 'immediately, everywhere, completely' (p. 42). The task was to break up the old *bureaucratic machine* and construct a new one, but one which would 'enable us gradually to reduce all officialdom to naught'.
- 210) In addition to Parliament, the other principal agency or institution through which the political leadership operates is *the administrative machine*.
- 211) The support staff is tiny in comparison with that of a Cabinet Minister or US President – about eighty staff working in Downing Street of whom the great majority (about sixty) are clerical and secretarial staff, messengers, clerks, or *administrators of the machine*.

C:

- 212) А на крају га прогоне два практиканта у својству делова *бюрократске машине*.
- 213) Европска унија, та мало ефикасна велика *административна машина*, која се за Србе показала неправедна у одлучивању (. . .).

Овде се пресликавања између машина и државне администрације за српски језик завршавају. Но, у оквиру ове метафоричне концептуализације државне администрације у енглеском корпусу запажамо даље да се учинковит рад службеника поима као складан и неометен рад машине, што се реализовало као *smoothly-running machine, effective machine*.

E:

- 214) In theory, Government should be a seamless web where an incoming administration of whatever persuasion is presented with *a smoothly-running machine* ready to obey its command.
- 215) The convention established the International Civil Aviation Organization with its headquarters in Montreal and set up a secretariat which would become a most *effective machine* for ensuring that a rapidly developing civil aviation industry was not hampered by the red tape generated by the hundreds of frontiers that would have to be crossed.

Надзор над радом административних служби у оквиру ове метафоре пресликава се на управљање радом машине, што се у корпусу реализовало као *run и operate the machine*.

E:

- 216) Planning policies tend to run behind developments and trends, and all too often the *planning machine* has given the impression of existing more for the benefit of those who run it (professionals and politicians) than those who are served by it.
- 217) In fact the municipal system as at present constituted is an astonishing block of power, controlled by professionals who run the schools and the social services, and by the administrators and councillors who *operate the machine in a bureaucratic darkness* rarely pierced by public inspection.

Као што се из издвојених пресликавања може видети, у структурирању домена ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ на локалном нивоу користи се у оба анализирана језика метафора ЛОКАЛНА САМОУПРАВА ЈЕ МАШИНА. За пресликавање ЛОКАЛНА САМОУПРАВА ЈЕ ДЕО МАШИНЕ, које је уочено у енглеском, није нађена одговарајућа потврда у српском корпусу.

Кад је реч о концептуализацији државне управе, утврдили смо да у оба језика постоји метафора ДРЖАВНА УПРАВА ЈЕ МАШИНА. За из ње произашла пресликавања ДЕЛОТВОРАН РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ и НАДЗОР НАД РАДОМ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ РАДОМ МАШИНЕ нађена је потврда у енглеском, али не и у српском корпусу. Преглед ових налаза представљамо испод (Табеле 7 и 8).

Табела 7: Метафоре за поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ – ЛОКАЛНА САМОУПРАВА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЛОКАЛНА САМОУПРАВА ЈЕ МАШИНА	<i>municipal machine</i>	<i>како одборници ове странке не би били " само машина за гласање "</i> .
ЛОКАЛНА САМОУПРАВА ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	<i>Local governments are thus not just caught up in recent political conflicts as some innocent or neutral part of the political machine</i>	

Табела 8: Метафоре за поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ – ДРЖАВНА УПРАВА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу.

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРЖАВНА УПРАВА ЈЕ МАШИНА	<i>the administrative equivalent of the machine</i> To ensure that the <i>government machine</i> responds and adapts <i>bureaucratic machine</i> <i>the administrative machine.</i> <i>administrators of the machine.</i>	<i>велика административна машина</i>
ДЕЛОТВОРАН РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ	<i>is presented with a smoothly-running machine</i> set up a secretariat which would become a most <i>effective machine</i>	
НАДЗОР НАД РАДОМ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ РАДОМ МАШИНЕ	<i>planning machine has given the impression of existing more for the benefit of those who run it</i> administrators and councillors who operate the machine in a <i>bureaucratic darkness</i>	

Раније смо напоменули да вршење државне власти, поред извршне, којом смо се бавили горе, подразумева и домен законодавства и правосуђа. Наредна разматрања посветићемо њима.

Законодавна власт, под којом се првенствено подразумева парламент, поима се као машина која служи за доношење закона или *legislative machine* односно *машина за изгласавање* односно *усвајање закона*.

Е:

218) But Lord Cottenham's bill, to which this leading article referred, was not to have the easy passage through *the legislative machine* the writer looked forward to.

С:

219) Једна од најчешћих замерки била је да је српски парламент сведен на пуку *машину за изгласавање закона*.

220) Постоји ли реална опасност да се усвајањем новог пословника од основног носиоца власти скупштина претвори у „*машину*“ за *усвајање закона*?

Уколико скупштина као законодавно тело нема активну улогу у доношењу закона и њиховом коначном уобличавању, она се у српском доживљава и исказује као *машина за изгласавање*, *гласачка машина* односно *машина која диже руке* или *машина која усваја законе*. Потврду овог пресликавања у енглеском корпусу нисмо нашли.

С:

221) Скупштина је „остала без функције“. „Влада је узурпирала и извршну и законодавну власт“, а посланици су постали „скупштински мебл и *машина за изгласавање*“, образложио је Живојин Хаџић своје иступање из самосталског посланичког клуба.

222) Потпредседник Савезне владе је на оправдану примедбу осионо одговорио: „То је ствар за дискусију“ и, наравно, оставио спорне одредбе у закону, који је као такав и усвојен од *гласачке машине* у Скупштини.

223) Сматрам да је извршена „београдизација“ власти, токови новца су у рукама неколицине, а посланици ДОС-а су *машина која, на притисак дугмета, диже руке*.

224) Амбасадори Хубачкова и Брингеус су истакли да је, између осталог, за европске интеграције кључна улога Скупштине Србије, која мора да функционише „као *машина која усваја законе*“.

Рад ове машине пресликава се на поступак доношења закона, што је исказано глаголом *run*.

Е:

225) Until the treaty was concluded last week – it will be signed at the end of February – the provisions of the treaty of Rome had remained creaking, distorted and hard to fulfil. All that is now transformed. The new *machine of European union* has *inexorably started to run*.

Сам начин организације рада парламента може се појмити и као *ратна машина*. Занимљиво је да у овом примеру намена машине није војна: њен је циљ да спречи опструкцију и повећа ефикасност рада скупштине.

С:

226) Парламентаризам по енглеском обрасцу – написаће касније о томе Јовановић - за Протића је био „*ратна машина за смрвљавање парламентарне опструкције* (. . .)“.

И појединачни закон, у нашем случају Устав, поима се као машина.

С:

227) У нас, дакле, мисли се да се уставно и парламентарно могу толико одвојити да једно другом постану очита противност. Међутим (. . .) *устав и уставност су мало компликованија машина*.

Закон који на неадекватан начин регулише неку област поима се, сходно томе, као *зарђала машина*, а измене закона одговарају *поправци*.

С:

228) Закон из 1992. године доживео је 13–14 амандманских измена и јасно је да имамо заправо једну *зарђалу машину* коју покушавамо да *поправимо* уношењем неких нових делова што је немогуће.

Метафоре законодавне власти, као једног од аспеката државне власти, а које су засноване на машини као прототипичном представнику читавог изворног домена, нису биле ни бројне ни учестале у анализираним језицима. У оба језика је, упркос томе, потврђено метафоричко пресликавање ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНА. Детаљнија међудоменска пресликавања, ЗАКОН ЈЕ МАШИНА и КВАЛИТЕТ ЗАКОНА ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ потврђена су у српском, али не и у енглеском корпусу. Насупрот томе, у енглеском је уочено пресликавање ЗАКОНОДАВНА ДЕЛАТНОСТ ЈЕ РАД МАШИНЕ, за које није било могуће наћи потврду у српском корпусу (Табела 9).

Табела 9: Метафоре за поддомен ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу.

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ/ПАРЛАМЕНТ ЈЕ МАШИНА	<i>the legislative machine</i>	српски парламент сведен на пуку <i>машину</i> за <i>изгласавање закона</i> . усвојен од <i>гласачке машине</i> у Скупштини .

		улога Скупштине Србије , која мора да функционише " као <i>машина која усваја законе</i> "
ЗАКОНОДАВНА ДЕЛАТНОСТ ЈЕ РАД МАШИНЕ	<i>The new machine of European union has inexorably started to run</i>	/
ЗАКОН ЈЕ МАШИНА	/	<i>устав и уставност су мало компликованија машина.</i>
КВАЛИТЕТ ЗАКОНА ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ	/	Закон из 1992. године доживео је 13 - 14 амандманских измена и јасно је да имамо заправо једну <i>зарђалу машину</i> коју покушавамо <i>да поправимо</i>

Кад је реч о правосудној власти, и она се поима као машина, што се у корпусу реализовало као: *legal machine, law machine, judicial machine, conviction machine, justice machine*. Како је у циљу остварења правде неопходна сарадња и повезани рад различитих органа (полицејских, истражних, судских), они се метафорички овде поимају као саставни делови, конкретно зупчаници (*gears*), чије кретање омогућава рад правосудне машине. У српском језику ову концептуализацију потврђују реализације: *машина, судска машина и бирократска машина*.

Е:

- 229) Once the *legal machine* has started, he'll have to answer for all his crimes. (COCA)
- 230) Nobody has a greater respect than I for the working of *the law machine*. Particularly when Wilson is the engineer.
- 231) Had the jurors followed the prescribed menu, George Bush and Pete Wilson and Tom Bradley and Darryl Gates would today be applauding the essential soundness of *the judicial machine*, and the inherent fairness of America.
- 232) Let's face it: As designed by the Bush administration, the military commissions were created as a *conviction machine* for detainees subjected to harsh interrogations, if not outright torture. (COCA)
- 233) Thirty-four Sycamore Court, I tell him, starting the gears of the *justice machine* turning again. (COCA)

С:

- 234) Ја, на пример, немам поверења у Хашки трибунал, мислим да су они сами себи довољна *машина*, мислим да је бесмислица што ти процеси ужасно дуго трају, па добијемо ситуацију у којој се Јовица Станишић и екипа враћају назад.
- 235) Тако је пуна три месеца чекао, и тек кад је увидео да је точак правде укочен, да *машина судска* у овој ствари не ради, да нема наде да ће радити, он је објавио уз ову насловну пророчку песму, уз три жалбе свога друга Милорада Мојића и свој кривични испит.
- 236) То је и разлог што не видим реалну неопходност да се сачува велика *бирократска машина* у шта се претворио Хашки трибунал и мислим да ће Савет безбедности донети одговарајуће решење.

У оквиру метафоре ПРАВОСУЂЕ ЈЕ МАШИНА уочава се у оба језика пресликавање ПРАВОСУДНА ДЕЛАТНОСТ ЈЕ РАД МАШИНЕ. У енглеском корпусу оно се реализовало лексемом *working*, а у српском глаголом *радити*.

Е:

237) Nobody has a greater respect than I for the working of *the law machine*.

С:

238) (. . .) и тек кад је увидео да је точак правде укочен, да *машина судска* у овој ствари не ради (. . .).

И саме судије одговарају машинама уколико је њихово одлучивање у поступку *механичко*.

С:

239) да имају на уму да „прописи нису прописи“ већ да представљају нужан, али не и довољан услов за складно функционисање друштвеног живота. Законодавци нису писци лектире, а *судије нису машине које треба механички да сабирају* некакве „олакшавајуће околности“.

Но, и појединачни судски процеси могу се појмити помоћу овог изворног домена, па тако имамо занимљив пример у коме се грађанска парница духовито замишља као машина за претварање стоке у месни производ.

Е:

240) Ambrose Bierce knew about the pitfalls of the legal process. In *The Devil's Dictionary*, he described litigation as *a machine which you go into as a pig and come out of as a sausage*.

Дакле, као што се и из табеларног прегледа може видети (Табела 10) потврђено је да у структурирању домена судске власти у оба језика учествују метафоре ПРАВОСУЂЕ ЈЕ МАШИНА и ПРАВОСУДНА ДЕЛАТНОСТ ЈЕ РАД МАШИНЕ. Потврда пресликавања СУДИЈА ЈЕ МАШИНА, које је уочено у српском, у корпусу енглеског језика није нађена. Са друге стране, за метафоричко пресликавање СУДСКИ ПОСТУПАК ЈЕ МАШИНА није било могуће наћи потврду у српском корпусу, иако је уочено у енглеском.

Табела 10: Метафоре за поддомен СУДСКА ВЛАСТ засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРАВОСУЂЕ ЈЕ МАШИНА	<i>legal machine, law machine, judicial machine, conviction machine, justice machine</i>	<i>машина, судска машина, бирократска машина</i>
ПРАВОСУДНА ДЕЛАТНОСТ ЈЕ РАД МАШИНЕ	<i>the working of the law machine.</i>	да <i>машина судска</i> у овој ствари не ради

СУДИЈА ЈЕ МАШИНА		Законодавци нису писци лектире , а судије нису машине
СУДСКИ ПОСТУПАК ЈЕ МАШИНА	he described litigation as a machine which you go into as a pig and come out of as a sausage.	

Да резимирамо. Анализом метафоричких употреба лексеме *машина* у српском и *machine* у енглеском језику утврдили смо да овај елемент изворног домена МАШИНА, који сматрамо његовим прототипичним представником, служи за структурирање домена ДРЖАВА у оба језика. Аспекти овог апстрактног домена на које се пресликава знање о машинама укључују државну власт у најопштијем смислу (и различитог типа), органе извршне власти различите врсте и нивоа (владу, појединачна министарства, војску, полицију и обавештајне службе, локалну администрацију, државну администрацију), законодавну и судску власт. Из тога следи да смо у оба анализирана језика потврдили постојање метафоре ДРЖАВА ЈЕ МАШИНА и бројних подметафора које из ње произилазе.

Концептуализација домена ДРЖАВЕ заснована на машини слична је у оба језика: његови различити аспекти поимају се као машине (различите намене), а међудоменска пресликавања се даље успостављају између делатности која се има обавити и рада машине, при чему њена учинковитост одговара ефикасности машинског рада, неадекватан рад државних органа одговара престанку рада машине, надзор над начином обављања делатности одговара управљању машином, а складно обављање делатности се пресликава на непрекоран рад машине. Детаљније посматрање показује да се поједине гране и органи власти (али и појединци као носиоци функције власти) концептуализују или као делови веће машине, или као засебне машине чија намена одговара њиховим преовлађујућим активностима.

Кад је реч о језичкој реализацији оваквог метафоричког поимања, запажа се да је она у оба језика претежно зависна од циљног (под)домена: лексема *machine* у енглеском и њен еквивалент у српском, именица *машина*, у највећем броју случајева јављале су се са премодификатором (на пример *state machine*, *government machine*, *intelligence machine*, *државна машина*, *владина машина*, *војна машина*) или постмодификатором (*машина власти*, *машина америчке*

демократије, машина за прикупљање новца и његову прерасподелу) из семантичког поља везаног за домен државне власти.

4.2.2. Концептуализација државе као механизма

У анализи структурирања појмовног домена ДРЖАВА помоћу механизма, као још једног прототипичног елемента изворног домена МАШИНА, кренућемо не од нивоа појединачне државе, већ од вишег – нивоа међудржавних односа. Разлог томе су бројни примери који показују да се одржавање односа између држава поима управо помоћу ове машине. На међународном нивоу, политика и легислатура које регулишу и стабилизују односе поимају се као механизам за одржавање равнотеже моћи (*balance-of-power mechanism*), а рад на том пољу одговара његовом кретању (*operation*). Помоћу исте врсте машине поима се и међудржавни договор, односно одлука (*mechanism to redistribute wealth*). Такву концептуализацију запажамо и у примерима на српском где се помоћу механизма поима и исказује процес придруживања ЕУ (исказан као *механизам стабилизације и асоцијације*), али и међународни споразум (*механизам за успостављање поверења*).

Е:

- 241) The result is an international system where war is an ever-present possibility, held at bay by a mixture of international law, informal conventions, and the *operation of the balance-of-power mechanism*.
- 242) The European Community, for its part, wants to extend its existing aid agreements to cover Libya, Iran and even a postwar Iraq. In effect these new arrangements are both to pay for the reconstruction of Iraq and Kuwait after the war and to provide a *mechanism* to redistribute Gulf oil wealth throughout the Middle East and North Africa.

С:

- 243) (. . .) као и да се Југославији понуди улазак у процес свеопште сарадње са Унијом кроз *механизам „стабилизације и асоцијације“*.
- 244) Министар иностраних послова Хрватске Тонино Пицула је рекао да ће споразум, иако је „резултат компромиса и не значи да су сви сасвим задовољни“, послужити као *механизам за успостављање поверења*.

Исто важи и за међународну конференцију, односно договоре до којих се на њој дође (*mechanism of the conference*), као и за билатералне разговоре на државном нивоу (*механизам политичког дијалога*).

Е:

- 245) The issue of ethnic and minority rights is probably best addressed through the *mechanism* of the conference on security and co-operation in Europe.

С:

- 246) Две престонице намеравају да утврде и *механизам политичког дијалога* око великих међународних тема, преиспитају систем одлучивања унутар УН и договоре се о мораторијуму на ширење оружја за масовна уништавања.

Изворни домен механизма користи се и за разумевање улоге државе у односу на друштво. Стога се она са једне стране поима и исказује као трансформативни механизам који регулише и контролише склоност ка анархији (*primary mechanism for transforming the anarchic tendencies of individualism*), а са друге као механизам експлоатације (*exploitative mechanism*). Илустрацију сличне концептуализације налазимо и у српском корпусу, где се функција државе у друштву поима као *заштитни механизам*, односно као *механизам који олакшава трговину и односе међу привредницима*.

Е:

- 247) The State, albeit in an anti-metaphysical sense, was thus viewed as being of central importance. Through its control and regulatory functions it was viewed as the *primary mechanism for transforming the anarchic tendencies* of individualism to the collective good.

- 248) (. . .) the State's previously over-looked role as *an exploitative mechanism*.

С:

- 249) У држави која је устоличила превару као начин функционисања наравно да је немогуће поверење грађана у *њене заштитне механизме*.

- 250) Карацоле је додао да је заједничка и оцена да би државу требало схватити као *механизам који ће олакшати ту трговину и односе међу привредницима* (уместо да се меша у њихов посао и доноси административне забране).

Поимање нераскидиве испреплетаности друштва и државе укључује и двосмерност њиховог односа: држава са једне стране намеће поредак у друштву, док друштво захтева активну улогу у надзору над вршењем власти. У оквиру метафоре НАЧИН НА КОЈИ ДРУШТВО КОНТРОЛИШЕ ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ ОДГОВОРНОСТ државе према друштву исказује се у енглеском као *popular accountability mechanism*. Контролна улога грађанских организација у држави, сходно томе, одговара *корективном механизму*, а одсуство контроле исказује се као *ультратехнократски механизам одлучивања*.

E:

- 251) In addition we hope that the conference proves to be the beginning rather than the end of a process - that it can begin to provide *a mechanism* which we believe is sorely missing from current schemes, namely, popular accountability.

C:

- 252) Организације за заштиту људских права и њој сличне нису опозиција властима, али могу бити значајан *корективни механизам* на који нису имуни ни политичари ни партије на власти
- 253) (. . .) оцењује да Европска комисија, Европска централна банка, Европски суд правде имају *ултратехнократски механизам одлучивања* јер не полагају рачуне представницима које је народ изабрао.

У енглеском је било мало примера у којима се државна власт поима као механизам (енгл. *primary mechanism for transforming the anarchic tendencies of individualism to the collective good, exploitative mechanism*). Но, у српском се примери реализације метафоре ДРЖАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ лако налазе, а *механизам власти* је прилично одомаћена синтаagma. Из доњих примера који илуструју ове тврдње видимо да се власт како у засебним државама тако и у једној надржавној организацији каква је Европска Унија поима и означава као *државни механизам, механизам власти, механизам моћи* или само *механизам*.

E:

- 254) The State, albeit in an anti-metaphysical sense, was thus viewed as being of central importance. Through its control and regulatory functions it was viewed as the *primary mechanism for transforming the anarchic tendencies* of individualism to the collective good.
- 255) (. . .) the State's previously over-looked role as an exploitative mechanism.

C:

- 256) Постоји и други, дубљи разлог а то је став радикала о остваривању концепта државе са јаким институцијама које су чврсто уклопљене у *државни механизам* а за шта су се радикали, гледано и историјски, увек залагали.
- 257) Суштина је у томе да је створен такав систем у којем може да се прекроји исход народног гласања, уколико се утврди да је угрожен *механизам власти*.
- 258) У том случају би можда искрсло неко оригинално решење које се свуда у свету зове социјални програм. У супротном, *механизам моћи* мораће да измисли неки нов начин залуђивања и скретања пажње са истинске трагедије.
- 259) Власт мора да функционише као апсолутно регулисан и јединствен *механизам*.
- 260) ЕУ тренутно пролази кроз унутрашња институционална превирања, али је то један *динамичан механизам* који, уверен сам, може да превазиђе те проблеме.

Из ове концептуализације у српском језику настаје пресликавање ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ КРЕТАЊЕ МЕХАНИЗМА. Појединачни вршиоци власти у даљем међудоменском пресликавању одговарају *ситним деловима механизма*.

Установљавање начина за вршење извршне власти у српском језику одговара *прављењу механизма*. Пренос власти одговара *трансмисионом механизму*. Тешкоће при вршењу власти у оваквој концептуализацији одговарају застоју, односно *кочењу* у раду механизма.

С:

- 261) Србија више не сме бити пасивна и морају почети да се *примењују сви механизми озбиљне правне државе*: од забране сваке противустановне организације до суђења сваком криминалцу који лажни патриотизам користи као параван за криминал.
- 262) Носиоци нове власти, како војни тако и цивилни, били су у већини туђи земљи и невешти народу, а сами по себи незнатни, али се на сваком кораку осећало да су *ситни делови једног великог механизма* и да иза сваког од њих стоје, у дугим редовима и безбројним степенима, моћнији људи и веће установе.
- 263) Ко је дужан да реши тај проблем и обезбеди несметано одвијање суђења? Извршна власт. Она мора предузети ефикасне мере, мора да *направи системски механизам* за разоткривање учинилаца и за адекватну безбедност зграда судова.
- 264) Насупрот томе, аутократски владари су на функцији били у просеку 21 годину. Деца у таквом случају, према закључке ове студије, добијају на значају као некакав *трансмисиони механизам* који омогућава предају моћи сукцесору који је са аутократом повезан оном најизразитијом везом - крвном.
- 265) Под притиском какав је сада створен, властима ће бити лакше да *откоче оне делове у механизму* свог деловања који је успоравају у једном несумњиво тешком, сложеном послу.

Иако доктрина поделе власти у држави прописује самосталност и независност извршне, законодавне и правосудне гране, она не искључује њихову међусобну сарадњу и контролу. У метафори САРАДЊА МЕЂУ ГРАНАМА ВЛАСТИ ЈЕ МЕХАНИЗАМ комуникација између грана власти, у нашем случају извршне и законодавне, пресликава се на рад механизма и у енглеском (*mechanism by which the House of Commons can know about...., mechanism by which the police are able...*) и у српском језику (*усаглашен државни механизам*), а контрола једне гране над другом у српском језику (*механизам парламентарне/скупштинске контроле, механизам преко кога се равнотежа остварује, механизам узајамне контроле*).

Е:

- 266) The Heath Government appointed a Select Committee on the Corporation Tax and the subsequent Labour Government appointed one on a wealth tax, but both refused a permanent subcommittee on taxation so that there is still *no mechanism by which the House of Commons can know about or participate in investigations of taxation problems or possible developments in policy*.
- 267) To that end the legal system has to ensure that there is *a mechanism by which the police are able, in an organised and systematic way, to adapt relevant scientific information to the concrete needs of criminal investigations*.

C:

- 268) Колико је *усаглашен државни механизам* у борби против организованог криминала? У последњем периоду дошло је до знатно боље сарадње између полиције и тужилаштва.
- 269) У иоле пристојном изјављивању о борби против корупције пише да се финансијска одговорност може обезбедити преко *основног механизма* - парламентарне контроле над државним буџетом.
- 270) Влада и њена већина остајале су равнодушне према оптужбама од стране опозиције, ма како тешке и утемељене оне биле, што је интерпелацију као *механизам скупштинске контроле* лишавало смисла.
- 271) (. . .) сматрају да сама суштина парламентаризма лежи у равнотежи егзекутиве и легислативе, и да *основни механизам преко кога се та равнотежа остварује* јесте право егзекутиве да распусти законодавно тело.
- 272) У полупредседничком систему кључ је у пажљивој дистрибуцији моћи међу различитим политичким играчима који су укључени у игру. *Механизам узајамне контроле* је важан у новим демократијама јер је перманентна тежња извршне власти (пре свега владе) да доминира политичким процесом.

Преглед на механизму заснованих метафора којима се структурира домен ДРЖАВА представљамо у Табели 11.

Табела 11. Метафоре за домен ДРЖАВА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
МЕЃУДРЖАВНИ ОДНОС ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>balance-of-power mechanism.</i> provide a <i>mechanism</i> to redistribute Gulf oil wealth throughout the Middle East and North Africa. the <i>mechanism</i> of the conference on security and co-operation in Europe.	процес свеопште сарадње са Унијом кроз <i>механизам "стабилизације и асоцијације"</i> . <i>механизам за успостављање поверења</i> Две престонице намеравају да утврде и <i>механизам политичког дијалога</i> око великих међународних тема
АКТИВНОСТ НА ПОЉУ МЕЃУДРЖАВНИХ ОДНОСА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	<i>operation of the balance-of-power mechanism.</i>	
ДРЖАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>primary mechanism for transforming the anarchic tendencies of individualism to the collective good, exploitative mechanism</i>	<i>државни механизам, механизам власти, механизам моћи</i> или само <i>механизам.</i>
НАЧИН НА КОЈИ ДРУШТВО КОНТРОЛИШЕ ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	to provide a <i>mechanism</i> which we believe is sorely missing from current schemes, namely, popular accountability.	Организације за заштиту људских права и њој сличне нису опозиција властима, али могу бити значајан <i>корективни механизам</i>
ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ КРЕТАЊЕ МЕХАНИЗМА		морају почети да се <i>примењују сви механизми озбиљне правне државе</i>
ВРШИЛАЦ ВЛАСТИ ЈЕ ДЕО МЕХАНИЗМА		Носиоци нове власти (. . .) су <i>ситни делови једног великог механизма</i>

УСПОСТАВЉАЊЕ НАЧИНА ВРШЕЊА ВЛАСТИ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МЕХАНИЗМА		мора да <i>направи</i> <i>системски механизам</i> за разоткривање учинилаца
ПРЕНОС ВЛАСТИ ЈЕ ТРАНСМИСИОНИ МЕХАНИЗАМ		<i>трансмисиони механизам</i> који омогућава предају моћи сукцесору
ТЕШКОЋА У ВРШЕЊУ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕКИД РАДА МЕХАНИЗМА		властима ће бити лакше да <i>откоче</i> <i>оне делове у механизму</i> свог деловања који је успоравају
САРАДЊА МЕЂУ ГРАНАМА ВЛАСТИ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>mechanism by which the House of Commons can know about....., mechanism by which the police are able...</i>	<i>механизам</i> <i>парламентарне/скупштинске</i> <i>контроле, механизам преко кога</i> <i>се равнотежа остварује,</i> <i>механизам узајамне контроле</i>

Анализирајући концептуализацију сваке гране власти понаособ, учили смо да се помоћу домена механизма поима и деловање извршне власти, у чијем је делокругу како извршење закона тако и доношење прописа и других аката потребних за њихово извршење (попут давања сагласности или успостављања контроле увоза). Ово поимање реализовало се у корпусу енглеског језика лексемом *mechanism*, посмодификованом нефинитним релативним клаузама којима се спецификује врста, односно намена ове машине.

Е:

- 273) For many years industrial developments had required central-government approval, a *mechanism* designed to help employment relocate to the less prosperous regions, away from the South East and the West Midlands.
- 274) Can the Secretary of State assure us that there will be some *mechanism* to control the expansion of imports of textiles and footwear into this country.

Иако, строго узевши, нису орган извршне власти, грађани могу узети и непосредно учешће у вршењу државне власти и доношењу политичких одлука путем референдума. Такав начин вршења власти поима се и исказује као *mechanism*. Средства која грађани имају на располагању у систему посредне демократије, а путем којих утичу на одлуке изабраних представника поимају се на исти начин, и исказују као *mechanism* у енглеском, односно *изборни механизам*, *механизам ванредних избора* у српском.

Е:

- 275) Will there be a referendum or any other *mechanism* to establish a Scottish Parliament?
- 276) We break that trust by handing over power to unelected people without any *mechanism* for changing their decisions.

С:

- 277) Гоати сматра и да сам *изборни механизам* - посредни пропорционални систем - што не постоји у свету, од Србије прави обећану земљу за корупцију.
- 278) Трећи пут Караманлис, користећи *механизам ванредних избора*, тражи од нације да му поново укаже поверење и да чврст мандат за даље спровођење започетих реформи.

Примера у којима се појединачна министарства концептуализују помоћу механизма није било у енглеском корпусу. Међутим, у корпусу српског језика примери реализације метафоре МИНИСТАРСТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ били су бројни. За почетак, запазили смо исказ где се читав један ресор, у нашем примеру здравство, поима на овај начин и означава лексемом *механизам*. Министарство спољних послова у оваквој концептуализацији одговара *великом и сложеном механизму*, а његов рад *окретању тачкова* у њему. Напоменимо овде да се и дипломатска средства поимају као засебни механизми, па тако протестна нота одговара *механизму заштите*. Бележимо да се и полицијске снаге поимају и исказују овом лексемом (*полицијски механизам*), док њихов рад одговара кретању механизма (*покренут је полицијски механизам*).

С:

- 279) Здравствени систем је, очигледно *механизам* навикнут да и до сада ради у ванредним условима, али управо због болесних људи, надлежни су дужни да добром организацијом што пре у овој, једној од највиталнијих области, успоставе ред.
- 280) Америчка дипломатија је *велики и сложен механизам* чији се тачкови споро окрећу, али кад су једном покренути, резултат је предвидљив.
- 281) Он је додао да би због дискриминације Србије по питању двојног држављанства црногорско Министарство иностраних послова требало да Савету Европе упути протестну ноту. Како је навео, то је *механизам заштите* са којим треба почети, јер је Србија као и Црна Гора чланица СЕ.
- 282) Он је навео да је МУП Србије у претходном периоду изградио *полицијски механизам* за борбу против трговине људима, као и да је измењено кривично законодавство у складу са европским стандардима и обезбеђена подршка жртвама.
- 283) *Покренут је полицијски механизам* невероватних размера. Била је то, како се тврди, највећа полицијска операција после 1977. године.

И за поимање ресора одбране, односно министарства војске користи се иста концептуализација. Војска се, тако, поима и исказује као *ратни*, односно *безбедносни механизам*. Стављање војних снага у борбену приправност одговара, логично, *покретању механизма*. Због своје потпуно довршене, а веома компликована структура, војска се поима и као *потпуно затворен механизам* који није повезан са осталим ресорима.

C:

- 284) . . од кога се захтевало да смањи људство, али да оружане снаге развије у *борбено спреман, ефикасан и јефтин ратни механизам*.
- 285) Руски председник је навео да је августовски рат Русије и Грузије показао да *безбедносни механизам* у Европи, који се базира на НАТО-у и САД, захтева велику ревизију.
- 286) По циркуларним упутствима, по учесталим куририма и писању штампе могао је да види да се припремају крупне ствари и нови походи, да је *цео ратни механизам Царства опет у покрету*.
- 287) (. . .) па је после тога било тешко зауставити *већ покренути гломазни руски војни механизам*.
- 288) У неким прошлим временима војска је била једна паралелна држава. Имала је своје здравство, правосуђе, школство, путеве, *потпуно затворен механизам, изолован од спољашњег окружења, од државе пре свега*.

Преглед метафора заснованих на механизму којима се структурира поддомен извршне власти представљамо у доњој табели.

Табела 12: Метафоре за поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ИЗВРШНА ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	had required central-government approval, a <i>mechanism</i> designed to help employment there will be some <i>mechanism</i> to control the expansion of imports of textiles and footwear	
ИЗБОРИ/РЕФЕРЕНДУМ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	a referendum or any other <i>mechanism</i> to establish a Scottish Parliament	<i>изборни механизам, механизам ванредних избора</i>
МИНИСТАРСТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ		Здравствени систем је, очигледно <i>механизам</i> навикнут Америчка дипломатија је <i>велики и сложен механизам</i>
РЕСОРНЕ АКТИВНОСТИ СУ КРЕТАЊЕ МЕХАНИЗМА		<i>механизам</i> чији се точкови споро окрећу, <i>Покренут је полицијски механизам</i> невероватних размера. било тешко зауставити <i>већ покренути гломазни руски војни механизам</i> .
ВОЈСКА ЈЕ МЕХАНИЗАМ		да оружане снаге развије у <i>борбено спреман, ефикасан и јефтин ратни механизам</i> .

Остајемо и даље на пољу извршне власти. Успостављање органа државне управе, односно администрације одговара *формирању/прављењу механизма*, а

сами органи се исказују као *механизам бирократије*. Спровођење надзора над њиховим радом одговара успостављању *механизма контроле рада*.

С:

- 289) Ми још нисмо успели да *формирамо тај механизам*, било у виду посебне државне управе или агенције. *Прављење овог механизма* је управо један од задатака Србије.
- 290) Влада је решила да сектор ојача тако што ће великом броју малих произвођача понудити повољне кредите, али критичари јој замерају што ће за то бити коришћени *механизми бирократије*, што поред са „сипањем воде у шуплу цев“.
- 291) Утврђен је, такође, и *механизам контроле рада* инспектора који ће спроводити стручни надзорници из референтних здравствених установа и специјалних контролора које је именовао министар за здравље Републике Србије.

На нижем, локалном нивоу вршења власти концептуализација је иста: начин рада локалне администрације у оба анализирана језика се поима помоћу ове машине и исказује као *mechanism* односно механизам.

Е:

- 292) The contract is the *mechanism* by which the Town Hall will monitor the administration of public funds through the privatisation process.

С:

- 293) Конзорцијум мора да рачуна и на додатни издатак од 10 милиона динара, јер *општина има механизам да дуг наплати одмах*, пошто у јулу није прихватила предлог управног одбора Гласа Подриња да се сачини анекс уговора о одлагању овог потраживања.
- 294) *Општина ће морати да нађе механизам*. Ако то не буде добровољно, онда ће морати преко измена аката о систематизацији радних места.

Преглед метафора којима се структуришу поддомени ДРЖАВНА УПРАВА И ЛОКАЛНА САМОУПРАВА дат је у Табелама 13 и 14.

Табела 13: Метафоре за поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ – ДРЖАВНА УПРАВА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРЖАВНА УПРАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ		Ми још нисмо успели да <i>формирамо тај механизам</i> , било у виду посебне државне управе или агенције.
УСПОСТАВЉАЊЕ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МЕХАНИЗМА		<i>Прављење овог механизма</i> је управо један од задатака Србије.
РАД ОРГАНА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА		замерају што ће за то бити коришћени <i>механизми бирократије</i>

Табела 14: Метафоре за поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ – ЛОКАЛНА САМОУПРАВА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
НАЧИН РАДА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	the <i>mechanism</i> by which the Town Hall will monitor the administration of public funds	<i>општина има механизам да дуг наплати одмах</i>

Кад је реч о законодавној грани власти, запажамо да се у енглеском језику свеукупно законодавство поима и исказује као регулаторни механизам (енгл. *regulatory mechanism*). Потврду за концептуализације рада законодавне власти као рада механизма налазимо и у српском корпусу, где прекид рада парламента одговара прекиду рада односно *блокирању механизма*.

Е:

295) It is essential that there is some form of public participation in the regulatory *mechanism*.

С:

296) (. . .) пошто је тадашњи председник Србије Слободан Милошевић распустио републички парламент, уз образложење да су поједине странке и њихови представници својим понашањем *блокирали механизам за одлучивање* у скупштини.

Издвојили смо, даље, примере који илуструју овакво поимање не само права, него и на законика (*mechanism of control*) и појединачног (у нашем примеру безименог) закона (*legal mechanism*) у енглеском и српском (*законски механизам, механизам*).

Е:

297) Law is the wrong *mechanism* for dealing with personal behaviour, emotions, feelings

298) Labour codes as a *mechanism of control* were introduced in most countries.

299) There was definitely no legal *mechanism* to inhibit them.

С:

300) (. . .) већ да се мора пронаћи *законски механизам* за превенцију и кажњавање самог насиља.

301) Мафију треба ударити тамо где је највише боли - уништити њену финансијску моћ, па ће, ако буде усвојен Предлог закона, српска полиција, тужилаштва и суд добити ефикасан *механизам* за обрачун с криминалом.

Кад је даље реч о поимању домена законодавне власти, уочили смо бројне примере који сведоче о томе да се конкретна законска решења, која ова грана по дефиницији доноси, поимају као механизам који регулише дату област. Доленаведени примери за енглески језик тичу се капитације у здравству,

малолетничке деликвенције, колективног преговарања у области радног законодавства, разних пореских намета, те наследног права, реституције, напуштања државне заједнице.

Е:

- 302) The Government's commitment, through the weighted capitation *mechanism*, is to ensure that NHS resources reflect population densities and the health needs of
- 303) Chief Const Keith Hellawell criticised the *mechanism* used to deal with young offenders in particular as slow and bureaucratic (. . .).
- 304) (. . .) collective bargaining – in most western countries the most important *mechanism* for determining wages and employment conditions.
- 305) The taxation *mechanism* has already been introduced.
- 306) The trouble is that the levy is an unsatisfactory *mechanism* for allocating cash.
- 307) And even Scottish law, where pension rights are taken into account on divorce, has no *mechanism* for transferring them from one person to another.
- 308) As far as possible the inheritance was to be preserved entirely. The *mechanism* for initially allocating the land between families involved two principles: each family received a proportion in relation to its size and the particular allocation depended on the drawing of lots.
- 309) Valeriy Kulishov goes on to describe the legal vacuum in which Russia currently finds itself.' There is still no *mechanism* in this country for taking decisions on restitution.
- 310) (. . .) he announced that a draft law was currently in preparation on a „*mechanism* for how a republic could leave the Soviet Union“.

Даље, механизми служе за регулацију читавог спектра области – од образовања преко превоза путника до заштите животне средине.

Е:

- 311) The National Curriculum in particular brings us into line with our EC partners. 'Many Europeans', writes McLean 'see the 1988 Act as a move towards harmonisation'. For the first time a British government has established a *mechanism* enabling it to determine the content and purposes of education along broadly similar lines to other Western European democracies.
- 312) The Fuel Contracts Team acknowledge the document will continue to be developed. An important feature is the QA-approved *amendment mechanism* to allow changes or additions to be made in the light of experience.
- 313) First things first: schools still need a speedy *mechanism* for getting rid of those guilty of gross misconduct, negligence and incompetence.
- 314) The new clause also seeks to create a fair and reasonable assured *mechanism* to protect the rights of travellers under the new system.
- 315) We have long believed the land use planning system is a vital *mechanism* for ensuring environmental protection and enhancement.

И у српском језику ситуација је слична. Законско решење о напуштању заједнице исказује се као *формални механизам за напуштање Уније*, планирање буџета као *кључни механизам*. Процес настанка закона поима се као механичко кретање, а његова промена као *amendment mechanism* или *компликован механизам*, а предлог закона као *пројектовани, а и даље неусвојени механизам*.

C:

- 316) Донедавно није постојао *формални механизам за напуштање Уније*, али у предлогу Европског устава (који је референдумски одбачен 2005. године у Француској и Холандији) то је обухваћено чланом 59.
- 317) Реструктурисање јавних расхода такође може бити *кључни механизам* у стратегији смањења сиромаштва на средњи и дуги рок, а стране донације могу бити главно оруђе за борбу против сиромаштва у кратком року
- 318) Поред тога, чињеница је и да је врло *компликован механизам за промену тог буџета*: о њему не одлучују само Европска комисија и Савет министара, већ и Европски парламент.
- 319) *Механизам пројектованог, а и даље неусвојеног спасавања Волстрита*, заснива се на изразито повећаној улози државе.

Слика је слична и на ширем плану – у међународном праву. Тако се одсуство одређене законске регулативе у међународном праву поима као непостојање одговарајућег механизма (*not providing a mechanism*), а њено неспровођење одговара његовој слабости (*слаби су механизми за његово спровођење*).

E:

- 320) It also shows the shortcomings of international law in not providing a *mechanism* for dealing with such situations.

C:

- 321) Оквир међународног права у свету је врло слаб. Постоји неколико принципа, као што су суверенитет и територијални интегритет држава, међутим, слаби су механизми за његово спровођење.

Непостојање повратне спреге у раду и комуникацији између државе и друштва, односно законодавне власти и грађана такође се поима као одсуство механизма, што се у корпусу реализовало као *mechanism whereby we may hold Ministers accountable* у енглеском, односно *механизам одговорности власти* у српском језику.

E:

- 322) We expect the law to be enforced, we expect it to be held because every citizen who lives under that law may change it. In the treaty of union, where is the *mechanism* by which we may change the law? Where is the *mechanism* whereby we may hold Ministers accountable?

C:

- 323) За демократију, као политички систем, најзначајније је да се учврсти *механизам одговорности власти*.

Примери који се тичу судске власти у строгом смислу, за разлику од оних који илуструју концептуализацију извршне и законодавне, били су малобројни у корпусу енглеског језика. Но, њихову малобројност не треба схватити као

показатељ да се судство не поима помоћу овог изворног домена. Наиме, ова грана тумачи и примењује законе, а видели смо да су примери где се ови поимају помоћу механизма бројни. У доњем примеру се, тако, досуђена новчана компензација за претрпљену штету исказује као механизам.

Е:

- 324) The only *mechanism* by which a court can seek to compensate a person who has suffered damage or loss in consequence of a wrong done to him is to award him monetary compensation, whatever the nature of the damage which he has in fact sustained.

У српском корпусу пак ситуација је нешто другачија. Наши примери сведоче да се читав правосудни систем поима и исказује као *механизам*. Исто важи и за његове саставне делове, у нашем случају Уставни суд који је исказан као *уставносудски механизам* односно *механизам Уставног суда*. Слично поимање налазимо и кад је реч о међународном суду (*правни механизам*), али и о његовим пресудама (*механизам заштите*).

С:

- 325) Сигурно је да наш систем тренутно није добар јер не може да се избори с великим бројем предмета. Два су основна правца: да правосуђе, као генерално скуп *механизам*, оставимо за најтеже случајеве, а да се трудимо да из система, на различите начине, извучемо гомилу ситних случајева.
- 326) Дакле, не само контрола уставности кроз *уставно судски механизам*, већ и посебна управна контрола коју врши Влада Србије и сагласност на неке законе које даје републичка скупштина, представљају гаранцију за то.
- 327) (. . .) а да се за евентуалне деблокаде користи *механизам Уставног суда*.
- 328) Хашки тужилац Брамерц је одговорио да се то неће догодити јер ће опстати *правни механизам за коначно кажњавање свих окривљених*, како пред међународним, тако и пред домаћим судовима.
- 329) Прва пресуда Европског суда против Србије вишеструко је значајна јер је њоме створен *нови механизам заштите људских права* који нашим грађанима стоји на располагању, оценили су у Адвокатској комори и напоменули да ће одлуке наших судова убудуће морати да буду усклађене са европским стандардима.

На исти начин се поимају и исказује и други елементи правосуђа: процес решења спора (*механизам решавања спорова*), тужба (*механизам*) и претпоставка невиности (*процесни механизам*).

С:

- 330) Одредбе ст. 1. и 2. овог члана неће се тумачити као обавеза Стране Уговорнице да се подвргне било каквом другом *механизму решавања спорова* са улагачем друге Стране Уговорнице осим оног који је изричито предвиђен у члану 9. овог споразума.

- 331) Ако се буде прихватио фер приступ, повући ћемо нашу тужбу против Лондонског клуба и Словеније. Ако, међутим, у будућим разговорима не буде разумевања, могли бисмо и тај *механизам* активирати.
- 332) Претпоставка невиности је *процесни механизам* за ослобађање окривљеног од терета доказивања сопствене невиности. Новим законом биће уведен и механизам вансудског решавања потрошачких спорова, као и могућност колективних тужби потрошача, чиме ће бити растерећени судови а повећана ефикасност у решавању спорова мале појединачне вредности.

Преглед уочених метафора којима се законодавна и судска власт структурирају помоћу механизма износимо у Табели 15.

Табела 15: Метафоре за поддомене ЗАКОНОДАВНА И СУДСКА ВЛАСТ засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	public participation in the regulatory <i>mechanism</i> .	<i>механизам за одлучивање у скупштини</i>
НЕАДЕКВАТНО ВРШЕЊЕ ЗАКОНОДАВНЕ ВЛАСТИ ЈЕ ЗАУСТАВЉАЊЕ МЕХАНИЗМА		својим понашањем <i>блокирали механизам за одлучивање у скупштини</i> .
ЗАКОНИК/ЗАКОН ЈЕ МЕХАНИЗАМ	Law is the wrong <i>mechanism</i> for dealing with personal behaviour, emotions, feelings; Labour codes as a <i>mechanism of control</i> ; There was definitely no legal <i>mechanism</i> to inhibit them.	мора пронаћи <i>законски механизам</i> за превенцију и кажњавање самог насиља; ако буде усвојен Предлог закона, српска полиција, тужилаштва и суд добити ефикасан <i>механизам</i> за обрачун с криминалом.
ДРУШТВЕНИ НАДЗОР НАД ВРШЕЊЕМ ВЛАСТИ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>mechanism whereby we may hold Ministers accountable</i>	<i>механизам одговорности власти</i>
СУДСКА ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	The only <i>mechanism</i> by which a court can seek to compensate a person who has suffered damage	<i>уставносудски механизам, механизам Уставног суда да правосуђе, као генерално скуп механизам, оставимо за најтеже случајеве</i>
ПРОЦЕС РЕШАВАЊА СПОРА ЈЕ МЕХАНИЗАМ		да се подвргне било каквом другом <i>механизму решавања спорова</i> са улагачем

Као што се из досадашњег излагања може закључити, многи аспекти циљног домена држава поимају се и исказују помоћу механизма у оба анализирана језика. Иако бројна, поклапања не постоје у свим посматраним аспектима. Важан налаз анализе концептуализације државе помоћу механизма тиче се два аспеката државне власти које нисмо уочили испитујући концептуализацију домена ДРЖАВА помоћу машине: међудржавних односа и односа државе и друштва. Метафора МЕЃУДРЖАВНИ ОДНОС ЈЕ МЕХАНИЗАМ потврђена је у оба анализирана језика, а пресликавање АКТИВНОСТ НА ПОЉУ

МЕЋУДРЖАВНИХ ОДНОСА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА у енглеском. Потврда метафоре НАЧИН НА КОЈИ ДРУШТВО КОНТРОЛИШЕ ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ било је у оба језика. Кад је реч о раније разматраним аспектима државне власти, потврђено је у оба језика сâма државна власт у најопштијем смислу поима и исказује на овај начин, при чему је у српском уочен читав скуп метафора којима се овај аспект детаљно структурира: ДРЖАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ, ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ КРЕТАЊЕ МЕХАНИЗМА, ВРШИЛАЦ ВЛАСТИ ЈЕ ДЕО МЕХАНИЗМА, УСПОСТАВЉАЊЕ НАЧИНА ВРШЕЊА ВЛАСТИ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МЕХАНИЗМА, ПРЕНОС ВЛАСТИ ЈЕ ТРАНСМИСИОНИ МЕХАНИЗАМ, ТЕШКОЋА У ВРШЕЊУ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕКИД РАДА МЕХАНИЗМА. Метафора САРАДЊА МЕЋУ ГРАНАМА ВЛАСТИ ЈЕ МЕХАНИЗАМ потврђена је у оба језика. За метафору ИЗВРШНА ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ потврда је нађена у енглеском, али не и у српском корпусу, док је метафора ИЗБОРИ/РЕФЕРЕНДУМ ЈЕ МЕХАНИЗАМ потврђена у оба. Уз то, концептуализација појединих државних ресора (министарстава, полиције и војске) као механизма није се могла потврдити у енглеском корпусу. Поткрепљења није било ни у случају државне управе. Но, на основу ових налаза још увек не можемо изричито тврдити да таква концептуализација ових аспеката не постоји. Напротив, њено постојање је потврђено на општијем нивоу – нивоу извршне власти, чији су ово елементи. Стога сматрамо да је изостанак конкретних потврда пресликавања на нижем нивоу пре последица избора језичке грађе која је у овом раду коришћена, него одраз потпуног непостојања појмовних пресликавања између механизма и ових аспеката државе у енглеском језику. У српском језику пак метафора ДРЖАВНА УПРАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ имала је и детаљнија међудоменска пресликавања: УСПОСТАВЉАЊЕ ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МЕХАНИЗМА и РАД ОРГАНА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА. Концептуализација локалне самоуправе помоћу механизма потврђена је у оба језика пресликавањем НАЧИН РАДА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ.

У оба анализирана језика утврђено је постојање метафоре ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ, мада за пресликавање НЕАДЕКВАТНО ВРШЕЊЕ ЗАКОНОДАВНЕ ВЛАСТИ ЈЕ ЗАУСТАВЉАЊЕ МЕХАНИЗМА није било потврде у енглеском. Даља пресликавања у оквиру ове метафоре ЗАКОНИК/ЗАКОН ЈЕ МЕХАНИЗАМ и ДРУШТВЕНИ НАДЗОР НАД ВРШЕЊЕМ ВЛАСТИ ЈЕ МЕХАНИЗАМ потврђена су у оба језика. Такође су

у оба језика нађене потврде за метафору СУДСКА ВЛАСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ, мада је пресликавање ПРОЦЕС РЕШАВАЊА СПОРА ЈЕ МЕХАНИЗАМ потврђено само у српском.

Кад је реч о језичким реализацијама концептуализације ДРЖАВЕ засноване на механизму као другом прототипичном представнику изворног домена МАШИНЕ, и код њих запажамо висок степен зависности од циљног домена. Лексема *mechanism* јављала се са скоро обавезном модификацијом којом се прецизирало значење. У функцији постмодификатора уочене су нефинитне клаузе (*a mechanism to redistribute Gulf oil wealth, a mechanism designed to help employment*), предлошке фразе (*the mechanism of the conference on security and co-operation in Europe*) и финитне релативне клаузе (*mechanism by which the House of Commons can know about...*), које спецификују природу или намену мере о којој се говори. У функцији премодификатора уочене су именичке и придевске фразе које садрже термине из циљног домена (*balance-of-power mechanism, regulatory mechanism, legal mechanism*). У српском језику, реализације су такође садржале постмодификацију у виду предлошке фразе (*механизам за одлучивање у скупштини*), именичке фразе (*механизам одговорности власти*), зависне клаузе (*механизам да дуг наплати одмах, трансмисиони механизам који омогућава предају моћи сукцесору*), док су у функцији премодификатора уочени придеви (*државни механизам, изборни механизам*) који припадају семантичком пољу циљног домена.

4. 2.3. Концептуализација државе као машинерије

Анализа посматране језичке грађе на енглеском и српском језику потврдила је да се државна власт у најопштијем смислу поима као машинерија. Ово поимање у енглеском језику исказује се као *machinery of the state, machinery of government, machinery of state and government*, а у српском као *машинерија моћи, владајућа машинерија, државна машинерија* односно само *машинерија*.

Е:

- 333) It was as if the president decided to will Tanzania into becoming a socialist community of rural producers living in harmony with themselves and the soil, and was prepared to devote the whole *machinery of the state* to turning his will into reality.
- 334) The MPs are here to scrape the rust off the derelict *machinery of government*, to recreate the corroded institution that will have to elect a president

- 335) (. . .) science today is so 'closely and directly enmeshed in the *machinery of state and government*', that it is impossible to disentangle the practice of science from its context in modern industrial capitalism.

C:

- 336) Опозиција се тим поводом сакупила на протестима који нису били такви да би оштетили *машинерију моћи*.
- 337) Вешто се манипулише са огромним бесом нагомиланим у народу, па се по потреби изазивају или организују инциденти о којима се данима расподела, а који суштински не могу угрозити *владајућу машинерију*.
- 338) Суочени са огромном *државном машинеријом*, укључујући и цензорску машинерију, и Манделштам и Брејтенбах били су очигледно немоћни.
- 339) (. . .) протумачила као „народни референдум против импичмента“, пило се и наздрављало, иако је раздрагани Бил био у једној а још увређена Хилари у другој дворани. *Машинерија* се више није могла зауставити. Први је Подеста „наћушио“ да Комитет за правосуђе Представничког дома озбиљно припрема процес импичмента.

Из метафоре ДРЖАВА ЈЕ МАШИНЕРИЈА произилази пресликавање где крајњем производу рада машинерије (енг. *end product*) одговарају, како видимо из доњег примера, пензије, приходи те спољна политика.

E:

- 340) Most politicians, in any case, are not interested in the machinery of government; their absorption is with the end product, the pensions, houses, levels of income and foreign policies that come out of the machine.

Следствено горњим налазима, и тип политичке власти кад се ова поима као машинерија (а сви наши примери односили су се на аутократски начин владавине) означава се као *autocratic machinery of colonial government, machinery of repression, official repressive machinery* у енглеском, односно *репресивна машинерија, угњетачка машинерија* те *тоталитарна машинерија* у српском.

E:

- 341) They cited the Joint Declaration's promise of 'a legislature constituted by elections', and warned that without democracy, *the autocratic machinery of colonial government* might prove far less benign in China's hands.
- 342) Partly because the *machinery of repression* has been so all-embracing for so long, stifling any messages of opposition before they reached a platform, and partly because Romania has for so long been cut off from the mainstream of European thinking and political change, constructive ideas have been hard to come by.
- 343) Such acts of individual retribution, however brutal, were easily surpassed by the collective cruelty of the dictatorship's *official repressive machinery*.

C:

- 344) Затим је Солжењин написао још неколико књига на тему стаљинистичке *репресивне машинерије*.
- 345) За њега рат није био само животни позив, већ изнуђено решење због *угњетачке машинерије* под вођством Слободана Милошевића.
- 346) *Тоталитарна машинерија подмазује се непријатељима*, пише Карлос Фуентес.

Поимање функционисања државе структурише метафора ФУНКЦИОНИСАЊЕ ДРЖАВЕ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ: адекватно обављање делатности одговара раду подмазане машине, а (како из последњег горњег примера видимо) мазиву одговарају издајници (код тоталитарне власти), односно *непријатељи* државе. Нескладан рад државне власти одговара неадекватном раду машинерије, односно њеном *кашљуцању* или *блажем и споријем раду*, а њен крах - *имплозији машинерије*.

С:

- 347) Моћна *царска машинерија* почетком XVIII века почиње да *кашљуца*. Много датума се спомиње као почетак пада Могулског царства.
- 348) Чак и *велика машинерија француског Царства*, чинило се Давилу, *ради блаже и спорије*.
- 349) Није дошло до експлозије совјетског система, него до *имплозије машинерије* чији су унутрашњи механизми пропали.

Преглед метафора заснованих на машинерији које структурирају циљни домен држава налази се у табели 16.

Табела 16: Метафоре за циљни домен ДРЖАВА засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРЖАВА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>machinery of the state, machinery of government, machinery of state and government,</i>	<i>машинерија моћи, владајућа машинерија, државна машинерија, машинерија</i>
РЕЗУЛТАТ ДЕЛАТНОСТИ ДРЖАВЕ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕРИЈЕ	<i>are not interested in the machinery of government; their absorption is with the end product, the pensions, houses, levels of income and foreign policies that come out of the machine.</i>	
ПОЛИТИЧКА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>autocratic machinery of colonial government, machinery of repression, official repressive machinery</i>	<i>репресивна машинерија, угњетачка машинерија те тоталитарна машинерија</i>
НЕАДЕКВАТНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ НЕСКЛАДАН РАД МАШИНЕРИЈЕ		Моћна <i>царска машинерија</i> почетком XVIII века почиње да <i>кашљуца</i> . Чак и <i>велика машинерија францус</i>

		<p>ког Царства, чинило се Давилу, ради блаже и спорије .</p> <p>Није дошло до експлозије совјетског система, него до имплозије машинерије чији су унутрашњи механизми пропали</p>
--	--	---

Кад је реч о поимању сваке гране власти понаособ, утврдили смо да извршну грану власти структурише метафора ИЗВРШНА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНИРИЈА, која се у корпусу енглеског језика реализовала као *machinery of state officials, the machinery of the Cabinet, enforcement machinery*, а у српском као *државна машинерија*.

Е:

- 350) The *machinery of state officials* is only the personification of the legal order.
- 351) The Prime Minister has control over the *machinery of the Cabinet*, determining the agenda, setting up Cabinet committees, circulating (or not circulating!) papers written by Cabinet ministers for the Cabinet, and announcing the decision reached without taking a vote.
- 352) The European Convention differs in that it establishes effective *enforcement machinery* of which the aggrieved individual can avail himself, even where the alleged offender is his own home state.

С:

- 353) Тврдите да су оптужбе у вези са Мобтелом заправо повод за Ваш политички прогон, односно да је премијер Србије Војислав Коштуница покренуо читаву *државну машинерију* против Вас.

Запажамо да и поједина министарства у оквиру владе одговарају засебним машинеријама. У нашем корпусу сви примери реализације метафоре МИНИСТАРСТВО ЈЕ МАШИНА у енглеском језику односили су се на министарство спољних послова, а ова концептуализација реализовала се као *machinery, diplomatic machinery, machinery of French diplomacy*. И у српском корпусу се, занимљиво, већина илустрација ове концептуализације појединачног министарства тичала министарства спољних послова (означеног као *машинерија мира, дипломатска машинерија, машинерија министарства спољних послова*, али смо уочили и један пример који се односи на министарство културе (означено као *скупа и неефикасна машинерија*).

E:

- 354) While the interests which ruled the foreign policies of European states might differ, the *machinery* which put them into effect did not. Since the Congress of Vienna, a general diplomatic system had provided the accepted channels of international relations.
- 355) Since the Stockholm Conference of 1971 first highlighted the issues, the international community has been slow to develop appropriate *diplomatic machinery* to cope with what are increasingly international environmental problems.
- 356) These high-ranking bureaucrats, of whom there were normally two or three at any one time and who had always long practical experience of international relations, controlled the day-to-day working of the *machinery of French diplomacy* and were of critical importance to its effectiveness.

C:

- 357) Највећи део машинерије мира уопште и није био свесно планиран: пре но што су политичари схватили шта се догађа, открили су да је та машинерија на свом месту и да ваљано дејствује . . .
- 358) Таман што се *дипломатска машинерија* Стејт департамента захуктала лобирајући да земље широм света Ирану уведу додатне санкције, из Техерана је стигао „хладан туш“.
- 359) Велика *машинерија Министарства спољних послова* доста је гадно оштећена под Милошевићем, али је својевремено прављена од доброг материјала, тако да ће се релативно брзо довести у ред.
- 360) На Министарство културе се све више гледа као на *скупу и неефикасну машинерију* која више контролише него што доприноси уметничком развоју.

Истоветно поимање налазимо и кад је реч о војсци и обавештајним службама у држави. Војска се тако исказује као *great machinery of war*. Што се тиче обавештајних служби, о њима се говори као о *intelligence machinery*, а појединачне службе у њима одговарају засебној машинерији са посебном сврхом (*assessment machinery*). Неадекватан рад ових служби одговара машинском квару, што се у корпусу реализовало као *defect*. И у српском језику уочавамо одговарајућу концептуализацију војске и обавештајних служби. Војска, тако, одговара *машинерији смрти*, док државне војске у саставу организације НАТО одговарају *НАТО машинерији, највећој светској војној машинерији*. Обавештајне службе квалификују се као *монструозна машинерија, машинерија задужена за ликвидацију противника режима, велика машинерија (америчких) обавештајних служби*.

E:

- 361) As a soldier, Nathaniel was no longer Nathaniel. He was a name, rank and number, his individuality merely an accident, irrelevant to the *great machinery of a war* between states, not persons.
- 362) We are concerned here with *defects* in the Joint *Intelligence machinery* as we have seen it working in an area of low priority. As we have seen only the papers relevant to the subject of our review, we are not able to judge how the

assessment machinery deals with areas of higher priority, but we believe that, in dealing with Argentina and the Falkland Islands, it was too passive in operation to respond quickly and critically to a rapidly changing situation which demanded urgent attention.

C:

- 363) Тврдио је да није директно учествовао у извршењу злочина, али га то не оправдава, јер је био припадник *машинерије смрти*.
- 364) Много је оних који сматрају да је Клинтон иницирао и покренуо *НАТО машинерију* у једној од најбруталнијих агресија на једну суверену земљу усред Еворпе, на СРЈ, како би се „извукао“ и скренуо пажњу са скандала у који је упао због својих менталних проблема.
- 365) (. . .) браниоцима наше слободе и свим видовима одбране и отпора који су се, верни традицији и слободарском духу, одлучно супротставили силама зла, оличеним у *највећој светској војној машинерији*.
- 366) Тада се, по највишем наређењу, покреће *монструозна машинерија* НКВД-а да пронађе тих тринаест преосталих југословенских комуниста негде по големим пространима Сибира.
- 367) (...) у Србији није до краја разоткривена и правди приведена *машинерија задужена за ликвидацију противника режима* Слободана Милошевића.
- 368) За то време догодило се неколико великих обавештајних пропуста: *велика машинерија америчких обавештајних служби* није успела да благовремено открије неколико релативно аматерских терористичких диверзија.

Преглед метафора којима се структурира поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ износимо у табели 17.

Табела 17: Метафоре за циљни поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ИЗВРШНА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНИРИЈА	<i>machinery of state officials, the machinery of the Cabinet, enforcement machinery</i>	<i>државна машинерија</i>
РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ РАД МАШИНИРИЈЕ	we are not able to judge how <i>the assessment machinery</i> deals with areas of higher priority, but we believe that, in dealing with Argentina and the Falkland Islands, it was too passive in <i>operation</i>	покренуо <i>НАТО машинерију</i>
НЕАДЕКВАТАН РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ КВАР МАШИНИРИЈЕ	We are concerned here with <i>defects in the Joint Intelligence machinery</i>	
МИНИСТАРСТВО ЈЕ МАШИНИРИЈА	<i>diplomatic machinery, machinery of French diplomacy</i>	<i>машинерија мира, дипломатска машинерија, машинерија министарства спољних послова</i>
ВОЈСКА ЈЕ МАШИНИРИЈА	<i>great machinery of war</i>	<i>машинерији смрти</i>
ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА ЈЕ МАШИНИРИЈА	<i>intelligence machinery</i>	<i>машинерија задужена за ликвидацију противника режима, велика машинерија</i>

		(америчких) обавештајних служби
--	--	------------------------------------

Примери из корпуса потврђују да се државна управа као елемент извршне власти структурише метафором ДРЖАВНА УПРАВА ЈЕ МАШИНЕРИЈА. Та концептуализација реализовала се у енглеском корпусу као *machinery*, *government machinery*, *administrative machinery*, *official machinery*, *national machinery*, *institutional machinery*, *bureaucratic machinery*, *colonial machinery*, *planning machinery*, а у српском као *машинерија државне службе*, *бирокупатска машинерија*.

Е:

- 369) By the scale and regularity of taxation, both of the laity and of the clergy, and through the growth of *machinery* which it necessitated, a new dimension was added to clergy-laity relations.
- 370) At the lowest levels of the *government machinery* (the village clerk, the forest policeman, and the agricultural extension agent), there are additional contradictions.
- 371) As Brian Harrison has pointed out, the peculiar nature of the problem as conceived by the moral reformers - as an individual moral failing from which social consequences flowed - meant that it was difficult to evolve *administrative machinery* to carry out their aims.
- 372) However, once more, it is unknown how often silent evasion went undetected: *the official machinery* was not extensive enough to check on the activities of all small employers.
- 373) Subject initiatives were, perhaps, the first indication of widespread interest and activity in curriculum planning and development. They were closely followed by setting up the *national machinery* to promote and manage it.
- 374) Moreover this form of regulation is closely associated with the emergence of new *institutional machinery* such as quangos, and regulatory agencies, which are not easily assimilated into orthodox public law concepts.
- 375) (. . .) the congress system had I suppose a technical problem. There was no *bureaucratic machinery* to support it.
- 376) Draper has documented how 'bureaucratism' attracted the attention of both Marx and Engels, notably the disastrous administration of the Crimean War, and the British *colonial machinery* for the control of India.
- 377) The intention was that the commission would work harmoniously with local planning authorities and form an important addition to the *planning machinery*.

С:

- 378) Изнад те шарене земље је лупала трошна и достојанствена *машинерија државне службе*, и млади човек је пажљиво обилазио намрштене послужитеље, загледао се у празне очи практиканата у архиви и склањао се са страхопоштовањем с пута секретаровим актима.
- 379) Јапанска спољна као и економска политика не зависе од једног човека, него их одређује читав један систем, утврђен у рововима владајуће Либерално-демократске партије (ЛДП) и у срцу *бирокупатске машинерије*, која остаје иста, ма колико се премијера и влада променило.

Лоше стање државне управе одговара *зарђалој државној машинерији*.

С:

- 380) Већ је било прошло три године откако се Кремић био одвојио од ових мрачних година, озбиљних послужитеља, секретарских величина и ове зарђале државне машинерије чији се рад своди на пуњење архиве и пијење кафе.

Државну управу могуће је посматрати и кроз само једну од њених надлежности, која тада постаје намена машинерије, па тако имамо *machinery for directing the available labour into appropriate fields of enterprise*. Напомињемо да и овде неадекватан рад служби одговара квару машине, што се реализовало лексемом *break down*.

Е:

- 381) A nation's labour force is by far the most important part of its daily accruing resources, and an inability continued over several years to direct some 10 per cent of it or more to any useful purpose not only involved a disastrous impoverishment of the nation, but is in itself a demonstration that *the machinery for directing the available labour into appropriate fields of enterprise has broken down*.

Чиновници који раде у Европском Парламенту одговарају *деловима бриселске и стразбуришке машинерије*.

С:

- 382) Ми такође треба да притиснемо наше политичаре. Треба да их притиснемо док су нам још доступни. Јер, када и они постану *део бриселске и стразбуришке машинерије*, када се и они почну кретати по лавиринтима комесарских ходника, тада ће бити касно за сва питања која им се морају поставити и за све одговоре које морамо да добијемо.

Машинерија служи и за поимање и исказивање и нижег, односно локалног нивоа власти. Овај се поима и исказује као *the machinery of local democracy, machinery of government exercising jurisdiction over a particular geographical area* у енглеском корпусу, док у српском за овакву концептуализацију није било потврде.

Е:

- 383) By the second half of the 1960s the *machinery of local democracy* was being presented in official reports as one of the sources of problems for the effective operation of local government.
- 384) The first and best known of these, which may conveniently be referred to as 'horizontal' devolution, involves the setting up of a *machinery of government exercising jurisdiction over a particular geographical area* and having powers, within that area of a semi-autonomous nature.

Преглед налаза који се тичу структурирања нижих нивоа поддомена ИЗВРШНА ВЛАСТ – ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОПРАВЕ износимо у табели 18.

Табела 18: Метафоре за циљни поддомен ИЗВРШНА ВЛАСТ – ДРЖАВНА УПРАВА и ЛОКАЛНА САМОУПРАВА засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРЖАВНА УПРАВА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>government machinery, administrative machinery, official machinery, national machinery, institutional machinery, bureaucratic machinery, colonial machinery, planning machinery</i>	<i>машинерија државне службе, бирократска машинерија</i>
РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ	the commission would <u>work</u> harmoniously with local planning authorities and form an important addition to the <i>planning machinery</i>	Изнад те шарене земље је лупала трошна и достојанствена <i>машинерија државне службе</i>
КВАЛИТЕТ РАДА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕРИЈЕ		зарђале државне машинерије чији се рад своди на пуњење архиве и пијење кафе
НЕАДЕКВАТАН РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ КВАР МАШИНЕРИЈЕ	<i>the machinery for directing the available labour into appropriate fields of enterprise has broken down.</i>	
ДРЖАВНИ СЛУЖБЕНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈЕ		када и они постану <i>део бриселске и стразбуришке машинерије</i>
ЛОКАЛНА САМОУПРАВА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>the machinery of local democracy, machinery of government exercising jurisdiction over a particular geographical area</i>	

И законодавна власт се, аналогно извршној, поима као *машинерија*. Овакво поимање Парламента, као највишег законодавног тела, у корпусу енглеског језика се реализовало као *the machinery of the House, a machinery of representative democracy, legislative machinery*. И у српском корпусу имамо сличну концептуализацију Парламента. Он се означава као *законодавна машинерија*, али и негативно, као пасивна *пука машинерија за гласање*.

Е:

- 385) For these more orthodox members, *the machinery of the House* had to be used to protect Labour ministers and to project their achievements.
- 386) The agency of the State which confronted him in everyday life was not Parliament, reaching out as *a machinery of representative democracy* (...) but the Church (...).

- 387) Although the 'appointed day', on which *the legislative machinery* will spring into life, has twice been delayed, the Inland Revenue has confirmed that it will now definitely be 30 September 1993.

C:

- 388) Неколико случајева који су, уз широку медијску покривеност, потресли свет, покренули су гломазну *законодавну машинерију* и, успут, учинили да многи дотадашњи заговорници „живота по сваку цену“ почну другачије да посматрају питање свесног, намерног престанка живота.
- 389) Њихов најбоље позиционирани представник, Пјерфердинандо Касини, председник доњег дома Парламента, показује тенденције да спречи претварање Парламента у *пуку машинерију за гласање*.

Нужно је напоменути да се у енглеском, мада не и у српском, располагање буџетом поима на исти начин, што се у корпусу реализовало као *budgetary machinery, machinery of national funding*.

E:

- 390) And will the six percent, which the Director of Education has been instructed to save across all central budgets, be enough to cover this years' education overspend? Now what is the explanation for the discrepancy in the *budgetary machinery*?
- 391) Schools at present can see that the same thing might happen to them - particularly when local decisions can be made about levels of pay and when local purse-holding is deliberately distanced from *the machinery of national funding*.

У оваквој концептуализацији и само право одговара машинерији. У корпусу енглеског језика то се реализовало лексемом *machinery*, док је појединачни закон означен као *statutory machinery, constitutional machinery, contractual machinery, legal machinery for protecting children, machinery for resolving disputes*. У српском корпусу није било одговарајућих примера.

E:

- 392) This can be illustrated by a deepened critique of instrumental legal theory. Instrumentalists believe that law in essence is a means to serve certain goals. This is sometimes described in terms of social engineering, and the resources that law brings as *machinery* are distinguished from its social goals.
- 393) He expressed his reasons in this way: although in the Act of 1990 Parliament introduced a new *statutory machinery* for supervising and regulating the rules for education and conduct for those who are to have rights of audience in the courts (...).
- 394) The logic of this argument is that our *constitutional theory and machinery* must be reformed.
- 395) The court should favour a construction which is consistent with and contributes to the smooth and efficient working of the contractual machinery recognised and reinforced by the legislation. Part Five explains *the legal machinery for protecting children* looked after outside the family but not by local authorities. Part Six looks at *the machinery for resolving disputes*.

Преглед ових налаза износимо у табели 19.

Табела 19: Метафоре за циљни поддомен ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНИРИЈА	<i>the machinery of the House, a machinery of representative democracy, legislative machinery</i>	<i>законодавна машинерија</i> , али и негативно, као пасивна пука <i>машинерија за гласање</i>
ЗАКОН ЈЕ МАШИНИРИЈА	<i>statutory machinery, constitutional machinery, contractual machinery, legal machinery for protecting children, machinery for resolving disputes</i>	

Кад је реч о судској, као једној од три гране власти, и њу структурише метафора заснована на овом елементу изворног домена: СУДСКА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНИРИЈА. У примерима на енглеском језику она се реализовала као *judicial machinery, machinery of justice*, док се у онима на српском језику слична концептуализација судске власти исказује као *машинерија реда и закона*, односно *правна машинерија*.

Е:

- 396) As a result, the vast extension of government administration into so many fields formerly subject to private determination has outgrown the capacity of traditional *judicial machinery* to subject it to control.
- 397) The Report of the Franks Committee in 1957 was recognized by Robson as 'an important landmark in our constitutional history', largely because it accepted that administrative tribunals are 'a valuable and permanent part of the *machinery of justice*'.
- 398) (...) dispute settlement does not necessarily involve *legal machinery*.

С:

- 399) Ослобођена улоге принудног друштвеног инжењеринга, *машинерија реда и закона* би била слободна да се ефектније фокусира на озбиљне злочине: убиства, силовања, мучења, геноцид, ратно профитерство итд.
- 400) Пошто су полицајци успешно обавили посао, покренута је и *правна машинерија*. После три месеца полицијског притвора, тужилац је подигао захтев за покретање истраге против Драгана Опачића.

Даље запажамо да појединачни суд одговара делу у машинерији државне управе (*eng. part of the machinery of public administration*), али и машинерији за себе (у истом примеру), што је исказано као *machinery for adjudication*. У српском корпусу се метафора СУД ЈЕ МАШИНИРИЈА реализовала тако да је појединачни суд означен као *машинерија закона*, а међународни суд у Хагу као *правно-политичка машинерија*.

Е:

- 401) The committee declined to accept the view put to them by the Joint Permanent Secretary to the Treasury that tribunals ought to be regarded as part of the *machinery of public administration* for which the Government should retain a close and continuing responsibility. Instead, it considered that they should more properly be regarded as *machinery* provided by Parliament *for adjudication* independent of the relevant government department.

С:

- 402) Али *машинерија закона* (и бирократије) није заустављена критиком са највишег места, па се позваним да реагује сматрао и Михаил Горбачов, упутивши отворено писмо Билу Гејтсу да се заузме за руског наставника.
- 403) Хаг, ужурбана *правно-политичка машинерија*, истражује и истерује правду.

У оваквој концептуализацији судске власти, процедуре у поступку доношења одлуке одговарају деловиме машине, што је у нашем примеру исказано као *nuts and bolts of the machinery*, а за шта у српском корпусу нисмо нашли потврду.

Е:

- 404) Most claimants at the time of their appeal will be too troubled and hassled by the more practical day to day problems of their plight ever to have the emotional energy to study *the nuts and bolts of the machinery* by which their appeal will be processed.

Не чуди, стога, сто се и појединачни судски поступак поима као *machinery of the lawsuit*, односно *машинерија у Суду* у српском језику.

Е:

- 405) Unix Labs has now filed an appeal with the Third Circuit Court of Appeals. It will take months for the appeal to be heard, putting all the *machinery of the lawsuit* in slow gear, although the discovery process will continue.
- 406) The date of the first formal review by the Parole Board *machinery* will then be fixed in accordance with the judicial view on the requirements of retribution and deterrence.

С:

- 407) Онда је Телеком Србија покренуо *машинерију у Суду* и мени је стигло извршно решење за пленидбу ствари.

Преглед метафора којима се структурише СУДСКА ВЛАСТ износимо у табели 20.

Табела 20: Метафоре за циљни поддомен СУДСКА ВЛАСТ засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
СУДСКА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>judicial machinery, machinery of justice,</i>	<i>машинерија реда и закона,</i> <i>односно правна машинерија</i>
СУД ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>machinery for adjudication</i>	<i>машинерија закона</i>

		<i>правно-политичка машинерија</i>
ПОСТУПАЊЕ СУДА ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ		Али <i>машинерија закона</i> (и бирократије) <i>није заустављена</i> критиком са највишег места
КОНКРЕТНА СУДСКА ПРОЦЕДУРА ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈЕ	to study <i>the nuts and bolts of the machinery</i> by which their appeal will be processed.	

Занимљиво је да се и црквена власт поима на исти начин, што се у корпусу реализовало као *episcopal machinery*.

Е:

408) The conservative Bishop Day of Chichester was unable to extend his authority because of the weakness of *the episcopal machinery* and the relative isolation of his palace outside Chichester.

Иста концептуализација користи се у енглеском и за црквену администрацију, за шта у српском није нађена одговарајућа илустрација (Табела 21).

Е:

409) (. . .) while Stapledon spent just under half his time before the 1320s in his diocese, once he became treasurer barely a tenth of his time was passed at Exeter; he relied instead upon the *machinery of deputies* to maintain his authority and execute his wishes there.

Табела 21: Метафоре за циљни поддомен ЦРКВЕНА ВЛАСТ засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЦРКВЕНА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНЕРИЈА	because of the weakness of <i>the episcopal machinery</i>	
ЦРКВЕНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	. . . while Stapledon spent just under half his time before the 1320s in his diocese, once he became treasurer barely a tenth of his time was passed at Exeter; he relied instead upon the <i>machinery of deputies</i> to maintain his authority and execute his wishes there.	

Дакле, показали смо да се у оба посматрана језика домен државе поима као машинерија. Међу анализираним аспектима државне власти, једино за

концептуализацију полиције као машинерије није било потврде ни у енглеском ни у српском корпусу. Сви остали аспекти су били заступљени у примерима на енглеском језику, док у онима на српском није било потврде за овакву концептуализацију буџета, закона и локалне самоуправе.

Из метафора ДРЖАВА ЈЕ МАШИНЕРИЈА И ПОЛИТИЧКА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНЕРИЈА произилазе пресликавања РЕЗУЛТАТ ДЕЛАТНОСТИ ДРЖАВЕ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕРИЈЕ (за које није нађена потврда у српском корпусу) и НЕАДЕКВАТНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ НЕСКЛАДАН РАД МАШИНЕРИЈЕ (чија реализација није забележена у енглеском). Исто структурирање утврђено је и код извршне власти: у оба језика потврђено је присуство метафоре ИЗВРШНА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНЕРИЈА, РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ, МИНИСТАРСТВО/ВОЈСКА/ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА/ДРЖАВНА УПРАВА ЈЕ МАШИНЕРИЈА. Потврда за пресликавање НЕАДЕКВАТАН РАД ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ КВАР МАШИНЕРИЈЕ није нађена у српском корпусу, а за пресликавање КВАЛИТЕТ РАДА ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕРИЈЕ у енглеском. Пресликавање ДРЖАВНИ СЛУЖБЕНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈЕ није забележено у енглеском, а ЛОКАЛНА САМОУПРАВА ЈЕ МАШИНЕРИЈА у српском језику. Метафоре ЗАКОНОДАВНА/СУДСКА ВЛАСТ/СУД ЈЕ МАШИНЕРИЈА потврђене су у оба анализирана језика, док за метафору ЗАКОН ЈЕ МАШИНЕРИЈА није било потврде у српском. Даље пресликавање ПОСТУПАЊЕ ПРЕД СУДОМ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ уочено је у српском, а КОНКРЕТНА СУДСКА ПРОЦЕДУРА ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈЕ у енглеском језику.

Овде је неопходно напоменути да смо у енглеском учили и метафоричко поимање аспекта власти који нисмо забележили до сада: ЦРКВЕНА ВЛАСТ И АДМИНИСТРАЦИЈЕ, које структурирају метафоре ЦРКВЕНА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНЕРИЈА И ЦРКВЕНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ МАШИНЕРИЈА.

Што се тиче степена конвенционализованости овакве метафоричне концептуализације, утврдили смо да је у већини посматраних примера у оба језика анализирана лексема *machinery* односно *машинерија* била је квалификована неким термином који припада циљном домену, који се јављао у премодификацији или постмодификацији: *statutory machinery*, *законодавна машинерија*, *the machinery of the House*, *пука машинерија за гласање*. Ово указује на постојање зависности од циљног домена, на основу чега можемо закључити да је и овде реч о конвенционалној, а не о мртвој метафори.

4.2.4. Концептуализација државе као полуге

Кад је реч о структурирању домена државе, резултати претраге у два језика су били асиметрични, јер је примера који илуструју њену концептуализацију помоћу ове просте машине у српском било неколико пута више него у енглеском. Сматрајући да им треба посветити одговарајућу пажњу, у овом одељку ћемо им дати нешто више простора.

Анализа примера на енглеском језику је показала да се лексема *lever* користи за поимање државне власти. Језиком појмовне метафоре речено, ВРШЕЊЕ ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ ЈЕ КОРИШЋЕЊЕ ПОЛУГА. Оваква концептуализација у нашим примерима реализовала се синтагмама *lever of power*, *levers of power*, *levers of political power*, *levers of government*, *bureaucratic and political levers of the state*.

Е:

- 410) Only a year ago the pundits were shaking their heads and gloomily prophesying that the Democrats would never again provide a President. Now they have their hands on every *lever of power*.
- 411) As a result of the last Communist Party congress, younger functionaries are getting hold of *the levers of power* and recent developments may signal a genuine wish to adopt a less hard-line political course.
- 412) The activities in which citizens are to be engaged are to be far removed from any *levers of real political power*.
- 413) He controls all the key *levers of government* from No10, as chief executive it is his primary task to spot trouble coming up and to cope accordingly.
- 414) First, it is difficult to account for the very different forms of state intervention and political representation if one follows the instrumentalist position, and it is also difficult to explain how it is that the whole capitalist system coheres and is reproduced if the capitalists do not control and dominate the *bureaucratic and political levers of the state*, as modern instrumentalists now accept.

Као што ће се из илустрација видети, у српском корпусу се ова концептуализацији реализује као лексема *полуга*, претежно у облику множине, а у оквиру синтагми као што су: *полуге власти*, *управљачке полуге*, *(политичке) полуге моћи*, *полуге владања*, *полуге система*, *полуге режима*, *бити за полугама*.

С:

- 415) Никада у последњој деценији није у Србији иста политичка групација *држала све полуге власти* и то на свим нивоима: општинском, градском, покрајинском, републичком и савезном.
- 416) (...) из Минхена питају се зашто је српским социјалистима толико стало баш до шефа тајне полиције Радета Марковића, кад су се досад већ - додуше, не баш добровољно - одрекли толиких других полуга власти.
- 417) Уз то, врло добро зна да је у држави у којој и даље царује корупција држање *управљачких полуга* дефинитивно од кључног значаја.

- 418) Најгласнији заговорници веће аутономије нису баш наклоњени регионализацији, у којој неки виде пут за решавање и овог проблема, јер без значајнијих *политичких полуга моћи* не би били задовољни својим учинком.
- 419) Ови стубови власти су важни јер нам се може десити, а управо је то, по мом мишљењу, сад на делу, да одласком Милошевића *полуге владања* остану непромењене, тако да у том смислу „и после Милошевића буде Милошевић“.
- 420) Та власт, оличена у коалицији Демократске партије социјалиста и Социјалдемократске партије, користила је и злоупотребљавала све *државне полуге* укључивши и државни новац.
- 421) Овај разлог се, додуше, помиње увек кад дође до смене политичких групација у институцијама државе, али је његов значај већи тамо где је претходна гарнитура дуже држала *полуге система* у својим рукама.
- 422) (...) јавни тужиоци раде свој посао, јер је, како је додао, неопходно све вратити у институције система које до сада нису функционисале, јер су биле *полуге режима*.
- 423) У случају да реформска замисао не успе, Путин је ту, *за полугама*. Лако би још једном могао бити председнички кандидат.

У таквој концептуализацији НЕМОГУЋНОСТ ДА СЕ ВРШИ ВЛАСТ ЈЕ НЕСПОСОБНОСТ ПОЛУГЕ ДА ВРШИ РАД односно *блокирање полуга власти*.

С:

- 424) Блокиране главне *полуге* власти

И поједине политике (у нашем случају монетарна и образовна) поимају се на овај начин, што се у нашем корпусу реализовало као *lever of political integration and central control, lever, lever of control, effective lever*.

Е:

- 425) Other members of the Community make it clear that Monetary Union is the very centrepiece of Political Union, a symbol and real *lever of political integration and central control*.
- 426) We have an *extra lever* in the establishment of European monetary union.
- 427) By definition a single currency means that this country would no longer have the *levers of control* over the interest rates or banking policy (...).
- 428) In the absence of both the 'political will' and the social forces which would have been required to go beyond the merely 'indicative' and technocratic attempt to alleviate the balance of payments constraint, the Wilson government used the only *effective levers* at its disposal to maintain the external balance.
- 429) The frequent argument of the left is that a greater clarity on the National Curriculum would provide *a lever* with which to prise out more resources for the schools. After all, so the argument runs, once there is a legislative requirement, the need for further resource to implement it brooks no further argument.

Ова се концептуализација монетарне и спољне политике реализовала и као лексема *leverage*, која означава примену полуге, тј. рад који она врши: *leverage, political and economic leverage*. Исту концептуализацију монетарне политике

налазимо и у српском, где контрола финансија одговара *полузи за сузбијање системске корупције*.

Е:

430) Though he had gained some *leverage* by systematically converting France's dollar holdings into gold ever since 1959, it proved impossible to disengage from monetary integration without the cooperation of France's EEC partners, which was not forthcoming.

431) That is not in doubt, because no one can actually imagine that 'we' are not going to 'win', though nobody ever analyses exactly what 'winning' would in fact mean out there in the real world of the Middle East, beyond the political and economic *leverage* it will give the United States.

С:

432) Партије су подредиле све послове себи, те отуда јага за местима у јавним предузећима. Зато нема контроле јавних финансија, јавних набавки, буџета и јавних предузећа, што је основна полуга за сузбијање системске корупције.

Кад је реч о концептуализације спољне политике, запажамо да се лексема *lever* и *leverage* (у *diplomatic leverage*) користе да истражу активности, стратегије и тактике којима се постиже нека компаративна предност на овом плану.

Е:

433) The election of Bill Clinton has brought in an American administration with human rights as the cornerstone of its foreign policy, according to Warren Christopher, the secretary of state. Rich countries increasingly use foreign aid as *a lever* to promote political pluralism and individual freedoms.

434) This time, the Third World has *a lever* of sorts in its willingness, or unwillingness, to co-operate, but one of limited value since co-operation in drawing up a climate convention is ultimately as much in the interests of the poor nations as it is in those of the rich.

435) Well aware of English fears, Napoleon III decided that a joint Anglo-French approach to the problems of the Near East would be popular in Britain and would provide him with *the lever* he sought to hoist France into place in the European system.

436) In his view one of the *levers of pressure* on the policy of the new states by the West is military cooperation.

437) In other circumstances, commercial agreements, tariffs and loans might give *diplomatic leverage*.

438) What can bring about hope, is a combination of different factors. Amongst them should be help coming from outside, things like *diplomatic leverage* by the 'superpowers', such as sanctions.

И у српском се, као и у енглеском, спољна политика поима и истражује помоћу ове прости машине, односно као *полуга власти*. Спољнополитичке активности у таквој концептуализацији одговарају *полузи за притисак*, односно *полузи за нормализацију односа*, затим *дипломатским и финансијским полугама*, *полугама сарадње*.

С:

- 439) Тако ће спољна политика у будућности постати Титова моћна *полуга власти*.
- 440) (...) воде разговори о склапању билатералних трговинских споразума о смањивању узајамних тарифа са Чилеом. За ово показују интересовање Аргентина и Уругвај. Идеја је да се такви договори користе као *полуга за притисак* на друге да се придруже и тим, нешто заобилазним путем, стигну опет до слободне трговинске зоне.
- 441) Преговори ЕУ и Србије *полуга за притисак* на Београд
- 442) (...) је Француска рекла да Србија не може приступити ЕУ без претходног признања Косова (наводи се да је то изјава Николе Саркозија из децембра 2007. године). Заправо, ово је кључна *полуга за нормализацију односа* Косова и Србије и мора бити употребљена.
- 443) „Порука је јасна: када Европа одлучи да примени комбинацију *дипломатских и финансијских полуга*, може да промени начин на који владе потенцијалних чланица гледају на крајње непопуларне групе“, наводи коментатор утицајног британског дневника.
- 444) Шведска министарка Ана Линд, својим европским колегама је предочила да се мора јасно сагледати да ли је процес стабилизације и асоцијације, као „кључна *полуга сарадње* Уније и западног Балкана“, довољан за постојан дугорочан развој региона.

Распон и избор спољнополитичких активности одговара *маневрисању дипломатским полугама*.

С:

- 445) Задатак је крајње комплексан, а активност по природи веома транспарентна што даје мало простора за (национално) *маневрисање дипломатским полугама*.

Наши резултати показују да се и вршење власти на локалу поима помоћу полуге, као што се види из доњег примера.

Е:

- 446) In some places locally dominant groups will differ from those dominant nationally, and 'such locally constituted groups can then use these local state institutions to further their own interests, perhaps even in opposition to centrally dominant interests' (1988, p. 41). Moreover, *this lever* is strengthened by electoral democracy, which legitimates the promotion of locally preferred policies, and in this way local states, and especially electoral local government, are not only used by those dominant at the centre to enable them to manage uneven development, but can also represent specifically local interests.

И у срском језику вршење власти на локалном нивоу одговара раду полуге. И овде се ова концептуализација реализовала као *полуга власти* или само *полуга*.

С:

- 447) Тако сада све *кључне полуге власти* у локалној самоуправи држе Албанци - вели Анђелковић који је један од шесторице српских одборника.

- 448) Нужно је и мудро управљање простором где, поред стратегија, програма и одређених политика, и просторно планирање представља једну од *кључних полуга*.

Из овакве концептуализације вршења власти логично произилази метафора ОСВАЈАЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕУЗИМАЊЕ ПОЛУГА. У нашем примеру се, тако, једна страна у компликованој борби за власт поима као ова проста машина. Другим речима, долазак на власт је резултат рада полуге, што се види и из другог примера, у коме се лексема *lever* јавља као глагол.

Е:

- 449) During the second world war Burmese and Indonesian nationalists allied themselves with the Japanese, finding them a useful *lever* against the colonial power and in some ways preferable to it.
- 450) They yearned for a society where the surplus product of labour would be at the disposal not of idle capitalists or degenerate gentry but of expert administrators. Lacking any *tangible levers* of their own with which to bring about change, the revolutionary wing of the intelligentsia sought to mobilize the masses.
- 451) The pressure from Labour's grassroots would be enormous, said one advisor. 'We do not want to do anything which would prematurely *lever* Mr Kinnock into Number 10.'

Слично као у енглеском, у оваквој концептуализацији освајање власти одговара коришћењу полуге, па је у нашем доњем примеру један од учесника у борби за власт тако и означен.

С:

- 452) Ако би се чак пошло од претпоставке да шиптарски народ не би могао да оствари своју независност, већ да постане *полуга* велесила против балканских народа, чак и то не би могло да оправда српски, грчки или бугарски народ да предузме неку превентивну акцију против борбе шиптарског народа за независност.

Долазак на власт одговара, сходно томе, *преузимању полуга власти*.

С:

- 453) Наравно, и изборне победе Демократске странке, ове последње на председничким изборима, на посланичким изборима, дакле успон Демократске странке на врх политичког живота и *преузимање полуга власти* за уређење друштва, то су сигурно ствари које бих волео да се понављају.

Иако се из горе представљених примера види да се вршење власти метафорички поима као руковање скупом полуга, њихова сама природа остаје у сенци. Нешто више светлости на ово питање бацају доње илустрације. Из њих можемо закључити да у метафоричне полуге власти спадају Представнички дом и

војска, док примери из корпуса српског језика даље откривају да оне означавају разне аспекте законодавне, извршне и судске власти (Сенат, Представнички дом, војску и полицију, односно правосуђе), али и финансијску политику и слободу говора.

Е:

- 454) Despite these plans, though, Bush is likely to have just as difficult a time with the new Congress. Republicans are likely to pick up seats in the House, so he might have more *leverage* there, but this will be counter-balanced by the probable increase in the number of Democratic seats in the Senate.
- 455) In other words, the military budget in the United States is of enormous significance for any government's economic policy and this gives the military tremendous *leverage* in terms of obtaining new weapons in an age of high technology, especially in conjunction with fears of the enemy's growing strength.

С:

- 456) (...) да је немогуће изборе одржати до краја марта, пре свега због, како ова партија тврди, стварања услова за фер изборе и демонтажа *информативних, полицијских и финансијских полуга*, „које су у функцији досадашње власти“, односно владајућих странака.
- 457) У њему седе конзервативне теократе које у својим рукама држе *све полуге власти: војску, полицију, судство и телевизију*.
- 458) Основна *полуга моћи* на коју се овај режим ослањао јесте војска која је увела неку врсту диктатуре.
- 459) Политичари негирају суд и од њега траже само да буде *полуга њихове моћи*.
- 460) (...) означили тријумфални повратак у Вашингтон, где, после дуже време контролишу све полуге власти - Представнички дом, Сенат и Белу кућу.
- 461) Тако се држање стварних *полуга* и извора власти (органа принуде, финансијских средстава, информација, потчињавање привреде, монопол организовања и одлучивања) може комбиновати са методама „програмираног хаоса“ у друштву.

Законодавна власт се такође поима помоћу ове машине, а у нашем корпусу ова се концептуализација реализовала као *полуга, основна полуга, законске полуге*, а налазимо да се и један конкретан закон, Закон о буџету, поима на овај начин.

С:

- 462) Колико, међутим, нормативни акти могу да буду превенција уколико остану усамљени? Законска регулатива само је једна *полуга*.
- 463) Ево, на пример, још није донет закон о имовини локалне самоуправе који би требало да буде *основна полуга* за менаџмент у локалној самоуправи .
- 464) Њихов заједнички именитељ је лако одредити: користиле су се све *законске полуге* да би се културне делатности и установе ослободиле патроната државе, а иницијатива и средства прешла у руке цивилног друштва и свих посредничких друштвених тела.
- 465) Србију поједоше незарађене а исплаћене плате, што се у Ирској од почетка 80 - их година прошлог века није догађало. И то је била друга *кључна полуга* у Ирској, то замрзавање плата у државном сектору и договор синдиката, послодаваца и државе да плате у приватном такође не расту .

- 466) Сада са стрепњом очекујемо колико ће из НИП-а за 2008. годину бити одвојено за науку, јер је то управо полуга да се ове ствари реше.

Иста концептуализација служи и за поимање извршне и судске власти.

С:

- 467) Бољи познаваоци овог института, који данас постоји у више од 120 земаља света, тврде да је омбудсман *снажна полуга препорода државних органа*.

- 468) Они, у ствари, траже да правосуђе буде њихова *полуга моћи* и само такво правосуђе за њих је добро .

Утврдили смо да се помоћу полуге домен ДРЖАВА структурише нешто другачије него помоћу других представника изворног домена МАШИНА. Наиме, у овом случају изостало је основно међудоменско пресликавање између ове просте машине и читавог циљног домена: метафору ДРЖАВА ЈЕ ПОЛУГА нисмо уочили ни у једном посматраном језику. Уместо тог, забележили смо пресликавање између употребе полуге и спровођења политике државе: метафора ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ КОРИШЋЕЊЕ ПОЛУГЕ потврђена је у оба језика. Из те метафоре настаје пресликавање ПОЛИТИКА ДРЖАВЕ/ЗАКОН/ПРАВОСУЂЕ ЈЕ ПОЛУГА, које је такође потврђено у оба језика. У осталим пресликавањима није било подударности: пресликавања ОСВАЈАЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕУЗИМАЊЕ ПОЛУГА, НЕМОГУЋНОСТ ДА СЕ ВРШИ ВЛАСТ ЈЕ НЕСПОСОБНОСТ ПОЛУГЕ ДА ВРШИ РАД и ПРОМЕНА ВЛАСТИ ЈЕ РАСТАВЉАЊЕ ПОЛУГЕ потврђена су само у српском, а ДЕЛОТВОРНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ЕФИКАСНО КОРИШЋЕЊЕ ПОЛУГА само у енглеском. Прегледнији и свеобухватнији попис метафора заснованих на полузи представљамо у Табели 22.

Табела 22: Метафоре за циљни домен ДРЖАВА засноване на полузи као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ВРШЕЊЕ ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ ЈЕ КОРИШЋЕЊЕ ПОЛУГА	<i>lever of power, levers of power, levers of political power, levers of government, bureaucratic and political levers of the state</i> He controls all the key levers of government younger functionaries are getting hold of <i>the levers of power</i> Now they have their hands on every <i>lever of power</i> Rich countries increasingly use foreign aid as <i>a lever</i>	<i>полуге власти, управљачке полуге, (политичке) полуге моћи, полуге владања, полуге система, полуге режима, бити за полугама</i> иста политичка групација <i>држала све полуге власти</i> и то на свим нивоима Та власт, оличена у коалицији Демократске партије социјалиста и Социјалдемократске

		партије, користила је и злоупотребљавала све државне полуге Идеја је да се такви договори користе као полуга за притисак на друге да се придруже
ДЕЛОТВОРНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ЕФИКАСНО КОРИШЋЕЊЕ ПОЛУГА	the Wilson government used the only <i>effective levers</i> at its disposal	
НЕМОГУЋНОСТ ДА СЕ ВРШИ ВЛАСТ ЈЕ НЕСПОСОБНОСТ ПОЛУГЕ ДА ВРШИ РАД		<i>Блокиране главне полуге власти</i>
ПОЛИТИКА ДРЖАВЕ/ЗАКОН/ПРАВОСУЂЕ ЈЕ ПОЛУГА	In other circumstances, commercial agreements, tariffs and loans might give <i>diplomatic leverage</i> the Third World has a <i>lever</i> of sorts in its willingness, or unwillingness, to co-operate	Преговори ЕУ и Србије <i>полуга за притисак</i> на Београд када Европа одлучи да примени комбинацију <i>дипломатских и финансијских полуга</i> , може да промени начин на који владе потенцијалних чланица гледају на крајње непопуларне групе" Законска регулатива само је једна <i>полуга</i> . Они , у ствари , траже да правосуђе буде њихова <i>полуга моћи</i>
ОСВАЈАЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕУЗИМАЊЕ ПОЛУГА		<i>преузимање полуга власти за уређење друштва</i>
ПРОМЕНА ВЛАСТИ ЈЕ РАСТАВЉАЊЕ ПОЛУГЕ		демонтирања <i>информативних, полицијских и финансијских полуга</i> , "које су у функцији досадашње власти

4.2.5. Концептуализација државе као апарата

У најопштијем смислу, држава се у енглеском поима као апарат неодређеног типа. У метафори ДРЖАВА ЈЕ АПАРАТ функције државе одговарају намени апарата (*an apparatus for performing certain functions*), а друштвени надзор над вршењем власти контроли рада самог уређаја (*control*). Он се у енглеском

означава једноставно као *apparatus* или *state apparatus*, а у српском као *државни апарат*, *апарат власти*, *апарат државне власти*.

Е:

- 469) Duguit took the view that the state was simply an *apparatus* for performing certain functions.
- 470) What power does each of them have in the *state apparatus* (principally the legislature, the army, police, certain key ministries and their line agencies down to the local level), and outside it - in the countryside, Chambers of Commerce, the shop-floor, and so on?
- 471) In these elite theory accounts, then, political leadership principally consists of maintaining an impression of public *control* over the *state apparatus* as a whole, and developing slogans or political formulae useful in mobilizing voter or interest group support.

С:

- 472) Персонална и стварна унија између партијских и државних органа развијала се и на нижим нивоима. Партијски апарат је почињао да подсећа на копију *државног апарата*.
- 473) Наслеђен *апарат власти* који не може да буде сервис грађана (...).
- 474) То су биле зграде четири министарства која су сачињавала целокупни *апарат државне власти*.

У таквом поимању, смена државне власти одговара разбијању, односно растурању ове машине, што се у корпусу енглеског језика реализовало глаголима *smash* и *dismantle*.

Е:

- 475) The origins of Stalinism were partly prefigured in Lenin's 1917 book, *State and Revolution*, which insisted that on taking power a socialist party could simply *smash* the existing *state apparatus*.
- 476) This was the era of competitive capitalism and the *laissez-faire* state which simply sought to guarantee freedom of contract and trade at the same time as it *dismantled* the restrictive *apparatus* of the feudal economy and secured public order at home and defence from abroad.

У другом случају, држава метафорично одговара скупу различитих апарата који имају засебне функције. Другим речима, поједине функције и органи државне власти концептуализују се као засебни апарати, и означавају лексемом *apparatus*. Када се извршна грана власти поима као засебни апарат, Влада се означава и као *apparatus of Cabinet government*, *governing apparatus*. Оваква концептуализација Владе у српском се реализовала као *руководећи апарат*, *политички и управни апарат*, *властодржачки апарат* и *политички апарат*. Влада конкретног председника означена је, слично, као *Никсонов апарат*. У

оваквом поимању врста апарата одговара типу политичке власти, што се у корпусу српског језика реализовало као *ауторитарни апарат*.

Е:

- 477) Just as the network of power relations ends by forming a dense web that passes through *apparatuses* and institutions, without being exactly localized in them (...).
- 478) First, certain '*state apparatuses*' such as the government, police, or army, may use violent means to keep the workers in their place.
- 479) In the modern period even the *apparatus of Cabinet government* has become a masking faade for monocratic rule by the British Prime Minister.
- 480) Contra Marxists, exponents of the autonomous state model are particularly keen to stress that capitalists have continually faced a *governing apparatus* at least partly structured against them.

С:

- 481) Пошто се досадашњи *руководећи апарат* Заједнице навикао на систем „како испадне“, и пошто се претворио у неслогу, шта од превазиђене Заједнице очекивати сем исте праксе која углавном доказује недостатак и владајући неред.
- 482) *Политички и управни апарат* није више био њена једина мета; завереници сада продиру у све поре друштвеног живота.
- 483) Којом брзином се примиче крај рата, то, наравно, нико не зна. Можда ја потцењујем отпорну снагу *властодржачког апарата* који је Хитлер изградио.
- 484) За владу у Хагу се обично сматрало да је слаба и непостојана. Из тога би се могло закључити да неделотворни *политички апарат* погодује успеху капитализма - па чак и да је предуслов за њега.
- 485) Иза њега је, у најмању руку, стајао *Никсонов апарат*.
- 486) Пропали су и покушаји Картера и Клинтонa да се односи са Кубом нормализују: то није одговарало ни самом Кастру, који је изградио *ауторитарни апарат* на одбрани од империјализма Јенкија.

Религија (уз образовање, струковне и медијске организације и породицу), квалификује се као „идеолошки“ државни апарат, означен као *ideological state apparatus* у енглеском, односко као *идеолошки апарат власти* у српском језику.

Е:

- 487) Ideological state *apparatuses* (ISAs) include a very wide range of institutions which are said to perform the 'state' function of ensuring social stability. Althusser's list includes religious, educational, trade union and mass media organizations, and the family.

С:

- 488) Не треба бити мудрац па шватити шта све ово стварно значи за цркву, која своју традиционалну друштвену улогу повесно остварује управо интегрисањем у *идеолошки и државни апарат власти*.

Војска и полиција, пак, поимају се као апарат чија је намена примена силе, принуде и контроле. У енглеском се означавају се као *coercive apparatus*, *repressive state apparatus* и *apparatus of control*. И у српском корпусу војска и полиција се у једном броју примера поимају као јединствен ентитет који се означава као *апарат присиле*, *апарат физичке силе*, *безбедносни апарат*, *репресивни апарат власти*, *репресивни апарат*, *апарат принуде*, *партијско-*

полицјски и војни апарат. Када се посматрају појединачно, полиција се исказује једноставно као *полицјски апарат*, који се, ако складно ради, означава као *удешен*, док војсци одговара *војни апарат*.

Е:

- 489) Within the Nazi Movement and the *coercive apparatus of the State*, symbolizing the struggle to rid Germany of its Jews, and increasingly the struggle to destroy Jewry itself once and for all, it had a significance which can hardly be overrated.
- 490) *Repressive state apparatuses* (RSAs) are new labels for armies and police forces.
- 491) Like other enforcement agents, the field man is gatekeeper to the *apparatus of control*.

С:

- 492) Цивилна контрола војске и полиције, као стубова сваког режима, у нас је била запостављена, сматра др Весна Пешић, говорећи као рецензент књиге. „Суштина је да се *апарат присиле* и одбране стави под контролу, што још није учињено“, тврди она.
- 493) Власт сваке државе настоји да уз себе, путем разних привилегија, веже *апарат физичке силе*. Међутим, када полиција и војска откажу послушност, нема те силе која их може вратити под контролу.
- 494) Корумпирани режим који је изгубио сваки контакт са стварношћу и са народом, *безбедносни апарат* у распаду (...).
- 495) С једне стране постоји појединац, којег не воде толико потребе, колико жеље, а које су у њега утиснуте као електрицитет у масу у кретању; с друге стране, постоји *репресивни апарат (сваке) власти*, који одржава ред у име одржавања равнотеже и учинка друштва .
- 496) А касније - када вођа у потпуности освоји власт - он ће, наравно, употребити од памтивека познати *апарат принуде* да следбенике држи у послушности.
- 497) Ослономцем на СССР у спољној политици и на *партијско - полицјски и војни апарат* у унутрашњој политици започела је живот нова југословенска федерација, централизована и заснована на партијској свемоћи и акционој формули братства и јединства.
- 498) За њима стоји олигархија и *полицјски апарат*, који се ослањају на економију засновану на мафиозним структурама
- 499) *Удешени полицјски апарат* који је радио за вашу корист, ми смо оставили, изузев само 2 - 3 човека који су били посве прљави.
- 500) За готово двадесет година рата пуковник Аурелијано Буендија често је бивао код куће, али брзина којом је увек долазио, *војни апарат* који га је свуда пратио, ореол легенде који је обасјавао његово присуство и на који није била неосетљива чак ни Урсула, најзад су га претворили у туђинца.

Обавештајне службе означавају се у енглеском као *security apparatus* и *counter-espionage apparatus*, чему у српском језику одговара *апарат обавештајне службе*, *апарат за политички надзор над људима*, *агентски апарат* и *дезинформациони апарат*.

Е:

- 501) The majority of public spending went on the *security apparatus*.

- 502) We infiltrate informants into the underworld to organize our own *counter-espionage apparatus* (...).

C:

- 503) Истовремено са овим *апаратом обавештајне службе*, у Југославији је радио и разгранати апарат Посланства и конзуларних органа у Загребу, Љубљани и Скопљу, укључујући и испоставе у Сарајеву и Сплиту.
- 504) Уосталом, као реликт старих времена, када је била и *апарат за политички надзор над људима*, служба је и даље такорећи маскирана у оквиру МУП-а, не разазнаје се где престаје полиција, где почиње ДБ.
- 505) За такво предупредивање будућности је, каже, најважније да се ојачају обавештајне службе. Шпијуни су, сугерише, најбољи футуристи. Али, примећује, садашњи *агентски апарат* је сувише бирократизован и „недостају му уметници, визионари“.
- 506) Међутим, како каже Спасић, и ово је један од доказа да бивши режим и његова тајна полиција и даље имају јак *дезинформациони апарат* који шири те гласине.

Извршна власт (укључујући органе различитог нивоа надлежности и сложености - од министарстава до шумара) означава се и као *apparatus of state, apparatus of rule law-enforcement apparatus*. Овакво поимање у српском се реализовало као *управни и извршни апарат, апарат извршења* односно *извршни апарат* те *управни апарат*.

E:

- 507) Thus conservation problems can be more readily solved by better planning carried out by the *apparatus of state* (ministries of agriculture, local development offices, forest rangers, or research stations)
- 508) The '*apparatus of rule*' consists of adjudication and administering and enforcing the law.
- 509) Second, despite the state's vast *law-enforcement apparatus* it appears increasingly incapable of securing and maintaining for its citizens the wholesomeness and amenity of their physical environment, or even the long-term physical well-being of the citizens themselves.

C:

- 510) У хронолошком низању епоха обухваћене су различите области униформисања у Србији: војска, *управни и извршни апарат* (полиција, царина, финансијске службе, ватрогасци), дипломатија, пошта, саобраћај (железница и бродарство), рударство, шумарство, црква, просвета, спортска удружења..
- 511) Јер, погрешно је веровати, каже наш саговорник, да је управа само *апарат извршења* у једној држави.
- 512) Али је њихов избор био последица многих изнуђених потеза, очувања интереса и одржања равнотеже у оквиру партије и *извршног апарата*.
- 513) Изостанак предизборних чистки *управног апарата* био је доиста јединствен случај у историји изборних борби Краљевине Србије.

Занимљиво је напоменути да смо уочили да се, уз војску и полицију, у српском језику, за разлику од енглеског, још један домен извршне власти – дипломатија – такође поима помоћу апарата. Службеници министарства спољних послова се, тако, означавају као *дипломатски апарат*.

С:

- 514) Срби су имали славу победника (хрватски националисти цинично кажу над два „крепана царства“), династију, владу, војску, *дипломатски апарат*, подршку савезника, иако без формалних уговорних односа (...).
- 515) Черчил је ангажовао свој *дипломатски апарат* да би изоловао краља Петра од утицаја Срба, који су му саветовали да убеди Черчила у штетност одбацивања Михаиловића.

Кад је реч о друге две гране власти, законодавној и судској, истраживање је показало да се законодавство у енглеском језику означава и као *legal apparatus*, односно *regulatory apparatus*, док се судска власт, помало конфузно, поима као *apparatus of the machinery of justice*. У српском корпусу нисмо наишли на примере који би потврдили да се законодавна власт поима помоћу апарата. Судска власт, међутим, поима се на овај начин и означава као *судски апарат*, односно *правосудни апарат*, док истрага одговара *иследном апарату*.

Е:

- 516) Although it is arguable that the seeds of dissensus had already taken root in the surrounding world of penal thought, dividing those who advocated a welfare philosophy from those more inclined to place confidence in penalties and the traditional *legal apparatus*, in the Home Office at least the consensus still held.
- 517) It was only when the restrictive *regulatory apparatus*, with its traditional segregation of financial functions, was finally dismantled that conglomerates could firmly establish themselves.
- 518) Politics describes a specialized field of activity concerned with the whole machinery of government; law correspondingly refers to the whole *apparatus of the machinery of justice*; religion to that which concerns the activities of churches and churchmen.

С:

- 519) Њена полиција не зна, не уме или не жели да се суочи са организованим криминалом, повезаним са политиком и привредом, а њен *судски апарат* није способан да суди ни за обичан криминал, а камоли за ратне злочине и отуда, независно од међународних обавеза које се морају поштовати – нужност суђења пред међународним судом.
- 520) Судски процеси би требало да покажу у којој мери је наш *правосудни апарат* аутономан и да ли може да се одупре евентуалним политичким притисцима.
- 521) *Иследни апарат* био је сјајан.
- 522) Такав *судски апарат* има свака држава пред свој општи, политички, привредни и морални пад.

Државне институције такође се поимају помоћу ове машине и означавају као *institutional apparatus of the state*. У српском корпусу овакво поимање државних институција реализовало се једноставно као *апарат*.

Е:

- 523) For the interconnected problems outlined above call strongly into question the ability of the present *institutional apparatus of the state* to respond in an appropriate manner to the various challenges which currently confront it.

C:

- 524) Политички системи које је практиковала показали су да њене институције не представљају *апарат* који би у савршеном виду могао да одржава потребе и хтења свих у друштву.

Државна администрација, као што видимо из доњих примера, у енглеском језику поима се тројако: као део државног апарата (*part of the state apparatus*), као апарат за себе (*administrative apparatus, apparatus of power*), али и као скуп административних апарата (*apparatuses of bureaucratic administration*). У српском језику државна администрација поима се као један, засебни апарат и исказује као *државни, чиновнички, административни* односно *бирокуратски апарат*. Рад администрације одговара функционисању апарата. Њена реформа одговара *ремонту*, а складан рад бројних чиновника *ефикасности* апарата, односно *покретању тешког управног апарата*.

E:

- 525) The bureaucracy became the most important *part of the state apparatus* in the formulation of economic, financial, social and agricultural sectors.
- 526) Because of this, a strong *administrative apparatus* was needed to plan the use of scarce resources, organize production and regulate distribution.
- 527) However, the intelligentsia can not be equated with the ruling stratum in communist societies. Many members of the apparatus are not intellectuals and many intellectuals do not belong to the *apparatus of power*.
- 528) In reality, of course, the fascist variant of 'charismatic leadership' – there are obvious parallels in the Mussolini cult – was not only superimposed on existing bureaucratic power, but created new, extensive *apparatuses of bureaucratic administration*, and led not to diminished but to massively increased bureaucratic interference in all spheres of daily life.

C:

- 529) Реформа целокупног *државног апарата*, сувише гломазног чак и за најмногољуднију земљу света, данас представља неодложан посао, тврди кинески премијер Џу Жунђи.
- 530) Они су нападали *чиновнички апарат* у земљи.
- 531) Енглези су 340 година владали острвом као колонијом и оставили *административни апарат* који све недостатке националне економије и извоза чувеног белог рума надокнађује ценама свега што привлачи туристе а понајвише таксама.
- 532) Недовољна ефикасност управа, спор и сложен *бирокуратски апарат*, застарели модели рада (. . .).
- 533) Једна од основних грешака тоталитарних држава јесте огроман *административни апарат*, који једноставно *не функционише*, па претпоставља тежак баласт и само малтретира грађане.
- 534) *Државном апарату* предстоји темељан *ремонт*, али људи из управе не могу сами себе реформисати.
- 535) Скупу је присуствовао српски премијер Зоран Ђинђић који је рекао да су „очекивања нове власти у дискрепанцији са затеченим стањем и да је неопходно створити *ефикасан управни апарат* како би процес реформи брже текао“.
- 536) Да би преживела и уравнотежила буџет, она мора да подстиче продају пољопривредних и занатских производа и *покреће свој тешак управни апарат*.

У српском језику и локална администрација поима се на сличан начин, за шта нисмо забележили примере у енглеском. У оваквој концептуализацији, органи локалне самоуправе означавају се као *чиновнички апарат*, односно *општински и срески апарат власти*.

С:

- 537) Испада, како се чуло, да је Нишка Бања, поставши општина, добила само *чиновнички апарат* и „фирму“.
- 538) Немцима се журило да нађу унутрашње решење, јер је Србија тога лета наличила на земљу безвлашћа отказивањем послушности, разривањем одавно успостављеног *општинског и среског апарата власти*, потпуним губитком и последњих трагова угледа пренемачке власти у народу.

Дакле, концептуализација ДРЖАВЕ као апарата, односно метафора ДРЖАВА ЈЕ АПАРАТ уочена је у оба посматрана језика. Међудоменско пресликавање ДЕЛОТВОРНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД АПАРАТА забележено је у српском, али не и у енглеском корпусу, док је ситуација била обрнута код метафоре ПРОМЕНА ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ ЈЕ УНИШТЕЊЕ АПАРАТА. Метафора ОРГАН ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ АПАРАТ забележена је у оба језика и служи за структурирање читавог спектра вршилаца извршне власти: владе, министарстава, војске и полиције. Кад је реч о државној управи, која је такође орган извршне власти, у енглеском смо уочили да се она концептуализује тројако, метафорама ДРЖАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ ДЕО ДРЖАВНОГ АПАРАТА, ДРЖАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА И ДРЖАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ АПАРАТ, при чему је поклапање у српском језику нађено само за ову трећу. У српском су нађена и даља пресликавања заснована на овој метафори: РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ РАД АПАРАТА, УЧИНКОВИТ РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД АПАРАТА, НЕУЧИНКОВИТ РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ КВАР АПАРАТА, за која у енглеском није нађена потврда. Кад је реч о другим двома гранама власти, метафору СУДСКА ВЛАСТ ЈЕ АПАРАТ уочили смо у оба анализирана језика, док је оваква концептуализација законодавне власти забележена у енглеском, али не и у српском. Преглед метафора заснованих на апарату којима се структурише циљни домен ДРЖАВА дат је у табелама 23 и 24.

Табела 23: Метафоре за циљни домен ДРЖАВА засноване на апарату као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРЖАВА ЈЕ АПАРАТ	state was simply an <i>apparatus</i> for	подсећа на копију <i>државног</i>

	performing certain functions	<i>апарата</i> целокупни <i>апарат државне власти</i> .
ДЕЛОТВОРНО ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД АПАРАТА		неделотворни <i>политички апарат</i> погодује успеху капитализма
ПРОМЕНА ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ ЈЕ УНИШТЕЊЕ АПАРАТА	could simply <i>smash</i> the existing <i>state apparatus</i> . it <i>dismantled</i> the restrictive <i>apparatus</i>	
ОРГАН ИЗВРШНЕ ВЛАСТИ ЈЕ АПАРАТ	certain ' <i>state apparatuses</i> ' such as the government, police, or army <i>apparatus of Cabinet government</i> <i>a governing apparatus</i>	<i>руководећи апарат</i> <i>Политички и управни апарат</i> ја потцењујем отпорну снагу <i>властодржачког апарата</i> Черчил је ангажовао свој <i>дипломатски апарат</i> да је управа само <i>апарат извршења</i> у једној држави
ДРЖАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ ДЕО ДРЖАВНОГ АПАРАТА	The bureaucracy became the most important <i>part of the state apparatus</i>	/
ДРЖАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ АПАРАТ	a strong <i>administrative apparatus</i> was needed	Они су нападали <i>чиновнички апарат</i> у земљи владали острвом као колонијом и оставили <i>административни апарат</i>
ДРЖАВНА АДМИНИСТРАЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА	created new, extensive <i>apparatuses of bureaucratic administration</i>	
РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ РАД АПАРАТА		огроман <i>административни апарат</i> , који једноставно <i>не функционише</i> <i>покреће свој тежак управни апарат</i>
УЧИНКОВИТ РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД АПАРАТА		неопходно створити <i>ефикасан управни апарат</i>
НЕУЧИНКОВИТ РАД ДРЖАВНЕ УПРАВЕ ЈЕ КВАР АПАРАТА		<i>Државном апарату</i> предстоји темељан <i>ремонт</i>

Табела 24: Метафоре за циљни домен ДРЖАВА – ЗАКОНОДАВНА И СУДСКА ВЛАСТ засноване на апарату као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ ЈЕ АПАРАТ	<i>legal apparatus, regulatory apparatus</i>	/
СУДСКА ВЛАСТ ЈЕ АПАРАТ	<i>apparatus of the machinery of justice</i>	<i>судски апарат, правосудни апарат, иследни апарат</i>

Табела 25 представља исцрпан преглед свих елемената домена ДРЖАВА за које је у овом истраживању утврђено да се поимају помоћу изворног домена машине. Налази за сваки од анализираних језика разврстани су према прототипичном елементу изворног домена који се користи за концептуализацију.

Табела 25: Аспекти циљног домена ДРЖАВА које структуришу анализирани прототипични елементи изворног домена МАШИНЕ

аспект циљног домена	Машина		Механизам		Машинерија		полуга		апарат	
	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С
међудржавни односи	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
државна власт	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
тип политичке власти	+	+	-	-	+	+	-	-	-	+
извршна власт – влада	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
извршна власт – министарство	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
извршна власт – војска	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
извршна власт – полиција	+	+	-	+	-	-	-	+	+	+
извршна власт – локална самоуправа	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+
извршна власт – државна управа	+	+	-	+	+	+	+	+	+	+
законодавна власт	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-
законодавна власт – закон	-	+	+	+	+	+	+	+	-	-
судска власт	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
црквена власт	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
црквена администрација	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-

Као што се из табеле 25 види, различити аспекти анализираниог циљног домена се са извесном доследношћу концептуализују као машина, али и као машинерија, механизам, апарат или полуга. Но, сматрамо да концептуализација заснована на различитим елементима изворног домена није истоветна. Сваки од ових елемената има нешто другачија својства, из којих произилазе и разлике у концептуализацијама.

Државна власт, да поновимо још једном, врши се кроз рад владе, министарстава, државне управе, локалних власти, војске и полиције, као и законодавних и судских органа. Сваки елемент овог скупа има различиту

функцију, али резултат рада, односно његов коначни производ, требало би да буде увек исти: ред и безбедност у друштву. Концептуализација државе заснована на машини искоришћава једно њено општепознато својство – чињеницу да машина врши рад путем комбинације функција покретних и непокретних делова и да је исход тог рада предвидив и унапред познат. Метафором МАШИНЕ се циљни домен осветљава управо на овај начин: свака грана и орган власти у држави има различиту функцију, обавља неки мање или више видљив рад, састоји се из више делова, а припада једној већој целини. Резултат тог рада је увек исти или сличан производ – ред и безбедност. Усаглашавање функција државе (које обавља видљив контролор – политичка и друштвена елита, како видимо из наших примера) одговара контролисању рада машине. У овој концептуализацији, како смо раније уочили, рад мање важних или сасвим неважних органа и појединаца је видљив, док се они који имају стварну моћ одлучивања поимају као скривени и неименовани саставни делови машине. Сматрамо да је покушај поједностављења и бољег разумевања ове доста компликоване организационе схеме разлог постојања друге концептуализације, у којој се појединачна грана или орган власти поима као засебна, нешто једноставнија машина која обично има знатно ужу намену (дипломатска машина, *health-care machine*). И на крају низа, као што машине производе друге машине, тако и војска производи војника који је *машина за убијање*.

Овој концептуализацији је веома слична и она заснована на машинерији. Машинерија, која означава машину велике сложености или скуп сложених машина, својим склопом имплицира надмоћ у односу на појединачну машину, и призива менталну слику ентитета застрашујуће компликованог склопа. Из сложености склопа произилази и сложеност рада који она обавља – тако усклађеног и усавршеног да се не може ни поредити са оним који би могао да обави појединац. Друга разлика огледа се у утиску незаустављивости рада који ова лексема производи, што је потврђено у већем броју међусобно сличних примера у којима се тврди да се *једном покренута машинерија тешко зауставља*.

Поимање засновано на механизму нешто је другачије. Механизам, како смо из досадашње анализе видели, служи за концептуализацију повезаног рада органа власти, не нужно истог нивоа. Повезивање тог рада постиже се посебним

обликом комуникације (договорима, одлукама, споразумима, конференцијама, прописима, законским актима као што смо видели у нашим примерима). Механизам се, да подсетимо још једном, дефинише као повезано кретање делова у захвату. Органи власти поимају се, стога, као саставни делови механизма, који се налазе у „захвату“ и омогућавају несметано одвијање процеса. Уз то, ови горенаведени облици усклађивања рада органа обично јавни, па је логично што се за њихово поимање користи механизам, чији је рад најчешће видљив. На овај начин се, са друге стране, омогућава избегавање помињања праве природе акта, средства, којим се регулише рад органа, без обзира да ли је разлог избегавању незнање (познавање финих разлика између разних облика законске регулативе није део општег енциклопедијског знања) или намерно скривање његове праве природе. Јер закони и одлуке су увек дело живих људи који раде, греше и те грешке исправљају, док механизам представља трајно усаглашен склоп делова који уз минимална подешавања може дуго да врши кретање.

Далеко једноставнију концептуализацију вршења власти налазимо у метафорама заснованим на полузи. Како је овде у питању најпростија машина, код које нема комбинације делова, јасно је зашто ни у једном посматраном језику нису забележене метафоре у којима се сама држава (дакле, један врло сложени ентитет) поима као полуга. Као што је познато, полуга врши ради помоћу простог дејства силе. Показали смо да метафоричне полуге које се у ту сврху користе укључују читав спектар грана и органа власти. Сматрамо да је овде у питању једна умногоме поједностављена концептуализација власти: операције које се могу полугом извести своде се на просто подизање и измештање предмета, а њихов успех зависи од снаге саме прости машине и онога који њоме рукује. На основу тога се може закључити да се метафорама заснованим на полузи вршење власти поима и исказује као примена силе чији је коначни исход обезбеђивање поретка и безбедности у држави. Сама држава пак не концептуализује се као полуга. Сматрамо да се то може објаснити тиме што коришћење полуге подразумева дејство силе, а држава се пре концептуализује као ентитет који силом располаже, него ентитет на који се силом делује.

У закључним разматрањима понудићемо одговор на питање: шта метафора машине скрива, а шта открива у домену државе?

Досадашње излагање потврђује раније налазе (Köveczes 2010; Grujić 2014) да се активности повезане се вршењем власти у држави поимају као рад машине/машинерије/механизма/полуге/апарата. Такво схватање подразумева неколико претпоставки које су део општег, лаичког знања о машини: машина је довршена целина која врши рад за који је намењена; пожељно је да машина ради ефикасно; потребно је да делови буду добро усклађени; уобичајено је да се настали кварови отклањају, а дотрајали делови замењују; уместо дотрајалог дела може се употребити само исти такав или врло сличан део; неки делови су међусобно заменљиви (на пример шрафови), док други то нису; некад је рад машине видљив (као у случају механизма, на пример), а некад не (као код апарата). Када се то знање примени на вршење власти, добија се слика државе у којој су функције власти подељене на такав начин да омогућавају непрекидан, неометан и складан рад који за циљ има организовање и уређење друштва.

Познато је да ће се сваки политички систем, макар декларативно, трудити да обезбеди ред и поредак друштву, а тиме и мир и сигурност. Поимањем ДРЖАВЕ као машине ово настојање представља се као стабилан и складан рад. Но, у политичкој теорији се зна да је, да би се обезбедио ред, неопходно превладати напоредно постојање међусобно сукобљених идеја, пројеката и циљева (Ringmar 2008). То подразумева и да се моћ у друштву распореди на један одабран начин. Какав је распоред моћи у заједници у којој је власт машина? Наши примери наговештавају обресе суморне слике: стабилна машина чије се бројне и сложене операције понављају на исти, унапред одређен начин тежи да што дуже обавља истоветни рад, над којим појединац нема ни контролу ни утицај. Вредности као што су слобода, једнакост, права, врлина или неслагање имају инфериоран статус у односу на ефикасност, прилагодљивост или издржљивост.

Када се држава поима помоћу метафоре машине, а таква концептуализација постаје популарна од краја седамнаестог века (Maug 1986) и коинцидира са одушевљењем убрзаним технолошким напретком, делови друштва постају саставни делови машине. Функционална диференцијација делова овде се доводи у везу са друштвеном потребом за сарадњом: између појединих делова друштва постоје такве разлике да они једино путем међусобне сарадње могу

остварити своје циљеве. Следствено томе, колективни интерес потребно је ставити испред појединачног. Сваки другачији приступ резултира неуспехом.

Упркос томе што промовише принцип друштвене сарадње, оваква концептуализација државе има и јасне хијерархијске импликације: „неки делови машине су споредни и лако заменљиви, док су неки други од великог значаја и јединствени“ (Ringmar 2008: 64). Из тога следи да се овом метафором афирмише неједнакост. И право на неслагање је овим доведено у питање: делови који се не уклапају, шкрипе, или престају да раде морају се поправити или заменити истим или сличним, чиме се угрожава и право на различитост. Потискивањем различитости постиже се пацификација друштва. Појединца дефинише његова функција у машини државе, а функције су унапред задате, онако како их је замислио владар. Врлина, дакле, овде не игра пресудну улогу. Кључно је да човек обавља постављени задатак у складу са захтевима. Овако концептуализована држава је, дакле, ентитет у коме се путем сарадње сличних одржава постојећа хијерархија.

4.3. ДРУШТВО

Гиденс (2007: 24) људско друштво дефинише као систем међусобних односа који повезује појединце, а који су опет организовани у јасно структурисане друштвене односе, у зависности од јединствене културе којој припадају. У оквиру људске заједнице односи се формирају не само између појединаца него и између разноврсних група. Ти односи одраз су различитих аспеката друштвеног живота, и сходно томе могу бити породични, пријатељски, економски, културни, религиозни. Како смо већ напоменули, као облик организације, друштво историјски претходи држави. За човека као „друштвену животињу“ сасвим је природно да ступа у друштвене односе и припада некој људској заједници. У социологији се данас сматра да је систем односа у друштву саморегулишући, односно да се њихово успостављање, одржавање или нестајање одвија на основу традиције, обичаја или општеприхваћених узуса понашања.

Овако описано, односно дефинисано, људско друштво представља домен сасвим одељен од државе. Но, политичка власт оличена у држави неизбежно посредује, а понекад и успоставља друштвене односе. У улози посредника државу срећемо нпр. у домену правосуђа, где закон односно суд модерира између страна у спору. Са друге стране, промена политичке власти може довести до промене друштвених односа, што се догодило у послератној социјалистичкој Југославији: успостављање самоуправног социјализма умногоме је изменило друштвену слику у земљи.

Сложеност појма друштва одражава се и у броју његових могућих метафоричких концептуализација, односно домету (енг. *range*) овог циљног домена. Ранија истраживања показала су да се друштво може структурирати помоћу изворног домена особе (ДРУШТВО ЈЕ ОСОБА, Kövecses 2010[2002]), одређене друштвене групе (ДРУШТВО ЈЕ ПОРОДИЦА), људског тела (ДРУШТВО ЈЕ ТЕЛО, Goatly 2007), биљке (ДРУШТВО ЈЕ БИЉКА), грађевине (ДРУШТВЕНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ ГРАЂЕВИНА, Друштво је пирамида, Klikovac 2004), или простора (схема ПУТАЊЕ, Vesić Pavlović 2015), а ми ћемо у наредном излагању детаљно размотрити концептуализацију друштва као машине.

4.3.1. Концептуализација друштва као машине

Раније смо већ скренули пажњу на чињеницу да је појам друштва чврсто испреплетен са појмом државе и да није увек могуће са сигурношћу утврдити где се један завршава а други почиње. Са једне стране држава је производ друштва – специфични облик његове организације – па не чуди што се ова два ентитета често поистовећују. С друге стране друштво је принуђено да се држави покорава, јер ова располаже силом и принудом, што објашњава њихово поимање као два засебна ентитета.

Имајући ово у виду, није изненађујуће што се у једном броју примера показало да се друштво и држава повремено поимају као нераскидива спрега (*државно-друштвена машина*), односно као један неразлучив домен.

- 539) Аристократска револуција (како је ја замишљам) је пенетрацио пацификус у најбољем случају. Она је лагано продирање у *државно - друштвену машину*, освајање кључних позиција демократије, инфилтрирање у све облике живота републике.

Сложен концепт савременог друштва у нашем корпусу енглеског језика поима се и исказује као неименована модерна машина (енг. *machine of modernity, modernity machine*) која рад врши окретањем (енг. *spins remorselessly*). Њом управља власт (енг. *running of the machine*) из командне кабине (енг. *control box*). У српском корпусу, ово се реализовало као *машина*, односно *друштвена машина*, чији се рад пресликава на функционисање друштва, и исказује лексемама које означавају за то неопходне делове *ланци и точкови* и *мазиво*. Конструисање машине пресликава се на начин уређења друштва, па се држава поима као конструктор *машине која ће ангажовати скривену енергију народа*.

Е:

- 540) As the *great machine of modernity spins remorselessly* round, it has spun us away from the centre of social existence – community life, government, commerce, industry, education, welfare, leisure – to the peripheral margins of societal life.
- 541) A more important Christian observation is to note that laicisation has meant that as institutional Christianity has been forced out of the control box of *the modernity machine* it has lost its authority. Christianity in the contemporary world in which we live has become a matter of private belief and personal preference in a society that tolerates any old religious beliefs (and new ones) so long as they do not interfere with *the running of the machine*.

С:

- 542) За мишљење у раздобљу машина, и историја и друштво су постали *нека врста машина*.

- 543) Теоретичари слободе који хоће да пусте друштвену машину да ради за себе, схватају се као инжењери напретка.
- 544) Моје одушевљење, сад угушено, мој први занос, крили су од мене механизам света; требало је то да видим, да се сударим са свим точковима те машине, да налетим на стубове који је држе, да се упрљам мазивом, да чујем звуку ланаца и точкова.
- 545) Предстоји време изазова и мобилисања људи који тек почињу да се буде из апатије. Држава је дужна да конструише машину која ће ангажовати скривену енергију народа.

У српском корпусу уочили смо да се ова концептуализација духовито исказује и као машина за прављење брига.

С:

- 546) После прочитане опсежне репортаже о преосталим тајнама незаборавне Мерилин Монро, дошљак је посетио овдашњи квартал музеја како би у прошлости нашао још неке дражи какве му данашњица, која све више делује као машина за прављење брига, не нуди.

У концептуализацији друштва као машине, у енглеском корпусу уочили смо и занимљив случај где се појединац пресликава на мању машину, која је саставни део великог система – машине састављене од више машина.

Е:

- 547) Grosz marries! For him, however, marriage is not just a personal, but above all a social, event. A concession to a society that's like a *machine* unflinchingly incorporating men into itself, making them into *little machines within the great gear-works*; so that marriage actually means a turning away from the bride in the interest of the general public. (COCA)

Слику људи који се налазе унутар друштвене машине налазимо и у метафори ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ у енглеском, која се реализовала лексемама *piece*, *cog*, или *computer chip*. У оваквом поимању јединка обавља своју функцију радећи за већу целину (*societal machine*).

Е:

- 548) She likes to paint portraits in which people's occupations, their "functions" come through. In this way she implies that people are simply *pieces of a greater whole*, *cogs and computer chips* in a societal machine. (COCA)

У српском језику за концептуализацију појединца бележимо другачију метафору ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ПРОИЗВОДНИ МАТЕРИЈАЛ која се исказује синтаagmaма *бити у машини*, *проћи кроз машину*, *која га меље*. Овакво поимање имплицира да машина друштва појединца претвара у жељени коначни производ, који ће, као и сви машински производи, имати унапред дефинисане, за све истоветне, одлике.

C:

- 549) „Механизам“ треба погледати ако ни због чега другог, оно због добре глуме и занимљиве тезе да смо сви били дуго времена у *једној машини* од које смо мало - помало поблесавили.
- 550) По мом мишљењу озбиљно проучавање тог феномена показало би да су узроци пре социјалне природе, јер су ти млади маргинализовани и *нису прошли кроз машину за интеграцију*.
- 551) Модерно светско друштво живи у журби па нема времена за такав жужитак, а на нама је да покажемо да је класика вредна пажње и времена, и да се модерном човеку исплати да искочи из *машине која га меље* од девет до пет – поручује овај успешни диригент.

Следствено томе, проблеми у савременом друштву поимају се као технички проблем – квар машине. Метафора ДРУШТВЕНИ ПРОБЛЕМИ СУ ТЕХНИЧКИ ПРОБЛЕМИ у енглеском се реализовала глаголом *break down, scrap* и синтаagmaма *replace a part, not enough oil, tighten a bolt* и *technical problem*, а у српском синтагмом *уско грло* и глаголом *застати*.

E:

- 552) To the extent that people are prepared to accept that there is a crisis of capitalism there is a great tendency to see the problem as comparable to *a machine breaking down*; either there is *not enough oil, or else a part needs to be replaced or else some bolt needs to be tightened*. In other words, it is to argue that the problem is a *technical problem* which admits of a technical solution.
- 553) Yeltsin, on the other hand, did not believe the problem could be solved by tinkering with the mechanism providing the goods and services. He rightly understood that the entire machine had *to be scrapped*. (COCA)

C:

- 554) У овом процесу учествују читаво друштво и привреда, који морају да прате, подржавају, то јест подносе промене. Довољна је само једна препрека, оно што данас називамо „*уским грлом*“, па да *машина застане*, или чак да крене уназад.

Када у друштву преовлада један проблем, у нашем случају криминал, онда се оно поима и исказује као криминална машина (*criminal machine*).

E:

- 555) So what should ordinary people do if, on the one hand, they do not want to be part of the criminal superstructure - for all of life in Russia has become *a vast criminal machine* - and if, on the other hand, they do not wish to march in the revolution? (COCA)

Политички систем у једном друштву, односно тип политичке власти, већ смо анализирали у одељку о структурирању домена државе. Но, како је он у својој суштини заправо начин организовања друштва, односно расподеле моћи у њему, накратко ћемо се и овде осврнути на њега, разматрајући га у односу на читаву заједницу и место појединца у њој.

Наши примери говоре да се представничка демократија поима као машина која може послужити мањинским друштвеним групама, али и која појединца лишава моћи и доводи у сукоб. Метафора ТИП ВЛАСТИ У ДРУШТВУ ЈЕ МАШИНА у корпусу енглеског језика реализовао се као *ready-made machine*, *political machine*, *working of the machine*, а у српском као *машина америчке демократије*.

Е:

556) Electoral democracy produces a *ready-made* machine for minority groups to fight effectively for a share of central resources, once they learn to act as a group and are sufficiently concentrated for electoral purposes.

557) Some writers have suggested that they solve the problem of the powerlessness of the individual in relation to the *political machine*.

558) Some of these representatives by sheer ability and drive make themselves indispensable to the successful *working of the machine*; others merely represent points of view which come into conflict with it.

С:

559) „Упалиће се лампица“, и ступиће у дејство *машина америчке демократије*. „Загрмиће“ гласом народа.

У таквој концептуализацији представничке демократије, припадници друштва са правом гласа од којих се очекује да га искористе на одређен начин поимају се као изборна машина (*electoral machine* односно *гласачка машина*).

Е:

560) But despite it all, Ortega says he is confident the November 2006 elections will put him back in the presidential palace. Even his critics say divisions within the ruling party, coupled with Ortega's grip on the *electoral machine*, make his resurrection possible. (COCA)

С:

561) У нашем случају то је поготово тешко, јер су већина фирми и фабрика биле политичке, а грађене су да би се направила *гласачка машина*.

И меритократија се поима помоћу овог изворног домена:

Е:

562) Overwhelmingly, the parents of my daughter's classmates were raised in modest circumstances and then hoovered up by the great meritocracy *machine*. (COCA)

Друштва се могу посматрати и категоризовати и са аспекта преовлађујућег типа производње. Капиталистичко друштво у нашем примеру на енглеском пресликава се на машину која меље раднике (*workers ground down by . . .the capitalist machine*). У српском ова концептуализација је исказана као *машина за прављење богатства*, односно као *машина снова*.

Е:

- 563) If we were to judge by our literature, America was a land of unfulfilled promises, of droopy alcoholic ex-prom queens, of workers *ground down* by the relentlessness of the *capitalist machine*. (СОСА)

С:

- 564) Ипак тај предузетнички капитализам (. . .) је *једна машина за прављење богатства*, која ће још дуго доминирати светском сценом .
- 565) У моменту када плинско светло чини од Париза визуелни спектакл (и данас овај град зову „градом светлости“), Бењамин каже да је „*машина снова стављена у акцију*“.

Преглед на машини заснованих метафора које структурирају овај циљни домен и место појединца у њему представљамо у табелама 26 и 27.

Табела 26: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВО ЈЕ МАШИНА	<i>machine of modernity</i>	и историја и друштво су постали <i>нека врста машина</i> . да пусте <i>друштвену машину</i> да ради Држава је дужна да <i>конструисхе машину која ће ангажовати скривену енергију народа</i> .
ФУНКЦИОНИСАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ РАД МАШИНЕ	<i>machine of modernity spins remorselessly round</i>	да пусте <i>друштвену машину</i> да <i>ради</i> за себе да се сударим са <i>свим точковима те машине</i> , да налетим на стубове који је држе, да се упрљам <i>мазивом</i> , да чујем <i>звек у ланаца и точкава</i> .
ОДРЖАВАЊЕ ПОРЕТКА У ДРУШТВУ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ РАДОМ МАШИНЕ	<i>tolerates religious beliefs so long as they do not interfere with the running of the machine. Christianity has been forced out of the control box of the modernity machine</i>	
УРЕЂЕЊЕ ДРУШТВА ЈЕ КОНСТРУИСАЊЕ МАШИНЕ		Држава је дужна да <i>конструисхе машину која ће ангажовати скривену енергију народа</i> .
ДРУШТВЕНИ ПРОБЛЕМИ СУ ТЕХНИЧКИ ПРОБЛЕМИ	<i>to see the problem as comparable to a machine breaking down; either there is not enough oil, or else a part needs to be replaced or else some bolt needs to be tightened. In other words, it is to argue that the problem is a technical problem which admits of</i>	Довољна је само једна препрека, оно што данас називамо "уским грлом", па да <i>машина застане</i>

	a technical solution. the entire machine had <i>to be scrapped</i> .	
ТИП ВЛАСТИ У ДРУШТВУ ЈЕ МАШИНА	democracy produces a <i>ready-made</i> machine for minority groups representatives make themselves indispensable to the successful <i>working of the machine</i> ; <i>electoral machine</i>	ступиће у дејство машина америчке демократије <i>гласачка машина</i>

Табела 27: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена (концептуализација појединца) и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ МАШИНА УНУТАР МАШИНЕ	making them into <i>little machines within the great gear-works</i>	
ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	people are simply <i>pieces of a greater whole, cogs and computer chips</i> in a societal machine.	
ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ПРОИЗВОДНИ МАТЕРИЈАЛ		нису <i>прошли</i> кроз машину за интеграцију. <i>били</i> дуго времена у једној машини <i>искочи</i> из машине која га <i>меље</i> од девет до пет

Следећи аспект домена друштва на који се пресликавају елементи изворног домена МАШИНА јесу друштвени процеси, нарочито они у чије одвијање су укључени велики делови колективитета. У оквиру метафоре ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНА, преврат се у енглеском исказује као *revolutionary machine*, а у српском се класни сукоб поима као сукоб двеју машина, буржоаске и револуционарне, док се информационо-технолошки напредак исказује као *машина кибернетичке револуције*.

Е:

566) On March 12th the Volynsky Regiment mutinied and added more weight to the *revolutionary machine* and they broke into the arsenal in Petrograd and handed out weapons.

С:

567) Ратови тако пустоше Запад и убијају Пегија. Тек што је изронила из рушевина, *буржоаска машина види како јој у сусрет иде револуционарна машина*.

568) то никако не значи да се можемо напросто препустити *захукталој машини кибернетичке револуције*.

Занимљива је и група примера у којима се помоћу домена машина поимају савремени друштвени процеси као што су: сарадња крупног и организованог

криминала, ширење селебрити културе, настанак спреге стручњака, медија и судске власти. Одвијање коруптивних радњи поима се и исказује као *функционисање машине*, припадништво селебрити џет-сету као *улазак у машину*, а поремећен систем вредности у друштву као *машина за производњу каријера, моћи и репресалија*. За ову концептуализацију поклапања у енглеском нису нађена.

С:

- 569) У Русији годишње ишчезне више од 300 милијарди долара, дабоме, разуђеним каналима опште корумпираности земље. Путин прети обрачуном с тим системом, али досад није много учињено. *Машина функционише уз помоћ давања и узимања мита.*
- 570) Николија. . . је *ушла у машину*. Већ је, пише Прес, постала џет-сет јунакиња.
- 571) Преко ноћи истражне судије постајале су окружне судије, неуропсихијатри су постали медијске звезде . . . Зарађујући 'екстра кеке' вештачећи наркомане по Це - Зеу. Једна очаравајућа *машина за производњу каријера, моћи и репресалија достојна сваке инквизиције.*

Преглед ових налаза износимо у табели 28.

Табела 28: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО – ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНА	<i>revolutionary machine</i>	<i>буржоаска машина види како јој у сусрет иде револуционарна машина. машина за производњу каријера, моћи и репресалија достојна сваке инквизиције . Николија. . . је ушла у машину. Машина функционише уз помоћ давања и узимања мита</i>

Кад је реч друштвеним институцијама, установили смо да се високошколске и научне институције поимају као машина у оба анализирана језика. Метафора УНИВЕРЗИТЕТ/НАУЧНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ МАШИНА у енглеском се реализовала као *machine, Britain's science machine*, а у српском као *машина за прављење новца и машина за испите*.

Е:

- 572) A University is not some great *machine* which trundles on its way, going blindly about its purposes.
- 573) Or should they be grateful that *Britain's science machine* is too poor and backward to buy a computer to take its decisions for it?

C:

574) Оно мења и равнотежу између средстава и резултата: научна комуникација се мења од система који функционише као *машина за прављење новца* за релативно мали број корисника у систем који примарно преноси резултате истраживања.

575) Па шта онда раде ти наши универзитети? (. . .) А поврх свега тога, они су једна велика *машина за испите* по најпознатијем кинеском калупу

Шире гледано, читав систем образовних институција односно процес образовања посматра се као машина. У енглеском је ово поимање исказано као *indoctrination machine*, а у српском, образовни систем схваћен на сличан начин означен је као *машина за производњу мозгава*.

E:

576) This, I would argue, is an extension of the *indoctrination machine* that begins in elementary school and runs unabated throughout one's life.

C:

577) Србија не треба да буде *машина за производњу мозгава за остале*.

Поред образовних, и институција брака се поима на овај начин. У метафори БРАК ЈЕ МАШИНА овај се означава као машина за неслагање (енг. *disagreement machine*) у енглеском, односно као *машина за прављење новца* у српском корпусу.

E:

578) (...) there's no such thing as true compatibility. "Marriage is a *disagreement machine*". (COCA)

C:

579) Заједничким снагама од брака су направили *машину за прављење новца*: у свет бизниса ушли су као пар који је стварао нове трендове и користили су их углавном за моделе „начина живота“.

И кад је реч о обичајима одређене културе, налазимо исту концептуализацију. Сахрана се, тако, поима и исказује као машина смрти (*death machine*) у којој је свештеник само *точкић (cog)*. Слично је и са поступком додељивања почести у друштву, који се замишља као рад машине односно апарата. У примерима на српском језику потврда за овакво поимање обичаја није било.

E:

580) Even more tragically for the vicar is the fact that for many unchurched families he is simply a *cog-in the death machine*; an impersonal professional who has to mumble a few words before the curtains swish and the coffin descends to the fires below.

581) What's required is a vast and delicate *apparatus* for dispensing recognition to certain individuals. London's National Portrait Gallery is part of that *machine*. (COCA)

Преглед налаза који се тичу метафоричне концептуализације друштвених процеса и обичаја дајемо у табели 29.

Табела 29: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО – ДРУШТВЕНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ И ОБИЧАЈИ засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ МАШИНА		
УНИВЕРЗИТЕТ ЈЕ МАШИНА; НАУЧНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ МАШИНА	A University is not some great machine <i>Britain's science machine</i>	<i>машина за испите</i>
ОБРАЗОВНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ МАШИНА	an extension of the <i>indoctrination machine</i>	<i>машина за производњу мозгова за остале</i>
БРАК ЈЕ МАШИНА	Marriage is a <i>disagreement machine</i>	од брака су направили машину за <i>прављење новца</i>
ОБИЧАЈ ЈЕ МАШИНА		
САХРАНА ЈЕ МАШИНА	<i>a cog-in the death machine</i>	/

У корпусу српског језика нађени су још и примери где се друштвена свест, идеологија и религија поимају помоћу домена машине, и означавају као *машина*, *идеолошка веш-машина* и *медијска машина*, за шта у енглеском није било поклапања.

С:

- 582) Друштвена свест више није жива ствар, већ *машина*, *моћна машина* којом управљају бирократе!
- 583) Елем, таква су времена, па је дошло време да се и поезија и песници пропусте кроз *идеолошку веш - машину*.
- 584) Религија, као и многе друге ствари у мојој земљи постала је данас американизована. Постала је моћна *медијска машина*.

Поклапања такође нису нађена за овакву концептуализацију културе и уметности. У метафори КУЛТУРА/УМЕТНОСТ ЈЕ МАШИНА, позоришна уметност поима се и исказује као *кибернетичка машина*, а уметност уопште као *машина за генерисање културног капитала* или *машина за брзо прављење новца*.

С:

- 585) *Позориште је кибернетичка машина* или чак топ који пуца на публику, буди је из сна, учмалости, одушевљава је, изазива гнушање.
- 586) На пример, свака уметност, па и савремена ликовна уметност, може да се посматра као подручје пуког остваривања културне политике, и као *машина за генерисање културног капитала*. . .
- 587) Нојс истиче да се комерцијални свет уметности променио, и да ће се још више мењати како слаби финансијска моћ инвеститора, који су на савремену уметност гледали као на *машину за брзо прављење новца*.

Преглед уочених метафора које структуришу ове аспекте друштвеног живота износимо у табелама 30 и 31.

Табела 30: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО – ДРУШТВЕНА СВЕСТ/ИДЕОЛОГИЈА/РЕЛИГИЈА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВЕНА СВЕСТ ЈЕ МАШИНА		Друштвена свест више није жива ствар, већ <i>машина</i>
ИДЕОЛОГИЈА ЈЕ МАШИНА		пропусте кроз <i>идеолошку веш - машину</i> .
РЕЛИГИЈА ЈЕ МАШИНА		Постала је (религија, прим. аут.) моћна <i>медијска машина</i> .

Табела 31: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО – КУЛТУРА/УМЕТНОСТ засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
КУЛТУРА/УМЕТНОСТ ЈЕ МАШИНА	/	<i>Позориште је кибернетичка машина машина за генерисање културног капитала. . . машину за брзо прављење новца.</i>

Да резимирамо. У оба анализирана језика уочили смо да се друштво у целини поима и означава као машина. У даљим пресликавањима метафоре ДРУШТВО ЈЕ МАШИНА, у оба језика потврђено је постојање метафора ФУНКЦИОНИСАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ РАД МАШИНЕ, и ДРУШТВЕНИ ПРОБЛЕМ ЈЕ ТЕХНИЧКИ ПРОБЛЕМ. Из ових метафора произашло пресликавање ОДРЖАВАЊЕ ПОРЕТКА У ДРУШТВУ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ РАДОМ МАШИНЕ забележено је само у енглеском, а УРЕЂЕЊЕ ДРУШТВА ЈЕ КОНСТРУИСАЊЕ МАШИНЕ само у српском. Структурисање улоге појединца у друштву врши се различитим метафорама у два језика. У корпусу енглеског језика се појединац концептуализује двојако: као засебна машина (ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ МАШИНА УНУТАР МАШИНЕ) и као саставни део машине-друштва (ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ). У корпусу српског језика за ове концептуализације није било потврда, али је забележено пресликавање ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ПРОИЗВОДНИ МАТЕРИЈАЛ.

Уочили смо и да се у оба језика тип политичке власти у друштву поима метафором ТИП ПОЛИТИЧКЕ ВЛАСТИ ЈЕ МАШИНА, а поједини друштвени процес метафором ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНА.

Кад је реч о друштвеним институцијама, у оба анализирана језика концептуализације истих институција се поклапају: метафору ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА (УНИВЕРЗИТЕТ/ДРУГА НАУЧНА ИЛИ ОБРАЗОВНА ИНСТИТУЦИЈА/БРАК) ЈЕ МАШИНА уочили смо у оба језика. Што се тиче обичаја, поклапања за метафору ОБИЧАЈ ЈЕ МАШИНА није било у српском.

Структурирање аспеката као што су друштвена свест, идеологија, религија, уметност и култура помоћу машине забележено је у српском, али не и у енглеском, где није било примера који могу да послуже као реализација метафора ДРУШТВЕНА СВЕСТ/ИДЕОЛОГИЈА/РЕЛИГИЈА/УМЕТНОСТ/КУЛТУРА ЈЕ МАШИНА.

4.3.2. Концептуализација друштва као механизма

Резултати истраживања потврдили су очекивање да ће се и механизам, као један од прототипичних представника категорије машине, користити за поимање домена друштва у оба посматрана језика. У енглеском корпусу налазимо пример где се прошлост друштва поима механички и исказује као *historical mechanism*, док се функционисање заједнице концептуализује као његов рад (енг. *inner working*), односно кретања. У српском смо забележили следеће реализације метафоре ДРУШТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ: *механизам овог света, механизам велике глади и ратова, механизам егзистенције*. Метафора ФУНКЦИОНИСАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА, која се у енглеском реализовала као *inner working*, у српском је исказана глаголом *уградити* (закон у механизам света).

Е:

588) Naturally Marx started by explaining the *historical mechanism* and *inner working* of the social system which dominated the condition of the working class at the time when he wrote on capitalism.

С:

589) Зашто драги и свемогући Бог није у *механизам овога света* уградио закон да већина штити мањину . . ?

590) (. . .) да је напредак у хигијени учинио ишта више до пребацио одржавање демографске равнотеже на *друге механизме – периоде велике глади и ратове до истребљења*.

591) Моје одушевљење, сад угушено, мој први занос, крили су од мене *механизам света*; требало је то да видим, да се сударим са свим точковима

те машине, да налетим на стубове који је држе, да се упрљам мазивом, да чујем звеку ланаца и точкова.

- 592) Човеку је очигледно потребно једно тотално и тоталитарно објашњење света. Марксистичка идеологија дала му је такво тоталитарно објашњење тако што је *механизам егзистенције* и постојања покушала да дефинише тезом о класној борби.

У таквој концептуализацији стање друштва пресликава се на производ рада механизма: уређеност и повезаност заједнице поимају се као последица рада различитих механизма, који су у корпусу енглеског језика означени синтагмама *ordering mechanism, integrative mechanism, connecting mechanism, political mechanism*, док се у српском исказују као *организовани механизам, механизам чије једнолично функционисање ништа не препушта случају*. . ., *механизам друштва* и *механизам социјалне контроле*.

Е:

- 593) This concept views human society as being equipped with an internal gyroscope which establishes a *natural ordering mechanism* in society.
- 594) . . . government and law had important functions to perform in organizing the 'collective conscience' of the new order and acting as an *integrative mechanism* respectively.
- 595) The *connecting mechanism* between local groups and Japanese society as a whole, runs along the traces of a common commitment to the nation.
- 596) It starts from the fact of disunity and asks which existing *political mechanism* can work best for unity.

С:

- 597) Друштво има читав *организовани механизам* и институције од којих свака има свој посао према томе свака треба да ради свој посао.
- 598) Имамо ли утисак да ти урођеници не могу ништа очекивати од друштва? Институције и обичаји изгледају им слични каквом механизму чије једнолично функционисање ништа не препушта случају, срећи или таленту.
- 599) Био си у стању да схватиш *механизам друштва* у коме живиш, али не и његове покретачке мотиве.
- 600) Разлози за демонизацију жена и прогон вештица на измаку средњег века, били су свакако нерелигијске природе, најчешће тумачени као својеврстан *механизам социјалне контроле* над женама, начин да се оправдају и учврсте традиционални обрасци патријархалних односа.

И понашање јединке као елемента друштва, као и односи који се у заједници успостављају, структуришу се помоћу механизма, а реализацију метафоре ПОНАШАЊЕ ПОЈЕДИНЦА ЈЕ МЕХАНИЗАМ налазимо у енглеском, али не и у српском корпусу: *behavioural mechanism* односно *any mechanism by which some individuals can dominate others*.

Е:

- 601) They merely assumed that inhibition generates the incest taboo without pointing to any *behavioural mechanism* that could translate one into the other.

- 602) The smallest organisms are no exception, and any *mechanism* by which some individuals can dominate others has value for survival.

Када је реч о политичком систему који влада у неком друштву, он се структурира метафором ТИП ПОЛИТИЧКЕ ВЛАСТИ У ДРУШТВУ ЈЕ МЕХАНИЗАМ. У њеним реализацијама у енглеском корпусу представничка демократија означена је као *representative mechanism*, *participatory mechanism*, и *democratic mechanism*, а у српском као *механизам којим се обезбеђује учешће (. . .) јавног мњења*.

Е:

- 603) The individual has his views represented in policy-making not only through the *representative mechanism* of elections but also through the *participatory mechanism* of group politics.
604) One explanation is that a one-person one-vote *democratic mechanism* does not correspond to equal political weight.

С:

- 605) Избори више нису могли бити само начин довођења у законодавно тело представника привилеговане класе ради договора о висини пореза него *механизам којим се обезбеђује учешће ширег, политички сазрелог јавног мњења у одлучивању о свим битним политичким питањима*.

Друштвени надзор над радом носилаца власти у оба посматрана језика структурише метафора КОНТРОЛА ВЛАСТИ ОД СТРАНЕ ДРУШТВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ. Њене реализације у енглеском обухватају синтагме: *a mechanism of democratic control*, *democratic mechanism*, *mechanism for sounding out opinion*, а у српском: *механизам за супротстављање корупцији, контролни механизам поступака власти, механизам модерних политичких режима*.

Е:

- 606) (. . .) and the new foreign minister Eduard Shevardnadze was one of those who was clearest in his call for *a proper mechanism of democratic control* so that the mistakes and violations of international law of these years did not recur.
607) (. . .) and will ignore *any democratic mechanism* to prove that they are 'right'.
608) I have always accepted that a referendum could be an appropriate *mechanism for sounding out opinion*, particularly on constitutional issues.

С:

- 609) Суочени са великом корупцијом и драматичним падом поверења у институције не смемо да запостављамо то да је контрола власти од стране јавности добар *механизам за супротстављање корупцији и враћање поверења у власт*.
610) Јавност, као *контролни механизам поступака власти*, никад овде није била изграђена довољно и јавља се као корективни фактор поступака политичара тек у тренутку кад букне нека афера.
611) (. . .) политичке странке, као *механизам модерних политичких режима*, настале су пре него што је био завршен процес преласка из аграрно-патријархалне заједнице у грађанско друштво.

Систематичан преглед досадашњих налаза представљамо у табели 33.

Табела 33: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>the historical mechanism and inner working of the social system</i>	крили су од мене <i>механизам света</i> <i>механизам егзистенције</i>
ФУНКЦИОНИСАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	<i>the historical mechanism and inner working of the social system</i>	није у <i>механизам овога света</i> <i>уградио закон</i> Институције и обичаји изгледају им слични <i>каквом механизму</i> чије једнолично <i>функционисање</i>
СТАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МЕХАНИЗМА	<i>ordering mechanism, integrative mechanism, connecting mechanism, political mechanism</i>	<i>организовани механизам, механизам</i> чије једнолично <i>функционисање ништа не препушта случају.</i> . . . , <i>механизам друштва</i> и <i>механизам социјалне контроле.</i>
ПОНАШАЊЕ ПОЈЕДИНЦА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>behavioural mechanism; any mechanism by which some individuals can dominate others</i>	
ТИП ВЛАСТИ У ДРУШТВУ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>representative mechanism, participatory mechanism, и democratic mechanism</i>	<i>механизам којим се обезбеђује учешће . . . јавног мњења</i>
КОНТРОЛА ВЛАСТИ ОД СТРАНЕ ДРУШТВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>a mechanism of democratic control, democratic mechanism, mechanism for sounding out opinion</i>	<i>механизам за супротстављање корупцији; контролни механизам поступака власти; механизам модерних политичких режима.</i>

И кад су класификована према типу производње (у нашем конкретном примеру реч је о капиталистичком), друштва се поимају као ентитети чија динамика одговара раду механизма.

Е:

612) But what is the process of collapse? *What is the mechanism that brings capitalism crashing down?* Obviously, war is seen as an engine of destruction, not merely in the physical sense, but also in the sense of the destruction of all those social bonds that constitute the equilibrium of capitalism as a social entity.

Уочили смо и метафору ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ, помоћу које се концептуализују грађански бунт (у енглеском), револуција и етничко чишћење (у српском), који су редом означени као *inner mechanism of civil rebellion*, *убилачки*

механизам и *механизми етничког чишћења*. У даљим пресликавањима у српском језику, одвијање ових процеса одговара раду механизма (*покренули механизме*), а њихов неометан ток – одржавању машине (*подмазане механизме*). У корпусу енглеског језика није било потврде за овакву концептуализацију.

Е:

613) (. . .) all these have in fact only constituted the outer layer of an inner *mechanism* of civilian rebellion.

С:

614) Значи, када револуција у име моћи и историје постане онај *неумерени убилачки механизам*, нека нова побуна постаје света у име мере и живота (. . .).

615) Али, ако би им неко оспорио већ виђену независност, они би поново *покренули подмазане механизме етничког чишћења*.

Систематизован преглед налаза који се тичу концептуализације друштвеног процеса представљамо у табели 34.

Табела 34: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>inner mechanism of civil rebellion</i>	<i>убилачки механизам; механизми етничког чишћења</i>
ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	/	поново <i>покренули</i> подмазане механизме етничког чишћења.
НЕСМЕТАНО ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ СКЛАДАН РАД МЕХАНИЗМА	/	поново <i>покренули</i> подмазане механизме етничког чишћења.

Кад је реч о друштвеним институцијама, метафору ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА бележимо у оба анализирана језика. Образовне институције се, на основу наших примера из корпуса енглеског језика, концептуализују као скуп механизма, при чему свака појединачна процедура одговара засебном строју: тестирање се означава као *a mechanism for controlling curriculum*, а верификација научних резултата као *inbuilt mechanism for the evolution of . . . standards*. У корпусу српског језика такође рад студентског парламента одговара раду *контролног механизма*. На исти начин се у систему школства поима рад на решавању проблема (*уходани механизам*), а посебан режим рада са надареним ученицима такође одговара раду механизма, овог пута *за индивидуални развој талента*. Но, у корпусу српског језика забележили смо да се универзитет структурише и метафором ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ

МЕХАНИЗАМ. Универзитет овде, дакле, одговара механизму, што је исказано као *гломазни и неефикасни механизам*, при чему продуктиван рад високог школства одговара ефикасном раду механизма (*неефикасни механизам . . . а још и не ради*).

Е:

616) Indeed Holt saw it (testing, T. G.) as a *mechanism for controlling the curriculum* and even went so far as to suggest that the staff of the APU were concerned to promote desirable curriculum development.

617) Thus the scientific model of verification has *an inbuilt mechanism for the evolution and promotion of generally accepted standards*.

С:

618) Тако је први пут основан и студентски парламент. „Студенти су *контролни механизам*, односно контролна спрега у овом процесу“.

619) Али требало би да постоји *уходани механизам* за ситуације кад у школи уоче проблем и да могу одмах да га решавају у сарадњи с родитељима.

620) (. . .) један од проблема школства у Србији недостатак *механизма за индивидуални развој талента*.

621) Наши универзитети су налик на „Заставу“ или на неки други гломазни и неефикасни механизам. Скоро као да Паја Патак у Микијевој радионици каже: „Чему ово служи, *а још и не ради*“.

Иста метафора структурише и институције породице (у енглеском) и брака (у српском језику). Породица се, тако, у зависности од контекста, означава као *механизам за смањивање напетости*, али и *за контролу ресурса* (енг. *a tension release mechanism, a mechanism to control resources*), док се у српском брак и кумство означавају као *механизам*, а њихово функционисање као *функционисање механизма*.

Е:

622) (...) a later chapter on stress demonstrates, the family can function as a *tension release mechanism* and an escape from police work

623) For the poor, the family is not a *mechanism to control resources*, but an institution to turn to because of the scarcity of resources.

С:

624) Чак и ако свесно или несвесно примењују правила о склапању бракова помоћу којих се одржавају иста друштвена структура и стопа прираштаја, ти *механизми никада не функционишу савршено*.

625) Међутим, родбински односи су код нас врло значајни, а проширивање тих односа кроз „кумства“ и „везе“ је битан друштвени механизам.

Систематизован преглед резултата анализе концептуализације друштвених институција износимо у табели 35.

Табела 35: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО – ДРУШТВЕНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА	<i>a mechanism for controlling the curriculum</i> <i>an inbuilt mechanism for the evolution and promotion of generally accepted standards.</i>	да постоји <i>уходани механизам</i> за ситуације кад у школи уоче проблем; недостатак <i>механизама за индивидуални развој талента</i> Студенти су <i>контролни механизам</i>
ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>the family can function as a tension release mechanism ; the family is not a mechanism to control resources</i>	Наши универзитети су налик на „Заставу“ или на неки други <i>гломазни и неефикасни механизам.</i>
ДЕЛАТНОСТ ИНСТИТУЦИЈЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА		Наши универзитети су налик на „Заставу“ или на неки други <i>гломазни и неефикасни механизам.</i> Скоро као да Паја Патак у Микијевој радионици каже: „Чему ово служи, <i>a josh</i> и не ради“.
УЧИНКОВИТА ДЕЛАТНОСТ ИНСТИТУЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МЕХАНИЗМА		Наши универзитети су налик на „Заставу“ или на неки други <i>гломазни и неефикасни механизам.</i> ти механизми (склапања брака, прим. аут.) никада не <i>функционишу</i> савршено

Религија, култура и цивилизација поимају се као механизам, односно структурирају метафором РЕЛИГИЈА/ЦИВИЛИЗАЦИЈА/КУЛТУРА ЈЕ МЕХАНИЗАМ. Овакво поимање религије налазимо у оба анализирана језика (табела 36): у енглеском је означена као *a mechanism for solidifying group identity*, а у српском као *одбрамбени механизам*. У српском се, даље, цивилизација означава као *чудесно сложен механизам*, а култура као *механизам одржавања друштвене динамике и интеграције*.

Е:

626) For instance, tribal religion has been seen as a *mechanism for solidifying group identity*

С:

627) Какав је то Бог за чије је одржање потребна легија мислиоца и читав један *одбрамбени механизам*?

- 628) Стога се цивилизација у целини може описати као *чудесно сложен механизам* Трансформација западног друштва у Фукујамину постисторију значи да култура постаје излишна као *механизам одржавања друштвене динамике и интеграције*.

Табела 36: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО – РЕЛИГИЈА/ЦИВИЛИЗАЦИЈА/КУЛТУРА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
РЕЛИГИЈА/ЦИВИЛИЗАЦИЈА/КУЛТУРА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>Religion is . . . a mechanism for solidifying group identity</i>	(религија је) <i>одбрамбени механизам</i> (цивилизација је) <i>чудесно сложен механизам</i> ; (култура је) <i>механизам одржавања друштвене динамике и интеграције</i>

У енглеском се и поједине друштвене појаве концептуализују као механизам, за шта у српском корпусу нисмо нашли поклапања (Табела 37). Сујеверје се, тако, означава као *mechanism of superstition*, а хомофобија као *mechanism for regulating the behavior of the many*.

Е:

- 629) But such distortions are, at least partly, social in origin; the *mechanism of superstition* as Bacon describes it, involves a tendency to accept those propositions that have been laid down and established through social recognition and approval.
- 630) (...) homophobia being a *mechanism for regulating the behaviour of the many* by the specific oppression of a few.

Табела 37: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО – ДРУШТВЕНА ПОЈАВА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВЕНА ПОЈАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>mechanism of superstition, homophobia is mechanism for regulating the behavior of the many.</i>	

Да резимирамо. Разматрајући концептуализацију друштва као механизма запазили смо у оба анализирана језика присуство метафоре ДРУШТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ. У оба језика уочена су додатна пресликавања: ФУНКЦИОНИСАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА и СТАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МЕХАНИЗМА. Метафора ПОНАШАЊЕ ПОЈЕДИНЦА ЈЕ МЕХАНИЗАМ забележена је у енглеском, али не и у српском језику. Кад је реч о политичком систему којим се уређује друштво, у

оба језика је уочена метафора ТИП ВЛАСТИ У ДРУШТВУ ЈЕ МЕХАНИЗАМ, и пресликавање КОНТРОЛА ВЛАСТИ ОД СТРАНЕ ДРУШТВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ. Механизам служи и за поимање појединих друштвених процеса, под окриљем метафоре ДРУШТВО ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА: за метафору ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ потврда је нађена у оба језика, а за даља пресликавања ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА И НЕСМЕТАНО ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ СКЛАДАН РАД МЕХАНИЗМА у српском.

Кад је реч о друштвеним институцијама, забележили смо двојаку концептуализацију. Оне се поимају или као скуп механизма или као јединствени механизам. Метафору ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА забележили смо у оба језика, где је служила за поимање образовних институција. Метафора ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ, такође забележена у оба језика, служила је за поимање породице и брака у енглеском, а универзитета и брака у српском. У овом језику било је могуће потврдити и додатна пресликавања ДЕЛАТНОСТ ИНСТИТУЦИЈЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА И УЧИНКОВИТА ДЕЛАТНОСТ ИНСТИТУЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МЕХАНИЗМА.

У оба анализирана језика нађена је потврда метафоричног структурирања религије, културе и цивилизације помоћу механизма, односно реализација метафоре РЕЛИГИЈА/КУЛТУРА/ЦИВИЛИЗАЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ.

Поимање појединих појава помоћу ове машине забележено је у енглеском, но потврда метафоре ДРУШТВЕНА ПОЈАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ није нађена у српском корпусу.

4.3.3. Концептуализација друштва као машинерије

Примери који илуструју структурирање домена друштва помоћу лексеме машинерија нису били бројни ни у једном анализираном језику.

Налази наше анализе потврђују да се друштво у целини концептуализује и исказује као *the machinery of society*, односно *друштвена машинерија*.

Е:

631) (. . .) particularly when it comes to matters relating to the "quality of living ", rather than being content to simply fit people into *the machinery of society* as it exists at present.

C:

632) Мингус је имао велике идеје и волео је да мисли како може да прозре друштвену машинерију.

У оквиру метафоре ДРУШТВО ЈЕ МАШИНЕРИЈА контрола над друштвом пресликава се на управљање машинеријом (енг. *control of the existing social machinery*).

E:

633) To them, the new theories smacked of materialism, and during the early decades of the century they were quite successful in blocking the spread of radical ideas. *Control of the existing social machinery* counted for quite a lot in this battle.

Тип политичке власти пресликава се на одговарајуће оквалификовану машинерију. Стога у корпусу енглеског језика налазимо реализације као што су *democratic machinery* којом се означава демократски систем, али и *the machinery of discrimination* за систем који промовише друштвену неправду, а корпусу српског бележимо *машинерију зависности*. У даљим пресликавањима у енглеском језику, промена система поима се као уништење машинерије (енг. *destruction of the machinery*).

E:

634) The enforcement of Amhara supremacy over other nationalities and the absence of a *democratic machinery* for instituting change are given as the main reasons why the Tigray People's Liberation Front (TPLF) started an armed struggle in 1975.

635) This is the most progressive outcome to the present situation... *the destruction of the machinery of discrimination*...

C:

636) (. . .) јер је тоталитарни режим, у намери да спречи просвећење, еволуцију свести и ослобађање, повлађивао неукусу и некултури. На тај начин створен је зомбирани човек који је требало да буде гласач у *машинерији зависности*.

Од преосталих могућих аспеката друштва, ми смо утврдили да се помоћу машинерије структурирају само друштвене групе и процеси (у српском језику) и обичаји (у енглеском). Кад је реч о друштвеној групи, у нашем случају верника, они су скупа означени као *машинерија*, а захваљујући даљим метафоричним пресликавањима (ПРИПАДНИК ДРУШТВЕНЕ ГРУПЕ ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈЕ) поједини чланови групе исказују се као *делићи и точкићи*. На овај начин појмљен скуп друштвених обичаја у корпусу енглеског језика означен је као *cautious machinery of old-fashioned church ways*. У корпусу српског језика забележена је и реализација

метафоре ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНЕРИЈА – *превратничка машинерија*, у којој се несметано одвијање процеса пресликава на *функционисање машинерије*.

С:

637) Неупућена у све те загонетне везе, сведена на пука начела пасивне покорности, обавезана неопозивошћу датих заклетви, маса верника сада изгледа попут огромне *машинерије састављене од правилно распоређених делића и точкића*.

Е:

638) His passionate desire to serve his people was being held back, he felt, by the *cautious machinery of old-fashioned church ways*.

С:

639) Самообоготворење, усталом, неопходан је предуслов исправног *функционисања сваке превратничке машинерије*.

Од бројних аспеката друштва анализираних у претходним одељцима, машинерија, као још један прототипични представник категорије машина, структурише само следеће: друштво у целини, тип политичке власти, друштвене групе, процесе и обичаје. У оба посматрана језика забележена је реализација метафоре ДРУШТВО ЈЕ МАШИНЕРИЈА, док је пресликавање КОНТРОЛА НАД ДРУШТВОМ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ МАШИНЕРИЈОМ уочено само у енглеском. Реализације метафоре ТИП ПОЛИТИЧКЕ ВЛАСТИ У ДРУШТВУ ЈЕ МАШИНЕРИЈА забележене су у оба језика. Метафора ДРУШТВЕНА ГРУПА ЈЕ МАШИНЕРИЈА и пресликавање ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈЕ уочени су само на примерима из корпуса српског језика. За поимање ДРУШТВЕНОГ ОБИЧАЈА као МАШИНЕРИЈЕ потврда је нађена само у енглеском, а за метафору ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНЕРИЈА и пресликавање ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ ФУНКЦИОНИСАЊЕ МАШИНЕРИЈЕ само у српском.

Табеларни преглед метафора које структурирају поимање домена ДРУШТВО као машинерије представљамо у Табели 38.

Табела 38: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВО ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>the machinery of society</i>	<i>друштвена машинерија</i>
КОНТРОЛА НАД ДРУШТВОМ ЈЕ УПРАВЉАЊЕ МАШИНЕРИЈОМ	<i>control of the existing social machinery</i>	
ТИП ПОЛИТИЧКЕ ВЛАСТИ ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>democratic machinery; the machinery of discrimination</i>	да буде гласач у <i>машинерији зависности</i>

ДРУШТВЕНА ГРУПА ЈЕ МАШИНЕРИЈА		маса верника сада изгледа попут огромне <i>машинерије</i> састављене од правилно распоређених делића и точкића
ПРИПАДНИК ДРУШТВЕНЕ ГРУПЕ ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈИ		маса верника сада изгледа попут огромне машинерије састављене од правилно распоређених <i>делића и точкића</i>
ДРУШТВЕНИ ОБИЧАЈ ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>the cautious machinery of old-fashioned church ways.</i>	
ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНЕРИЈА		предуслов исправног функционисања сваке <i>превратничке машинерије</i> .
ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ ФУНКЦИОНИСАЊЕ МАШИНЕРИЈЕ		предуслов исправног <i>функционисања</i> сваке превратничке машинерије.

4.3.4. Концептуализација друштва као полуге

Кад је реч о метафоричком поимању друштва, наши налази нас наводе на закључак да се полуга, за разлику од сложенијих машина, не користи за концептуализацију друштва у целини, али ни друштвених процеса и институција.

Из доњих примера се види да се овом простом машином осветљава, грубо говорећи, један исти аспект: друштвена неједнакост и тежња ка бољем друштвеном (или економском) положају. Сценарио је следећи: друштвена група покушава да изазове неку промену у друштву. У ту сврху користи неку вредност, другу друштвену групу или стање у друштву. Покушава да савлада отпор према промени који пружа остатак друштва или нека друга друштвена група.

У свим примерима преузетим из корпуса енглеског језика лексема запажамо реализацију исте метафоре ДРУШТВЕНА ПРОМЕНА ЈЕ РАД ПОЛУГЕ. У тој концептуализацији, сама полуга пресликава се на носиоца друштвене промене (који може бити читав друштвени слој, на пример сељаштво, или нека друштвена вредност, на пример патриотизам, или институција), што се у корпусу енглеског језика реализовало као *a lever of social change* и *a lever in their hands*, а у српском као *полуга шовинизма*, *полуга социјалне промоције*, *полуга брзог и успешног напретка* и *полуга постојећег поретка*. Снага полуге (*E leverage*) пресликава се

на предност коју одређена друштвена група жељна промене има у односу на другу, антагонистичку групу, која промену покушава да спречи.

Е:

- 640) Yet the peasantry represented, at least potentially, *a lever of social change* which the more moderate intelligentsia lacked.
- 641) For the time being, however, the political implications of English insularity were overshadowed, for Orwell, by his belief that patriotism, against which the socialists fought for so long, has become a tremendous *lever* in their hands.
- 642) (...) gave workers significant *leverage* in workplace negotiations.
- 643) (...) to give new *leverage* to the forces of opposition.
- 644) Such has been the *economic leverage* of some groups that the role of government has become increasingly one of arbiter between the demands of groups rather than one of policy leader.
- 645) The middle peasant, the small freeholder, has the *tactical leverage* of independence. He is in a better position than others to initiate confrontation and he has some resources at his disposal.

С:

- 646) Домаћи и инострани аутори своје тезе базирају на једној основној претпоставци: турбо-култура била је медиј промовисања најнижих културних, односно некултурних навика, и као таква кључна *полуга* у *промовисању* шовинизма.
- 647) Међутим, проблем је у томе што ми сада улазимо у период капитализма у коме ће образовање бити једна од главних *полуга социјалне промоције*.
- 648) Зна се да живимо у времену друштва знања, веку науке и технике и да је управо образовање она друштвена делатност од које се очекује да буде *полуга брзог и успешног напретка* целог друштва.
- 649) Данас је, рецимо, државни универзитет једна од најизразитијих *полуга постојећег поретка*, његов ударни идеолошки апарат.
- 650) Жигосањем и протеривањем из јавног живота отпадника ауторитарна, недемократска власт има моћну *полугу за спречавање бунтовничког понашања*.

Сматрамо да овај оскудан попис метафоричних концептуализација заснованих на полузи као још једном прототипичном представнику категорије машине представља важан налаз: као проста машина, полуга, за разлику од других елемената овог изворног домена, не учествује у структурирању сложених аспеката циљног домена. Њена метафорична употреба ограничена је искључиво на поимање односа снага у друштву, сугеришу наши налази. Преглед уочених метафора и њихових реализација представљамо у Табели 39.

Табела 39: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО засноване на полузи као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВЕНА ПРОМЕНА ЈЕ РАД ПОЛУГЕ		власт има моћну <i>полугу за спречавање бунтовничког</i>

		<i>понашања</i>
НОСИЛАЦ ОСТВАРЕЊА ДРУШТВЕНЕ ПРОМЕНЕ ЈЕ ПОЛУГА	Yet the peasantry represented, at least potentially, <i>a lever of social change</i>	образовање она друштвена делатност од које се очекује да буде <i>полуга брзог и успешног напретка</i> целог друштва.
ПРЕДНОСТ ПРИ ИЗАЗИВАЊУ ДРУШТВЕНЕ ПРОМЕНЕ ЈЕ СНАГА ПОЛУГЕ	The middle peasant, the small freeholder, has the <i>tactical leverage of independence.</i>	

4.3.5. Концептуализација друштва као апарата

За разлику од домена ДРЖАВА, њему близак домен ДРУШТВА се, како сведоче наши корпуси, ретко поима помоћу АПАРАТА.

У корпусима енглеског и српског језика није било је потврде метафоре ДРУШТВО ЈЕ АПАРАТ, којом би се структурирао читав циљни домен.

Наши налази показују да се овом врстом машине структуришу друштвене институције. Кад је реч о образовним институцијама, оне су у енглеском означене као *apparatus for reproducing the existing social structure* односно *an apparatus which reproduces gender and class inequality*.

Е:

651) Many feminists, as we shall see below, believe that the education system is largely *an apparatus for reproducing the existing social structure*.

652) While the former does not go beyond the school – seeing the school as both problem and solution – the latter assumes that the education system is entirely successful as *an apparatus which reproduces gender and class inequality*.

У српском језику ситуација је слична. Образовне институције, у нашем примеру универзитет, поимају се као *идеолошки апарат поретка*, а друге, неспецификоване институције су збирно означене као *друштвени апарат*.

С:

653) Данас је, рецимо, државни универзитет једна од најизразитијих полуга постојећег поретка, његов ударни *идеолошки апарат*.

654) Један новинар није само сарадник листа у коме ради; он је, као што лепо и јасно каже већ и сама реч сарадник, човек који сарађује на изградњи целог друштва; он је сарадник *друштвеног апарата*, свих државних и националних установа;

У енглеском корпусу нашли смо и потврду метафоре ДРУШТВЕНИ ОБИЧАЈИ СУ АПАРАТ И ИДЕОЛОГИЈА/МОРАЛ ЈЕ АПАРАТ, које су се реализовале као *apparatus*,

ideological apparatus и *moral apparatus*. У српском корпусу потврде за ову метафору није било.

Е:

- 655) It is embedded in social and cultural practices, and without an understanding of this *apparatus*, particularly the meanings attached to work, it is difficult to account for the specific form of change.
- 656) And I shall point out that these practices are governed by the rituals in which these practices are inscribed, with the material existence of an ideological *apparatus*.
- 657) There was, for instance, a general distrust of middle-class interest in sexuality and the whole export of the *moral apparatus* to the working class.

Идентификоване метафоре којима се структурише домен друштва у два анализирана језика представљамо у Табели 40.

Табела 40: Метафоре за циљни домен ДРУШТВО засноване на апарату као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ АПАРАТ	<i>apparatus for reproducing the existing social structure an apparatus which reproduces gender and class inequality.</i>	<i>идеолошки апарат поретка, друштвени апарат.</i>
ДРУШТВЕНИ ОБИЧАЈИ СУ АПАРАТ	embedded in social and cultural practices, and without an understanding of this <i>apparatus</i> ,	
ИДЕОЛОГИЈА/МОРАЛ ЈЕ АПАРАТ	<i>ideological apparatus moral apparatus</i>	

Преглед аспеката домена друштва који се структурирају помоћу домена МАШИНА представљамо у Табели 41.

Табела 41: Аспекти циљног домена ДРУШТВО које структуришу анализирани прототипични елементи изворног домена МАШИНЕ

Аспект циљног домена	машина		механизам		машинерија		полуга		апарат	
	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С
друштво у целини	+	+	+	+	+	+	-	-	-	+
друштвени проблеми	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
тип политичке власти	+	+	+	+	+	+	-	-	-	-
тип производње	+	+	+	-	-	-	-	-	-	-
друштвени процес	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-
друштвена институција	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+
друштвена свест	-	+	-	-	-	-	-	-	-	-
идеологија	-	+	-	-	-	-	-	-	+	-
религија	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-
култура/уметност	-	+	+	+	-	-	-	-	-	-
друштвена група	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-
друштвена промена	-	-	-	-	-	-	+	+	-	-
друштвене појаве	-	+	+	-	-	-	-	-	-	-

И у домену ДРУШТВА, као и код домена ДРЖАВЕ, концептуализације засноване на различитим елементима истог изворног домена бацају другачије светло на исти циљни домен који структурирају. Метафорична концептуализација друштва, како указују наши налази (Табела 41), заснива се на машини у оним случајевима када је преовладавајућа тема начин на који се друштво обликује и уређује. На основу анализираних примера сматрамо да се уређивање друштва поима као машина онда када сам начин уређења није довољно прозиран посматрачу, односно када се жели избећи нека јаснија формулација о самом поступку (јер је рад машине увек бар делимично скривен). Посебно наглашавање сложености овог апстрактног појма постиже се концептуализацијом заснованом на машинерији. Када се рад на уређењу друштва жели представити као видљив, користи се метафора заснована на механизму. Стога се на овај начин поимају и друштвене институције чија је намена сасвим јасна (породица, брак, кумство), али и широко распрострањени друштвени процеси чије је непрестано одвијање лако приметити. Полуга пак осветљава друштво са аспекта односа снага: неједнакости и тежње да се она укине. Простим дејством силе на ову једноставну машину (којом се предмети подижу или измештају) могуће је савладати отпор средине и променити друштвени статус читаве групе. Полуга рад врши тренутно, па је разумљиво зашто се користи искључиво за поимање и означавање наглих промена у друштву. На сасвим супротном крају спектра, на апарату се, закључујемо, заснивају метафоре које друштво сагледавају на статичан начин: апарат се, да поновимо, дефинише као справа која не мора нужно да поседује покретне делове, из чега следи да његов рад не мора бити динамичан. Сматрамо да се, стога, он користи за поимање аспеката друштвеног живота за које није карактеристична интензивна динамика, као што су институције, идеологија, морал или религија.

4.4. ОРГАНИЗАЦИЈА

Организације, или групе људи на истом задатку, такође се поимају помоћу домена машине. Организација је широко груписање људи на основу безличних критеријума ради остваривања одређених циљева, како је дефинише Гиденс (Gidens 2007). Сматра се да модерне организације представљају начин координирања активности људских бића или производње добара на стабилан начин кроз простор и време. При том развој организација зависи од контроле над информацијама, а значајну улогу у овом процесу имају писана правила, односно архива у коју се похрањује „меморија“ организације. Од Вебера (Weber 1947) се организације посматрају као уређене хијерархије, код којих се моћ концентрише на врху. Њихова основна карактеристика је да врше трајно делање усмерено ка постизању неког циља. Ми ћемо их овде разврстати користећи управо тај критеријум: врсту циља, односно природу преовлађујућег делања. Стога ћемо у остатку поглавља размотрити концептуализације организација различите сложености, величине и природе: наддржавне, политичке, бирократске, привредне, криминалне, медијске, грађанске, црквене, културно-уметничке и спортске. Анализа ће обухватити само оне примере код којих је било могуће са сигурношћу утврдити врсту организације која се метафором МАШИНЕ структурира.

4.4.1. Концептуализација организације као машине

У разматрању овог домена кренућемо од врло сложених организација: оних чије поље деловања превазилази оквире и надлежност појединачне државе. Саме државе у овом одељку се нећемо дотицати, јер је већ била предмет анализе. Овде ћемо само поновити да је држава сасвим специфичан облик организације друштва коју карактерише вршење власти. Државна власт располаже монополом над инструментима силе, принуде и насиља (полиција, правосуђе и војска) којима штити поредак и обезбеђује поштовање слобода и права грађана, али их и усмерава на извршавање њихових дужности и обавеза. Но, организације у оквиру којих се државе окупљају немају истоветне надлежности као појединачне државе. Уједињене нације и Европска унија су примери међународних организација које окупљају националне државе у заједнички политички форум. Док Уједињене

нације то чине као удружење појединачних националних држава, Европска унија представља више пионирски облик транснационалног управљања у коме се земље чланице у извесној мери, али не сасвим, одричу свог државног суверенитета (Гиденс, 2007: 59). Из ових разлога одлучили смо да поимање организација које надилазе појединачну државу размотримо на овом месту.

Анализа наше грађе показује да се сложена надржавна организација (без обзира на то да ли је политичке, војне или неке друге природе), у нашем случају Уједињене нације, Европска унија и НАТО, поима као машина. У корпусу енглеског језика оне су означене као *the UN machine, talking machine, an aggressive war machine*. Рад машине пресликава се на активност организације, што се у корпусу реализовало као *the working of the UN machine, (the UN machine) works*. Покретачко средство пресликава се на погонско гориво, што се реализовало као именица *current*. Метафора НАДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА у српском се реализовала синтаagmaма *велика административна машина, гласачка машина, машина за прање немачко-француског прљавог веша, војна машина, европска политичка машина*, а пресликавање УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ придевом *ефикасна*. Неучинковит рад поима се и исказује као *заривавање точкова*. Пресликавање ПОЧЕТАК ОДВИЈАЊА АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАВЉАЊЕ МАШИНЕ У РАД у српском се реализовао као: *активирати, зупчаници . . . почели су да се котрљају, потпала . . . машине*.

Е:

- 658) Three of these are internal, involving *the working of the UN machine*. . . . The *UN machine works* only when the big powers want it to. They provide *the current*.
659) Anyone who thinks the United Nations is a mere *talking machine* and of not much practical use should take a good look at the situation in the Congo. (COCA)
660) Mr. Gyngysi calls NATO "*an aggressive war machine*" on the issue of Ukraine that works against Hungary's interests. (COCA)

С:

- 661) Европска унија, та *мало ефикасна велика административна машина*, која се за Србе показала неправедна у одлучивању. . .
662) Осигни Американци су такве идеје и захтеве (у УН-у, прим. аут.) увек одбијали и игнорисали, плашећи се „*гласачке машине*“ и воље огромне већине.
663) ЕУ је историјски настала као *машина за прање немачко-француског прљавог веша* и опрала га је, свака част, са откувавањем, избељивањем и омекшивачем.
664) Нато одавно открио да опозиција у Југославији не може победити Слободана Милошевића (. . .) прете да ће поново *активирати* своју *војну машину*.
665) *Зупчаници велике машине светске спољне политике* (реч је о УН, прим. аут.) почели су да се *котрљају*.
666) И то у тренутку када су *заривали точкови* у преговорима око састављања нове српске владе.

- 667) Страх од имиграције, најстаријег *горива* за *потпалу европске политичке машине*, додатно се подгрева страхом од бујања криминалитета и тероризма

Политичка странка може се дефинисати као организација усмерена ка легитимном освајању власти кроз изборни процес. Политичке организације појмљене помоћу домена машине означавају се у енглеском као *political machine*, *party machine*, *political party machine*, а у српском, аналогно томе, као *политичке машине*, *машине за освајање власти*, *партијска машина*. Пресликавање ОСНИВАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МАШИНЕ реализовало се глаголима *build* и *конструисати*, а пресликавање АКТИВНОСТИ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СУ РАД МАШИНЕ лексемом *chug* и синтагмом *inner workings*. У даљим пресликавањима видимо да услови за рад политичке организације одговарају гориву, што се у корпусу енглеског језика реализовало глаголом *fuel* и фразом *run on empty*.

Е:

- 668) Charles and David have slowly taken over the conservative movement - building *a political machine* that in size, scope, sophistication, and fundraising prowess rivals the Republican Party itself. (COCA)
- 669) For that Minnesotans can thank-or blame-a small, press-shy circle of operatives, activists, donors, and party leaders who have built a political *machine* that *chugs* year-round to elect Democratic candidates and pass progressive policies. It is *fueled* by big unions and wealthy donors, the best data in the business, and an unusual level of collaboration among organizations that have very different priorities. (COCA)
- 670) Yet the ongoing controversy has cast a pall over the rising Republican star and has exposed the *inner workings of a political machine* (COCA)
- 671) Conservative machine is *running on empty*.
- 672) As the incumbent leader, Mrs Thatcher possessed the advantage of having the support of *the party machine*.
- 673) As Boyce has pointed out, the credibility of the press lay in its apparent independence from the *political party machine*

С:

- 674) Према испитивању јавног мишљења, у рингу су Правична Русија (*политичка машина* Кремља *конструисана* 2006. с намером да освоји и контролише поље лево од центра), комунисти и Жириновски.
- 675) *Партијска машина* која освоји 15 одсто гласова на изборима засигурно неће бити „намирена“ са пет републичких министарстава, уз нула одсто власти у Београду и нула одсто власти у Војводини.
- 676) Да ли то значи да су партије *машине за освајање власти*, па због тога спровођење страначког програма пада у други план.
- 677) СНС је *машина створена да би побеђивала*.

У корпусу српског видимо да се рад *политичке машине* контролише помоћу *полуга*. Одржавање машине пресликава се на одржавање организације, што се реализовало лексемама *oiled* у енглеском и *подмазивати* и *унапређивати* у српском. Реорганизација политичке странке поима се као растурање/поновно

састављање машине, што се у корупсу енглеског језика реализовало као *dismantle* и *rebuild*. Неуспех политичке организације пресликава се на уништење машине и исказује глаголом *break*.

C:

- 678) Такав „разлог“ формализован је три месеца касније, уз Јељцинов изговор на болест. У том тренутку, „вршилац дужности“ је већ чврсто имао у рукама *полуге машине* која ће у његову корист изнети председничке изборе.
- 679) Партијску машину треба нахранити, *подмазивати* и *унапређивати*, а то је скуп посао.

E:

- 680) His *campaign machine*, oiled by his immense wealth (...).
- 681) If we had a *well-oiled party machine*, we should be able to move into a *higher gear* every now and again to win elections.
- 682) In a 2007 special election, he initially decided to challenge Mr. Ravenstahl, saying the city needed independent leadership to *dismantle the political machine*. (COCA)
- 683) The 1918 constitution *rebuilt the party machine*, creating a centralised, national body out of a loose federation of affiliated organisations.
- 684) But their laughter stopped when I sponsored the National Right to Work Act to free US workers from forced unionization and *break Big Labor's multi-billion dollar political machine* forever. (COCA)

На конкретнијем нивоу посматрано, и појединачне странке исказују се као на одговарајући начин оквалификоване машине: *the Tory machine*, *the republican machine*, *Conservative machine*, *Democratic machine* у енглеском, и *машина Демократске партије* и *машина ПСС* у српском језику. Метонимијски изједначене са својим најистакнутијим чланом, политичке партије се означавају као *the Clinton political machine*, *the Clinton machine*, *the McCain machine*. За ову концептуализацију нашли смо подударње у српском језику где се Социјалдемократска партија Немачке поима као *машина Шредер*, док се ЛДП и Г17 исказују као *машине двојице јуноша* (Чедомира Јовановића и Млађана Динкића).

E:

- 685) It is known that *the Tory machine* is particularly disappointed with the way that its messages on 'constitutional' issues such as Europe have failed to come across.
- 686) They are fearful today, however, that *the republican machine* that won more votes than any other party in Belfast is on a high
- 687) *Conservative machine* is running on empty. Ideas that have kept the right in power for a generation now seem old and stale. (COCA)
- 688) Originally a Democrat, he became a Republican at 35 when in 1965 the local *Democratic machine* turned down his request to be nominated for district attorney. (COCA)
- 689) I ran against *the Clinton political machine*. (COCA)
- 690) (...) on what he portrays as epic battles with *the Clinton machine* in Arkansas. (COCA)

691) That her campaign is receiving help from *the McCain machine* is not a surprise. (COCA)

C:

692) (...) била незадовољна Благојевићевим (тада конгресменским) учешћем у *машини Демократске партије* за бомбардовање Србије 1999. године.

693) Заменик председника ПСС - а поручио је Влади Србије да његова странка тражи изборе док још има стрпљења код народа, а да је *машина ПСС-а* постала незауостављива са јасно дефинисаним планом пада актуелне владе.

694) Чак и они у социјалдемократском табору, који би још да верују у чудо – „машина Шредер“ је, у фуриозној завршници изборне кампање, два пута социјалдемократе извучила из губитничке позиције – почињу да се колебају.

695) Чеда и Млађан први су силовито кренули у кампању како би прескочили коту 5. Ако су СРС, ДС и ДСС рачунали да ће на путу до 21. јануара *машине двојице јуноша* изгубити пару, биће да су се преварили.

Чланство политичке странке, али и грађани који је подржавају и гласају за њу доживљавају се као гласачка машина, што се реализовало као *election machine*, *electoral machine*, *turnout machine* у корпусу енглеског језика, односно као *партијска машина* и *гласачка машина* у корпусу српског. Занимљиво је напоменути да је за ову последњу реализацију број примера био посебно висок. Такође је важно напоменути да се у овим примерима као машина означавају првенствено чланови политичке организације, а не грађани од којих се очекује да гласају на одређен начин.

E:

696) And since the party was principally *an election machine*, it did not offer channels for new young talent.

697) (. . .) where senior career civil servants intermingle with corporate executives and political campaign assistants brought into Washington by the successful candidate's *electoral machine*.

698) The Democrats had *a turnout machine*. (COCA)

C:

699) У току је *подмазивање гласачке машине*. Размаженом народу, међутим, подмазивања никад доста!

700) Постоје лидери који од младих покушавају да извуку оно најбоље и они који траже да буду *гласачка машина*.

Потенцијални гласачи, односно део бирачког тела чији глас дата странка не сматра унапред својим, одговарају и резервним деловима (*spare parts*) страначке машине.

E:

701) And she once derided leaders of her own party as "dinosaurs" who view blacks as no more than *spare parts for their whites-only party machine*. (COCA)

Страначке активности усмерене на један посебан циљ поимају се као рад засебне машине која је означена као *campaign machine*, *a Tory campaign machine*, *attack machine*, *smear machine*, *fund-raising machine*, *lobbying machine*, *spin machine*, *Islamophobia machine* у енглеском, односно *пропагандна машина* у српском језику. Интензитет активности одговара снази коју машина производи (енг. *on full throttle*).

Е:

- 702) His *campaign machine*, oiled by his immense wealth, was superbly efficient under the management of his brother, Robert.
- 703) (. . .) the vicious Republican *attack machine* will go after Obama because he's black. (COCA)
- 704) They fear the power of the Republican "*smear machine*". (COCA)
- 705) (. . .) a band of politically engaged twentysomethings has built a formidable Democratic *fund-raising machine* that is fueling the insurgent presidential campaign of Senator Bernie Sanders. (COCA)
- 706) (. . .) despite Israel's formidable domestic *lobbying machine* and Prime Minister Benjamin Netanyahu's being a determined schemer. (COCA)
- 707) But I tell you something, she's (Hilary Clinton) not even running yet and boy, that *spin machine seems to be a well-oiled one*, Eric. (COCA)
- 708) These encouraging results clearly show that mainstream Americans reject anti-Muslim bigotry by candidates for public office and will demonstrate that rejection at the polls. " It was, he said, " a major blow to *the Islamophobia machine*. (COCA)
- 709) A *Tory campaign machine on full throttle* generally encountered sour looks and sullen stares.

С:

- 710) Он је изразио уверење да ће Надзорни одбор за контролу спровођења избора указати локалној самоуправи да се она не може стављати у *пропагандну машину* политичких странака, како је то покушала да уради.

Досадашње излагање тичало се метафоричног поимања политичких организација. Но, на овај исти начин структурирају се и друге групе и организације у друштву. Крећући од основне и најмање, овде ћемо размотрити и њихову концептуализацију.

Породица се сматра најнепосреднијом споном која појединца интегрише у друштвену заједницу. Њену концептуализацију као машине забележили смо у енглеском, али не и у српском језику. Метафора ПОРОДИЦА ЈЕ МАШИНА реализовала се као *social machine* (а британска краљевска породица означена је као *royal machine*), док се пресликавање ОПСТАНАК/ПРОШИРЕЊЕ ПОРОДИЦЕ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ реализовало лексемама *production* и *reproduction*.

Е:

- 711) Nevertheless the anthropologist's favourite stamping ground, "the study of kinship", becomes arid and thoroughly misleading if the anthropologist concerned ever

allows himself to forget that the domestic household, which stands at the core of any kinship system when viewed from the inside, is a *social machine* for the *production* of the means of subsistence and the reproduction of human beings.

712) She has taken on the sophisticated royal machine and beaten it at its own game.

И бирократске, привредне и пословне организације поимају се на сличан начин, што јасно видимо из доњих примера. Како смо о концептуализацији бирократске организације детаљно говорили у одељку о метафоричном поимању државне власти, односно државне управе, као једног од њених саставних елемената, овде ћемо само изнети неколико примера илустрације ради. Административна организација се у оба анализирана језика поима као машина и исказује као *machine*, *bureaucratic machine* у енглеском, а као *бирократска машина*.

Е:

713) The bureaucratic organization is the administrative equivalent of the *machine*. (COCA)

714) Demonstrations are becoming more common as the populace demand that the *bureaucratic machine* follow the example of Mr. Chavez. (COCA)

С:

715) Односно, споља су брзо и лако, баш као и Кафка, подносили млевење *бирократске машине* у коју се претворио свет .

У корпусима оба језика нађена је потврда да метафора ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА структурише и привредну организацију.

Е:

716) This company *is a machine*. (COCA)

С:

717) (...) да буде међу директорима огромне *машине* каква је била Источноиндијска компанија.

Учинковит рад у овом метафоричком поимању у оба језика структурира се ефикасношћу машине (углађена, *ефикасна* машина, *super-productive legal machine*). Неуспешан рад привредне организације поима се као њен квар, што се реализовало глаголом *кварити* и *попустити* (о шрафу). Производ машинског рада пресликава се на резултат активности организација (*wealth generated by the. .. money machine, a jobs machine, производи*), а одржавање машине на складан рад компаније (*a well-oiled building machine*). Запослени у организацији поимају се као делови машине у енглеском (*cogs*), односно као засебне машине у српском.

E:

- 718) Many law firms think that they can fix practice problems and inefficiencies by throwing technology at it, and they'll become a *super-productive* legal machine.
- 719) It is that much of the economy of Bloomberg's city has come to depend on the surplus wealth *generated* by the Wall Street *money machine*. (COCA)
- 720) About one in five of Reed's campaign dollars has come from individuals or companies with a stake at Atlanta's Hartsfield-Jackson International Airport - a *jobs machine*. (COCA)
- 721) By 2008, Facility Group had morphed into a *well-oiled* building machine with nearly 450 employees overseeing construction of jails, schools, courthouses and industrial plants.
- 722) The lesson is that in modern life, people who work in large organizations accumulate a lot of grievances. One of those grievances is that they are *anonymous, faceless cogs in a machine*.
- 723) Ultimate embraces the idea of people being many things instead of being a *specialized cog* in some *moneymaking machine*, says William (Willie) Herndon. (COCA)

C:

- 724) Код *производа* који су из аеродромске машине избацивани, није он, наиме, видео никакву предност над онима који су у њу сипани.
- 725) Грунфелд каже да је Сити (Лондонски Т. Г.) био углађена, *ефикасна машина* јер су људи држали своја обећања, као што је и мото Ситија: „Моја реч је мој уговор“.
- 726) Упркос свему, почетком XVIII века изванредна *холандска машина* почиње да *се квари*. То се понекад објашњава све већом поткупљивошћу и непоузданошћу службеника Компаније.
- 727) Према последњим проценама са америчких благајни, наставак неће донети ни близу толики износ. Значи, упркос брижљивом планирању и великом публицитету, *неки ираф у машини је попустио*.
- 728) Међутим, већина наших послодаваца раднике посматра као *машине* које раде по принципу - убациш динар изађе два.

Основна или претежна делатност организације у оба језика одговара намени машине: у енглеском је адвокатска фирма означена као *legal machine*, метеоролошка служба као *forecasting machine*, а наилазимо и на машине за куповину земљишта и прање новца (енг. *land-acquisition machine, money-laundering machine*), док у српском бележимо изразе попут *аеродромска машина* и *веш-машина за прање пара, машина за прављење кредита, машина намењена протеривању реалности* који се односе, редом, на аеродром, банку и филмску продукцију.

E:

- 729) Many law firms think that they can fix practice problems and inefficiencies by throwing technology at it, and they'll become a super-productive *legal machine*.
- 730) The National Weather Service is a *massive forecasting machine*, with 122 offices that cover the entire United States, as well as Puerto Rico, American Samoa and Guam. (COCA)
- 731) By 2003, Chesapeake had expanded deeper into Oklahoma and Texas, as well as Louisiana and Arkansas. "They became a *land-acquisition machine*," says Phil

Weiss, an analyst at Argus Research who has followed the firm for more than a decade.
(COCA)

- 732) That network surfaced again last week as federal authorities here seized \$ 1.4 million in cash and assets from the tools of an alleged *money-laundering machine*.
(COCA)

C:

- 733) Даниел Леверкуин или Полукс је слепо, интензивно ишао према одлазној рампи, као да га тамо гура властити коментар процеса који се иза ње збива и као да ће га иза тих примамљивих уста *аеродромске машине* заиста сажвакати и у Ослу испљунути у облику сасвим новог бића .
- 734) Разлика у цени, тврде обреновачке демократе, одлазила је за финансирање активности СПС-а и ЈУЛ-а, али и у цевове појединаца. На списку „дрвених веш - машина за прање пара“, како кажу, налази се десетак предузећа.
- 735) (. . .) то јест основати банку, машину за прављење кредита, повећати учинак текућег новца.
- 736) Нећемо рећи ништа ново ако закључимо да је Холивуд не само „*фабрика снова*“, него и *машина намењена протеривању реалности*.

И за организације мање формалне структуре, какве су терористичке и екстремистичке организације, важе слична пресликавања. Исламска држава поима се као машина за ратовање (енг. *war machine*), а извор њеног финансирања (нпр. налазишта енергената) као њен мотор (енг. *engine*, the Isis money machine runs on the fear and greed), док се екстремистичка удружења означавају као *hate machine*. Овако појмљене криминалне организације у енглеском су означене као *criminal machine*, а неометано одвијање њихових активности одговара складном раду машине (енг. *a well-oiled criminal machine*). У српском корпусу бележимо да се преварантска организација означава као *машина за мљење*, при чему човек одговара производном материјалу.

E:

- 737) Indeed, it is the energy assets seized by ISIS that are believed to be the jewel in its crown and the *engine* of its mighty *war machine*. Which means this is also ISIS's greatest point of vulnerability. (COCA)
- 738) At its heart, the ISIS money machine *runs* on the fear and greed of the millions of people it controls. It also manifests itself in a wide range of financial activities, many of them outsourced via middlemen and driven by hordes of self-interested parties. (COCA)
- 739) Look what happened in Israel with Yitzhak Rabin, an unstable assassin incited to act by an extremist *hate machine*. (COCA)
- 740) Law enforcement officials say the sharp increase in large seizures is a clear sign that organized crime has slipped into the ivory underworld, because only a *well-oiled criminal machine* – with the help of corrupt officials – could move hundreds of pounds of tusks thousands of miles across the globe, often using specially made shipping containers with secret compartments.

C:

- 741) Већ прикупљени посматрачи, опчињени силним новцем и „лакоћом“ добитка, комешају се и наизменично улазе у игру, у машину за „мљење“! Али

сада добитка нема. Улаже се и последња новчаница и разочарано одлази, уз проклињање среће и живота. . .

У грађанском друштву сваком појединцу се гарантује право на истинито, потпуно и благовремено обавештавање. Средства јавног информисања имају дужност да обезбеде остварење тог права. Поред медија, у информисању јавности учествују и службе за односе са јавношћу које у име организација, али и појединаца, извештавају о њиховом раду и резултатима. Стога ћемо, разматрајући организације чија је превасходна делатност информисање, овде говорити и о медијима и о службама за односе са јавношћу.

И на пољу медијских организација налазимо метафору ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА. Средства информисања у таквом пресликавању означавају се као *media machine*, *social media machine*, *weird approval machine*, *muddling machine*, *propaganda machine*, *spin machine* у енглеском, а као *медијска машина*, *пропагандна машина власти* и *информативно-пропагандна машина* у српском.

Е:

- 742) Amid hero-worship and chest-thumping, *the American media machine* seemed to swell with pride that a new president with the world's largest military at his disposal could defeat a handful of lightly armed thugs. (COCA)
- 743) Riddled with the candor, colloquialisms, and cadence of a particularly African-American dialect, his description of the rescue to a local TV news anchor, coupled with his appearance, became instant fodder for *the social media machine*. (COCA)
- 744) Yes, brought about by this sort of *weird approval machine* that is social media. (COCA)
- 745) As the head of a national network, he runs a well-oiled *muddling machine*.
- 746) The other problem is that for the last 10 years, *Serbian propaganda machine* has been bombing these people with unbelievable information...
- 747) The Democrats, hoping to turn the table on Republicans who claim "some kind of higher moral ground," the aide said, have got their own *spin machine* going over at the Democratic Congressional Campaign Committee, which is chaired by Rep. Martin Frost of Dallas.

С:

- 748) (. . .) може и да нас упозори колико (не) слушамо једни друге, колико (не) умемо да се правдамо, колико смо, најзад, колико год се (не) чували, ипак у *медијској машини*.
- 749) Тамо, додуше, постоје крупни државни радио-телевизијски системи, али после Другог светског рата они нигде нису били претварани у *пропагандне машине власти*, као што се то код нас дешавало.
- 750) Кампања дезинформација руске штампе, а пре свега телевизије, очигледно показује да је велики део руских средстава масовних комуникација саставни део западне *информативно-пропагандне машине*.

Пресликавање УПРАВЉАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈОМ ЈЕ РУКОВАЊЕ МАШИНОМ у енглеском се реализовало глаголом *run*, а АКТИВНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ идиомом *up and running* и глаголом *work*. Метафора СТАЊЕ

ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ исказана је адјективалом *well-oiled*. Складан рад машине пресликава се на учинковиту делатност организације, што се у енглеском реализовало лексемама *whir* и *click*, а у српском придевом *ефикасан*.

Е:

751) As the head of a national network, he *runs* a well-oiled muddling *machine*. (COCA)

752) The great American scandal machine that we have built for ourselves is *up and running* with ferocious momentum.

753) But since we do know that these fellows are pretty media-savvy and that they do understand how the United States propaganda machine *works* and they understand how the U.S. media *machine works*, and I say that because they have an American that's working with them.

754) He wanted to make the end a climax, and around him the propaganda machine that he had constructed *whirred and clicked* to help him. (COCA)

С:

755) Телевизија Београд била је *ефикасна машина власти* и моћи Слободана Милошевића, параван лажног вишепартизма, кочничар различитог мишљења, портпарол омраза.

Особе и организације које добро владају односима са јавношћу стављају медије у своју службу користећи прилику да стекну ширу пажњу. Оваква спрега поима се као машина за публицитет (*publicity machine, public relations/marketing machine*), али и машина штампаних и електронских медија (*press and broadcasting machine*) у енглеском језику, а у српском као *рекламна машина*. Када ова спрега даје жељене и предвидљиве резултате, каже се да машина ради ефикасно, односно да „штанцује” (*crank away*) своје производе, у нашем случају новинске осврте.

Е:

756) Aided by her Press Officer, Bernard Ingham, the media more and more present government policies as Mrs Thatcher's. Ministers have complained about the Number 10 *publicity machine*.

757) What stands out, though, is the degree to which the media, frustrated by their inability to foil this *public relations/marketing machine*, have turned nasty. The behind-the-scenes meetings and strategy sessions by the president's men are interesting to a point; one can't help getting the feeling, though, that the more interesting story lies behind the scenes in the press corps's corner.

758) A former adviser to Roy Hattersley, Mr Hill has been running Labour's highly effective *press and broadcasting machine*.

759) The exhibition won numerous glowing notices in the local press, but here Brett's own *publicity machine was obviously cranking away*.

С:

760) Желим РТС-у да постане права државна телевизија, јавни сервис грађана, а не *рекламна машина* овог или оног режима.

Тамо где су односи са јавношћу у служби пласирања производа, повећања тражње, па самим тим и боље продаје, медији који овим циљевима служе поимају се као маркетиншка машина (енг. *marketing machine*, *hype machine*).

Е:

761) The *marketing machine* constructed around successful fashion labels often turns the designer's house into a glorified show home crammed with objets d'art, a totem of tastefulness, open to the press at controlled periods to offer fleeting glimpses as corroborative evidence of the host's status.

762) But man, the Keys sure are feeding their own *hype machine* these days - and forsaking fans who stood by them when they couldn't even fill the Mouse House. (СОСА)

Слично поимање налазимо и у случају верских организација. Оне се поимају и исказују као *ecclesiastical machine*, а у таквом поимању особа која контролише рад одговара инжењеру.

Е:

763) The obituary in The Times said that while he was known as the 'chief engineer of a great *ecclesiastical machine*', to his friends he was a 'most kindly man'.

С:

764) Амфилохије у интервјуу за „Новости“ каже и да на заседању Сабора није било сукоба. „Сабор је живи организам, то није некаква машина и пасивна, кабинетска група људи“.

И организације које се баве културом и уметношћу: позоришта, музеји и галерије могу се разумети на овај начин. Позориште је означено као *machine* у енглеском, а у српском као *позоришна машина*, а ови други као *машине брзог просвећивања*.

Е:

765) I fully agree about characters having to earn their place. I want each of them to have a *purposeful part in the machine* that's moving the play forward. (СОСА)

С:

766) Попут великих градских театара, и овај млади, ваљда најмлађи у земљи, тренутно није „у покрету“. Та мала позоришна машина заустављена је док летњи распуст не прође.

767) *Машине брзог масовног просвећивања*, образовања: Лувр, Бобур - дневно просечно имају тридесетак хиљада посетилаца.

Музичке групе такође се поимају на сличан начин: као машине за производњу музике, што налазимо и у називима бендова. Оне се означавају као *music machine*, *hitmaking machine* у енглеском, односно као *Поп машина*, *Музичка машина* (како гласе њихови називи) или само *машина* у српском. Складно

извођење у оваквој метафори одговара раду добро подешене машине (енг. *fine-tuned*).

Е:

768) We were just *a music machine*, obsessed with music, says Huff today. (COCA)

769) And while the fans were dancing and romancing, the song architects established a reputation as *a hitmaking machine* in the late '60s, '70s and '80s. (COCA)

770) At that point in the year we had probably played 60 to 70 shows, so as a rock unit we were a *fine-tuned machine* and more than prepared. (COCA)

С:

771) На идеју Роберта Немечека дигитално су обновљене песме са албума „Киселина“ који је група „Поп машина“ снимила пре три и по деценије.

772) За добру атмосферу биће задужен бенд *Музичка машина*, на чијем ће репертоару бити познати домаћи и страни хитови.

773) (. . .) а на простору экс-Југославије не постоји бенд који је променио толико чланова, као што је то случај са „Ваљком“. Два најважнија „мотора“ и главни покретачи „машине“ од самог постанка јесу Хус - вођа бенда, гитариста, текстописац, композитор, аутор скоро свих песама, и Аки Рахимовски, вокални солиста .

На самом крају читаве лепе организација којима смо се бавили у овом одељку налазимо спортске. Запажамо да се метафора СПОРТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА користи за поимање екипа изванредне уиграности и постигнућа, које се у енглеском исказује једноставно као *a machine*, или уз одговарајући модификатор – *the Arsenal machine*, док у српском налазимо *Звездину машину* или *украјинску фудбалску машину*. Игра таквог тима поима се као рад добро подмазане или прецизне машине, што се у корпусу енглеског језика реализовало као *well-oiled machine*, а у корпусу српског као *прецизна машина*. Победа спортске екипе у овом пресликавању одговара машинском производу. Ређање победа у низу пореди се са масовном машинском производњом (енг. *continues to crank out victories*, срп. *машина за победе*), док тим који не доживљава пораз у енглеском одговара машини која се не може покварити (*unbreakable machine*).

Е:

774) Most were still bewildered by the way Northampton opened out the game to create openings for surprise attacks, and after a 4-1 win at Swindon, the Railwaymen's international winger Fleming told Chapman: '*You have something more than a team: you have a machine.*'

775) Kicking the ball up field and 'hoping for the best', as you put it, is fundamental to my strategy this season and a change in policy now would only disrupt *the well-oiled machine* I have created.

776) The Arsenal machine had been *perfected*, and the 1930 Cup triumph was to usher in a glorious future.

777) No matter what obstacles the hockey gods throw before them to slow the Blues down, *this unbreakable machine continues to crank out victories*. (COCA)

C:

- 778) (. . .) који са свим својим амбицијама и игром коју Звезда ни једног тренутка није потценила нису успели да збиљније угрозе *Звездину машину*, очигледно перфектно припремљену у Аустралији.
- 779) *Украјинска фудбалска машина посебно* се представила као таква почетком другог полувремена, дакле у кључном делу меча.
- 780) У пољу је Звезда деловала као врло садржајна екипа, *прецизна машина* која барата лоптом како жели, тактички су „црвено-бели“ деловали дисциплиновано и сасвим надмоћно.
- 781) Мурињо је рекао да Интер личи на Челси из сезоне 2004–2005. који је тада имао надимак *машина за победе*.

Сами играчи у овом метафоричном пресликавању одговарају *точку, шрафу, зупчанику* односно *незаменљивом делу* (што се у енглеском реализовало лексемом *cog*), но конотација овог поређења није негативна ни у српском ни у енглеском језику, што се види из доњих примера. Уигравање тима у српском језику одговара *разрађивању, загревању машине* односно *постизању радне температуре*. Са друге стране, распуштање спортске организације одговара *растурању машине*.

E:

- 782) The period of his greatest success was the decade between 1948 and 58, in which Rupp won all his national championships. Rupp's teams established college basketball as the official sport of Kentucky. Every son of the commonwealth wanted to be *a cog in his machine* and, indeed, many of Rupp's best teams largely were homegrown. (COCA)

C:

- 783) Почео је да се поправља и наш бедем на мрежи, па је цела екипа заиграла као препорођена. За разлику од нас Американци су почели да тону. Од такоређи савршене машине из прва два сета остао је само један *точак* — Приди, и „плави“ не само да су их претекли него су их све више остављали за собом.
- 784) Ипак, треба да се спомену одлични Шефик, млад Прлаиновић и Филиповић, који постају важни *шрафови* у „плавој“ *машини*, и све бољи центри.
- 785) Дејан Удовичић је малтене месец дана спремао екипу без тројице међу кључним играчима, али *машина* није стала. С Вујасиновићем, у првом реду, стављен јој је *зупчаник* који треба да је убаци у атомски погон.
- 786) Веровао сам у победу и када смо губили са 2:0. Александар Ћирић је један од *незаменљивих делова* „плаве“ машине која је давила све пред собом.
- 787) На припремама (спортским Т.Г.) сви само *разрађујемо машину*.
- 788) Тридесет минута је требало Цветковићевој „машини“ да се *загреје*. А када је *достигла радну температуру* афричком прваку није било спаса. Србија је силовито стартовала на 21. светском првенству за рукометаше у Хрватској.
- 789) (. . .) јесте га потом водио легендарни Благоје Моша Марјановић (као тренер освојио Куп Југославије 1953. и 1955.), али је чувену „плаву машину“ нова власт које је ушла у Београд 20. октобра 1944. тако *растурила* да више никада не може да се састави (наређено је да се распусте сви клубови који су радили за време окупације).

Кад је реч о појединачним спортистима, они се, осим као делови машине, још концептуализују и као самостални стројеви. Тако имамо поимање спортиста као *машина*.

С:

790) Ален је одлично шутирао, било је веома тешко такмичити се са њим. Он је *права машина*.

И сложен национални систем спортских организација поима се као машина, што се у корпусу енглеског језика реализовало као *national sports machine*, а у корпусу српског као *машина за прављење пара*. Напоменимо да се у нашем примеру поједине организације поимају као засебне фабрике.

Е:

791) China is hardly the only country to build *a national sports machine*. In fact, *the nation's athletics factories* were modeled after the old Soviet-style system, which during the cold war churned out limber Romanian gymnasts and a fleet of doped-up East German swimmers. (COCA)

С:

792) (...) по просечној заради једног клуба стаће уз раме кошаркашком НБА и бејзбол МЛБ првенству Сједињених Америчких Држава, и бити за само 15 милиона евра по клубу иза планетарно највеће *машине за прављење пара у спорту*, Лиге САД у америчком фудбалу НФЛ.

Испитујући коцептуализацију ОРГАНИЗАЦИЈЕ помоћу машине као једног од пет одабраних прототипичних представника-елемената изворног домена, нашли смо потврду да се метафора ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА користи у оба језика за структурисање свих посматраних врста организације, осим породице, за коју није нађена потврда у српском корпусу. Резултати анализе међудоменских пресликавања која се успостављају у оквиру ове метафоре разликују се у зависности од врсте организације.

У оба језика потврђено је присуство метафоре НАДДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА. Кад је реч о даљим пресликавањима, ситуација је била различита у два језика: потврде за метафору АКТИВНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ није било у српском, док за остала утврђена пресликавања (НЕ)УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ (НЕ)ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ и ПОЧЕТАК ОДВИЈАЊА АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАВЉАЊЕ МАШИНЕ У РАД није било потврде у енглеском. Табеларни преглед формулисаних метафора представљамо у Табели 42.

Табела 42: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – НАДДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
НАДДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА	<i>the UN machine; talking machine, an aggressive war machine</i>	мало ефикасна велика административна машина; гласачка машина; машина за прање немачко-француског прљавог веша; војна машина
АКТИВНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ	The UN machine works	
УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ		мало ефикасна велика административна машина
НЕУЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ НЕЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ		када су заривали точкови у преговорима
ПОЧЕТАК ОДВИЈАЊА АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАВЉАЊЕ МАШИНЕ У РАД		Зупчаници велике машине светске спољне политике почели су да се котрљају; да ће поново активирати своју војну машину .

Кад је реч о политичкој организацији, у оба језика забележено је присуство метафоре ПОЛИТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА, као и пресликавања АКТИВНОСТ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ, ОСНИВАЊЕ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МАШИНЕ, УСЛОВ ЗА РАД ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПОГОНСКО ГОРИВО, ОДРЖАЊЕ РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МАШИНЕ и ЧЛАНОВИ/СИМПАТИЗЕРИ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СУ МАШИНА ЗА ГЛАСАЊЕ. За пресликавање РЕФОРМА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАСТУРАЊЕ МАШИНЕ, НЕУСПЕХ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ УНИШТЕЊЕ МАШИНЕ, и ПОТЕНЦИЈАЛНИ ГЛАСАЧИ СУ РЕЗЕРВНИ ДЕО МАШИНЕ било је потврде у корпусу енглеског језика, али не и српског. Но, у оба се језика користи пресликавање СТРАНАЧКИ АКТИВИЗАМ ЈЕ МАШИНА, из кога даље у енглеском произилази и пресликавање ИНТЕНЗИТЕТ АКТИВНОСТИ ЈЕ СНАГА МАШИНЕ. Ови налази систематизовани су у Табели 43.

Табела 43: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – ПОЛИТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПОЛИТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА	<i>political machine, party machine, political party machine; the Tory machine, the republican machine, Conservative machine, Democratic machine the Clinton machine, the McCain machine</i>	политичка машина; да су партије машине за освајање власти; партијска машина; машина Шредер, машине двојице јуноша

АКТИВНОСТ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ	a political <i>machine</i> that <i>chugs</i> year-round to elect Democratic candidates	а да је <i>машина ПСС</i> - а постала незауостављива
ОСНИВАЊЕ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МАШИНЕ	building a <i>political machine</i>	<i>политичка машина</i> Кремља конструисана 2006
УСЛОВ ЗА РАД ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПОГОНСКО ГОРИВО	It is <i>fueled</i> by big unions and wealthy donors, the best data in the _____ business; Conservative machine is <i>running on empty</i> .	да ће на путу до 21 . јануара машине двојице јуноша <i>изгубити пару</i>
ОДРЖАВАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МАШИНЕ	If we had a <i>well-oiled party machine</i> , we should be able to . . . to win elections.	У току је <i>подмазивање</i> гласачке машине; Партијску машину треба нахранити , <i>подмазивати и унапређивати</i>
РЕФОРМА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАСТУРАЊЕ МАШИНЕ	the city needed independent leadership to <i>dismantle the political machine</i> ; The 1918 constitution rebuilt <i>the party machine</i>	
НЕУСПЕХ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ УНИШТЕЊЕ МАШИНЕ	to free US workers from forced unionization and <i>break Big Labor's multi-billion dollar political machine</i> forever.	
ЧЛАНОВИ/СИМПАТИЗЕРИ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СУ МАШИНА ЗА ГЛАСАЊЕ	<i>election machine</i> ; <i>electoral machine</i> ; <i>turnout machine</i> ;	У току је <i>подмазивање</i> гласачке машине. Размаженом народу, међутим, подмазивања никад доста! Постоје лидери који од младих покушавају да извуку оно најбоље и они који траже да буду <i>гласачка машина</i> .
ПОТЕНЦИЈАЛНИ ГЛАСАЧИ СУ РЕЗЕРВНИ ДЕО МАШИНЕ	who view blacks as " no more than <i>spare parts for their whites-only party machine</i> .	
СТРАНАЧКИ АКТИВИЗАМ ЈЕ МАШИНА	<i>campaign machine</i> ; a <i>Tory campaign machine</i> ; <i>attack machine</i> ; <i>smear machine</i> ; <i>fund-raising machine</i> ; <i>lobbying machine</i> ; <i>spin machine</i> ; <i>Islamophobia machine</i>	<i>пропагандна машина</i>
ИНТЕНЗИТЕТ АКТИВНОСТИ ЈЕ СНАГА МАШИНЕ	A <i>Tory campaign machine on full throttle</i>	

Кад је реч о концептуализацији породице, у корпусу српског језика није забележен ни један пример који би потврдио да ову друштвену организацију структурише метафора МАШИНЕ. Но, у корпусу енглеског језика нађена је потврда

постојања метафоре ПОРОДИЦА ЈЕ МАШИНА, као и из ње произашлог пресликавања ОПСТАНАК/ПРОШИРЕЊЕ ПОРОДИЦЕ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ (Табела 44). У оба језика је нађена и потврда за концептуализацију бирократске организације као машине (Табела 45).

Табела 44: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – ПОРОДИЦА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПОРОДИЦА ЈЕ МАШИНА	a <i>social machine</i> for the <i>production</i> of the means of subsistence and the reproduction of human beings. sophisticated royal machine	
ОПСТАНАК/ПРОШИРЕЊЕ ПОРОДИЦЕ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ	a <i>social machine</i> for the <i>production</i> of the means of subsistence and the reproduction of human beings.	

Табела 45: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – АДМИНИСТРАТИВНА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
АДМИНИСТРАТИВНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА	the administrative equivalent of the <i>machine</i> . the <i>bureaucratic machine</i>	подносили млевење <i>бирократске машине</i> у коју се претворио свет

Кад је реч о организацијама чија је делатност превасходно привредна, у оба језика потврђено је постојање метафоре ПРИВРЕДНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА, у оквиру које учинковит рад организације одговара ефикасном раду машине. Међудоменско пресликавање између стања организације и стања машине потврђено је у енглеском, али не и у српском језику, док је за пресликавање РЕЗУЛТАТ РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ било потврде у оба посматрана језика. Што се тиче концептуализације чланова организације, она је двојака: њени се припадници поимају или као делови машине (за шта није нађена потврда у српском корпусу) или као засебне машине (за шта није било потврде у енглеском). Основна делатност у оба језика одговара намени машине, а њен неуспешан рад машинском квару (за које пресликавање није нађена потврда у енглеском језику), као што се види у Табели 46.

Табела 46: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – ПРИВРЕДНА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРИВРЕДНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА	<i>This company is a machine</i>	да буде међу директорима <i>огромне машине</i> каква је била Источноиндијска компанија
УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ	become a <i>super-productive legal machine</i>	каже да је Сити (Лондонски Т. Г.) био углађена, <i>ефикасна машина</i>
СТАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ	Facility Group had morphed into a <i>well-oiled building machine</i>	
РЕЗУЛТАТ РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ	the surplus wealth generated by the Wall Street money machine.	Код <i>производа</i> који су из аеродромске машине <i>избацивани</i> , није он, наиме, видео никакву предност над онима који су у њу <i>сипани</i> .
ЉУДИ У ОРГАНИЗАЦИЈИ СУ ДЕЛОВИ МАШИНЕ	One of those grievances is that they are <i>anonymous, faceless cogs in a machine</i> .	
ЉУДИ У ОРГАНИЗАЦИЈИ СУ МАШИНЕ		раднике посматра као <i>машине</i>
НЕУСПЕШАН РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ КВАР МАШИНЕ		почетком XVIII века изванредна <i>холандска машина</i> почиње да <i>се квари</i> ; . . . упркос брижљивом планирању и великом публицитету, <i>неки шраф у машини је попустио</i> .
ОСНОВНА ДЕЛАТНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ	become a super-productive <i>legal machine</i> The National Weather Service is a <i>massive forecasting machine</i> ; a <i>land-acquisition machine</i> ; <i>money-laundering machine</i> ;	иза тих примамљивих уста <i>аеродромске машине</i>

И организације мање формалне природе, као што су терористичке, екстремистичке и криминалне, поимају се у оба језика као машина. И док је присуство метафоре ТЕРОРИСТИЧКА/ЕКСТРЕМИСТИЧКА/КРИМИНАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА потврђено у оба анализирана језика, за пресликавања ИЗВОР ФИНАНСИРАЊА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МОТОР МАШИНЕ и АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СУ РАД МАШИНЕ било је потврде само у енглеском (Табела 47).

Табела 47: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – ТЕРОРИСТИЧКА/ЕКСТРЕМИСТИЧКА/КРИМИНАЛНА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ТЕРОРИСТИЧКА/ЕКСТРЕМИСТИЧКА/КРИМИНАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА	the engine of its mighty <i>war machine</i> ; an unstable assassin incited to act by an extremist <i>hate machine</i> ; <i>criminal machine</i> ;	улазе у игру, у машину за „млевење“
ИЗВОР ФИНАНСИРАЊА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МОТОР МАШИНЕ	and the engine of its mighty <i>war machine</i> . the ISIS money machine <i>runs</i> on the fear and greed	
АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СУ РАД МАШИНЕ	a <i>well-oiled criminal machine</i>	

Потврде за метафору МЕДИЈСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА нађене су у оба анализирана језика. Исто важи и за пресликавање између ефикасности рада машине и учинковитости деловања организације. Но, за друга пресликавања – АКТИВНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ, УПРАВЉАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈОМ ЈЕ РУКОВАЊЕ МАШИНОМ И СТАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ – није нађена потврда у српском корпусу. Преглед ових налаза дајемо у Табели 48.

Табела 48: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – МЕДИЈСКА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
МЕДИЈСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА	<i>the American media machine</i> <i>publicity machine</i> <i>press and broadcasting machine</i> , <i>marketing machine</i> , <i>hype machine</i>	колико смо . . . ипак у <i>медијској машини</i> ; они нигде нису били претварани у <i>пропагандне машине власти</i> ; да постане права државна телевизија . . . а не <i>рекламна машина</i> овог или оног режима
АКТИВНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ	The great American scandal machine that we have built for ourselves is <i>up and running</i> ; they understand how the U.S. <i>media machine works</i> ,	
УПРАВЉАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈОМ ЈЕ РУКОВАЊЕ МАШИНОМ	As the head of a national network, he <i>runs</i> a well-oiled muddling machine	
СТАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ	As the head of a national network, he runs a <i>well-oiled muddling machine</i>	
УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СКЛАДАН/ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ	the propaganda machine that he had constructed <i>whirred and clicked</i> to help him. <i>publicity machine was obviously cranking away</i> .	Телевизија Београд била је <i>ефикасна</i> машина власти и моћи Слободана Милошевића

У оба језика нађена је потврда да се религиозна организација структурише метафором ВЕРСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА, но друга међудоменска пресликавања у оквиру ове метафоре нисмо забележили (Табела 49). Исти налази важе и за структурирање културно-уметничких организација (Табела 50).

Табела 49: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – ВЕРСКА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ВЕРСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА	he was known as the' chief engineer of a great ecclesiastical machine'	Сабор је живи организам, то није некаква <i>машина</i>

Табела 50: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – КУЛТУРНО-УМЕТНИЧКА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА	I want each of them to have a purposeful part in the machine that's moving the play forward We were just a music machine; as a rock unit we were a fine-tuned machine and more than prepared.	мала позоришна <i>машина</i> <i>Машине брзог масовног просвећивања, образовања:</i> Лувр, Бобур; <i>Поп машина;</i> бенд <i>Музичка машина;</i> Два најважнија „ <i>мотора</i> “ и главни покретачи „ <i>машине</i> “ од самог постанка јесу Хус - вођа бенда,

Кад је реч о спортској организацији, метафора СПОРТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА забележена је у оба језика. Резултат даљих међудоменских пресликавања су метафоре ИГРА ТИМА ЈЕ РАД ДОБРО ПОДМАЗАНЕ/ПРЕЦИЗНЕ МАШИНЕ, ПОБЕДА ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ и ИГРАЧ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ, која бележимо у оба језика. Другачија концептуализација играча – као засебне машине, забележена је само у српском, што важи и за пресликавања УИГРАВАЊЕ ТИМА ЈЕ ПРИПРЕМА МАШИНЕ ЗА РАД и ПРЕСТАНАК РАДА СПОРТСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАСТУРАЊЕ МАШИНЕ. Преглед налаза дајемо у Табели 51.

Табела 51: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – СПОРТСКА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
СПОРТСКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ	' You have something more than	Звезда <i>машина</i>

МАШИНА	<i>a team: you have a machine.'</i> <i>The Arsenal machine</i>	Украјинска фудбалска <i>машина</i>
ИГРА ТИМА ЈЕ РАД ДОБРО ПОДМАЗАНЕ/ПРЕЦИЗНЕ МАШИНЕ	a change in policy now would only disrupt <i>the well-oiled</i> <i>machine</i> I have created.	деловала као врло садржајна екипа, <i>прецизна машина</i> која барата лоптом
ПОБЕДА ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ	This unbreakable machine continues to <i>crank out</i> victories.	личи на Челси из сезоне 2004 - 2005. који је тада имао надимак <i>машина за победе</i> .
ИГРАЧ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	Every son of the commonwealth wanted to be <i>a cog in</i> <i>his machine</i>	Од такорећи савршене машине из прва два сета остао је само један <i>точак</i> – Приди млад Прлаиновић и Филиповић, који постају важни <i>шрафови</i> у " плавој " машини С Вујасиновићем , у првом реду , стављен јој је <i>зупчаник</i> који треба да је убаци у атомски погон Александар Ћирић је један од <i>незаменљивих делова</i> " плаве " машине
ИГРАЧ ЈЕ ЗАСЕБНА МАШИНА		Он је права машина
УИГРАВАЊЕ ТИМА ЈЕ ПРИПРЕМА МАШИНЕ ЗА РАД		Тридесет минута је требало Цветковићевој " машини " да се загреје . А када је достигла радну температуру афричком прваку није било спаса . На припремама сви само разрађујемо машину
ПРЕСТАНАК РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАСТУРАЊЕ МАШИНЕ		али је чувену „плаву машину“ нова власт које је ушла у Београд 20. октобра 1944. тако растурила да више никада не може да се састави

4.4.2. Концептуализација организације као механизма

И лексема *механизам* користи се за метафорично поимање организација различите врсте и сложености. Резултате анализе представимо истим редом као код лексеме *машина*, полазећи од сложених надржавних организација.

У оба анализирана језика нађене су потврде да се удружење држава поима помоћу механизма. Показало се да је у корпусу енглеског језика број реализација

метафоре НАДДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ мањи него у српском, али смо ту уочили и занимљиво пресликавање СТАБИЛНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ВРЕМЕНУ ЈЕ ТРАЈНОСТ МЕХАНИЗМА, што се реализовало синтагмом *permanent mechanism*. Наша анализа показала је да се у српском језику, за разлику од енглеског, помоћу механизма поима читав спектар међународних организација: Уједињене нације, НАТО, ОЕБС и ЦЕФТА, које се означавају као *механизам*, *глобални механизам*, *безбедносни механизам*, при чему се учинковитост рада организације поима као ефикасност рада механизма (*ефикасан* механизам за усаглашавање интереса).

Е:

793) Group of Rio: Founded: 1987, from the Contadora group as a 'permanent mechanism for joint political action'. Members: Argentina, Bolivia, Brazil, Chile, Colombia, Ecuador, Mexico, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela.

С:

794) Себе у тек преузетој улози Бан види као „усклађивача и премошћивача“ у том *глобалном механизму*, често потресаном и размирицама међу чланицама и претераним форсирањем појединачних интереса. Нада се и да ће успети да „обнови поверење између чланица и Секретаријата УН“.

795) Свака држава има право на достојно место међу осталим нацијама и једнаку безбедност а ОУН је једини *механизам преко кога се то може остварити*, став је Русије.

796) Званична Русија је одлучила да се што више и што брже интегрише у евро-северноамеричку групацију земаља и НАТО као њихов заједнички *безбедносни механизам*.

797) Мишкових је рекао да ЦЕФТА јесте *добро замисљен механизам*, али да се у њега „меша дневна политика“ и зато је замолио да ЕУ интервенише да се то не догађа.

798) Падом Берлинског зида отворио се простор за трансформацију организације у *ефикасан механизам за узајамно усаглашавање интереса свих држава чланица и за борбу против претњи европској безбедности и миру*.

Занимљиво је запазити да је на овај начин могуће појмити и тренутно непостојећу, односно неку будућу организацију која превазилази државу, чији су статус и структура још увек непознати, као у доњим примерима у којима се говори о регионалној, односно међународној сарадњи (*мултилатерални механизам за сарадњу на Балкану*, *политичко-дипломатски механизам*). Рад тог тела одговара кретању, односно *функционисању* механизма.

С:

799) Југословенски амбасадор у Вашингтону Милан Ст. Протић изложио је концепт да се, по узору на Европску унију, организује *мултилатерални механизам за сарадњу на Балкану*, при чему би земље које би се придружиле тој регионалној организацији, по његовом мишљењу, требало колективно да се придруже Европској унији.

800) За решење проблема стварања сопственог ракетно-нуклеарног наоружања у Северној Кореји, изгледа, биће потребно да се формира *стално*

функционишући политичко-дипломатски механизам у коме би кључну улогу играли Русија, САД и Кина.

Како је овде реч о сложеним организацијама које сарађују на различитим пољима, и оне одговарају засебном, одговарајуће модификованом, механизму. Из корпуса се могло видети да се на овај начин поимају различити облици међународних организација (попут конференције, секретаријата, комисије, истражне комисије), али и неименованог тела. Метафора ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ у корпусу енглеског језика реализовала се као *mechanism of the ASEAN Post-Ministerial Conferences*, а у корпусу српског као *механизам за размену података и координацију информација, саветодавни механизам те механизам за испитивање најновијих догађаја у региону*. Метонимијски ова се тела поистовећују са својим начином деловања који се, даље, поима и исказује као *foreign policy coordinating mechanism* и *emergency mechanism* у енглеском, а као *национални механизми за координацију, механизам за надзор, механизми сарадње и координације*

Е:

801) The six leaders agreed that ASEAN should intensify debate on security and political issues through *the mechanism of the ASEAN Post-Ministerial Conferences* (PMC).

С:

802) Секретаријат ће служити као *механизам за размену података и координацију информација* о дуготрајним органским загађујућим супстанцама, укључујући и информације које пружају Потписнице, међувладине организације и невладине организације.

803) После међусобног споразума, оне могу користити *саветодавни механизам* по сопственом избору или истражну комисију.

804) Израел сматра да је на недавном израелско-палестинском самиту у Шарм ел-Шеику, у Египту, успостављен потпуно *одговарајући механизам за испитивање најновијих догађаја у региону*, уз сагласност палестинског лидера Јасера Арафата. Поменута истражна комисија требало је да испита узроке најновијег таласа насиља на Западној обали.

Е:

805) European Political Cooperation Procedure. This *foreign policy coordinating mechanism*, together with the machinery of economic integration within the three economic communities (. . .)

806) Foreign Ministers' conference in Berlin had adopted a mandate for convening emergency meetings of the Vienna-based Conflict Prevention Centre without the requirement of unanimity. The Conflict Prevention Centre does have an *emergency mechanism*, under which a consultative committee can call crisis meetings, but the Centre's actions remain bound by the requirement of unanimity.

С:

807) Национална стратегија заштите и спасавање је документ којим се дефинишу и утврђују *национални механизми за координацију* и програмске смернице за смањење ризика, заштиту и отклањање последица од елементарних непогода и других несрећа;

- 808) Како би се обезбедило да стране делотворно примењују одредбе Конвенције, Конвенцијом се успоставља конкретни *механизам за надзор*.
- 809) *МЕХАНИЗМИ САРАДЊЕ И КООРДИНАЦИЈЕ* Члан 8. (1) Угрожене земље Стране и друге Стране у региону, успоставиће механизам путем одговарајућих тела одређених у члану 4. тачка 1(а), по потреби, у следеће сврхе: (а) размена информација, искуства, знања и вештина; (б) сарадња и координација деловања

После разматрања концептуализације великих и сложених надржавних организација помоћу механизма наводимо примере из којих се може утврдити распон спектра мањих организација код којих налазимо исту концептуализацију. Оне обухватају: медијске (енг. *whatever mechanism is available, including the mass media*, срп. *партијско-пропагандни механизам, механизам за лансирање „пожељних вести“*), управне (енг. *ideological mechanism*), културно-уметничке (*најсложенији позоришни механизам*) и спортске (*Уходан смо механизам*). Складан рад организације у овој метафори одговара складном раду механизма, што се у српском корпусу реализовало придевима *уходан* и *подмазан*.

Е:

- 810) Power is centralized within a handful of institutions -- sometimes collectively referred to as 'the state' -- and those with economic and political power -- a ruling class - - guard it jealously and use whatever *mechanism* is available, including the mass media, to retain their power and to ensure their continued monopolization of power.
- 811) Administration by agencies which are portrayed as non-political, expert, unbureaucratic and specialized, enhances the image of the corporatist state as depoliticized (Newman 1981, pp. 142-57). They are also an important *ideological mechanism* by which the state may be identified with the pursuit of the common good rather than the interests of a dominant section of society.

С:

- 812) Иницијативни одбор оцењује да већина запослених у Тањугу не сноси одговорност због тога што је Агенција у протеклих неколико година претворена у *партијско-пропагандни механизам*.
- 813) По тим написима, створен је читав *механизам за лансирање „пожељних вести“* уз позамашну финансијску надокнаду. По САД афирмативне верзије збивања праве њени војни експерти, наводи се, али тако да се у јавности не види њихова улога.
- 814) Успешно руковођење националним театром, који је, засигурно, *најсложенији позоришни механизам*, захтева одличну комуникацију и узајамно поверење са свим директорима, нарочито са уметничким.
- 815) Ипак, све то време филхармонија је шљакала као *савршено подмазани механизам*, концерти су били годину дана унапред распродати, а Београд су посећивали многи од најзначајнијих солиста данашњице.
- 816) Први пут после дуго времена не калкулишем због страха од повреде. Имамо довољно времена за припреме, јер не почињемо од нуле. *Уходан смо механизам* који само треба ту и тамо да се подмаже.

У овом метафоричком сценарију организација-механизам састоји се од подмеханизма помоћу којих врши рад. Наша анализа показује да се као засебни механизми поимају различити облици сарадње између организације и спољног света (енг. *mechanism for consulting individuals*, срп. *финансијски механизми, механизам сарадње*), као и начин на који се обављају активности унутар засебне организације (енг. *a mechanism to warn of impending crises, internal mechanism for regulating the conduct, coordinating mechanism, planning mechanism, mechanism for external accountability, rationing mechanism to allocate students, mechanism of censorship*, срп. *механизам корпорација, механизам превремене отплате, механизам удара*).

ОБЛИЦИ САРАДЊЕ

Е:

- 817) A new Advisory Council on Continuing Education has been established to provide an improved *mechanism for consulting individuals* outside the University on the development of CE programmes.
- 818) (...) confirmed that there was no set *mechanism to enable different hospitals and medical practices to be told if a doctor was HIV positive*.

С:

- 819) ФИНАНСИЈСКИ РЕСУРСИ И МЕХАНИЗМИ Члан 7. Сходно циљевима и принципима Конвенције, угрожене земље Стране овог региона ће, појединачно или заједно: (а) усвојити мере да рационализују и јачају *механизме за обезбеђивање средстава* кроз јавно и приватно инвестирање.
- 820) Позивам југословенске привредне и финансијске субјекте да се што пре обрате надлежном министарству како би се што пре покренуо *механизам сарадње*, рекао је Лабус.

НАЧИН РАДА

Е:

- 821) (. . .) but within the corporation there should be a *mechanism* to warn of impending crises or to recognize opportunities for significant improvement.
- 822) The absence of an effective *internal mechanism* for regulating the conduct of management means, of course, that the inability, if such it be, of the shareholders to exercise effective control is of increased significance.
- 823) Authority is the central focus of hierarchy, which is the chief coordinating *mechanism* of work organizations.
- 824) (. . .) manpower and the money do exist broadly to achieve whatever the mighty *planning and executive mechanism* dictates.
- 825) The whole process of review makes considerable demands (Bell 1988:231): the aim is to produce internal school development rather than to provide a *mechanism for external accountability*.
- 826) In practise admissions staff use A-levels as a *rationing mechanism* to allocate students to oversubscribed courses.
- 827) Galileo was fighting against a religious bureaucracy, which, through an *elaborate mechanism of censorship*, sought to control the boundaries of legitimate opinion.

С:

- 828) Недовољно хумани *механизам корпорација* не прихвата да у руковању суперснажним научнотехнолошким комплексом неке своје традиционалне испробане вредности мора да мења и прихвати нове хумане норме безбедности.

- 829) *Механизми превремене отплате* Банка ће обавестити Зајмопримца, најкасније петнаест (15) дана пре Датума превремене отплате, о Износу превремене отплате и приписане камате доспеле дотад.
- 830) „Монетарно веће“ ММФ-а је *механизам* помоћу кога ММФ уводи финансијску дисциплину у привреду једне земље. То је нека врста финансијске управе која треба да уведе више реда на девизном и новчаном тржишту.
- 831) Непосредан *механизам удара* покренут је по одлуци британског премијера Винстона Черчила, а његов посланик у Београду Р. Кембел означио је официра Бору Мирковића као оперативног извршиоца пуча.
- 832) Организатори преврата увиђали су да се механизам завере мора активирати што пре, јер је опште узбуђење у народу досегло врхунац, посебно у престоници.

У оквиру метафоре НАЧИН РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ успостављање одређеног начина рада одговара постављању/активирању механизма у оба језика (што је у енглеском исказано глаголом *set up*, а у српском глаголима *покренути* и *активирати*), док у енглеском бележимо и пресликавање у коме очување начина рада у организацији одговара одржавању механизма (енг. *maintaining a mechanism*).

Е:

- 833) The Project Manager shall also be responsible for setting up and *maintaining a mechanism* by which operational changes in the Project thought necessary by any of the Parties are submitted to the Project Committee for approval.

С:

- 834) Непосредан *механизам удара* покренут је (. . .).
- 835) (. . .) да се механизам завере мора активирати што пре.

Када резимирамо налазе ове анализе, уочавамо да се механизам као прототипични представник изворног домена МАШИНА користи за поимање разних врста организација различите сложености. Када се организација појми као механизам, тада њена стабилност у времену одговара трајности ове машине, а њена учинковитост ефикасности механизма.

Друга на механизму заснована концептуализација коју смо забележили организацију структурира као скуп засебних механизма, при чему се као засебни механизми поимају: сродне активности, начин њиховог обављања, његово успостављање и одржавање. Преглед налаза дајемо у Табелама 52-53.

Табела 52: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА – НАДДРЖАВНА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
НАДДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА	Founded: 1987, from the	ОУН је

ЈЕ МЕХАНИЗАМ	Contadora group as a 'permanent mechanism for joint political action'.	једини <i>механизам преко кога се то може остварити, мултилатерални механизам за сарадњу на Балкану</i>
СТАБИЛНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ У ВРЕМЕНУ ЈЕ ТРАЈНОСТ МЕХАНИЗМА	'permanent mechanism for joint political action'.	да се формира <i>стално функционишући политичко-дипломатски механизам</i>
ДЕЛАТНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА		биће потребно да се формира <i>стално функционишући политичко-дипломатски механизам</i>
УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МЕХАНИЗМА		за трансформацију организације у <i>ефикасан механизам за узајамно усаглашавање интереса</i>
СКУП АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>mechanism of the ASEAN Post-Ministerial Conferences, foreign policy coordinating mechanism and emergency mechanism,</i>	<i>механизам за размену података и координацију информација, механизам за испитивање најновијих догађаја у региону, национални механизми за координацију, механизам за надзор, механизми сарадње и координације, саветодавни механизам</i>

Табела 53: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА (ОРГАНИЗАЦИЈЕ РАЗЛИЧИТЕ ПРИРОДЕ И СЛОЖЕНОСТИ) засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	whatever <i>mechanism</i> is available, including the mass media <i>ideological mechanism</i>	<i>партијско-пропагандни механизам, механизам за лансирање „пожељних вести“ најсложенији позоришни механизам</i>
ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА		
НАЧИН РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>mechanism for consulting individuals a mechanism to warn of impending crises, internal mechanism for regulating the conduct, coordinating mechanism, planning mechanism, mechanism for external accountability, rationing mechanism to allocate students, mechanism of censorship</i>	<i>финансијски механизми, механизам сарадње механизам корпорација, механизам превремене отплате, механизам удара</i>
УСПОСТАВЉАЊЕ НАЧИНА РАДА ЈЕ ПОСТАВЉАЊЕ/ПОКРЕТАЊЕ МЕХАНИЗМА	The Project Manager shall also be responsible for <i>setting up</i> and maintaining a mechanism	Непосредан механизам удара <i>покренут је;</i> да се механизам завере <i>мора активирати</i> што пре

ОЧУВАЊЕ НАЧИНА РАДА У ОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МЕХАНИЗМА	The Project Manager shall also be responsible for setting up and maintaining a mechanism	
---	--	--

4.4.3. Концептуализација организације као машинерије

И овде ћемо при разматрању концептуализације организације кренути од надржавних, као хијерархијски веома сложених. У корпусу енглеског језика уочили смо да се помоћу *машинерије* поимају и исказују организације попут Уједињених нација (*United Nations machinery*) и Европске заједнице (*a piece of machinery*), док у српском није било потврде за метафору НАДДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНЕРИЈА.

Е:

- 836) Does my right hon. Friend agree that the problem faced by the United Nations in recent decades has been entanglement in east-west confrontation and that at this stage of its development it does not need to embark on an extremely controversial and difficult period of structural reform but should make greater use not only of the United Nations charter but of the existing *United Nations machinery*?
- 837) Well I think it, we should er congratulate ourselves in having the European Community as *a piece of machinery* inside which it's possible to contain a power the size of Germany. I'd m, be much more worried if we had Germany outside the European Community.

И политичке организације се концептуализују на овај начин. Метафора ПОЛИТИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНЕРИЈА у нашем корпусу енглеског језика реализовала се као *political machinery* односно *party machinery*. У српском језику овако појмљене политичке партије означавају се као *политичка машинерија*, *страначка машинерија*, *изборна машинерија*, али и *закулисна машинерија*. Овде се делови организације који раде на сличним задацима поимају као засебна машинерија, па се на тај начин означава тело задужено за дефинисање политике странке (енг. *the party's policy-making machinery*), али и страначки активисти и симпатизери (енг. *electoral machinery*, срп. *машинерија*).

Е:

- 838) *The political machinery* was controlled by a relatively small number of members of the South West Ham branch of the National Socialist Party, an organisation occupying an increasingly right-wing presence within the party.
- 839) As leader of the party in power, he has been chosen by the electorate, has control over the *party machinery* and can normally rely on the strength of party loyalty to maintain his position.

- 840) He is also keen to press on with modernising *the party's policy-making machinery*, a process which took a jump forward yesterday when delegates approved an executive consultation paper on the block vote and reform of the conference.
- 841) In Wellingborough abolitionists used *the electoral machinery* of the Whig candidate to circulate anti-apprenticeship material and in Gloucester reached the electors with a separate electoral address.

C:

- 842) Шта очекујем у 2003. години? Добрим делом зависи од тога шта ће се десити у нашој *политичкој машинерији*, а тај део је веома тешко предвидети.
- 843) Напоменуо је још, између осталог, да на тим изборима има „улогу ледоломца“ и да „вуче *страначку машинерију*“.
- 844) Да би се ово боље разумело, треба имати у виду да су у америчком политичком систему партије искључиво *изборне машинерије*: овде нема партијских конференција за штампу, нити саопштења партијске централе о актуелним политичким питањима.
- 845) У суштини лидери се плаше да покажу да се њихов политички наступ темељи на махинацијама огромне *закулисне машинерије* а не на њиховој политичкој способности .
- 846) Имам анализу излазности по сатима од суботе, где су радикалски стратуми били лошији, посебно зато што су људи искористили лепо време за рад у пољима. А онда смо у недељу подигли целу *машинерију*, одлучили да променимо поруку и људи су почели да излазе на биралишта. Наше анализе излазности из сата у сат показују да су то углавном били наши симпатизери (. . .).

Кад је реч о медијским организацијама, примери на енглеском сведоче да се медији који се стављају у службу идеологије поимају као *propaganda machinery*. Сходно томе писани медији се означавају као *machinery of print propaganda*. У српском језику овако појмљена медијска организација исказана је као *медијска машинерија, пропагандна машинерија, машинерија лажи*. И овде се делови организације који су специјализовани за посебне послове поимају као засебне машинерије, па стога наилазимо на *current affairs machinery*, односно *publicity machinery*, а у српском на *машинерија* (за продукцију), те *рекламна машинерија*.

E:

- 847) For the strong *propaganda machinery* it was almost too easy to transform what had once been marginal into the nearly official.
- 848) Much of their *machinery of print propaganda* was organised centrally through the West India Committee.

C:

- 849) Блерова *медијска машинерија* покушава сву кривицу да пребаци на министра финансија Гордона Брауна.
- 850) Термин „штит“, који лансира америчка *пропагандна машинерија*, у себи садржи значење одбране од нечега или некога.
- 851) Сада је он суочен са подједнако опасним нападом високотехнолошке пропаганде која се усмерава из најмоћније *машинерије лажи* коју је икада људска раса видела. Ми желимо да разоткријемо унутрашње играче те машинерије и укажемо свету на опасност која од ње долази.

E:

852) When the *current affairs machinery* started to roll on the Aids issue, it quickly became apparent that this one had everything: public anxiety about health; the awakening of incipient guilt over sexual freedom and either compassion or vengefulness, depending on your sympathies, for the gay community.

853) As the relentless *publicity machinery* of pop set about building Kylie into the perfectly-packaged star, however, the cerebral was taking a back seat to the sensational.

C:

854) Гледаоци редовно прате овако приказану црну хронику, а из националне телевизије кажу да је ово врло добро решење јер не морају да покрећу своју *машинерију*. Тренутно, готово десет независних продукција има своје емисије на РТС-у.

855) Једном покренута *рекламна машинерија* (. . .) није више испуштала из руку неког тако драгоценог.

Сасвим очекивано, у оваквој концептуализацији реорганизација медија одговара *демонтажу машинерије*. За ово пресликавање у енглеском није било подударња.

C:

856) Коментаришући дешавања у Радио Телевизији Србије, Јокановић је нагласио да РТС, као гломазна и неефикасна *машинерија*, *треба да буде „демантирана“* како би се створила савремена и стручна телевизија по европским стандардима .

И у оквиру организација друге врсте групе људи посвећене обављању сродних послова или окупљене на истом задатку поимају се као машинерија за себе, па тако особе које се баве жалбама представљају *complaint machinery*, они који учествују у преговорима одговарају *machinery of negotiations*, они задужени за верификацију су *verification machinery*, а за координацију - *machinery for coordinating activities*. Слично томе се тим форензичара поима као *machinery of post-crime science*, док болничко особље одговара *hospital machinery*. У српском смо овакву слику уочили у случају спортских и криминалних организација. Екипа спортиста, као део веће спортске организације, тако одговара *машинерији*, односно *уштимованој*, *уштанцованој машинерији* или *црвено-белој машинерији*, док се криминална организација поима као *криминална машинерија*, чији припадници одговарају *шрафовима*.

E:

857) There is no doubt at all that where there are reductions er, particularly at the edge of our statutory responsibilities, this inevitably we know, generates more demands for support from central services, particularly legal, where we are then brought into dispute, and there are *complaint machinery*, and other processes brought into play.

- 858) Well the-- there was a new *machinery of negotiations* set up. (pause) And strangely enough, the branch, the branches were not in *the machinery of negotiations*. They were excluded from the negotiations.
- 859) (. . .) the resolution also recognized the efforts made by the UN Secretary-General to create *verification machinery* to monitor compliance with the regional peace process as a whole.
- 860) At the same time the Panel, which has a permanent secretary and rotating chairmanship, represents *machinery for coordinating the activities* of these four principal charities concerned with loss of hearing.
- 861) The team from the Fulham forensic laboratories. Impassively they set about their work, and the *machinery of post-crime science* rolled into action.
- 862) It was the longest day they had ever known. *The hospital machinery* moved into action, but slowly. The guards took charge of the dead boy as regards telling his family. They had been through his things.
- 863) In two other respects certain Institutes developed important *machinery for curriculum planning*.

C:

- 864) Штавише био је то трећи пораз четвороструког шампиона у девет лигашких кола. То није упамћено у последњих седам година од настанка земунске *машинерије*.
- 865) На екрану је нека траљава скупина белаца покушавала да *уштимованој, уштанцованој црној НБА машинерији* пружи отпор. Ваљда то била наша репрезентација .
- 866) Ставка са којом се гигант са Маракане редовно сусреће у домаћим оквирима требало би да убрза *црвено-белу машинерију* у судару са екипом која се поноси скалпом Галатасараја и добрим издањем против РOME.

У концептуализацији организације где запослени одговарају машинерији, њихови односи захтевају посебно одржавање: за ово је задужен *maintenance crew* састављен од психолога.

E:

- 867) Organization theory is part of this ideology. Taylorism dominates the world of production; the practitioners of human relations and industrial psychology are *the maintenance crew for the human machinery*.

У оба језика нашли смо потврду да се домен ОРГАНИЗАЦИЈЕ структурира помоћу машинерије. Његова концептуализација је двојака: организација се може посматрати као засебна машинерија или као скуп више машинерија – метафора ДЕО ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МАШИНЕРИЈА забележена је у оба анализирана језика. У даљим пресликавањима у српском језику коренита промена начина рада одговара расклапању машине (за шта није нађена потврда у енглеском), док одржавање организације одговара одржавању машине (за шта није било потврде у корпусу српског језика). Идентификоване метафоре представљене су у Табели 54.

Табела 54: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА (ОРГАНИЗАЦИЈЕ РАЗЛИЧИТЕ ПРИРОДЕ И СЛОЖЕНОСТИ) засноване на машинерији као

прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
НАДДРЖАВНА ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	make greater use not only of the United Nations charter but of the existing <i>United Nations machinery</i> the European Community as a <i>piece of machinery</i>	
ПОЛИТИЧКА/МЕДИЈСКА И ДР. ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>political machinery ; party machinery; propaganda machinery; machinery of print propaganda</i>	<i>политичка машинерија, страначка машинерија, изборна машинерија али и закулисна машинерија. медијска машинерија, пропагандна машинерија, машинерија лажи</i>
ДЕО ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>the party's policy-making machinery; electoral machinery; current affairs machinery, publicity machinery. complaint machinery, machinery of negotiations, verification machinery, machinery for coordinating activities. machinery of post-crime science, hospital machinery.</i>	А онда смо у недељу подигли целу <i>машинерију</i> ; <i>рекламна машинерија</i>
КОРЕНИТА ПРОМЕНА НАЧИНА РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАСКЛАПАЊЕ МАШИНЕ		РТС, као гломазна и неефикасна <i>машинерија</i> , <i>треба да буде „демонтирана“</i>
ОДРЖАВАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МАШИНЕ	the practitioners of 'human relations' and 'industrial psychology' are the maintenance crew for the <i>human machinery</i> '	

4.4.4. Концептуализација организације као полуге

У корпусу енглеског језика било је мало примера који одражавају поимање организације помоћу полуге. Поред малобројности, додатни проблем за анализу је представљао и контекст из кога је било тешко закључити о ком типу организације је реч. Доленаведени примери редом илуструју структурирање политичке, здравствене и црквене организације. Из првог примера се види да се особа која је кадра да обави поверени задатак поима као полуга чијим се повлачењем врши рад (енг. *the right lever to pull*). У другом се овакво поимање користи за начин

организације рада (*a powerful lever for change*), док у трећем утицај и моћ појединца у организацији одговара снази рада полуге (*political leverage*).

Е:

- 868) Politics tends to develop and generate within all large groups of people, but in the bad organizations which I have described politics dominates everything. It all becomes a matter of working out how to get something done in the company, and this in itself is a matter of finding *the right lever to pull*, since all the concentration is on political in-fighting, and only the bare minimum on the actual achievement of a competitive advantage in the real world outside.
- 869) Whitty and Jones's gloomy predictions about the future of public health medicine in an era of purchasing are premature. Much more debate is required. Potentially, the purchasing function provides a powerful *lever* for change. If applied with wisdom and science the purchasing of health care could speed the evolution of those effective and equitable services that improve health.
- 870) There had long been bickerings between the monks of the cathedral church at Canterbury and the neighbouring monastery of St Augustine's just outside the city wall. As a general rule, the archbishop had sufficient political *leverage* to ensure success for his own monks in these disputes.

У корпусу српског језика примери овакве концептуализације су били не само бројнији него и далеко разноврснији, а њихова анализа показује да се лексема *полуга* користи за означавање читавог спектра организација сличног онеме који смо уочили раније код лексема које означавају друге врсте машина. Као што ће се из илустрација видети, организације се овде сагледавају као средство за постизање неког (друштвеног, политичког, економског, идеолошког и сл.) циља, а метафора СРЕДСТВО ЈЕ ПОЛУГА користи се за организације различите врсте и сложености.

Тако се, као што у доњем примеру видимо, ова лексема користи за поимање међународне организације (у нашем случају Партнерства за мир) која се структурира као проста машина помоћу које се врши рад на пољу одбране. Политичке организације (конкретно Народни фронт и Исламска заједница) такође се поимају на овај начин: као средство којим се спроводе шире политичке активности, што важи и за невладине организације. И у домену привреде и финансија налазимо сличне појаве: ММФ се тако у доњем примеру поима као полуга међународних финансија која врши рад на спровођењу одређене политике. И за медијске организације налази су слични. Медији се означавају као *полуга пропаганде*, *полуга политичког деловања*, *полуга друштва*, *незаобилазна полуга свих демократских система*, *полуга успешности*, али и *полуга за рушење легално изабране власти*.

C:

- 871) „Партнерство за мир“, нагласио је капетан бојног брода у пензији Милош Ладичорбић, није само реалност, место где је окупљено више од 40 земаља Европе, него је и значајна *полуга* европске одбрамбене функције.
- 872) Партија је у послератној фази развитка изражавала свој програм преко Народног фронта, као своје „*полуге*“ за политички рад и друге активности на привредном, социјалном и културнопросветном пољу.
- 873) Поједине странке овде су хтеле да наставе једноумље, које је до тада спроводила држава, а то значи да су хтеле да контролишу Исламску заједницу и имају је као *полугу* свог деловања.
- 874) Успркос свему, НВО су потпора антисистемским покретима и новим облицима заједничког живота. С једне стране, оне су *полуга* *неолибералне државе* - а, с друге, оне су ретко подручје где је још уопште могуће развијати алтернативне облике заједничког живота, мишљења и стваралаштва.
- 875) Поред Светске банке, Светске трговинске организације, ММФ је најважнија *полуга*, којом центри моћи спроводе неолиберални концепт, омогућавајући учвршћивање и јачање доминације мале групе најразвијенијих земаља света, на челу са САД.
- 876) Ле Монитеур је био главна *полуга његове пропаганде*.
- 877) Говорећи о медијима, Радуловићева истиче њихов значај као једне од битних *полуга политичког деловања*.
- 878) Медији су важна *полуга друштва*
- 879) За новинарство се говори да је *незаобилазна полуга свих демократских система*.
- 880) Медији су, као и у свим областима рада и стваралаштва, постали једна од основних *полуга успешности*.
- 881) (...) да ово руководство неће пристати на евентуалне захтеве власти или опозиције да се изборене медијске слободе пониште, и РТС врати у статус државног медија. Или, пак, да се РТС претвори у *полугу за рушење легално изабране власти*.

Појединац у оквиру организације такође се поима као *полуга* ако врши највећи рад на одређеном пољу.

C:

- 882) Јунг се одлучио на овај корак после серије најновијих оптужби да је годинама био једна од главних *полуга* у махинацијама ЦДУ с добровољним новчаним прилозима и тајним рачунима.
- 883) Супруга бившег председника СРЈ Слободана Милошевића и главна *полуга* ЈУЛ-а др Мира Марковић можда је и могла пре неку годину, када је овде била у незваничној посети, да избегне публицитет.
- 884) Суштинско питање јесте реструктурисање великих предузећа и њихове *истраживачко-развојне полуге*.
- 885) „Нова Македонија“ тврди да је Цветко Кабрамов био чест гост у Куксу и Тропоји, где се налазе главни кампови за обуку ОВК у Албанији, уз закључак да је он био „главна *полуга*“ у *прању новца исламских земаља*, заправо оних земаља које су финансирале терористичке активности тзв. ОВК на Космету.
- 886) Међутим, било је то недовољно да се шампионима одузме иједан сет, јер ако је Каракашевић до финала био *покретачка полуга* овог дубла, у финалу је бриљирала Паскаускијене и треће злато освојено је тријумфом са 4 : 0.

Дакле, концептуализација организације као *полуге* потврђена је у српском, али не и у енглеском језику. Концептуализација појединца унутар организације

као полуге уочена је у оба анализирана језика, при чему се у енглеском бележи и пресликавање УТИЦАЈ ПОЈЕДИНЦА У ОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕ СНАГА ПОЛУГЕ. Трећа концептуализација заснована на полузи, НАЧИН РАДА У ОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕ ПОЛУГА, такође је присутна у оба језика (Табела 55).

Табела 55: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА (ОРГАНИЗАЦИЈЕ РАЗЛИЧИТЕ ПРИРОДЕ И СЛОЖЕНОСТИ) засноване на полузи као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
СРЕДСТВО/ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ ПОЛУГА		преко Народног фронта, као своје " <i>полуге</i> " за политички рад
СРЕДСТВО/ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ПОЛУГА	a matter of finding <i>the right lever to pull</i>	главна <i>полуга</i> ЈУЛ-а
НАЧИН РАДА У ОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕ ПОЛУГА	the purchasing function provides a powerful <i>lever</i> for change	главна <i>полуга</i> за покретање <i>Реала из тренутне кризе</i>
УТИЦАЈ ПОЈЕДИНЦА ЈЕ СНАГА ПОЛУГЕ	the archbishop had sufficient political <i>leverage</i>	

4.4.5. Концептуализација организације као апарата

Наша анализа показује да се помоћу лексеме *apparatus* у енглеском језику поимају само две врсте организација: политичке и административне, док је у српском језику спектар организација које се структурирају метафором ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ АПАРАТ нешто богатији.

Кад је о политичким организацијама реч, из доњих примера се може уочити да се оне поимају као један јединствен апарат и означавају као *party apparatus*, али и као скуп апарата, у коме страначко руководство одговара централном апарату (*central apparatus*). О оваквом поимању бирократских организација већ је било речи у одељку о домену државе. Овде ћемо само навести пар примера који потврђују да се и овај тип организације поима помоћу апарата, односно као скуп апарата: државних органа и тела који одговарају, дакле, засебним апаратима означеним као *apparatus* односно *administrative apparatus*.

Е:

887) But the different 'policy groups' that have been identified as playing a part in policy-making and associated with specific interests and policy proposals are all bureaucrats - the military, industrial managers, agricultural experts, state officials, the economic bureaucracy, the party *apparatus*, police officials

- 888) During his inspection of Nikol'skaia volost, Yakovlev prided himself on his objectivity in criticizing local party activities, given that he was a highly orthodox representative of the central *apparatus* with a broad knowledge of all-Russian affairs.
- 889) The Tsaritsyn Commission was set up on 8 August 1921, and like its counterparts in other gubernii, were very closely modelled on Pomgol, the all-Russian organ in Moscow. It had no special *apparatus*, but consisted of thirty-one members chosen from nearly every branch of local government.
- 890) Moving for the first time in this book to Moscow and central administration, we find that from 18 July 1921, the Central Commission for the Relief of the Starving (Pomgol) was in charge of the Famine programme. Although its decisions were intended to have 'military urgency' for the rest of the government, Pomgol had an independent *apparatus*, since its staff was drawn from many Commissariats and departments.
- 891) For instance, Tarrow hypothesises that where a generally populist strategy is adopted by a broad-based urban-rural coalition able to call on a strong administrative *apparatus*, social policy may have a general redistributive impact in raising the standard of living in the periphery.
- 892) So the myths of ministerial accountability, bureaucratic neutrality and administrative anonymity have been preserved even though Parliament has proved incapable of controlling an administrative *apparatus* whose discretion and influence on public policy has been growing steadily.

Кад је реч о политичким организацијама, из наших се примера види да се оне поимају и исказују као *апарат*, односно *партијски апарат*. Издвојили смо и пример где се помоћу апарата концептуализује терористичка организација, означена као (*светски тј. усташки*) *терористички апарат*.

С:

- 893) Зар *партија* и њен *апарат* нису једна целина!
- 894) Очигледно је да би, без обзира на многе предности које је Тито имао у односу на Михаиловића - какве су предвиђање догађаја, снажна међународна тачка потпоре, болшевизирани *партијски апарат*, одлучност да оствари улогу револуционарног вође, неограничена дисциплина партијских кадрова на бази централистичког начина руковођења (. . .).
- 895) Стимулисаће се размирице међу афричким племенима, Арапима и Јеврејима, Сикима, муслиманима и Индусима, међу групама у Јужној и Средњој Америци. Организоваће се светски *терористички апарат*, а потом преговарати са терористима где се год испољи њихова активност.
- 896) Међу главним пропагандистима у врху усташког *терористичког апарата* налазили су се Миле Будак, Младен Лорковић, Александар Сеитз, Андрија Артуковић (. . .).

Структурирање странке метафором ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА реализовало се у синтагмама *руководећи апарат партије*, *агитациони апарат* односно *апарат за агитацију и пропаганду*, при чему ова прва означава страначко руководство, а друге две именују страначке структуре које се баве односима са јавношћу.

C:

- 897) Био је један од мојих пријатеља у *руководећем апарату шпанске социјалистичке партије*, која је дошла на власт шест година раније, одневши победу на изборима (. . .).
- 898) Главни одбор је препоручио окружним одборима да појачају свој *агитациони апарат* и да избегавају потпиривање међустраничке борбе.
- 899) Комунистичка партија Југославије створила је посебан „апарат за агитацију и пропаганду“, чији су се чланови старали да све културне и просветне активности буду подређене политичким циљевима комунизма.

Слично томе, и у верској организацији (у нашем случају католичкој цркви) руководство се поима и исказује као *напски апарат*.

C:

- 900) Посебно је увек био критичан према „*напском апарату*“, римској курији, говорећи да се у њој налазе и људи којима ту никако није место.

На пољу спорта се као *апарат* поима далеко шира структура него у горепоменутих организацијама. Наиме, он укључује како извршиоце организационих и стручних послова тако и учеснике и гледаоце (односно навијаче), па се тако ова метафора реализовала као *организациони апарат*, *огроман апарат* и *Партизанов апарат*.

C:

- 901) Очекујемо да ће више од 20.000 такмичара трчати за децу у жутим мајицама, а ми у службу друштва стављамо *организациони апарат* од више од 3.500 људи
- 902) Под Партизановим окриљем је 50 професионалаца, исто толико стипендиста, чак 25 тренера, један огроман *апарат*, све то кошта.
- 903) Нема сумње да Партизаново вагање које траје готово сто дана почиње да иритира навијаче, играче, тренере, једном речју читав *Партизанов апарат*.

Организација се, дакле, као што се из претходног излагања може видети, концептуализује помоћу апарата на два различита начина: као један јединствен апарат, или као скуп уређаја. У оба анализирана језика било је потврде за метафоре ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ АПАРАТ И ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА. Евентуална даља међудоменска пресликавања произашла из оваквог поимања организације нисмо уочили ни у корпусу енглеског ни српског језика. Формулисане метафоре и њихове реализације представљамо у Табели 56.

Табела 56: Метафоре за циљни домен ОРГАНИЗАЦИЈА (ОРГАНИЗАЦИЈЕ РАЗЛИЧИТЕ ПРИРОДЕ И СЛОЖЕНОСТИ) засноване на апарату као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ АПАРАТ	<i>party apparatus</i>	Зар <i>партија</i> и њен <i>апарат</i> нису једна целина
ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА	a highly orthodox representative of the central <i>apparatus</i>	Посебно је увек био критичан према „ <i>панском апарату</i> “, римској курији, у <i>руководећем апарату шпанске социјалистичке партије</i> посебан „апарат за агитацију и пропаганду“

У организацијама великог формата, као што су пословне корпорације или државна управа, рад је организован према принципима ефикасности и заменљивости. То значи да се он не састоји из великог броја неопходних интеракција, већ од низа сукцесивних појединачних радњи, при чему је сама радња, прописана строгим процедуралним правилима, важнија од оног ко је изводи. Однос међу припадницима одговара механичкој повезаности анонимних машинских делова, који треба да је по својој природи сасвим другачији од међуљудског односа особа које имају своје различите карактере, искуства, који могу бити уморни и лоше расположени, склони грешки и непажњи. Чињеница да организација поставља пред појединца захтев којем је он дужан да се прилагоди наводи на закључак да она располаже одређеном друштвеном моћи. Наиме, неоспорно је да данашње велике организације имају утицаја на живот појединца: оне мењају његове навике, обичаје, али и поглед на свет. Дужности појединца у организацији су, како наводи Гиденс (2007) строго одвојене од његовог приватног живота: приватни живот службеника јасно је разграничен од његових активности на радном месту, што подразумева и физичку раздвојеност ове две сфере. Бројне су илустрације тога како корпоративна правила регулишу приватни живот појединца, од тога да прописују изглед и начин облачења, облике понашања и дружења, до тога да бране склапање брака међу припадницима организације.

Метафора МАШИНЕ може се схватити као апологија ове политике: концептуализација особе као машине или дела машине чини прихватљивим став да су изглед и намена човека у организацији унапред утврђени и непроменљиви.

Познато је да се комуникација у оквиру организације одвија јасно дефинисаним каналима, који најчешће одражавају њену хијерархијску структуру:

метафором МАШИНЕ ово се решење тумачи као природно: у раду машине додир се врши само између суседних делова који на координацију рада несуседних делова немају никаквог утицаја.

Метафором МАШИНЕ домен ОРГАНИЗАЦИЈЕ се структурира тако да се као вредности промовишу вештина, прецизност и брзина у обављању специјализованих задатака. Другим речима, ова метафора оставља у сенци, или скрива, аспекте као што су флексибилност у раду, сопствено мишљење у одлучивању или тражење алтернативних решења из шире перспективе. То се нарочито јасно види када се механичком схватању организације супротстави органско. У социологији је познато (Gidens 2007) да је за органски поглед на организацију карактеристичан став да је у овој, као у живом организму, општи циљ важнији од појединачне, уско дефинисане надлежности, при чему је комуникација дифузна и креће се у свим смеровима (а не само вертикално), а сваки појединац се сматра способним да да јединствени допринос решавању проблема.

Из табеларног прегледа (Табела 57) види се да метафора МАШИНЕ структурише читаву лезу разноврсних организација. Када на тај скуп применимо горња запажања, добијамо слику друштва у коме је појединац практично приморан да се, у име продуктивности и кооперативности, у пословном, али и друштвеном, породичном и верском животу са другим људима удружује на принципу неравноправности и хијерархије, одричући се своје особености, креативности, инвентивности, слободне воље и права на грешку.

Табела 57: Врсте организација које структуришу анализирани прототипични елементи изворног домена МАШИНЕ

Аспект циљног домена	машина		механизам		машинерија		полуга		апарат	
	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С
наддржавна организација	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-
политичка организација	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+
породична	+	-	-	-	-	-	-	-	-	-
административна организација	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+
привредна организација	+	+	+	+	-	-	+	+	-	-
терористичка екстремистичка криминална организација	+	+	+	+	-	-	-	+	-	+
медијска организација	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-
верска организација	+	+	-	-	-	-	+	-	+	+
културно-уметничка	+	+	+	+	-	-	-	-	-	-
спортска	+	+	+	+	-	+	-	+	-	+

И у домену организације као машина се поима онај апстрактни ентитет који се доживљава као сложена комбинација покретних и непокретних, видљивих и невидљивих делова. Резултат машинског рада најчешће је готов производ. Стога сматрамо да има основа тврдити да се поимање организације које је усмерено на коначни резултат њеног деловања (политику, политичку одлуку, пословни или спортски успех) претежно заснива управо на машини. Концептуализација којом се додатно наглашава динамичност и сложеност рада може се, уместо на машини, засновати на машинерији (као скупу машина одређене сложености). У исто време, на овај начин се истиче и истоветност и бројност коначних производа. Са друге стране, тамо где је провлађујућа тема одвијање процеса који може довести до резултата налазимо метафоре засноване на механизму. И овде је, поново, важно напоменути основно својство механизма: он врши рад помоћу повезаног кретања делова у захвату. Стога се метафоре засноване на њему користе за поимање сарадничког односа ентитета, и у погледу облика односа и начина сарадње, која се, како нам сведоче примери из оба језичка корпуса, темељи на договору и, самим тим, представља процес. Метафоре засноване на полузи и овде поједностављују ентитет циљног домена који структуришу. Занемарујући врсту организација, њихову структуру и степен сложености, метафорична концептуализација која се темељи на полузи их представља као пуко средство на које се може деловати силом и произвести жељени учинак. Посредством метонимије, овакво се поимање даље преноси и на делове организација – њихове најистакнутије представнике. Досад размотрене концептуализације подразумевале су извесну видљивост у раду. Концептуализација заснована на апарату у овом се погледу разликује од њих. Потврду ранијег налаза да се концептуализације засноване на апарату претежно користе за поимање скривеног рада налазимо и кад је реч о метафоричном структурирању организације. Ову тврдњу поткрепљују наши налази – ова врста уређаја не користи се за поимање организација чије је функционисање претежно јавно, односно видљиво, попут породице, медијске или културно-уметничке, док спремно структурише организације код којих није нарочито изражена видљивост свих аспекта рада, као што су политичке и административне.

4.5. ПРИВРЕДА

У свим друштвима, рад је основа привреде. У антрополошком смислу рад се тумачи као рационална, свесна, циљно усмерена делатност која омогућава да се човек изгради и потврди као друштвено, историјско и културно биће (Nikolić 2005). Економско схватање рад формулише као врсту делатности којом човек, производећи материјална и духовна добра, обезбеђује своју егзистенцију и егзистенцију своје породице, чиме омогућава одржање непрекидног ланца друштвене репродукције. Другим речима, без обзира на то да ли је плаћен или не, рад можемо дефинисати као извршавање задатака који захтевају умни и физички напор у циљу произвођења добара и услуга за задовољавање човекових потреба (Gidens 2007). У данашњем свету рад се, неминовно, одвија у оквиру неког већег система, а највећи од њих је укупни систем привреде. Економски систем састоји се од институција које обезбеђују производњу и расподелу добара и услуга, при чему се модерни привредни систем темељно разликује од претходних производних система, јер подразумева непрестано повећање производње и све веће гомилање богатства.

Ми ћемо у овој анализи кренути из најопштије перспективе: посматраћемо привреду у ширем смислу, а затим размотрити и поимање појединих привредних сектора. Под привредом у ширем смислу овде подразумевамо све врсте делатности и услуга које се у друштву обављају ради задовољења потреба. Она се даље грана у неколико сектора који обухватају сродне привредне активности: примарни (који укључује најстарије делатности попут пољопривреде, рибарства, лова и риболова), секундарни (за који се често користи термин „привреда у ужем смислу речи“, јер обухвата индустрију, рударство, грађевинарство), терцијарни (или сектор услуга, попут трговине, туризма, угоститељства и банкарства) и квартарни (у који се сврставају делатности попут науке, образовања, културе, здравства и сл.)

4.5.1. Концептуализација привреде као машине

У најопштијем смислу појма, привреда се поима као неспецификована економска машина (*machine*, *економска машина глобализованог света*). У складу са системом коме припадају, привреде се у оваквом поимању премодификују на одговарајући начин (у нашим примерима из корпуса енглеског то се реализовало као *the Chinese economic machine*, *the German economic machine*, а у корпусу српског као *глобална капиталистичка машина*, *америчка привредна машина*).

Е:

904) John Maynard Keynes, the intellectual guiding light behind New Deal economics, believed that an economy is like a *machine* (COCA)

С:

905) Европска филозофија живота је још увек другачија од оне коју намеће велики бизнис. Уместо да раде да би трошили и тако подмазивали *економску машину* глобализованог света, Европљани „субверзивно“ покушавају да уз рад и живе.

Е:

906) *The Chinese economic machine* is so voracious it is gobbling up the world's unwanted industrial junk. (COCA)

907) The German population is falling rapidly, in part because of low birth rates, and *the German economic machine* needs new workers. (COCA)

С:

908) Кастро је досад често хвалио Обаму, али га је у том чланку представио као пиона *глобалне капиталистичке машине*.

909) Оптимисти верују у снагу *америчке привредне машине* и поверемене ињекције олакшања смањивањем каматних стопа, као што су Федералне резерве учиниле прошлог месеца .

Привредне активности одговарају раду који врши машина, што се у корпусу енглеског језика реализовало глаголом *rev up*, а у корпусу српског лексемама *ради* и *кретање* и изразом *добија убрзање*. Из овога следи и пресликавање СТАЊЕ ПРИВРЕДЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ (што је исказано изразом *in perfect working order* у енглеском, односно *када су зупчаници довољно подмазани* у српском језику), у оквиру кога се мазиво пресликава на новац.

Е:

910) Japan is the most unusual of all the great powers -- still in some ways the second most important economy in the world, and unlike China's, one that is devoted primarily to finished goods, high technology, high quality, and efficiency. Still trying to *rev up* this economic *machine*, Japan sees the world today as potentially very hostile because of Chinese imperial dreams in Asia. (COCA)

С:

911) Било да економију - свет посматрамо у категоријама њеног пространства, или у категоријама дубине у средишту, увек се чудимо једној те истој ствари: *машина ради*, иако са веома мало покретачке енергије.

912) Капитал који се улаже у иностранство расте, а *стара машина добија убрзање* већим динамизмом XVIII века.

Е:

913) There had been some hints in the latter part of the nineteenth century that *the machine was not in perfect working order*. As early as the 1860s there had begun a phenomenon that has since become endemic in advanced industrial societies: in a word, recession.

С:

914) Један француски трговац објашњава 1820. да новац „није плуг којим обрађујемо земљу и стварамо производе“. Он само помаже проток роба као уље које олакшава *кретање машине; када су зупчаници већ довољно подмазани, вишак уља* им смета.

Пресликавање НОВАЦ ЈЕ МАЗИВО имало је, дакле, своје реализације и у корпусу енглеског (*keeps the wheels of economy oiled*) и у корпусу српског језика (*трошили и тако подмазивали економску машину*).

Е:

915) Christmas cash *keeps the wheels of the economy oiled*. But perhaps the machine has taken over from the individual. The patriarchs of Christmas spending, Santa Claus and Good King Wenceslas, have given way to King Midas.

С:

916) Европска филозофија живота је још увек другачија од оне коју намеће велики бизнис. Уместо да раде да би трошили и тако *подмазивали економску машину глобализованог света*, Европљани „субверзивно“ покушавају да уз рад и живе.

У оквиру метафоре ФАЗА ПРИВРЕДНЕ АКТИВНОСТИ ЈЕ ФАЗА У РАДУ МАШИНЕ поједина стања кроз које привреда пролази структурирају се елементима процеса рада машине. Њено *захуктавање* у српском се пресликава на убрзани раст, „бректање“ (енг. *boom along*) одговара стабилном привредном напретку односно расту у енглеском, док у оба језика „застој“ (*halt, зауставити, уско грло, да машина застане, хлађење америчке машине*) одговара неповољном привредном тренутку, односно ниском интензитету привредних активности.

Е:

917) As early as the 1860s there had begun a phenomenon that has since become endemic in advanced industrial societies: in a word, recession. Sometimes the machine would *boom along*, growing and expanding with heroic speed; then strangely it would *halt* and slump. It would still hiss and make noise, but the energy and power were gone; sometimes it would even shrink and contract within itself.

С:

918) Хомбах је најавио долазак у Југославију једне делегације ОЕЦД-а чиме су створени услови да у земљу дођу приватни инвеститори али и приватне банке. Наравно да ће и државе у томе учествовати. *Машина ће се истински захуктати* тек ако можемо да мобилизујемо приватне инвеститоре.

919) Иберијске земље су се дуго одупирале стварању великих трговачких компанија, јер је држава већ доделила повластице трговцима из Лисабона,

Севиле и Кадиза. Машина је радила, а једном покренута, тешко се могла зауставити.

- 920) У овом процесу учествују читаво друштво и привреда, који морају да прате, подржавају, то јест подносе промене. Довољна је само једна препрека, оно што данас називамо „уским грлом“, па да машина застане, или чак да крене уназад. Предводници земаља које данас настоје да достигну напредне земље уверили су се у то код куће. Зато је и стратегија развоја постала опрезна и сложена.
- 921) *Хлађење америчке машине*: Америчка Управа федералних резерви испољила забринутост у погледу ризика од претераног успоравања ритма привредне активности.

Запажамо и да рад привредне машине омогућавају потрошачи. У метафори ПОТРОШАЧ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ они се у енглеском језику пресликавају на зупчанике у машини привреде. Радници такође одговарају овом машинском делу, али се поимају и као гориво, што се у корпусу реализовало лексемама *cog* и *fuel*.

Е:

- 922) Now imagine, as forward-thinking marketers do, the consumer marketplace as a hive, a metaorganism that behaves not like a *machine*, as classical economists have conceived it, but as a complex living system. Envision consumers not as *cogs in this machine* of inputs and outputs, supply and demand, and cause and effect, but as members of the hive, each occupying his or her own niche in the honeycomb. (COCA)
- 923) Charlie Chaplin's well-known film *Modern Times* portrayed work in modern mass-production factories as devoid of all skill or satisfaction, with workers merely *cogs in some vast machine* totally outside their control. The new technology of automation had stripped them of any human dignity in their labour.
- 924) The enslaved were not bricks in your road, and their lives were not chapters in your redemptive history. They were people turned to *fuel for the American machine*. (COCA)

Кад је реч о функцији привреде, на њу се пресликава намена машине. Метафора ФУНКЦИЈА ПРИВРЕДЕ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ у енглеском се реализовала синтагмама *job creation machine*, *the wealth machine*, *the growth machine*, а у српском је ова концептуализација исказана као *машина за производњу колонијалног богатства* и *машина за стварање богатства*.

Е:

- 925) Because I think the American people understand that the greatest *job creation machine* in the history of the world is a reasonably lightly taxed and lightly regulated economy. (COCA)
- 926) *The wealth machine* hasn't only created millionaires. Between January 1995 and June 1998, Silicon Valley created 171,000 new jobs. (COCA)
- 927) One (goal, T. G.) is to feed the growth. There has to be energy and it has to be affordable in order to continue *the growth machine*. (COCA)

С:

- 928) (. . .) велетрговци, заступници и бродовласници из Бордоа су били истински управљачи *машине за производњу колонијалног богатства*.
- 929) Јамајка је, попут других „шећерних острва“, *машина за стварање богатства*, капиталистичка машина у служби богатих.

Преглед резултата који се тичу концептуализације ПРИВРЕДЕ у најширем смислу износимо у табели 58.

Табела 58: Метафоре за циљни домен ПРИВРЕДА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРИВРЕДА ЈЕ МАШИНА	<i>economic machine; the Chinese economic machine, the German economic machine</i>	<i>економска машина; глобална капиталистичка машина, америчка привредна машина</i>
ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ РАД МАШИНЕ	Still trying to <i>rev up</i> this <i>economic machine</i> , Japan sees the world today as potentially very hostile	Он само помаже проток роба као уље које олакшава <i>кретање машине</i> ; <i>машина ради</i> , иако са веома мало покретачке енергије; Капитал (. . .) расте, а <i>машина добија убрзање</i>
СТАЊЕ ПРИВРЕДЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ	There had been some hints in the latter part of the nineteenth century that <i>the machine</i> was not <i>in perfect working order</i> . As early as the 1860s there had begun (. . .) recession.	Он само помаже проток роба као уље које олакшава <i>кретање машине</i> ; <i>када су зупчаници већ довољно подмазани, вишак уља им смета</i> .
НОВАЦ ЈЕ МАЗИВО	Christmas cash <i>keeps the wheels of the economy oiled</i> .	Он (новац) помаже проток роба као уље које олакшава <i>ретање машине</i> ; <i>када су зупчаници већ довољно подмазани, вишак уља им смета</i> . да би трошили и тако <i>подмазивали економску машину</i>
ФАЗА ПРИВРЕДНЕ АКТИВНОСТИ ЈЕ ФАЗА У РАДУ МАШИНЕ	Sometimes the machine would <i>boom along</i> , growing and expanding with heroic speed; then strangely it would <i>halt</i> and slump.	<i>Машина ће се истински захуктати</i> тек ако можемо да мобилизујемо приватне инвеститоре. Довољна је само једна препрека, оно што данас називамо „ <i>уским грлом</i> “, па да <i>машина застане</i> , или чак да <i>крене уназад</i> . <i>Хлађење америчке машине</i>
ПОТРОШАЧ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	Envision consumers not as <i>cogs in this machine</i> of inputs and outputs	
РАДНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	with workers merely <i>cogs in some vast machine</i> totally outside their control	
РАДНИК ЈЕ ГОРИВО	They were people turned to <i>fuel for the American machine</i> .	
РЕЗУЛТАТ ПРИВРЕДНЕ АКТИВНОСТИ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ	<i>job creation machine, the wealth machine, the growth machine</i>	<i>машина за производњу колонијалног богатства и машина за стварање богатства</i>

У досадашњем излагању размотрили смо концептуализацију појма ПРИВРЕДЕ у ширем смислу. У остатку поглавља представићемо резултате анализе поимања појединих привредних сектора. У ужем смислу, појам привреде односи се на производњу добара (која обухвата и примарни и секундарни сектор, односно пољопривредну и индустријску производњу). Аналогно горњим налазима, и овде уочавамо да се домен привреде стуктурише доменом машина, па се тако у корпусу енглеског језика индустрија означава као *industrial machine*, а пољопривреда само као *machine*. У корпусу српског ова концептуализација пољопривреде реализовала се као *погонска машина*. Када ове привредне гране функционишу добро, оне одговарају добро подешеној машини (*fine-tuned machine*). Појединачни радник у таквом разумевању индустрије одговара њеном делу, односно точкићу у овој машини, што је исказано као *a human cog in a vast industrial machine*. За ова пресликавања у корпусу српског језика није било потврде.

Е:

- 930) The industrial system of developed countries provides nearly all the inhabitants with enormous benefits, but each of us is a part of the *gigantic industrial machine*, quite helpless without the coordinated actions of millions of others. (COCA)
- 931) Farming might not look sophisticated, says Warner. It might wear overalls and talk funny. But it's older than Wall Street, it's a *fine-tuned machine*, and it's a very difficult business. (COCA)
- 932) Working on a conveyor belt or as *a human cog in a vast industrial machine* does little for a sense of personal fulfilment. Indeed it creates a sense of alienation from work and the public world.

С:

- 933) Директор мисије Америчке агенције за међународни развој Мајкл Харви рекао је да пољопривреда *погонска машина* српске економије и да конкурентност и суфицит пољопривреде представљају наду да читава економија може да се покрене напред.

Преглед налаза који се тичу поимања ПРИВРЕДЕ у ужем смислу представљамо у табели 59.

Табела 59: Метафоре за циљни домен ПРИВРЕДА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ИНДУСТРИЈА/ПОЉОПРИВРЕДА ЈЕ МАШИНА	but each of us is a part of the <i>gigantic industrial machine</i> ; it's a <i>fine-tuned machine</i> (farming)	да пољопривреда <i>погонска машина</i> српске економије
СТАЊЕ	it's a <i>fine-tuned machine</i> (farming)	

ИНДУСТРИЈЕ/ПОЉОПРИВРЕДЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ		
РАДНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	<i>as a human cog in a vast industrial machine</i>	

У терцијарном сектору, који обухвата услужне делатности, запажамо да се метафором МАШИНЕ у енглеском језику структурише железнички саобраћај (где се британска железница поима као машина за стварање профита, односно *a profit-making machine*), трговина (*mass merchandising machine*), те туризам (*money machine, Everest cash machine*). Поклапања је у српском било само кад је реч о трговини, а и оно је било врло специфично. Наиме, у нашем примеру сама трговачка делатност метонимијски је замењена продавницом, односно местом где се трговина обавља, које се концептуализује и означава као *машина обнове*.

Е:

- 934) Sir Bob said he believed BR should be a service, not a profit-making machine and demanded an end to 'stop-go investment'.
- 935) A multi-million pound *mass merchandising machine* is behind the spectacular Gladiators series and plans include action toys of the Do-or-Die Dozen.
- 936) Tourism is our second biggest contributor - after North Sea oil - to gross domestic product. Out of this *money machine* the Government collects many hundreds of millions in VAT, corporation tax, income tax and national insurance contributions.
- 937) In the days after the avalanche, labor tensions that had been hinted at a year ago came fully into view when angry, grieving Sherpas effectively unplugged the Nepali government's *multimillion-dollar Everest cash machine*, which annually brings the government more than \$3 million in permit fees and ancillary economic benefits estimated by foreign expedition operators at more than \$15 million. (COCA)

С:

- 938) Зар најбитније средство, или *машина обнове*, није дућан?

Број примера који илуструју структурирање банкарства метафором МАШИНЕ био је нешто већи. Иако у енглеском није било потврде основне метафоре БАНКАРСТВО ЈЕ МАШИНА, било је примера других – из ње произашлих пресликавања. У примеру на српском језику сама банка одговара машини (*загревају машине*), а из примера на енглеском видимо да се даље обавља пресликавање између банкарских камата и зупчаника који омогућавају машински рад привреде (*cogs in the economic machine*). Интензитет банкарских активности одговара загревању машине (*конгломерати . . . загревају машине*), а бележимо и да поједини банкарски производи одговарају засебним уређајима (па се тако осигурање хипотеке означава као *mortgage securitization machine*, а кредитна

картица као *perpetual payment machine*). Неуспешно пословање одговара машинском квару (што се у енглеском реализовало лексемом *broken*).

Е:

939) Someone, somewhere has to decide whether interest rates are political tools or *cogs in the economic machine*.

940) In other words, *America's mortgage securitization machine* was fundamentally *broken*.

941) *The perpetual payment machine*. Lenders would prefer you didn't worry how much a debt will cost or how long it will take you to repay. All they want you to think about is the minimum monthly payment that will keep your account current.

С:

942) И ту долазимо до стратегије пословања: овакви конгломерати као поменути ХВБ банка могу себи да дозволе да полако „загревају машине“, без нервозе и наглих потеза.

Систематизован преглед метафора којима се структурише терцијарни привредни сектор дајемо у табели 60.

Табела 60: Метафоре за циљни домен ПРИВРЕДА – ТЕРЦИЈАРНИ СЕКТОР засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЖЕЛЕЗНИЦА/ТРГОВИНА/ТУРИЗАМ ЈЕ МАШИНА	BR should be a service, not a profit-making machine A multi-million pound <i>mass merchandising machine</i> ; Tourism is our second biggest contributor -- after North Sea oil - - to gross domestic product. Out of this <i>money machine</i> the Government collects many hundreds of millions the Nepali government' s <i>multimillion-dollar Everest cash machine</i>	Зар најбитније средство, или <i>машина обнове</i> , није дућан?
БАНКА ЈЕ МАШИНА		овакви конгломерати као поменути ХВБ банка могу себи да дозволе да полако „загревају машине“,
БАНКАРСКИ ПРОИЗВОД ЈЕ МАШИНА	<i>The perpetual payment machine</i> ; <i>America's mortgage securitization machine</i>	
НЕУСПЕХ БАНКАРСКОГ ПРОИЗВОДА ЈЕ КВАР МАШИНЕ	America's mortgage securitization machine was fundamentally <i>broken</i> .	
БАНКАРСКИ ПРОИЗВОД ЈЕ ДЕО МАШИНЕ ПРИВРЕДЕ	whether interest rates are political tools or <i>cogs in the economic machine</i> .	

И у кварталном сектору, у домену културе и забаве, налазимо исту концептуализацију привредне гране као машине. Важно је напоменути да смо се

домена културе већ раније дотакли разматрајући домен ДРУШТВО, јер је духовно стваралаштво његов саставни део. Овде ћемо се на њега вратити како бисмо га размотрили и са другог аспекта – посматрајући га као саставни део привреде: као делатност чији производи се купују и продају, односно имају тржишну, материјалну, вредност. Резултати претрага корпуса два језика овде ће нам омогућити да размотримо како се поима читав сектор, али и два његова засебна сегмента: музика и филм. Уопштено појмљен, квартални сектор привреде структурира се као машина и означава у енглеском као *the machine of American culture*, а у српском као *машина звана шоу-бизнис*. У метафори КУЛТУРА ЈЕ МАШИНА интензивне привредне активности одговарају стабилном раду машине, што се реализовало модификатором *бректава*, а трошкови тј. губици који услед њих настају одговарају машинском производу, из ког разлога се у корпусу српског језика једна културна манифестација означава као *машина за прављење дефицита*.

Е:

943) I was watching "American Idol" the other night, and suddenly I thought: That's it. That epitomizes the *machine* of American culture. (COCA)

С:

944) И да ће јој та *бректава машина звана шоу - бизнис* нанети много веће ожиљке и напослетку одузети сву радост живљења.

945) Без потребног минимума посећености фестивали се претварају у *машине за прављење дефицита* – рекао је Брадић у Народном позоришту „Тоша Јовановић“.

Кад је реч о музичкој индустрији, она се у оваквој концептуализацији у енглеском означава као *music machine*, *corporate rock machine*, *pop machine* и *star-making machine*, а у српском као *машина за зарађивање новца*.

Е:

946) The *music machine* had been pushing me way too hard, and I needed a dose of reality. (COCA)

947) The *corporate rock machine's* loved them all the way.

948) Gretta is sick of New York and the *pop machine* that is turning her boyfriend into both a rock star and a narcissist. (COCA)

949) It might be more accurate to call the group an anti-boy band. These boys aren't products of a star-making *machine* like Disney's, nor do they draw streams of squealing girls. (COCA)

С:

950) То је интензивним убрзањем кренуло већ од панка, па ни техно супкултуре, ни рејв, нису ни успели да се дефинишу као отпор, већ су одмах постали *машине за зарађивање новца* у оквиру „креативних индустрија“.

Даља пресликавања РАД У КУЛТУРИ ЈЕ МАШИНСКИ РАД И КУЛТУРНИ ПОСЛЕНИК ЈЕ МАШИНСКИ ПРОИЗВОД реализовала су се у корпусу енглеског језика глаголом *crank* са објектом (. . .) *insta-stars* и лексемом *product*. Другачија концептуализација КУЛТУРНИ ПОСЛЕНИК ЈЕ МАШИНА у корпусу енглеског језика је исказана синтагмама *cash machine* и *Minogue Machine*.

Е:

- 951) In the Nineties, as the country-music industry became a sleek machine that *cranked out* twenty-two-year-old blow-dried *insta-stars*. (COCA)
- 952) These boys aren't *products* of a star-making machine.
- 953) While cynics will say the band is just a manufactured *cash machine*, their humor and innocence too good to be true, ask the band, they'll tell you they just want to stay regular guys while having the time of their lives.
- 954) So successful had the *Minogue Machine* become that it was then able to turn down one of the most lucrative deals in pop music history.

И код филмске индустрије налазимо сличну концептуализацију: у енглеском је она исказана као *the Hollywood machine*, а у српском као *холивудска штанц машина*. Резултат рада и овде одговара машинском производу, што се у корпусу српског језика реализовало синтагмама *машина намењена протеривању реалности* и *машина за конверзију речи у новац*.

Е:

- 955) *The Hollywood machine* can cause difficulty, pain and confusion, but it's afforded me opportunities to walk into different lives, says Whitaker. (COCA)

С:

- 956) Као и већина филмова, уз очигледну помоћ много уложеног новца, у данашње време изашлих са *холивудске штанц машине* (потенцијалних) хитова, и овај је изузетно атрактивно снимљен и визуелно, уз помоћ многих компјутерских симулација, трикова и дорада, осмишљен.

Е:

- 957) Such blissfully unaware self-congratulation just shows how far they've already plunged into the *Hollywood hype machine*, with its gluttony for artistic pretension. (COCA)
- 958) I mean, this is a *job-creating machine*... And that's what California needs. We need a manufacturing business, and film industry absolutely is that. (COCA)

С:

- 959) Нећемо рећи ништа ново ако закључимо да је Холивуд не само „фабрика снова“, него и *машина намењена протеривању реалности*.
- 960) Багателисање приче посебно се односи на историјску причу, која је у последње време поново у власти Холивуда, *те машине за конверзију речи у новац*.

Преглед метафора којима се структурише квартални сектор привреде износимо у табели 61.

Табела 61: Метафоре за циљни домен ПРИВРЕДА – КВАРТАРНИ СЕКТОР засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
КУЛТУРА ЈЕ МАШИНА	the <i>machine</i> of American culture <i>music machine, corporate rock machine, pop machine, star-making machine</i> <i>The Hollywood machine</i>	<i>машина звана шоу – бизнис</i> <i>изашлих са холивудске</i> <i>штанц машине</i>
КУЛТУРНИ ПОСЛЕНИК ЈЕ МАШИНСКИ ПРОИЗВОД	the country-music industry became a sleek machine that cranked out <i>twenty-two-year-old blow-dried insta-stars</i> These boys aren't <i>products</i> of a star-making machine	
КУЛТУРНИ ПОСЛЕНИК ЈЕ МАШИНА	So successful had the <i>Minogue Machine</i> become that it was then able to turn down one of the most lucrative deals in pop music history. the band is just a manufactured <i>cash machine</i>	
РАД У КУЛТУРИ ЈЕ МАШИНСКИ РАД	the country-music industry became a sleek <i>machine</i> that <i>cranked out... stars</i>	
РЕЗУЛТАТ РАДА ЈЕ МАШИНСКИ ПРОИЗВОД	<i>Hollywood hype machine, I mean, this is a job-creating machine.</i>	<i>машина намењена протеривању реалности поново у власти Холивуда, те машине за конверзију речи у новац фестивали се претварају у машине за прављење дефицита већ су одмах постали машине за зарађивање новца у оквиру „креативних индустрија“.</i>

Показали смо да се привреда у најопштијем смислу, као и појединачне националне привреде, али и засебни сектори и привредне гране структуришу метафором ПРИВРЕДА ЈЕ МАШИНА. За пресликавања ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ РАД МАШИНЕ, СТАЊЕ ПРИВРЕДЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ, НОВАЦ ЈЕ МАЗИВО, ДИНАМИКА ПРИВЕДНЕ АКТИВНОСТИ ЈЕ ФАЗА У РАДУ МАШИНЕ и РЕЗУЛТАТ ПРИВРЕДНЕ АКТИВНОСТИ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ било је потврде у оба језика. Пресликавања ПОТРОШАЧ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ, РАДНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕ и РАДНИК ЈЕ ПОГОНСКО ГОРИВО забележена су у енглеском, али нису потврђена у српском језику. Уочили смо и двојаку концептуализацију привредних субјеката у енглеском језику: они се, са једне стране, поимају као производ машинског рада

(КУЛТУРНИ ПОСЛЕНИК ЈЕ МАШИНСКИ ПРОИЗВОД), а са друге као појединачне машине (КУЛТУРНИ ПОСЛЕНИК ЈЕ МАШИНА).

4.5.2. Концептуализација привреде као механизма

Утврдили смо да се домен ПРИВРЕДА у оба посматрана језика структурира и помоћу механизма, као једног од одабраних прототипичних представника изворног домена МАШИНА, и овде ћемо се детаљније позабавити начином на који то чини и аспектима циљног домена које осветљава.

Наши налази потврђују постојање метафоре ПРИВРЕДА ЈЕ МЕХАНИЗАМ у оба посматрана језика. Овакво поимање привреде у корпусу енглеског језика реализовало се као *economic mechanism*, а у корпусу српског, сасвим слично, као *економски механизам*. На истом скупу примера потврђено је и пресликавање ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА, које се реализовала глаголима *function* и *покренути* и синтагмом *механизам функционисања*.

Е:

961) He advocated organization on strictly hierarchical lines, with a single responsible manager at the top so that, while policy questions could be discussed collectively, executive functions would benefit from 'businesslike, disciplined, voluntary fulfilment of the assignments and decrees necessary for the *economic mechanism* to *function* really like clockwork'.

С:

962) Како је рекао господин Хомбах, овим званичним чином је за нас, као и читав регион, покренут *комплексан економски механизам*. Створене су не само политичке, већ и економске полазне тачке.

963) На челу владе је човек, коме ја верујем да жели да модернизује Србију, да је уведе у Европу, у 21. век, у свет. Али, који не разуме довољно добро економију и *механизам функционисања тржишне економије* и више наступа као Петар Велики, него као прави економски реформатор са почетка 21. века.

Различити конститутивни елементи привредног система такође се поимају на овај начин. Тржиште се, тако, у оба језика структурира метафором ТРЖИШТЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ. У енглеском језику ово је исказано као *market mechanism*, *mechanism*, *disciplinary mechanism*. У српском језику тржиште се исказује као *основни механизам усклађивања различитих интереса*, *тржишни механизам*, *механизам слободног тржишта*, *покретачки механизам читаве економије*.

E:

- 964) As we now know, the *market mechanism* (demand, supply and the price of oil) solved the apparently insoluble problem.
- 965) The market is *the mechanism* which has traditionally been invoked to limit, control and thereby legitimate private power
- 966) in evaluating the merits of reliance on the market for control as a *disciplinary mechanism*.

C:

- 967) Тако, ако се поштује туђи живот, имовина других појединаца и ако се поштују уговори на основу којих људи међусобно размењују добра која производе, обезбеђен је *основни механизам усклађивања ових различитих интереса* - тржиште.
- 968) Само нас *тржишни механизам* може довести у ситуацију да свака атрактивна локација буде приведена намени.
- 969) Рекао бих да ме је определио стицај разних околности и моје интересовање да схватим *механизам слободног тржишта*, како у области економије, тако и политике
- 970) Тиме се заправо жели рећи да тржиште, које нема контролора, представља *покретачки механизам читаве економије*.

У корпусу енглеског језика било је потврда да се на начин аналоган тржишту структурирају и предузетништво (*mechanism for social mobility*), укрупњавање предузећа (*mechanism of growth or diversification*) и профита (*mechanism for promoting the public interest*), а у корпусу српског нашли смо потврду за банкарско пословање, које се исказује као *механизам једног банкарског посла*, док су хипотека, камата и ранија отплата означене само као *механизам* у српском језику.

E:

- 971) Entrepreneurship has not been a significant *mechanism* for social mobility in Latin America.
- 972) This is because Japanese corporations place very little emphasis on merger as a *mechanism of growth* or diversification of business.
- 973) But the point is that making profits for shareholders must now be seen as a *mechanism* for promoting the public interest, and not as an end in itself.

C:

- 974) Извесно, за огромну већину Француза, *механизам једног банкарског посла*, лепо описан, биће занимљив колико и једно поглавље каквог путописа по страниј земљи.
- 975) Банке се од ризика осигуравају хипотекама тамо где се може, а где то није могуће, енормним каматама. *Ова два механизма* се најрадије комбинују.
- 976) *Механизам раније отплате*: Банка ће обавестити Зајмопримца, не касније од петнаест дана пре Датума раније отплате, о Износу раније отплате и нарасле камате доспеле дотад.

И начин уређења односа међу привредним субјектима (што у нашим примерима укључује пореску политику, политику регионалне подршке, политику субвенционисаних цена, банкарски систем и међународни финансијски систем)

поима се на механички начин и исказује као *internal mechanisms regulating* (. . .), *price support mechanism, principal mechanism*. Уређење домена привреде у српском је исказано као *економско-системски механизам, механизам и инструменти за привлачење нових страних директних инвестиција, механизми управљања ресурсима, ефикасни финансијски механизми, механизам ПДВ-а и акциза, пословни механизам*.

Е:

- 977) The *internal mechanisms regulating* relations between different enterprises and industries during the long post-war boom had less to do with price competition between enterprises and, in countries like the UK, more to do with state policies (. . .).
- 978) We want to ease the adjustment from the present *price support mechanism* towards market prices and direct support aimed at assisting the farming industry.
- 979) At the international level Aglietta argues that the *principal mechanism regulating* the economic relations between national states is the international financial system.

С:

- 980) Ово се може назвати изгубљено време у развоју града; кашњење са организационом и статусном трансформацијом јавних комуналних предузећа; нерешени *економско-системски механизми*, уз бројне социјалне и еколошке проблеме; непостојање јасно дефинисаних стратегија развоја, позиција и улога комуналних система и служби.
- 981) (...) обезбеђен раст конкурентности и продуктивности привреде, минимизиран ризик и неизвесност, дефинисан *механизам и инструменти за привлачење нових страних директних инвестиција* и домаћих улагања уз пораст инвестиционе активности (. . .).
- 982) Они ће утврдити, где је неопходно, *механизме управљања заједничким природним ресурсима*.
- 983) Треба увести ефикасан и пооштрен систем економских инструмената ради подстицања смањења загађења и *ефикасне финансијске механизме* (субвенције) ради стимулисања улагања у животну средину, који подразумева пре свега финансијску дисциплину и санкцију ненаменског трошења средстава намењених заштити животне средине.
- 984) То *механизам ПДВ - а и акциза* чини веома неправедним.
- 985) Колико су слободне зоне озбиљан феномен, односно развијен *пословни механизам* у свету, довољно говори податак да под окриљем ОУН-а већ 22 године ради Међународна организација слободних зона, која је основана ради активирања сарадње међу слободним зонама.

Десетине примера у енглеском корпусу тичале су се европског Механизма девизних курсева (*European Exchange Rate Mechanism*), а одговарајућу концептуализацију и реализацију (*Механизам девизних курсева*) смо идентификовали и у српском.

E:

- 986) Moving sterling to the narrow band of *the European Exchange Rate Mechanism* as soon as possible, helping stable progress towards lower interest rates.

C:

- 987) (...) упркос чињеници да је премијер Романо Проди најавио разговоре о повратку лире у *Механизам девизних курсева* Европског монетарног система.

У српском корпусу уочавамо још и да се процес настанка економске кризе и процес изношења профита одговарају кретању механизма, што је исказано као *механизам настанка финансијске кризе*. За ове концептуализације нисмо пронашли одговарајуће потврде у енглеском.

C:

- 988) Стиглиц анализира и *механизам настанка финансијске кризе*, па би било добро да су се његове анализе благовремено узеле у обзир и код нас.
- 989) Ускоро ћемо осетити последице светске кризе, али познати су нам *механизам* и начин њеног преливања у Србију, знамо слабе тачке наше привреде.
- 990) Технике изношења неопорезованог профита, или пореско планирање и оптимизација како се то стручно назива, сјајно су развијене. *Механизам* се своди на вештачко увећавање трошкова пословања. Тиме се скривени профит одлива из земље где је створен, пре него што пореске власти могу да узму оно што им припада.

Подударности није било ни за поимање стечаја и поступка непосредне набавке засновано на овој врсти машине.

C:

- 991) Када ја сад будем рекла да је стечај најбољи *механизам заштите добрих од лоших фирми*, многи ће помислити да, усред свих прича о хапшењу стечајне мафије, ово свакако није најбоље одабран тренутак за такву изјаву.
- 992) Само, уз огорчење према мафији, у медијима све гласније одзвања рефрен једне нове песме, зване - УА, СТЕЧАЈ! А у озбиљним земљама у транзицији, што ми нисмо, *стечајни механизам* је основна полуга новог, поузданог привредног амбијента. Правило је једноставно: онај ко не плати рачуне милом, платиће их по сили закона: то је стечај.
- 993) Покреће се поступак пред надлежним трговинским судом, он одређује стечајног управника (. . .) и *механизам* се одвија готово рутински.
- 994) Очекујемо да ће Радовић образложити на основу чега је, према Извештају ДРИ, исплаћивао себи накнаде за прековремени рад и зашто је Скупштина, уместо тендера често користила *механизам непосредне набавке* изнад дозвољеног лимита од 10 одсто од вредности укупне набавке.

На основу наших налаза можемо да закључимо да се механизмом структурише привреда у целини у оба анализирана језика, а појединачне привредне гране односно сектори, предузетници и предузећа ни у једном. У

оквиру метафоре ПРИВРЕДА ЈЕ МЕХАНИЗАМ у оба језика су потврђена пресликавања ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА. Друга концептуализација привреде структурише се метафором ПРИВРЕДА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА у оквиру које су у оба језика уочена међудоменска пресликавања између засебног механизма и неког конститутивног елемента привредног система (ЕЛЕМЕНТ ПРИВРЕДНОГ СИСТЕМА ЈЕ МЕХАНИЗАМ), односно начина уређења привредних односа (НАЧИН УРЕЂЕЊА ПРИВРЕДНИХ ОДНОСА ЈЕ МЕХАНИЗАМ), што се може видети и из доњег табеларног прегледа (Табела 62).

Табела 62: Метафоре за циљни домен ПРИВРЕДА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРИВРЕДА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>economic mechanism</i>	<i>економски механизам</i>
ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	for the economic mechanism to <i>function really like clockwork</i> '	<i>покренут</i> комплексан економски механизам
ТРЖИШТЕ/ДРУГИ ЕЛЕМЕНТ ПРИВРЕДНОГ СИСТЕМА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>the market mechanism</i> (demand, supply and the price of oil) The market is <i>the mechanism</i>	<i>Механизам</i> <i>усклађивања различитих интереса,</i> <i>тржишни механизам,</i> <i>механизам слободног тржишта,</i> <i>покретачки механизам читавеекономије.</i>
НАЧИН УРЕЂЕЊА ПРИВРЕДНИХ ОДНОСА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>internal mechanisms regulating</i> (. . .), <i>price support mechanism</i>	<i>економско-системски механизам,</i> <i>механизам и инструменти за привлачење нових страних директних инвестиција,</i> <i>механизми управљања ресурсима,</i> <i>ефикасни финансијски механизми,</i> <i>механизам ПДВ-а и акциза,</i> <i>пословни механизам.</i>

4.5.3. Концептуализација привреде као машинерије

У нашим корпусима примери који илуструју метафорично поимање и исказивање домена привреде као *машинерије* нису били бројни.

Анализа је дала потврде да се овај елемент изворног домена користи за поимање привреде у целини у оба језика, где се она структурира као *машинерија* и тако и означава и у енглеском (*machinery*) и у српском (*привредна машинерија*, *мултинационална машинерија*, *машинерија капитализма* односно

капиталистичка машинерија). У енглеском се стање машинерије пресликава на стање привреде (*lubricated and in motion*).

Е:

995) Given the generic distortions of output and distribution in such systems, high rates of growth are required to keep the overall *machinery* lubricated and in motion.

С:

996) Тражио подршку домаће јавности како би се влади дала широка овлашћења у регулисању рада финансијских институција, које нису банке, али чија би пропаст могла да нанесе велику штету целој *привредној машинерији САД*.

997) (. . .) желе да изграђују друштво слободних људи који уживају и у раду и у животу, за разлику од друштава у којима су човек и његов рад обесмишљени тиме што су саставни део велике *мултинационалне машинерије* за стицање огромних профита на грбачи радника и читавих народа.

998) Немилосрдна *машинерија капитализма* тражи само полуписмено, некритичко тржиште које некритички купује и шта му треба и шта не, остављајући тако вјечно најшири слој становништва у дужничком ропству.

999) Они су - антиглобалисти. Уверење да је глобализација само процес експлоатације економски слабих земаља од стране западне *капиталистичке машинерије* оличене у мултинационалним корпорацијама и да се против тога треба борити, једино је заједничко за покрет од најмање стотину различитих група и организација.

У тако појмљеној привреди, појединац, односно радник у српском језику одговара делу машинерије. Ова концептуализација, коју нисмо забележили у енглеском језику, исказана је као *осамљени точкић велике машинерије* и *саставни део (. . .) машинерије*.

С:

1000) Антиципирајући анализе које ће касније правити Диркем и његови ученици, многи аутори најављују долазак нове техничке цивилизације: радник савременог доба ту постаје „*осамљени точкић*“ *велике машинерије*.

1001) (. . .) желе да изграђују друштво слободних људи који уживају и у раду и у животу, за разлику од друштава у којима су човек и његов рад обесмишљени тиме што су *саставни део велике мултинационалне машинерије* за стицање огромних профита на грбачи радника и читавих народа.

Машинерија служи и за структурирање појединих привредних субјеката, нарочито оних крупних. Они се означавају као *машинерија за стварање чудесног богатства*, као *машинерија око пандемије* односно као *спортско-спонзорска машинерија*.

С:

1002) Таласи мегаинтеграција, фузија гигантских корпорација и банака грану за граном светске привреде све тешње повезују под контролом неколико глобалних олигопола. Економски диносауруси *машинерија су за стварање чудесног богатства*.

- 1003) Понекад имам осећај да цела индустрија практично чека да се догоди пандемија, каже Џеферсон и додаје да су СЗО, здравствени званичници, вирусолози и фармацеутске компаније изградили ту *машинерију око пандемије* у коју је укључено много новца, потом многе и каријере и целе институције.
- 1004) Освојио их је осам, достигавши тиме и најзнаменитији кинески број, онај који је симбол просперитета. За *спортско-спонзорску машинерију* од велике је важности да је тријумф неокрњен и да је суперхерој заиста непобедив – јер само у том случају максимално могу да буду искоришћени његови потенцијали гуске која носи златна јаја.

Но, не можемо рећи да се поимање привреде као машинерије даље доследно преноси на појединачне привредне гране. Напротив, за важне гране примарног и секундарног сектора (на пример пољопривреду и индустрију) потврде ове концептуализације није било ни у једном корпусу. Тек у терцијарном сектору (конкретно у области трговине) успели смо да уочимо присуство метафоре МАШИНА. Трговина се, тако, у енглеском означава као *machinery of exchange and distribution* и *machinery of commerce*, а у српском као *трговачка и кредитна машинерија*, односно *тржишна машинерија*.

Е:

- 1005) Thus the civil war was powerfully to reinforce the centrifugal tendencies at work within the economy, and as Carr noted: the *machinery of exchange and distribution* established by recent decrees was quickly pushed aside; and for some time the most effective instruments in extracting grain from the peasant were the 'iron detachments' of workers from towns and factories reinforced by the local committees of poor peasants.
- 1006) Without diplomatic relations, Morel explained, 'the whole *machinery of commerce* is semi-paralysed.'

С:

- 1007) Холандска *трговачка и кредитна машинерија* функционише бројним унакрсним кретањима меница, али ни она не може деловати једино помоћу папира.
- 1008) Други опет жале што их није задесила срећа да и они буду део *тржишне машинерије* у којој се до пре три месеца трговало на велико.

У сектору културе, ситуација је нешто другачија: овде је поимање привредних грана као машинерије било далеко чешће. Он се, наиме, поима и исказује као машинерија масовне културе (енг. *the machinery of mass culture*), што се у српском реализовало као *светска машинерија за пројекцију слика, звука, софтвера, жеља*. Детаљније посматрано, у енглеском се овако појмљена музичка индустрија означава као рокенрол машинерија (енг. *rock'n roll machinery*), а телевизија, у складу са тим, одговара *машинерији за забаву и разоноду*, појединачни програм одговара њеном *продукту* у српском језику, а америчка

филмска индустрија одговара *холивудској машинерији* чији је производ филм (*производ америчке продуцентске машинерије*). И у домену издаваштва у српском језику налазимо сличну концептуализацију. Само издаваштво означава се као *индустријско-издавачка машинерија* или, нешто конкретније, као *машинерија преведене књижевности*.

Е:

1009) Thus Adorno's major contribution dates from a period described in the previous chapter as one of relative situational stability and consensus, when, more than at any other time, *the machinery of 'mass culture'* worked to considerable effect.

С:

1010) Арвор примећује да није лако чути француски глас када су Американци због своје моћне културне индустрије, *светске машинерије за пројекцију слика, звука, софтвера, жеља*, ако не вољени, а оно поштовани свуда у свету у последњих пет, шест деценија.

Е:

1011) Gabriel, at No 31 with new single Digging in the Dirt, says: 'I've never been part of *the rock' n roll machinery*.' You can't find inspiration from a popstar lifestyle or by being part of the establishment.'

С:

1012) Као телевизичарка, дакле, помно пратим два *продукта америчке машинерије за забаву и разоноду*.

1013) Нове генерације филипинских редитеља које смо срели овде у Братислави кажу да им је сада велика брига да не подлегну глобализацији и да наставе успешну битку против *холивудске машинерије* која меље све пред собом.

1014) Та ужасна креативна енергија, управо она не дозвољава нам да Барнијево дело оценимо као типичан *производ америчке продуцентске машинерије* (мада оно у доброј мери то јесте) или да га сведемо на збир (очигледних) референци на позната дела из кинематографије, литературе и сликарства.

1015) Идеални предложак за филмске мегахитове чији аутор неће истицати себе као уметника већ као znalца *индустријско - издавачке машинерије*

1016) Знала сам да је то тек први сусрет са једним од писаца који ће, посредни ли се издавачу, преводиоцима, целокупној несигурној и несистематичној *машинерији преведене књижевности* у овој непредвидљивој држави, постати мој писац у наредним годинама.

Одвијање привредних активности у домену културе одговара, сасвим очекивано, раду машинерије. За пресликавање АКТИВНОСТ У ДОМЕНУ КУЛТУРЕ ЈЕ РАД МАШИНИРИЈЕ није било потврда у српском корпусу.

Е:

1017) (. . .) *the machinery of 'mass culture' worked* to considerable effect.

И поједини привредни субјекти поимају се помоћу овог елемента изворног домена машине, па тако рокенрол бенд одговара *великој рокенрол машинерији*.

C:

1018) Ролингстонси свирали у Београду. Спектакл још невиђен на овим просторима. Велика *рокенрол машинерија*, два сата квалитетног програма и педесет хиљада људи који су играли уз хитове најзначајније музичке групе данашњице.

Да резимирамо. У оба анализирана језика било је могуће потврдити да се домен ПРИВРЕДЕ поима као машинерија, односно структурише метафором ПРИВРЕДА ЈЕ МАШИНЕРИЈА. Даљим међудоменским пресликавањима, стање привреде концептуализује се као стање машинерије, а радник као њен део. За метафору СТАЊЕ ПРИВРЕДЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ потврду смо нашли само у енглеском језику, а за метафору РАДНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈЕ само у српском. Занимљиво је да се, супротно очекивањима, појединачни привредни субјекти не поимају ни у једном анализаном језику као део машинерије. Напротив, они се, како нам сведочи корпус српског језика, поимају као одвојена машинерија.

Кад је реч о појединим привредним гранама, у оба језика је нађена потврда да се оне поимају помоћу метафоре ПРИВРЕДНА ГРАНА ЈЕ МАШИНЕРИЈА, мада не онако систематично као код концептуализације привредних грана као машина. Потврда је нађена у домену трговине и културе у оба језика. Наши налази наводе на закључак да се домен културе нешто чешће структурише помоћу машинерије од других привредних грана, јер смо овде могли да идентификујемо и додатна пресликавања метафоре КУЛТУРА ЈЕ МАШИНЕРИЈА: АКТИВНОСТ У ДОМЕНУ КУЛТУРЕ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ (у енглеском), РЕЗУЛТАТ АКТИВНОСТИ У ДОМЕНУ КУЛТУРЕ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕРИЈЕ (у српском језику). Табеларни преглед забележених метафора и њихових реализација у два језика дајемо у наставку овог одељка (Табела 63).

Табела 63: Метафоре за циљни домен ПРИВРЕДА засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРИВРЕДА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	to keep the overall <i>machinery</i> <i>lubricated</i>	нанесе велику штету целој <i>привредној машинерији САД</i> . део велике <i>мултинационалне машинерије</i> Немилосрдна <i>машинерија капитализма</i> од стране западне <i>капиталистичке машинерије</i>
СТАЊЕ ПРИВРЕДЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕРИЈЕ	to keep the overall <i>machinery</i> <i>lubricated and in motion</i>	

РАДНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕРИЈЕ		радник савременог доба ту постаје <i>осамљени точкић велике машинерије</i> . човек и његов рад обесмишљени тиме што су <i>саставни део велике мултинационалне машинерије</i>
ПРИВРЕДНИ СУБЈЕКТ ЈЕ МАШИНЕРИЈА		Економски диносауруси <i>машинерија су за стварање чудесног богатства</i>
ТРГОВИНА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>the machinery of exchange and distribution</i> <i>the whole machinery of commerce</i>	Холандска <i>трговачка и кредитна машинерија</i> функционише да и они буду део <i>тржишне машинерије</i>
КУЛТУРА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	<i>the machinery of mass culture'</i> <i>rock'n roll machinery</i>	светске <i>машинерије за пројекцију слика, звука, софтвера, жеља машинерији за забаву и разоноду индустријско-издавачка машинерија машинерија преведене књижевности</i>
АКТИВНОСТ У ДОМЕНУ КУЛТУРЕ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ	<i>the machinery of mass culture' worked to considerable effect.</i>	
РЕЗУЛТАТ АКТИВНОСТИ У ДОМЕНУ КУЛТУРЕ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕРИЈЕ		помно пратим два <i>продукта</i> америчке машинерије за забаву и разоноду. типичан <i>производ</i> америчке продуцентске машинерије

4.5.4. Концептуализација привреде као полуге

Иако у корпусу енглеског језика није било потврде да се привреда поима као полуга, у корпусу српског је било примера који сведоче да се читава привреда структурише помоћу ове прости машине, што важи и за поједине привредне секторе – у нашем случају енергетику. Као што се из наведених илустрација може видети, овако схваћен домен привреде сагледава се као средство којим се врши рад који је у сасвим другој функцији – политичкој.

С:

- 1019) Снажна економија једна је од најважнијих *полуга* којом ћемо штитити своје интересе, заслужити поштовање других и тиме унапредити углед Србије.
1020) Управо у том контексту енергетика је *политичка полуга*, у шта се на неки начин све више уверава и Украјина.

У корпусу енглеског језика забележили смо другачије примере: у њима се елементи економског система, али не и систем у целини, концептуализују као полуга. У нашим примерима реч је о кредитном систему и стручном образовању. Потврда за метафору ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМСКОГ СИСТЕМА ЈЕ ПОЛУГА нађена је и у корпусу српског језика, где се овако схватају и означавају развој предузетништва

(*полуга економског развоја*), поједини производи (*полуга у економском опоравку земље*), стране инвестиције (*једна од основних полуга развоја друштва*), индустрија (*полуга привредног развоја*), индустријски и пољопривредни потенцијали (*полуге за бржи привредни и укупни развој*), појединачна предузећа (*основне полуге развоја*), извоз (*полуга привредног раста, односно полуга раста*) али и рудно богатство (*полуга за процват читавог краја*).

Е:

1021) There is no doubt that the credit system will serve as a powerful *lever* during the transition from the capitalist mode of production to the mode of production of associated labour.

1022) The thrust of current government training policy is very much one in which the training system is seen as a '*lever for change*' in the wider economic system.

С:

1023) Мере за подстицање развоја предузетништва као једног од основних *полуга економског развоја* (. . .) обухватају активности везане за промоцију предузетништва, предузетничких достигнућа и заједничке пројекте(. . .).

1024) (. . .) тако да електрична енергија произведена на бази домаћих ресурса и добро упакована као квалитетан производ преко берзе у Србији треба да буде важна *полуга у економском опоравку земље*.

1025) Тада се на стране инвестиције, једну од основних *полуга развоја друштва*, на домаћем терену гледа као на територијална, непријатељска освајања.

1026) Ту су, пре свега, значајни индустријски капацитети, као и велики пољопривредни потенцијали са којима ово подручје располаже. То су *снажне полуге за још бржи привредни и укупни развој*, а Влада Србије ће и убудуће подржавати и помоћи развојне програме који воде повећању производње.

1027) Дакле, индустрија и производња су замењене занатством и ситном трговином (. . .) уз напомену да таква структура економије не може да буде *снажна полуга привредног развоја*.

1028) Оно што ће бити заједничко за све ове варијанте јесте наставак агоније КАП-а, запослених у овој фабрици уз високе субвенције и губљење *основних полуга развоја* Црне Горе – казао је он.

1029) Без обзира на жеље, експанзија извоза остаје, бар за сада, најјача *полуга привредног раста*.

1030) Нови модел предвиђа у наредних 10 година стопу привредног раста од 5, 8 одсто, али он се не доноси због тих тричавих 0, 4 одсто, већ због нових *полуга раста*, односно извозне оријентације привреде, раста инвестиција, улагања у инфраструктуру.

1031) (. . .) па се после кроз села пронела и вест да су пронашли огромне резерве руде богате сребром, а посебно златом и платином (. . .). То би, тврде, била *полуга за процват читавог краја и опстанак села*.

Компаративна предност на привредном плану у енглеском одговара снази рада полуге, што се реализовало лексемом *leverage*. У нашим примерима овако се поимају и означавају нове технологије, инвестиције, свест потрошача и монополски положај.

E:

- 1032) We believe that small and medium-sized companies, which tend to be the most innovative, will be persuaded to develop new technologies and that that investment will result in considerable *leverage*.
- 1033) A common theme of urban redevelopment in both the USA and UK is that of *leverage*, or the use of small amounts of public funding to attract larger sums of private investment.
- 1034) The assumptions underpinning the theory are that new suppliers can easily enter the market and there are no restraints on trade; that consumers are well-informed about their wants and the choices open to them and can exert *leverage* over sellers by threatening to take their business elsewhere.
- 1035) As a monopoly, the Soviet Union often has considerable *leverage* over foreign sellers.

Као што се може видети из Табеле 64, за метафору ПРИВРЕДА ЈЕ ПОЛУГА и ПРИВРЕДНИ СЕКТОР ЈЕ ПОЛУГА потврда је нађена у корпусу српског, али не и енглеског језика. У оба анализирана језика уочено је да се поједини елементи привреде поимају као ова проста машина, односно структуришу метафором ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМСКОГ СИСТЕМА ЈЕ ПОЛУГА. Пресликавање између снаге рада полуге и компаративне привредне предности забележено је само у енглеском језику.

Табела 64: Метафоре за циљни домен ПРИВРЕДА засноване на полузи као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРИВРЕДА ЈЕ ПОЛУГА		Снажна економија једна је од најважнијих <i>полуга</i>
ПРИВРЕДНИ СЕКТОР ЈЕ ПОЛУГА		енергетика је <i>политичка полуга</i>
ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМСКОГ СИСТЕМА ЈЕ ПОЛУГА	the credit system will serve as a powerful <i>lever</i>	подстицање развоја предузетништва као једног од основних <i>полуга економског развоја</i>
КОМПАРАТИВНА ПРЕДНОСТ ЈЕ СНАГА РАДА ПОЛУТЕ	the Soviet Union often has considerable <i>leverage</i> over foreign sellers.	

4.5.5. Концептуализација привреде као апарата

Концептуализације домена привреде засноване на *апарату* нису биле честе ни у енглеском ни у српском корпусу. Но, у оба посматрана језика нађене су потврде да се читава привреда поима као *апарат*, што се у корпусу енглеског језика реализовало као *productive apparatus, apparatus of economic life*, а у корпусу српског као *привредни апарат*.

E:

1036) Far from companies being part of a *productive apparatus* under the ultimate control of consumers acting through the market, the position is reversed and consumers are instead the manipulated subjects of producer domination.

1037) Individual liberties, voluntary organizations, political parties and *the whole apparatus of economic life* were subordinated to the war-making purposes of the state.

C:

1038) Кроз кадровске филтре нису могли да прођу грађани оптужени да су били сарадници окупатора, помагачи *привредног апарата* квислинга. . .

Појединачна привредна делатност, у нашем примеру на енглеском извоз нафте, а на српском финансије, концептуализује се као засебан апарат и означава као *oil-export apparatus* у првом случају, односно као *финансијски апарат* у другом.

E:

1039) As we have seen, Iran's assault on the enemy's *oil-export apparatus* was conducted in three ways: by diplomatic action, through Syria, which Iran persuaded to close the pipeline that led to Homs, branching there to Baniyas and Tripoli; by naval action in the Shatt al-Arab; and by aerial attacks on the refinery and crude-oil treating plant at Kirkuk in 1980.

C:

1040) „Све је овде под државном контролом“, кажу они. У сваком случају, да држава није преузела *финансијски апарат*, Енглеска не би могла да развије онако успешан кредитни систем, који су савременици, додуше, дуго потцењивали.

Корпус енглеског језика још нам сведочи и да се као засебан апарат концептуализују руководеће структуре у привредним организацијама и у складу са тим означавају се као *control apparatus*, а њихов неуспешан рад одговара његовом квару, што се реализовало лексемом *breakdown*.

E:

1041) The breakdown of the *control apparatus* is widely perceived as liberating managers to pursue economically sub-optimal goals, and as causing insufficient pressure to be imposed to promote managerial vigour and to ensure the competence of the management team.

Систематичнији преглед налаза концептуализације привреде помоћу апарата представљамо у Табели 65.

Табела 65: Метафоре за циљни домен ПРИВРЕДА засноване на полузи као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРИВРЕДА ЈЕ АПАРАТ	<i>productive apparatus, apparatus of economic life,</i>	помагачи <i>привредног апарата</i> квислинга
ПОЈЕДИНАЧНА	Iran's assault on the enemy's <i>oil-</i>	да држава није преузела

ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ АПАРАТ	<i>export apparatus</i>	<i>финансијски апарат</i>
РУКОВОДСТВО ПРЕДУЗЕЋА ЈЕ АПАРАТ	The breakdown of the <i>control apparatus</i> is widely perceived as liberating managers to pursue economically sub-optimal goals	
НЕУСПЕХ РУКОВОДСТВА ПРЕДУЗЕЋА ЈЕ КВАР АПАРАТА	The breakdown of the control apparatus is widely perceived as liberating managers to pursue economically sub-optimal goals	

Да резимирамо. У корпусима енглеског и српског језика нађене су потврде да се домен привреде структурише се помоћу свих посматраних врста машина. Привредна активност, односно вршење делатности у метафоричним пресликавањима поимају се као машински рад, без обзира на врсту машине која је узета за основ концептуализације. То је, сматрамо, и објашњење уочених двојакних концептуализација привреде, односно привредних субјеката. Привреда се, наиме, концептуализује као јединствена машина, при чему ентитети нижег нивоа (предузећа, радници, потрошачи) одговарају саставном машинском делу. Са друге стране, она се поима и као скуп машина – ентитета који припадају разним нижим нивоима – који се у том случају поимају као засебне машине.

Важан је налаз да се, за разлику од привреде у целини, конститутивни елементи привредног система (као што су, на пример, профит, тржиште, предузетништво) не концептуализују помоћу свих врста машина, већ само помоћу механизма и полуге. Такође је потребно истаћи особеност концептуализације засноване на полузи: наши налази сведоче да се као полуга неки појам из циљног домена поима само онда када се овај посматра као средство/својство на основу кога се стиче одређена предност. Ради прегледности, доле представљамо табеларни преглед аспеката циљног домена који се структуришу помоћу одабраних представника изворног домена (Табела 66).

Табела 66: Аспекти циљног домена ПРИВРЕДА које структуришу анализирани прототипични елементи изворног домена МАШИНЕ

Аспект циљног домена	машина		механизам		машинерија		полуга		апарат	
	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С
привреда у целини	+	+	+	+	+	+	-	+	+	+
привредна грана	+	+	-	-	+	+	-	+	-	-

привредна активност	+	+	+	+	+	-	-	-	+	+
привредни субјект	+	+	-	-	-	+	-	-	-	-
тржиште	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-
начин уређења привредних односа	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-
елемент привредног система	-	-	+	+	-	-	+	+	-	-

Са аспекта мотивисаности говорећи, сматрамо да је прихватљиво објашњење постојања метафоре МАШИНЕ – метонимијска заснованост. Циљни домен људског рада и изворни домен машинског рада (којим се овај први олакшава, комплементира или сасвим замењује) спадају у исту категорију производње, без обзира на то на који се начин врши рад.

Но, овај критеријум, начин вршења рада, уз одлике резултата рада, разлог је што се концептуализације ПРИВРЕДЕ засноване на метафори МАШИНЕ у извесној мери разликују. Концептуализација заснована на машини и машинерији поново превладава тамо где је тема производ, његова количина и квалитет. Машинерија додатно служи за истицање моћи ентитета који се поима (крупних привредних субјеката или привреде у целини), сложености рада који се обавља или истовестности производа (*хوليوудска, рокенрол машинерија, машинерија масовне културе*). Концептуализација заснована на механизму јавља се тамо где је пажња преваходно усмерена на сарадњу, нераскидиву повезаност и међусобну усклађеност делова посматраног ентитета (привредне активности или појединачног елемента привреде) који се поима. Исто важи и за начин уређења односа међу привредним субјектима. Као потврду ове тврдње видимо и то што се метафора заснована на механизму не користи за структурирање појединих привредних грана и сектора, као ни за поимање привредних субјеката.

У поједностављеној концептуализацији циљног домена заснованој на полузи, помоћу ове машине се поима ентитет коме се приписује способност да на непосредан начин доведе до жељеног циља (на пример, постојање рудног богатства се поима као полуга привредног развоја) при чему се занемарују сви остали, често веома сложени елементи и услови неопходни за остварење овог исхода. На тај се начин појмљеном елементу приписује посебна важност и учинковитост.

Карактеристике поимања привреде заснованог на апарату сличне су оним уоченим код раније разматраних домена: оваквим метафорама ентитет циљног домена концептуализује се преваходно са аспекта скривеног рада. Поимање засновано на апарату првенствено служи да говорнику омогући да избегне именоване елемената циљног ентитета који се метафорички структурира, јер их не познаје или не жели да их помене.

Кад је реч о погледу на свет који се метафором МАШИНЕ промовише у домену привреде, јасно је да се као пожељно својство свих њом структурираних аспеката промовише складан и непрестан рад повезаних елемената. При томе нас наши налази наводе на закључак да је непрестаност овде важнији квалитет од ефикасности (која се, морамо истаћи, уопште није јављала у оквиру међудоменских пресликавања којима се структурира привреда). Такав поглед је сасвим у складу са системом вредности данашњег друштва и радном етиком где се нарочито истиче важност непрекидности производње. Само стална производња може задовољити непрестану тражњу, односно потрошњу, која је императив савремене западњачке културе.

О месту човека у оваквој концептуализацији јасно говоре сами резултати анализе: он се јавља само у улози произвођача и потрошача добара. Сматрамо да тај податак сам по себи баца довољно светла на данашње друштво у коме привредни аспекти живота доминирају свим осталим: у савременом свету сасвим је прихватљиво да и једно тако важно поље какво је образовање буде подређено потребама привреде и сасвим усклађено са њима, да дамо само један пример.

Оно што се метафором машине у циљном домену не открива је човекова вековима стара тежња да се ослободи производног рада и освоји простор доколице у коме ће се посветити другачијим активностима – онима које су више у складу са природом једног умног и духовног бића.

4.6. ЧОВЕК

Иако се, како смо раније видели, машине различите сложености и намене користе још од античких времена, прва поткрепљења на њима заснованих метафора за поимање људског бића везана су за доба индустријализације. Ово је сасвим разумљиво када се има у виду да машински рад тек у том периоду технолошког развоја постаје важан саставни део свакодневног живота заједница. Гоутли (Goatly 2007: 102) наводи да се већ у седамнаестом веку код Хобса, надахнутог Галилејом, среће став да се на човека и људско друштво може гледати као на машину. Такав поглед нужно се манифестовао и у језику кроз метафоре у којима се човек разумева помоћу изворног домена МАШИНА И АЛАТА. Ми ћемо овде размотрити како се помоћу овог изворног домена разумевају човеково тело, његова грађа и начин функционисања, разне врсте људских активности, али и ум.

4.6.1. Концептуализација човека као машине

У анализи ћемо поћи од најопштијег нивоа: концептуализације човека као бића. Корпус нам сведочи да се људско биће метафорички поима као машина (енг. *frictionless machine, a factory machine*), при чему трајање човековог живота одговара трајању машинског рада (енг. *set in motion, stopped, keep it running*). Задовољавање потребе за храном и пићем одговара додавању погонског горива у енглеском (енг. *fuel*) односно мазиву у српском језику (*подмазати*).

У таквој концептуализацији поједностављени човек савременог доба је заменљив – он се, попут дотрајале машине одбацује у старо гвожђе (што се у енглеском реализовало глаголима *wear out, scrap*). Ова концептуализација реализовала се лексемама *машина, материјална машина, самопокретљиви аутомат*. Контекст доњих примера наводи на закључак да је одређење према изворном домену овде негативно, односно да је овакво поимање засновано на деградацији човека, што је посебно очигледно у последњем примеру (*машина нижег ранга*).

Е:

1042) The Creator is revealed to us as a rational, moral, feeling person, capable of making choices. Although independent of his creation he is nevertheless continually involved in its maintenance. The creation therefore is *not like some*

frictionless machine, which once set in motion carries on until stopped, but something which is dependent on the continuing work of its Creator.

1043) Why shouldn't we have a little pleasure, some support? Tell me that. Life don't mean doing only what is good for you, Floyd. What sort of life is that? I know the life this country has marked out for me. They want to bend me to their will *like a factory machine*, so they can *scrap* me when I *wear out*. Well, I tell you, if I'm a dumb machine I want my *fuel*.

1044) A large machine like Penry Vaughan's body must need a fair amount of *fuel* to *keep it running* efficiently.

C:

1045) Модеран човек је умањен и постао је *машина*.

1046) Волим природу и мир, тад сам у манастиру схватила у какве смо се ми *материјалне машине* претворили по градовима, банкама, канцеларијама, вревама препуним стресова.

1047) Искусном истраживачу ништа није уверљивије – вели Тесла – од Декартове замисли о човеку као *својеврсној машини*. Човек је, дакле, нека врста *самопокретљивог аутомата* који реагује на дејство спољних утицаја.

1048) Човек је, дакле, за Теслу био *машина нижег ранга*, а људе је описивао као мноштво таласа у простору и времену, који, кад нестану, не остављају никаквог трага за собом.

1049) Бувар смисли да у гостионици изабере неколико боца шпанског вина, не би ли мало *подмазали машину*.

Оваква концептуализација човека као бића пресликава се даље и на домен људског тела, на његово функционисање и грађу. Тело се метафорички поима као машина неодређеног типа: у корпусима енглеског језика ово се реализовало као *machine, the human machine*, а у корпусу српског као *машина*.

E:

1050) His body was a strong vigorous *machine* which the moor had developed and sustained.

1051) That would give researchers the full set of instructions for making, maintaining and reproducing a human being. With that manual in hand, scientists would have the fundamental information needed to start understanding – and repairing – *the human machine*. (COCA)

C:

1052) Творац је имао савршен план – да се човек, као чудо – *машина*, сам активира, репродукује и усавшава.

Рад људског тела, односно његово коришћење, одговара непрестаном машинском раду, док знање о телу одговара упутству за употребу машине (енг. *to use a ...machine without a manual*, срп. *машини којом треба да зна да рукује*).

E:

1053) Getting to know your body is a bit like learning to use a highly complicated machine without a manual.

C:

1054) Човека у сваком случају треба научити да прилази самом себи на сличан начин као што се учи да прилази некој компликованој *машини* којом треба да зна да рукује.

Стога нега тела и бригаа о здрављу одговара повременом подешавању и подмазивању машине (*the body needs to be ... tuned and oiled; oiling*; срп. *недовољно усклађена*), односно њеном одржавању (енг. *maintenance, repair*; срп. *унутрашњи расхлађивач*), а болест се поима као пропадање и квар машине (енг. *get rusty, seize up, break; зарибати, хронтава*).

Е:

1055) Everyone wants to avoid ill-health and the limitations that go with it but, like all good machines, the body needs to be lovingly *tuned and oiled*.

1056) (...) because the human body is a *machine*. It's a really complicated *machine*, but it's still a *machine*. So there is a third way of combating aging by postponing age-related ill health. This is the *maintenance approach*. We go in and periodically *repair* the damage that metabolism creates. (COCA)

1057) It's a sophisticated kind of machine and, like a machine, you can't afford *to let it get rusty or it'll seize up*. (. . .) If this thing of mine is a *machine*, it certainly needs *oiling*."

1058) This body is a machine, and this machine always *breaks*. (COCA)

С:

1059) Зној је наш *унутрашњи расхлађивач*, саставни део јединствене људске биолошке машине. Машине која капље, цури и повремено стаје или се гуши.

1060) *Зарибали смо као ове машине*.

1061) (. . .) претпано органима вечито уморним, вечито напрегнутим, као сувише сложене опруге, да је наше тело (. . .) животињска машина подложна болестима, деформацијама, труљењу, *хронтава, недовољно усклађена*, наивна и чудна, *довитљиво али лоше направљена*.

Даље, у оквиру ове концептуализације, орган одговара делу машине (енг. *moving parts, springs*; срп. *пумпа*) а трансплантација оболелих органа одговара простој замени дотрајалог машинског дела (енг. *replace the worn part*).

Е:

1062) "Think of a machine *with moving parts*," he explained. "We're trying to change what the body can tolerate." (COCA)

1063) All the vital, animal, natural and automatic movements are carried out thanks to the *springs of the human machine*? (COCA)

1064) For example, in Western medicine the body is usually conceived of as a highly nuanced, living machine; therefore, if one part wears out, the obvious thing to do is to *replace the worn part*. Hence, organ transplants originated in Western, but not in Oriental, medicine. (COCA)

С:

1065) Срце је *пумпа* (. . .).

Логично је, стога, што и смрт одговара искључивању строја (*switching off a machine*) односно, у српском, *ростављању машине* или *престанку рада*.

Е:

1066) Afterwards he stood there beside the wall, staring at Sung's body where it lay, face down on the edge of the field of water-chestnuts. Strange, he thought. It was just like a machine. Like *switching off a machine*.

С:

1067) Човек је по Сорокину – робот постојања. Отуда и познате сцене масакрирања подсећају на *растављање машине*.

1068) Човек је машина. Срце је пумпа, мозак компјутер, троше се, *престају да раде* - то је све.

Како функционисање тела одговара раду машине, резултат тог рада одговара производу. У корпусима енглеског језика ово пресликавање се реализовало као синтагма *oxygen-, fat-, carb-incinerating machine* и глагол *churn out*, а у српском глаголима *сагорева, производи*.

Е:

1069) Basically, Olson explains, you've turned your body into an *oxygen-, fat-, and carb-incinerating machine*, which makes up for the fact that you exercised for only a few minutes. (COCA)

1070) The second-generation stem cell repeats the process, resulting in what is, in theory, *a biological perpetual motion machine churning out cartilage* to replace that lost to osteoarthritis (COCA)

С:

1071) Људско тело ради као *машина*: да би обавило све функције, *сагорева гликозу* (шећер у крви) и *производи штетне материје*, међу њима и слободне радикале кисеоника који нападају неке молекуле организма.

Горе смо видели да се делови тела концептуализују као машински делови. Друга на машини заснована концептуализација структурише их као засебне машине. У енглеском корпусу смо потврду метафоре ДЕО ТЕЛА ЈЕ МАШИНА нашли на нивоу ћелије (енг. *mitotic machine*), а у српском се овако концептуализују срце, хипоталамус и мозак (*тешка машина, машина сексуалне жеље, неуроелектронска машина* или *неурохемијска машина*).

Е:

1072) After 125 years of study, we know much about the "*mitotic machine*," but as we hope to demonstrate here, much remains to be discovered. (COCA)

С:

1073) Срце дахће као *тешка машина* која вас носи (. . .).

1074) Ту је, најзад, хипоталамус, права *машина сексуалне жеље*.

1075) (. . .) мозак никако није само *неуроелектронска машина*, и то компликована, машина која би се могла опонашати познатом техником микрочипова. Он је бар у истој мери – ако не и више – *неурохемијска машина*.

Када човека поистоветимо са једном, доминантном телесном функцијом (у нашем примеру репродуктивном), онда људско тело постаје машина која је

обавља. Тако жена у нашим примерима из корпуса енглеског језика постаје машина за репродукцију, производњу беба, или млека (*breeding machine, baby machine, baby-making machine, milk-making machine*), док у корпусу српског одговара *машини за рађање, машини за рађање и васпитање деце, машини за кување и рађање те машини за прављење млека*.

Е:

- 1076) Actually I am sorry for her. Prince William, Prince Harry, they're only interested in her as *a breeding machine*.
- 1077) KING So pregnant again? ZETA-JONES: I know, the *baby machine* has kicked in. (COCA)
- 1078) Her escape to Manhattan, in part, is an escape from the fate of a sister who has become just another "Catholic *baby-making machine*." (COCA)
- 1079) You really are *a most efficient milk-making machine!* (. . .) Isobel found nothing odd any more in public discussion of her breasts and the milk and the way the baby acted during feeding.

С:

- 1080) Бранка Пујић тумачи Меги, велику маму и снају која је „*машина за рађање*“.
- 1081) Различите идеологије различито су и посматрале улогу жене у друштву. Док су је „конзервативније“ виделе као „*машину*“ за *рађање и васпитање деце*, „либералније“ су схватиле да је могу добро употребити на тржишту рада и капитала.
- 1082) Онда хоће само жене које су *машине за кување и рађање*.
- 1083) Нема више излазака с другарицама, куповине, флертовања, секса, вина и пљуга. Уместо тога, претворићу се у одвратну, набујалу *машину за прављење млека*, која се никоме неће свиђати и која неће моћи да стане ни у једне моје панталоне.

На исти начин се поима се и сексуална функција: појединац у таквој концептуализацији одговара машини за секс односно вођење љубави (енг. *sex machine, love-making machine*, срп. *сексуална машина, секс машина*).

Е:

- 1084) Here the emphasis is on bypassing your higher faculties and submitting to the fundamental, libidinous drives of your body. Instead of making yourself a killing machine, now you make yourself *a sex machine*
- 1085) She's going to kill me for saying this, but during that time she became this voracious *lovemaking machine*. (COCA)

С:

- 1086) Видиш да није само о сексу реч, мушкарци нису само *сексуалне машине*, имате и ви оно мало душе.
- 1087) Рекао би човек да у Управи гробаља, затвора и болница раде све саме *секс машине*, нимфоманке и сатири.

Из концептуализације људског тела као машине произилази и поимање физичке активности, односно кретања, као машинске кретње. У оба језика на овај начин је појмљено незграпно кретање коме недостаје гипкости.

E:

1088) *Stiffly, walking like a machine*, he headed across town for his apartment.

C:

1089) Сваку реч клинац је пратио усиљено крутим и грчевитим покретима који би можда били *својствени каквој навијеној машини*; наравно, морали бисмо да замислимо да је та машина нешто мало неисправна.

Занимљиво је да се стога и дете, коме је својствена непрекидна физичка активност, у енглеском структурише као одговарајућа машина - перпетуум мобиле (енг. *perpetual-motion machine*).

E:

1090) If you're a control freak like me, it's hard to keep cool when you live with a *perpetual-motion machine* who's unrolling toilet paper, throwing food from the high chair, and pulling books and videos off shelves as fast as you can pick them up. (COCA)

Кад је реч о обављању спорских физичких активности, оне се поимају као машински рад, а човек као машина у случају када им се потпуно преда, као у доњем примеру.

E:

1091) Roxanne's mind left; her body took over. She curved away from the town as her skis found their old path hidden beneath the snow, pulled to the trail by magnetic force. She *became a machine*, unthinking, her arms pumping, her legs skating as she hurried into the dark.

C:

1092) Његави огромни удови покретали су се као *клипови машине*, правио је по осам стопа дуге кораке, а набрана кожа на глежњевима је шуштала.

Иста концептуализација користи се и онда када је особа изузетно спретна у некој физичкој или спортској активности. Тако запажамо да се особа која представља изазовног противника доживљава и исказује као машина, која у нашем примеру врши рад помоћу зупчаника (*gears of the Federer machine*). Када се наглашава појединачна посебна вештина сам спортиста се поима као машина намењена специфичној сврси: давању голова у фудбалу (реализовано као *goal machine, scoring machine*), односно сервирању у тенису (*serving machine*). Тркачи се, такође, пореде са машинама за трчање (*running machine*), а забележили смо и пример из домена плеса, где се вешт и физички спреман плесач исказује као машина за плес (*dancing machine*). Исту концептуализацију налазимо и у српском језику: особе изванредних спортских постигнућа поимају се као машине, а у зависности од спорта означавају као: *машина за трчање, машина за давање*

голова или гол машина, машина за освајање поена, машина за трофеје, машина за кошеве, тениска машина.

Е:

- 1093) Nadal has a singular ability to disable the *gears of the Federer machine*. (COCA)
- 1094) McCracken is a real *mean machine* and quite lethal.
- 1095) Rovers manager Kenny Dalglish, whose joy at an overdue win was soured by an injury to England *goal machine* Alan Shearer, said referee Keith Hackett seemed more concerned with the back-pass law than stamping out the tackle from behind.
- 1096) Bodin strikes again. Swindon Town's new *scoring machine* hits the bullseye once more.
- 1097) Goran's two tournaments wins so far this year prove that he's more than just a *servicing machine*. He was hurting like so many of his teammates, unable to fathom how on a day when MU's high-powered offense produced 231 yards on the ground, 303 in the air, four touchdowns and 35 of the team's 42 total points, MU wound up losing by a staggering 17 points to an Auburn *runningmachine* that simply could not be stopped by anything coach Gary Pinkel and his defensive coordinator, Dave Steckel, attempted to design. (COCA)
- 1098) Right now he was pink from the top of his forehead to the second button of his shirt. " You're a *dancing machine*, " she said. (COCA)

С:

- 1099) (. . .) зато спортисти, посебно бициклисти, делују као надљуди, као *машине*.
- 1100) А Јусијан Болт је грађен као *машина за трчање*.
- 1101) Ниједан Словак није могао да га стигне и њиховом голману, препуштеном на милост и немилост *машини за давање голова*, није било спаса.
- 1102) Италијани готово да се више уздају у напад негу у одбрану, посебно у Луку Тонија, *гол машину* која је у протеклих годину дана имала учинак од 44 гола.
- 1103) Јелена Николић је попут *машине за освајање поена* немилосрдно тукла по противничком пољу.
- 1104) „*Машина за трофеје*“ Милан Мачван, најбољи играч Јуниорског првенства света (. . .).
- 1105) И данас мислим да је Далипагић једна од највећих *машина за кошеве*.
- 1106) Мада му је противник био својеврсна *тениска машина*, њен незаустављив низ и губљење воље пред њом у трећем сету, оставили су мрљу на најдаљи домет нашег тенисера на турнирима за грен-слем.

Успешно савладавање спортских изазова поима се као ефикасност машине, што се у енглеском реализовало као придев *efficient*, а у српском постмодификационом клаузом *која меље кад се загреје*.

Е:

- 1107) He has said that a lot of the setbacks he has experienced have taught him quite a bit, said Clark, who is planning a fifth attempt at the Nolan's route this summer. He's the kind of guy who can hang in there and show up and crush it when the window is right. He's just an *efficient machine*. (COCA)

С:

- 1108) Јанковићева нам је и до сада небројано пута приредила велику радост, али у последње три недеље, сложићемо се сви, не можемо да је препознамо. На тој машини, *која меље без пардона кад се загреје*, више ни на прсте једне руке не могу да се наброје њени осмеси док игра (...).

Кад је реч о раду, запажамо да се човек, али и људско тело поимају као машина за рад, што се у корпусима енглеског језика реализовало као *machine*, *working machine*, а у корпусу српског, аналогно томе, као *машина*.

Е:

1109) Sato is 86. She works at the shop five days a week. "I call her *the machine*," Glenn said. "She has no plans on retiring." (COCA)

1110) Could that longed-for child have made the difference that kept Colleen feeling like herself rather than a bland *working machine* that everyone took for granted? (COCA)

С:

1111) Од самог почетка сам сматрала да је Хилари једна невероватно способна и вредна жена, *права машина*.

1112) (. . .) његова фабрика, сем неколико казана и једног дестилатора, и није имала других машина; *њене машине су били људи*.

Но, као машина се поимају и поједини делови тела: они потребни за извођење неопходних радњи. У нашем доњем примеру на тај начин се доживљавају руке при мануелном раду: мешењу и плетењу.

Е:

1113) One day I had an argument with the forelady. She said 'You must work faster or it won't do!' I said, 'These hands I have got, *they are hands not a machine!*'

С:

1114) Ту мислим, у првом реду, на испружене кажипрсте, којима су оне две металне игле (и оне прављене њеном руком) додате само као допуна. И не знајући за то, моја мајка беше остварила своју *машину за плетење*: преко нежног хрпта кажипрста, тамо где једнако тече мека нит, урезао се танак канал, као под оштром, челичном жицом инструмента.

Када појединац обавља посебно продуктиван или успешан рад на одређеном пољу, резултат његовог рада концептуализује се као производ машине. У нашим корпусима такав човек означава се у енглеском као машина за прављење интервјуа (*the interview machine*), прикупљање финансијских средстава (*fundraising machine*), убијање (*killing machine*), припремање испита (*exam machine*) или држање наставе (*teaching machine*), али и за припрему породичних празника (*holiday-making machine*) и прављење новца (*money-making machine*). У корпусу српског, слично, наилазимо на *машину за све послове*, *машину за рад*, *рат* и *оплодњу* те *машину за испуњавање туђих жеља*, *машину за прављење пара* и *машину за штанцовање новца*.

Е:

1115) (. . .) but Baker was never *the interview machine* that, say, Tony Parsons or Paul Morley were.

- 1116) A recent piece in the "New York Times" described you as a *fundraising machine* for your wife's campaign, as a master strategist. I think they also said you were sort of a *consigliere*. (COCA)
- 1117) It was, in fact, the professional warrener, the man who became each estate's *killing machine*, who perfected the various sporting methods that exist today and who honed them to their maximum effectiveness.
- 1118) You're nothing but an *exam machine* to them.
- 1119) There's a character. Like a dried vegetable, or something. I bet his lessons sparkle." Quite. A *machine for teaching*, and – like all British industrial plants – a pretty much obsolete one at that.
- 1120) Like a *finely tuned holiday-making machine*, mix stuffings and fill bird, soak a cheesecloth in butter and cover skin so you won't have to baste, then slide turkey in one oven, cleverly leaving second oven free for side dishes. (COCA)
- 1121) Kylie Minogue has split from her record company – because she got fed up of being treated like a *money-making machine*.

C:

- 1122) Превише је стручних књига с практичним саветима како нешто урадити а оне човека третирају као *машину која може бити усавршена за све послове – од прања судова до медицине*.
- 1123) Треба рећи да су те жене тако екстремне оријентације у крајњој линији произвеле и освешћивање мушкараца. Заиста, и они данас све мање желе да буду *машине за рад, рат и оплодњу*.
- 1124) А онда се апетити и очекивања увећавају. Очекивања других (као и сопствена) могу мотивисати и инспирисати, али и уништити. Направити од вас *машину за испуњавање туђих жеља* (фамилије, вољеног, тренера, нације).
- 1125) Максимизирање профита јесте основна мисија капиталистичког бизниса, али то не би требало да значи да је човек само *машина за прављење пара*.
- 1126) Настао на фудбалском умећу момка из Манчестера „бренд Бекам“ је невероватно брзо поробио планету, представљајући за оглашиваче непресушну *машину за „итанцовање“ новца*.

У другачијој концептуализацији, појединачни радник, нарочито онај у фабричком окружењу, структурира се као део машине на којој ради (*a piece of a machine, a small cog, део машине, аутоматски алат*).

E:

- 1127) He hated Chicago and St. Louis and Cincinnati and anywhere that had factories that made the working man a *piece of a machine* and not a man, and he hated the big new hotel in Pigeon Harbor, where the owners of the factories came to get away from the blazing city summers that the workers had to sweat through.
- 1128) Leith was sorry she'd missed seeing him, but resumed work, realising that since she was only a *very small cog in a big machine* Mr Massingham would be too busy to make a second visit (...).

C:

- 1129) Сва чула била су му усредсређена на посао који је обављао; *дословце је представљао део машине коју је контролисао*. Једино људско осећање које је преостало у њему био је не страх – већ раздраганост.
- 1130) Пркос машине која је радила, немајући више велике сврхе, очекујући да она ускоро сасвим изостане, био је запањујући. И алармантан. Чинило се да човекова снага неосетно прелази на његове машине – *руке му се претварају у аутоматски алат, ноге у точкове или пропелер, чула у сензорне телекомуникационе уређаје, а мозак у компјутер* – са том снагом и неко његово право првенства.

И домен умног рада структурише се помоћу домена МАШИНЕ, метафором УМНИ РАД ЈЕ МАШИНСКИ РАД. Ова метафора реализовала се у енглеском језику глаголом *generate*. Појединац који је посебно успешан у домену умног рада, сходно томе, поима се као машина – за производњу идеја, размишљање или компоновање (енг. *an idea machine, a thinking machine, the composing machine*). Што се тиче српског језика, ова се концептуализација реализовала као *машина за рачунање, подсећа на машину када одлучује како некога најбоље лечити, пука машина из које излази текст* те *редитељска машина*.

Е:

- 1131) And, like Clinton, Emanuel is highly creative, not least because his hyperkinetic mind can't stop *generating* ideas. (COCA)
1132) "He's an *idea machine*," Sabato says. (COCA)
1133) What I am is a *thinking machine*. I see myself as emblematic of extreme drive and ambition and focus. (COCA)
1134) I knew you weren't *the composing machine* they say you are.

С:

- 1135) То је била телесна и душевна наказа, чудовишна *машина за рачунање*, човек кога су сви мрзели и који ништа друго није ни тражио.
1136) Још 1947. године психолог Теодор Сербин рекао је, на једном медицинском саветовању, да лекар *подсећа на машину када расуђује како некога најбоље лечити*, заснивајући своје судове на статистичким датостима.
1137) Ако је све предвиђено, није ли и сам аутор *пука машина*, из које излази туђ текст?
1138) Они који су стрепели да ће се Стеријина „Покондирена тиква“ у *редитељској машини* и машти Јагоша Марковића распасти на комаде, да ће од ње остати тек покоји камен на камену, могу бити спокојни!

За потребе ове анализе човеков унутрашњи живот поделили смо на неколико сегмената, односно раздвојили смо менталне активности, тј. умни рад (чију смо концептуализацију размотрили заједно са физичким радом), од когнитивних способности и емотивног живота, које ћемо анализирати у остатку овог одељка. Пре но што пређемо на резултате испитивања ова два последња домена, наведимо овде и пример за који нисмо нашли поклапања у енглеском, где се читав унутрашњи живот човека (скуп свих психичких функција) поима као машина, а испитивање појединачних функција као њено расклапање и поновно склапање.

С:

- 1139) Нека психичка функција боље се разуме ако се следи нит њеног постепеног изграђивања током психичког развоја јединке као што се боље може схватити рад неке *сложене машине* ако је *можемо расклопити и поново склопити*.

Ранија истраживања већ су учила да се људски ум и мисао поима као руковање алатом и предметима (Jäkel 1995), односно да се домен менталног рада поима помоћу домена физичког рада. Наша анализа потврђује да се људски ум поима и помоћу домена машинског рада, односно као машина, неименована, научна или интелектуална (енг. *scientific machine, intellectual machine, thinking machine*, срп. *мисаона машина*). У даљем пресликавању одвијање менталних процеса одговара њеном раду, што се у корпусу енглеског реализовало глаголом *grind*, и обратно: неогвијање мисаоног процеса одговара искљученој машини, што се у корпусу српског језика реализовало синтагмом *искључена из погона*. Интензитет умног напора одговара у српском језику брзини рада машине (*пуштена на велики број обртаја, лежају су се усијали*).

Е:

- 1140) When talking with him, you often feel as though *your brain is a machine*, and his job is to know how it works better than it knows itself. (COCA)
 1141) She was an attractive woman, but I never thought she had a human feeling in her. To me she was just a brain, *a scientific machine* in a bedworthy body.
 1142) (. . .) the easy efficiency of the *intellectual machine* which *ground away* beneath his broad smiling face.
 1143) And our brain is *a biological thinking machine*. (COCA)

С:

- 1144) Јер, иако је његова *мисаона машина* била *искључена из погона*, то не беше случај са његовим музикалним ушима.
 1145) Ја сам као машина пуштена на сувише велики број обртаја: *лежају су се усијали*, још тренутак – почеће да капље растопљен метал, и све – у ништавило. Брже – хладне воде, логике.

Способност мишљења у оквиру једне научне парадигме такође се поима као машински рад, док сама парадигма одговара машини. У нашем примеру на енглеском реч је о машини за тумачење снова на основама Јунгове аналитичке психологије (енг. *Jungian machine*), а на српском *интелектуалној машини*.

Е:

- 1146) Luca had been unable to foresee his older brother' s death because he hadn't been able to fully interpret his dreams yet, but Lucio's death was part of a logical line that he was trying to decipher with his *Jungian machine*. (COCA)

С:

- 1147) Хуманистички интелектуалац није обавезно Коперник, може да буде и Едисон, да ствара нове *интелектуалне машине*, концептуалну апаратуру која олакшава међуљудску комуникацију, разумевање себе и других.

Опсесивне мисли у енглеском се означавају као ђавоља машина (енг. *devilish machine*), а у сличном тону у српском језику налазимо пример где зле мисли исказују као *убитачна машина жеља*.

Е:

1148) How to separate one's thoughts from one's obsessions. 'Did I say that? Yes. One might labour for years and then discover that *one's thoughts simply concealed some devilish machine.*'

С:

1149) Шта му се чинило могућним? Да је био жртва добро смишљеног атентата. Јер довољно је да једна личност (а овде је без сумње деловало више њих) усредреди *убитачну машину својих жеља* у правцу друге личности, па да се кућа сруши на главу тог другог, или да се тај разболи или напрасно умре.

Утврдили смо да се различити аспекти људске когниције поимају помоћу изворног домена машине. Тако се меморија у енглеском поима као машина за репродукцију забележеног материјала (енг. *playback machine*), способност одлучивања као машина за доношење одлука (енг. *decision-making machine*), док комуникација одговара језичкој машини (*high-tech linguistic machine*). У српском језику бележимо пример где се способност имагинације пореди са *машином*, конкретније са *механизмом часовника*, енглески језик поима се као *машина* (конкретније *свемирски брод*), али смо забележили и пример где се иста концептуализација користи и за устаљене, свима познате језичке форме (пословице, цитате, предања) које се исказују као *језичке машине*, док се писани говор означава као *машина језика*, односно *лења машини*, а његово усмено извођење одговара њеном *захуктавању*.

Е:

1150) When David realizes that memory is more like a spectral haunting, ephemeral and mischievous, than it is like *a mechanical, objective playback machine*, he is forced to question the political absolutism and moral certitude that had always underpinned his soldier's identity. (COCA)

1151) Two kids, an abandoned child, at 17, this woman's *a bad decision-making machine*. (COCA)

1152) (...) to put it another way that non-verbal communication is simply the behavioural exhaust thrown out of the rear end of an extremely *high-tech linguistic machine*.

С:

1153) Имагинативно се не држи правила формалне логике. Оно није *машина* која ради само ако су сви њени саставни делови тачно усклађени, као у механизму неког часовника.

1154) Увек сам веровао да је енглески језик као склепани свемирски брод. Стално искушаваш колико далеко можеш да га избациш, а да се не распадне. То је та незграпна, а опет заиста бајна *машина*.

- 1155) О новом, проширеном значењу може се судити на основу објашњења шта би, рецимо, биле „језичке машине“. Оно гласи: „У сфери језика такве *машине* представљају пословице, цитати, познати афоризми, митови итд., уопште фразеолошки обрти у широком смислу речи - готови а неизмењиви текстови.“
- 1156) Текстови Иване Сајко су на папиру идеални за извођење, али је велики изазов ту „*машину* језика“ *захуктати* на сцени, каже Ђорђевић.
- 1157) У најгорем случају је био резервисан, зато што је текст лења *машина* која очекује велику сарадњу читаоца.

У домену емотивног живота налазимо сличну концептуализацију. Скуп повезаних емоција тако договара некој гломазној машини у човеку у примеру на енглеском језику (*a kind of large machine*), док се у српском емоције пореде са *перпетуум мобилом, машином која ради без утрошка енергије*. Појединачна емоција, у српском примеру љубав, исказана је као *мотор живота*.

Е:

- 1158) The weird notion that she might be in danger of actually becoming one day as perfect as she seemed added a ghastly charm to her reflections, as she continued to envisage various methods of killing Jack. This psychological edifice, to the creation and maintenance of which she now devoted her energy, she pictured *as a kind of large machine* erected inside her body, stretching it out and making her tall and rigid like a hard glistening monument.

С:

- 1159) Не постоји већи степен присности између два бића. Да ли је љубав *мотор живота*? Љубав је покретач живота, а мотор за мене подразумева и нешто друго. Не постоји *перпетуум мобиле, машина која би радила без утрошка енергије*. Љубав доводи два бића до узвишених односа, а снагу тој вези дају нека друга својства, сигурност за жену, од стране мушкарца, женственост и умност за мушкарца.

Манипулација туђим осећањима поима се као машински рад, при чему се човек који ову вештину има доживљава и исказује као машина која искоришћава друге (*machine for using people*), а степен владања њоме одговара степену подешености саме машине (*highly tuned*). Нешто слично налазимо и у српском језику где се изазивање емотивне реакције код саговорника исказује као *убацивање у машину*.

Е:

- 1160) He had no abilities, but made up for this drawback with sharp elbows. He was *a highly tuned machine for using people*. Like many untalented people, he was full of futile energy.

С:

- 1161) Али, много пута сте ме и разочарали својим поступцима - ланух и не верујући да је таксиста успео да *ме убаци у своју „машину“*.

Сасвим супротно горњим примерима, бележимо пресликавање где машини одговара људско биће без емоција или мисли (енг. ... *a machine without feelings*). У другом примеру из корпуса енглеског језика у метафори ОСОБА БЕЗ ЕМОЦИЈА ЈЕ МАШИНА срце, као центар емоција, пресликава се на машину за рачунање, односно *calculating machine*. За ову метафору потврда у корпусу српског језика није било.

Е:

- 1162) Don't fight, don't think, *make yourself into a machine*, it's the only way.
1163) But she had no heart. *A nasty little calculating machine* instead.

Испитујући метафоричну концептуализацију емоција, Кевечеш (Kövecses 2000a, 2010) закључује да се овај домен у великој мери структурира метафором динамике сила, односно поима као интеракција две силе: нпр. узрока и особе или емоције и особе. Овакво схватање може се даље поједностављено представити на следећи начин: Узрок емоције → емоција → (контролисање емоције) → одговор. У оквиру таквог когнитивног модела (Kövecses 2010: 110), сила делује двојако. На једној страни имамо деловање силе у изазивању емоција: све што доводи до појаве емоције поима се као њен узрок, који је такав да има довољно „силе“ да изазове неку промену стања код особе. На другој страни, и сама емоција поима се као сила, односно као узрок, или изазивач одговора који се може очитовати у изразу, понашању или физиолошкој реакцији. Другим речима, овде је реч о две интеракције: између узрока и субјекта и емоције и субјекта. Подлежна мотивација овакве концептуализације може се наћи у две схеме: схеми садржаоца и схеми силе. Кроз схему садржаоца манифестује се схватање да су емоције догађаји или стања која се догађају у јединственом садржаоцу: људском телу. Схема силе пак одражава представу да дати узрок изазива емоцију која даље изазива одговарајући одговор.

Ако овај модел применимо на примере из нашег корпуса, видимо да се емоција (промена стања) концептуализује као последица рада машине (који је, пак, резултат кретања изазваног дејством силе). Таквим се моделом могу објаснити метафоре ЕМОЦИЈЕ СУ МАШИНА, ПОЈЕДИНАЧНА ЕМОЦИЈА ЈЕ ДЕО МАШИНЕ и ИЗАЗИВАЊЕ ЕМОЦИЈЕ КОД ОСОБЕ ЈЕ МАШИНСКИ РАД. Са друге стране, овај се домен метафором МАШИНЕ структурира и на сасвим други начин: опозицијом између предмета и бића. Машина, која је настала и користи се да подражава и замењује

човеков рад, суштински се од њега разликује по томе што не може искусити емотивну реакцију. У том смислу, метафором ОСОБА БЕЗ ЕМОЦИЈА ЈЕ МАШИНА структуришу се људи код којих се емотивна реакција не може лако запазити, односно код којих се срце, као централни садржатељ емоција, концептуализује као машина.

У претходном излагању размотрили смо метафоричку концептуализацију људског бића засновану на машини као одабраном прототипичном представнику изворног домена. У оба посматрана језика било је потврде да се човек у најопштијем значењу појма структурише метафором ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА. Из ње произашла пресликавања ЉУДСКИ ЖИВОТ ЈЕ РАД МАШИНЕ и ПОЈЕДИНАЦ КОГА ЈЕ ДРУШТВО ОДБАЦИЛО ЈЕ РАСХОДОВАНА МАШИНА потврђена су само у корпусу енглеског језика, док је за метафору ЗАДОВОЉЕЊЕ ПОТРЕБЕ ЗА ХРАНОМ/ПИЋЕМ ЈЕ ДОДАВАЊЕ ПОГОНСКОГ ГОРИВА/МАЗИВА било потврде у оба језика (Табела 67).

Табела 67: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА	The creation therefore is <i>not like some frictionless machine</i> They want to bend me to their will <i>like a factory machine,</i>	Модеран човек је умањен и постао је <i>машина</i> Човек је, дакле, нека врста <i>самопокретљивог аутомата</i>
ЉУДСКИ ЖИВОТ ЈЕ РАД МАШИНЕ	The creation therefore is <i>not like some frictionless machine, which once set in motion carries on until stopped</i> Vaughan's body must need a fair amount of <i>fuel to keep it running efficiently.</i>	
ЗАДОВОЉЕЊЕ ЉУДСКЕ ПОТРЕБЕ ЈЕ ДОДАВАЊЕ ПОГОНСКОГ ГОРИВА	if I'm a dumb machine I want my <i>fuel</i>	изабере неколико боца шпанског вина, не би ли мало <i>подмазали машину.</i>
ОДБАЧЕНИ ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ РАСХОДОВАНА МАШИНА	so they can <i>scrap</i> me when I <i>wear out.</i>	

Кад је реч о метафоричкој концептуализацији људског тела, његове грађе, функција и физичких активности, у оба посматрана језика потврђено је да се тело структурира на потпуно исти начин одређен метафором ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ МАШИНА. Из ове надређене метафоре даље произилазе пресликавања КОРИШЋЕЊЕ ЉУДСКОГ

ТЕЛА ЈЕ УПОТРЕБА МАШИНЕ, НЕГА ТЕЛА/БРИГА О ЗДРАВЉУ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МАШИНЕ, БОЛЕСТ ЈЕ ПРОПАДАЊЕ/КВАР МАШИНЕ, ОРГАН ЈЕ МАШИНСКИ ДЕО И СМРТ ЈЕ ПРЕСТАНАК РАДА МАШИНЕ. Исто важи и за пресликавање РЕЗУЛТАТ ФУНКЦИОНИСАЊА ТЕЛА ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНСКОГ РАДА И ДОМИНАНТНА ТЕЛЕСНА ФУНКЦИЈА ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ.

Другачија концептуализација људског тела структурише се метафором ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ СКУП МАШИНА. Иако за њу саму није било конкретних потврда у анализираним језичким корпусима, сматрамо да је сасвим основано говорити о њеном постојању, јер је у оба језика забележено на њој засновано поимање појединих органа као засебних машина (ОРГАН ЈЕ МАШИНА). Преглед уочених метафора и њихових реализација дајемо у Табели 68.

Табела 68: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК – ЉУДСКО ТЕЛО засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ МАШИНА	His body was a strong <i>vigorous machine</i>	да се човек, као чудо - <i>машина</i> , сам активира
КОРИШЋЕЊЕ ЉУДСКОГ ТЕЛА ЈЕ УПОТРЕБА МАШИНЕ	Getting to know your body is a bit like learning to use a <i>highly complicated machine without a manual</i> .	Човека у сваком случају треба научити да прилази самом себи на сличан начин као што се учи да прилази некој <i>компликованом машини</i> којом треба да зна да <i>рукује</i> .
НЕГА ТЕЛА/БРИГА О ЗДРАВЉУ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МАШИНЕ	the body needs to be lovingly <i>tuned and oiled</i> ; This is the <i>maintenance approach</i> . We go in and periodically <i>repair</i> the damage that metabolism creates.	Зној је наш <i>унутрашњи расхлађивач</i>
БОЛЕСТ ЈЕ ПРОПАДАЊЕ/КВАР МАШИНЕ	you can't afford to let it get <i>rusty or it'll seize up</i> .; This body is a machine, and this machine always <i>breaks</i> .	<i>Зарибали смо као ове машине</i> ; да је наше тело машина <i>недовољно усклађена</i>
ОРГАН ЈЕ МАШИНСКИ ДЕО	Think of a machine <i>with moving parts</i> ; thanks to the <i>springs of the human machine</i> ; the obvious thing to do is to <i>replace the worn part</i> .	Срце је <i>пумпа</i>
СМРТ ЈЕ ПРЕСТАНАК РАДА МАШИНЕ	It was just like a machine. Like <i>switching off a machine</i> .	Отуда и познате сцене масакрирања подсећају на <i>растављање машине</i> .
РЕЗУЛТАТ РАДА ТЕЛА ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ	you've turned your body into an <i>oxygen-, fat-, and carb-incinerating machine</i> ; a <i>biological perpetual motion machine churning out cartilage</i>	<i>сагорева гликозу</i> (шећер у крви) и <i>производи штетне материје</i>
ДЕО ТЕЛА ЈЕ МАШИНА	we know much about the <i>"mitotic machine,"</i>	Срце дахће као <i>тешка машина</i> која вас носи .

		хипоталамус, права машина сексуалне жеље мозак никако није само неуроелектронска машина. Он је (...)неурохемијска машина.
ДОМИНАНТНА ТЕЛЕСНА ФУНКЦИЈА ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ	they're only interested in her as a <i>breeding machine</i> . another "Catholic baby- <i>making machine</i> ." You really are a most efficient <i>milk-making machine!</i> <i>sex machine, love-making</i> <i>machine</i>	маму и снају која је „машина за рађање“ као „машину“ за рађање и васпитање деце жене које су машине за кување и рађање претворићу се у машину за прављење млека сексуална машина, секс машина

Разматрајући физичке активности као саставни елемент циљног домена ЧОВЕК у оба језика смо потврдили да се оне поимају као машински рад. Овај налаз односи се на телесни покрет (ТЕЛЕСНИ ПОКРЕТ ЈЕ МАШИНСКА КРЕТЊА), спортску активност (СПОРТИСТА ЈЕ МАШИНА, СПОРТСКИ УСПЕХ ЈЕ ЕФИКАСНОСТ МАШИНЕ) и физички рад (РАДНИК ЈЕ МАШИНА, РЕЗУЛТАТ РАДА ЈЕ МАШИНСКИ ПРОИЗВОД). У домену физичког рада запазили смо тројаку концептуализацију засновану на машини: радник се, наиме концептуализује као засебна машина, горенаведеном метафором РАДНИК ЈЕ МАШИНА, као део веће машине (метафора РАДНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕ), али и као скуп машина (из чега произилази метафора ДЕО ТЕЛА КОЛИ ОБАВЉА РАД ЈЕ МАШИНА). Преглед овог скупа налаза дајемо у Табели 69.

Табела 69: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК – ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ТЕЛЕСНИ ПОКРЕТ ЈЕ МАШИНСКА КРЕТЊА	<i>Stiffly, walking like a machine, he headed across town</i>	покретима који би можда били својствени каквој навијеној машини
СПОРТИСТА ЈЕ МАШИНА	<i>gears of the Federer machine; goal machine, scoring machine; serving machine; running machine; dancing machine</i>	машина за трчање, машина за давање голова или гол машина, машина за освајање поена, машина за трофеје, машина за кошеве, тениска машина
СПОРТСКИ УСПЕХ ЈЕ ЕФИКАСНОСТ МАШИНЕ	<i>He's just an efficient machine.</i>	На тој машини, која меље без пардона кад се загреје
РАДНИК ЈЕ МАШИНА	<i>the difference that kept Colleen feeling like herself rather than a bland working machine</i>	њене машине су били људи
РАДНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕ	<i>factories that made the working man a piece of a machine she was only a very small cog in a</i>	дословце је представљао део машине коју је контролисао.

	<i>big machine</i>	
ДЕО ТЕЛА КОЈИ ОБАВЉА РАД ЈЕ МАШИНА	These hands I have got, <i>they are hands not a machine!</i>	И не знајући за то, моја мајка беше остварила своју <i>машину за плетење</i>
РЕЗУЛТАТ ЧОВЕКОВОГ РАДА ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ	Baker was never <i>the interview machine; a fundraising machine; killing machine; an exam machine; A machine for teaching; Like a finely tuned holiday-making machine, a money-making machine.</i>	човека третирају као <i>машину која може бити усавршена за све послове - од прања судова до медицине; и они данас све мање желе да буду машине за рад, рат и оплодњу; Направити од вас машину за испуњавање туђих жеља значи да је човек само машина за прављење пара</i>

У оба језика било је потврде да се домен умног рада структурише доменом машине. Метафора УМНИ РАД ЈЕ МАШИНСКИ РАД потврђена је за енглески језик, а за пресликавање СТВАРАЛАЦ ЈЕ МАШИНА потврде је било и у корпусу српског. И домен когниције структурише се на исти начин: у оба језика било је потврде за надређену метафору УМ ЈЕ МАШИНА, као и за на њој заснован пресликавање МЕНТАЛНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНСКИ РАД. Пресликавање ИНТЕНЗИТЕТ МЕНТАЛНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ БРЗИНА РАДА МАШИНЕ потврђено је у српском, али не и у енглеском корпусу.

Другачија концептуализација когниције структурише је једном другачијом метафором: КОГНИЦИЈА ЈЕ СКУП МАШИНА. Потврду за њено постојање налазимо у пресликавању које се на њој заснива: КОГНИТИВНА ФУНКЦИЈА ЈЕ МАШИНА.

На плану емоција, ситуација је слична: у оба језика потврђена је метафора ЕМОЦИЈЕ СУ МАШИНА и пресликавање ИЗАЗИВАЊЕ ЕМОТИВНЕ РЕАКЦИЈЕ КОД ДРУГОГ ЈЕ МАШИНСКИ РАД, а у српском је нађена потврда и за пресликавање ЕМОЦИЈА ЈЕ ДЕО МАШИНЕ.

Друга концептуализација уочена у овом аспекту тиче се структурирања особе која нема/не показује емоције. Метафора ОСОБА БЕЗ ЕМОЦИЈА ЈЕ МАШИНА потврђена је у енглеском, а на основу свог језичког искуства сматрамо да је то што за њу није нађена потврда у српском последица природе анализираних грађе и да би се на неком другом узорку лако могле наћи бројне језичке реализације оваквог поимања. Формулисане метафоре којима се поимају поддомени умног рада, когниције и емоција представљамо у Табелама 70-72.

Табела 70: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК – УМНИ РАД засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
УМНИ РАД ЈЕ МАШИНСКИ РАД	his hyperkinetic mind can't stop <i>generating ideas.</i>	
СТВАРАЛАЦ ЈЕ МАШИНА	He's an <i>idea machine</i> you weren't <i>the composing machine</i>	То је била телесна и душевна наказа, чудовишна <i>машина за рачунање</i>

Табела 71: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК – КОГНИЦИЈА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
УМ ЈЕ МАШИНА	<i>scientific machine, intellectual machine, thinking machine</i>	<i>мисаона машина</i>
МЕНТАЛНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНСКИ РАД	the easy efficiency of the <i>intellectual machine</i> which ground away beneath his broad smiling face	иако је његова <i>мисаона машина</i> била <i>искључена из погона</i>
ИНТЕНЗИТЕТ МЕНТАЛНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ БРЗИНА РАДА МАШИНЕ		Ја сам као машина пуштена на сувише велики број обртаја: <i>лежаји су се усијали</i>
КОГНИТИВНА ФУНКЦИЈА ЈЕ МАШИНА	memory is more like a spectral haunting, ephemeral and mischievous, than it is like a <i>mechanical, objective playback machine</i>	Имагинативно се не држи правила формалне логике. Оно није <i>машина која ради само ако су сви њени саставни делови тачно усклађени</i>

Табела 73: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК – ЕМОЦИЈА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЕМОЦИЈЕ СУ МАШИНА	This psychological edifice. . . she pictured <i>as a kind of large machine</i> erected inside her body	Не постоји <i>перпетуум мобиле, машина која би радила без утрошка енергије.</i> Љубав доводи два бића до <i>узвишених односа</i>
ПОЈЕДИНАЧНА ЕМОЦИЈА ЈЕ ДЕО МАШИНЕ		Да ли је љубав <i>мотор живота?</i>
ИЗАЗИВАЊЕ ЕМОТИВНЕ РЕАКЦИЈЕ КОД ДРУГОГ ЈЕ МАШИНСКИ РАД	He was a <i>highly tuned machine</i> for using people.	ланух и не верујући да је таксиста успео да <i>ме убаци у своју „машину“.</i>
ЧОВЕК БЕЗ ЕМОЦИЈА ЈЕ МАШИНА	He's <i>not a machine</i> , you see. Underneath, underneath, he's a very passionate man. But she had no heart. A <i>nasty little calculating machine</i> instead.	

4.6.2. Концептуализација човека као механизма

Наши резултати за енглески језик показују да се помоћу ове машине поимају различити аспекти људског бића: грађа организма, његово функционисање, човеков унутрашњи живот. Но, занимљиво је напоменути да основна концептуализација људског бића као механизма није присутна у оба језика: у енглеском корпусу није забележен ниједан пример који би поткрепио постојање метафоре ЧОВЕК ЈЕ МЕХАНИЗАМ у енглеском језику. Међутим, у српском смо нашли потврду ове метафоре, односно реализације *пуки механизам са рефлексима* (у првом наведеном примеру) и *(сатни) механизам* (у другом). У овом последњем, уочавамо и друга пресликавања: функционисање организма одговара раду навијеног механизма (*навијен од природе*), а његова нега и одржавање су одржавање уређаја (*чишћење и проверавање*).

С:

- 1164) Чулна култура учинила је све што је могла да деградира човека, који је сада постао *пуки механизам са рефлексима*, обичан орган мотивисан сексом и нека врста полумеханичког и полуфизиолошког организма, лишеног сваке божанске искре и апсолутне вредности или било чега племенитог и светог.
- 1165) Убеђен је да ће успети. Време ће за њега радити, јер и он је увек радио за време и на време. Био је створење сата, тачности, мере и прецизности. Деловао је као *механизам* од природе тако добро *навијен* да му, осим повремениог *чишћења и проверавања*, никакво накнадно дотеривање није потребно.

У домену функционисања организма, међутим, концептуализација рада тела као кретања скупа механизма имала је бројне реализације у оба језика. Ова метафора служи за поимање разноврсних аспеката телесног живота. Кретање се, тако, поима као механичко кретање у оба анализирана језика: метафора ПОКРЕТ ЈЕ КРЕТАЊЕ/РАД МЕХАНИЗМА реализовала се лексемом *mechanism* у енглеском, односно њеним еквивалентом *механизам* у српском језику.

Е:

- 1166) (. . .) started slowly rising to his feet, which he did as if by some inner *mechanism* (. . .).

С:

- 1167) глава је статична, глава је једна компактна лоптаста или јајаста маса која се не покреће, коју тело носи, трпи, која само слепо и пасивно следи *савршени механизам тела и удова*.
- 1168) Тулп, који је сам извео тешку дисекцију мускулатуре руке, показује *деликатни механизам који омогућава гивање овог уда* – његова лева рука истиче споне тог механизма – као слику мудрости и Божјег провиђења.

Као механизам се у енглеском поимају, а тако се и означавају, бројни процеса који се одвијају у телу: рад унутрашњих органа (затварање срчаних залисака) и одвијање хемијских процеса (нпр. регулисање нивоа шећера у крви, осећај ситости). Сличан распон бележимо и у примерима на српском: рад срчаног мишића (*механизам свог срца*), имуносистема (*природни механизам за одбрану*) и система терморегулације (*механизам за хлађење*), настанак јутарњих мучнина (*заштитни механизам против претераног уноса токсина*) и меланина (*природног одбрамбеног механизма коже*) поимају се као рад механизма.

Е:

- 1169) The heart closes the valves so that blood is prevented from flowing in the wrong direction. A simple *mechanism*, but a crucial one.
- 1170) The exact *mechanism* behind this systemic effect remains to be elucidated.
- 1171) Overweight people seem to lack a '*stop mechanism*'. This appears to be one of their basic problems.
- 1172) Therefore we have a *control mechanism* to bring down blood-sugar level when it begins to reach unhealthy peaks.

С:

- 1173) Скоро осећа у мраку упрошћени *механизам свог срца* које пумпа белу запенушану течност, ритмом крви, у топли мали кружић што се упијавичио уз њену брадавицу као чвор.
- 1174) За разлику од синтетичких лекова који уништавају проузроковаче болести, ехинацеа подстиче имуни систем људског организма, односно *природни механизам за одбрану* који се супротставља бактеријама и вирусима.
- 1175) Када откаже наш механизам за хлађење телесна температура изузетно брзо расте (...).
- 1176) Они тврде да су јутарње мучнине *заштитни механизам* против претераног уноса потенцијалних токсина.
- 1177) Мање је позната чињеница да мања филтрација сунчевих зрака спречава стварање меланина, а самим тим зауставља процес стварања *природног одбрамбеног механизма коже*.

У неким примерима који илуструју структурисање функционисања организма као рада механизма лексема која означава телесни процес из циљног домена јавила се као премодификатор лексеме *mechanism* (као у *tanning mechanism*), што наводи на закључак да је са стилског и денотативног аспекта ова друга заправо редувантна (имајући у виду да је *tanning mechanism* исто што и *tanning*, односно да *clotting mechanism of the blood* означава исто што и *clotting of the blood*). Сличну појаву бележимо и у српском језику, где се у постмодификацији именице *механизам* јавља фраза која именује сам телесни процес (*покрнула механизам малигну процеса у ћелији*) и која је, сама по себи, довољно информативна те може да стоји и самостално (*покрнула малигне процесе у ћелији*). Да је именица *механизам* заправо сувишна у оваквим

синтагмама потврђује нам трећи пример у групи илустрација за српски језик, где се као објекат јавља фраза *механизам инфекције*, али се објекатска заменица у следећој клаузи у роду слаже не са именицом *механизам*, него са *инфекцијом* (*и први пут је победили*, а не *и први пут га победили*). Такви примери нас наводе на закључак да ова лексема служи не да процес означи (јер је већ именован), него да га структурира на жељени начин, а учесталост њеног јављања сведочи о снази подлежне механичке концептуализације физиолошких процеса. Сматрамо да из те снаге концептуализације произилази и додатни разлог за употребу ове лексеме на местима где се чини сувишном: исказ који је садржи звучи далеко стручније и озбиљније, сама тврдња поприма „научнији“ тон, а говорник се представља као особа која поседује одговарајућа знања о теми.

Е:

- 1178) Since the *tanning mechanism* is stimulated before this, burning is not only unattractive but pointless and dangerous.
- 1179) Others point to the effect E has on the *clotting mechanism* of the blood and how it can cause internal bleeding, haemorrhaging and death.
- 1180) This is a medical emergency because *the body's temperature regulating mechanism* has been overloaded and has failed.
- 1181) (. . .) chemical substances, such as those found in tobacco smoke, can disrupt this *growth-control mechanism*.
- 1182) Inflammation is another *internal defence mechanism* and is a reaction of living tissue to infection.

С:

- 1183) Не постоји само један узрок појави рака плућа, али је доказано да је дувански дим један од важнијих. Као и код лотоа, мора да се „удружи“ више узрока да би њихова комбинација покренула *механизам малигних процеса* у ћелији.
- 1184) Алерголози су сагласни да је дисајни пут један и да је *механизам настанка алергијске реакције* исти без обзира на којим дисајним органима се јавља.
- 1185) Али смо тек са Луј Пастером исправно разумели *механизам инфекције* и први пут је победили.

Да се још мало задржимо на терену модификације ове лексеме у контексту метафоричког структурирања. У бројној групи примера лексема *механизам* захтевала је постмодификациону фразу којом се спецификује телесни процес о коме је реч. У тој функцији у енглеском налазимо предлошке синтагме са предлогом: *by* (нпр. *by which it causes tumor regression, whereby all the genes . . . are inactivated*), *of* (нпр. *of abnormal copper metabolism*), *behind* (нпр. *behind miocenia gravis*) и *for* (нпр. *for keeping us balanced*).

Е:

- 1186) (. . .) little is known of the precise *mechanism* by which it causes tumour regression.
- 1187) The biological *mechanism* by which periodontal disease or poor oral hygiene could lead to coronary heart disease is not clearly established.
- 1188) The *mechanism* by which p53 makes cells susceptible to radiation-induced apoptosis is not yet clear.
- 1189) An incompletely resolved puzzle is the *mechanism* by which vitamin A reduces mortality.
- 1190) It can be seen from this account that the *mechanism* by which nerve cells operate can be strongly affected by psychoactive drugs and poisons.
- 1191) It is thought that the *mechanism* whereby all the genes in the chromosome are inactivated is a chemical modification of the DNA.
- 1192) For the female, the whole *mechanism* of reproduction was now viewed as automatic, a passive and intrinsic part of woman.
- 1193) The *mechanism* of abnormal copper metabolism in Wilson's disease remains unknown.
- 1194) Prof Mayer said this new understanding, the first clear evidence for the *mechanism* of cell death in these neuro-degenerative diseases, should pave the way for new drugs.
- 1195) Imagine a scientist in the distant future who knows everything about the *mechanism* and neurology of vision, but who is blind from birth.
- 1196) (. . .) toxin that can do this has, indirectly, led to the elucidation of the *mechanism* behind miocenia gravis.
- 1197) Deep inside our ears is the *mechanism for keeping us balanced*.

И у српском језику ова лексема захтева модификацију. Доњим примерима илуструјемо налазе који показују да се ова лексема у метафоричној употреби јавља како са премодификатором (придев *молекуларни*) тако и са постмодификатором, који може бити именица у генитиву (*механизам зачећа, механизам старења организма*), или односна клауза (*помоћу којег људи добијају масноћу, помоћу ког аспирин спречава и лечи*). Сви модификатори у оба језика садрже бар једну лексему која семантички припада пољу циљног домена.

С:

- 1198) Џејмса Вотсона и Френсиса Крика (недавно преминуо) који су 1953. године овим горе наведим особинама за сва жива створења на Земљи нашли молекуларно објашњење – одгонетнули су *молекуларни механизам* који је све то омогућио.
- 1199) Најмање се, међутим, прихватају магијски поступци за зачеће и за олакшавање порођаја што је схватљиво с обзиром да је данас и у најширој популацији добро познат биолошки *механизам зачећа*, да се широко користе рационална и проверена средства контрацепције, а да се сам порођај одиграва у високоспецијализованим медицинским установама.
- 1200) РУСИ ОТКРИЛИ МЕХАНИЗАМ СТАРЕЊА ОРГАНИЗМА
- 1201) Истраживачи на Универзитету Џорџтаун у Вашингтону недавно открили тачан механизам *помоћу којег људи добијају масноћу* када су под стресом, а једу храну богату мастима и шећером. „Откривши тај механизам, сада можемо да манипулишемо мастима“.
- 1202) Потребна су детаљнија истраживања како би се тајни механизам *помоћу ког аспирин спречава и лечи остеопорозу*, додатно објаснио.

И менталне активности разумевају се помоћу рада механизма. Реализацију метафоре УМ ЈЕ МЕХАНИЗАМ бележимо у оба посматрана језика.

Е:

1203) The mind was a delicate *mechanism* that he disliked interfering with at the best of times.

С:

1204) И ја знам: досад је мој мозак био хронометарски проверен, блистав механизам, без трунке прашине (. . .).

Когнитивне способности такође се структурирају помоћу ове машине. Потврда за постојање метафоре КОГНИЦИЈА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА су пресликавања која смо утврдили у доњим примерима (КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ), а која се односе на поимање перцепције (*perceptual mechanism*), меморије (*mechanism for memory*), категоризације (*mechanism for categorization*) и имагинације (*mechanism of imagination*) у енглеском језику. У српском се оваква концептуализација когнитивних способности (мишљења, меморије и имагинације) реализовала као *механизам мишљења*, *механизам размишљања*, *механизам успомена* и *механизам сањарења*.

Е:

1205) Your perceptual *mechanism* is subtly altered.

1206) But to return to the question with which I began the discussion of LTP, is it really a model for long-term changes in the nervous system, or is it something more, a *mechanism* for memory itself?

1207) Certainly these associative processes can just as readily be interpreted as constituting an associative *mechanism* for categorization or concept formation in that they allow physically different stimuli to come to be treated in the same way.

1208) More than this, it not only exemplifies but portrays artistic creativity in a stunning exposure of the human mind and its elaborate yet primal *mechanism* of imagination.

С:

1209) Под руком мајстора који влада својом уметношћу и који промишља свет, свако његово остварење покреће *механизам мишљења* који нас неумитно доводи до суштинских питања: Где је почетак? Где је крај?

1210) Да ли у његовој свести постоји неки сасвим другачији *механизам размишљања* који је лишен уобичајених етичких норми?

1211) Да ли још увек тврдите да *механизам успомена* вара?

1212) А књига му пада из крила, склопивши се, ваљда, сама, али то се више не види, то се више не зна: књига више и није важна, *механизам сањарења* и снова покренут је (. . .).

И емоције се концептуализују помоћу механизма. И овде налазимо схему динамике силе: емоција је реакција на деловање силе, у нашем случају та реакција се поима као механичко покретање повезаних зупчаника. Најопштија илустрација

ове концептуализације види се из првог примера на енглеском језику, где се налет снажних осећања поима као поремећај у раду механизма срца, које се поима као центар човекових емоција (енгл. *disturbance . . . in the mechanism of my heart*). Даље реализације у корпусу енглеског језика обухватају *psychological mechanism* или само *mechanism*, а информација о коме се осећању ради и овде се налази у премодификационој или постмодификационој фрази. У доњим примерима на енглеском језику реч је о болу, туги, олакшању и саосећању. Кретање метафоричких механизма траје само док осећамо емоцију; другим речима, њих је могуће укључити или искључити, што се у корпусу енглеског језика реализовало глаголима *turn on (a mechanism of sympathy)* и *shut off (feelings of grief)*. У примерима на српском језику на овај се начин структуришу емоције уопште (*механизам осећања*) и љубав (*психолошки механизам*).

Е:

- 1213) I am dying, she thought, as her forehead broke out into a fine sweat, I do not even have to think of it, my mind is on other things, but there is a disturbance, quite plainly to be felt, in the *mechanism* of my heart.
- 1214) The physiological and psychological *mechanism* by which pain can override all other signals is complex.
- 1215) He concludes that catharsis is a potentially useful *mechanism* for psychic health (. . .).
- 1216) The human mind possesses a special mechanism to *shut off* feelings of overpowering grief.
- 1217) That we react with positive moral emotion to such qualities of character, even when they are not useful to us, *turns on* a *mechanism* of sympathy, or the tendency to fall into the feelings of others.

С:

- 1218) Песници радије примају утиске у себе него што код других проучавају *механизам осећања*.
- 1219) Управо је она важна емоција коју зовемо љубав могућа зато што је у њеној основи *психолошки механизам* који називамо емоционално везивање.

Сличну концептуализацију бележимо и у домену понашања. Наши доњи примери, између осталог, илуструју поимање мимикрије, самонаграђивања, одбране, реакције „бег или борба“ и успаниченог понашања. Аналогно томе, у српском језику налазимо механичко поимање хистеричног понашања (*психички механизам хистерије*), самонаграђивања (*унутрашњи механизам поткрепљивања*), стреса (*механизам адаптације организма*), те подозривости, потискивања и порицања који се сви исказују као *механизам одбране*.

E:

- 1220) Man too has a *mechanism* of mimicry which goes back to the baby in the cradle answering its mother's smile, older than any utilization for learning how others feel or how to pick up skills or even for play.
- 1221) But in the end the housewife has to encourage and reward herself. The existence of this self-reward *mechanism* is demonstrated by the women's answers to a question about how they felt when they had got their work done as they liked it.
- 1222) I can't remember him, she said, and Roirbak recognised the mechanism of defence.
- 1223) (. . .) in terms of adrenalin being pumped round the body and in terms of the fight/flight *mechanism*.
- 1224) (. . .) a panic attack has its basis in the alarm reaction which is a normal bodily *mechanism* which has helped to keep the species of man alive in situations of danger.

C:

- 1225) Не мислим да бих могао проучавати *психички механизам хистерије* код пацијента који би ми се учинио одбојним и достојним презира, и који ни после бољег упознавања не би успео да побуди саосећајност.
- 1226) Ако је равнодушност према ономе што радимо општи манир надређених, да бисмо одржали спремност за рад на задовољавајућем нивоу треба да се потрудимо да успоставимо неки *унутрашњи механизам поткрепљивања* који ће бити заснован на лично успостављеним критеријумима.
- 1227) Стрес представља *механизам адаптације организма*, начин на који се он прилагођава новонасталој ситуацији
- 1228) (. . .) а чињеница да људи проналазе мотиве због којих им овај човек остаје сумњив, говоре да су исти људи прихватили подозривост као *механизам одбране*.
- 1229) Ипак, најважнија и најзначајнија несвесна одбрана је потискивање, *механизам* који људима омогућава срећан и складан живот тиме што смрт и страх од смрти отклања из свести.

Кад је реч о људском стваралаштву, једини примери ове концептуализације које смо забележили у корпусу енглеског језика тичу се поезије, која одговара производу рада механизма (*mechanism of poetry*), међу које спада и метар. У српском језику, међутим, налазимо читаву лепезу различитих видова стваралаштва (литература, позориште и филм) који се структуришу метафором СТВАРАЛАШТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ. Кад је реч о књижевном стваралаштву, настанак дела одговара кретању механизма, односно почетак рада одговара његовом покретању (*замахнути механизам који се покренуо у младости*), док тема одговара *прикривеном мотору који механизме покреће*.

E:

- 1230) He composes with much more facility than he did, as to the *mechanism* of poetry, and his ideas flow faster than he can express them
- 1231) The primary artifice of these poems is prosodic; the metre is an elaborate *mechanism* that generates – indeed, compels – further elaborations, in syntax and in the lexicon.

С:

- 1232) Човек наставља да пише, вештом руком версификатора, сонете и елџије, патриотске и пригодне стихове, а да је сад већ реч само о *замахнутом механизму који се покренуо у младости и сад се окреће* тек по сили инерције и навике при сваком и најмањем ветру, као празна ветрењача.

У позоришној уметности налазимо да представа одговара *позоришном механизму*, док у филмској сам филм одговара *механизму*, односно *филмском механизму*, који у себи, како бележимо, садржи и *наративни механизам*.

С:

- 1233) Путем ових прецизних редитељских поступака, темељно се расклапа *позоришни механизам*, што даље генерише питања о односу између реалности и илузије.
- 1234) Ово је филм јасног циља и визије, са фино распоређеним детаљима, импресивно уграђеним у *механизам* и визуелно и емотивно.
- 1235) Истакли су да „лица, покрети, музика, слике и језик овог филма претварају баладу у *савршен филмски механизам*“.
- 1236) „Сумња“ је филм који на крају не даје одговоре. Иако презатворен, има фини *наративни механизам*, снажно утемељене и изврсно изведене ликовне, но Шенлијева режија пријемчивија је позоришту него филму.

Да резимирамо. Разматрајући метафоричку концептуализацију људског бића помоћу механизма, као једног од одабраних представника изворног домена МАШИНА, потврду метафоре ЧОВЕК ЈЕ МЕХАНИЗАМ нашли смо само у корпусу српског језика. Кад је реч о поимању људског тела, ни у једном анализираном корпусу није било примера који би илустровали концептуализацију грађе тела помоћу ове машине. Но, у оба језика било је потврде да се телесни покрет и процес, као и функционисање ограна поимају као рад механизма, односно структурирају метафорама ТЕЛЕСНА КРЕТЊА/ТЕЛЕСНИ ПРОЦЕС/ФУНКЦИОНИСАЊЕ ОРГАНА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА. За разлику од концептуализације засноване на машини, она заснована на механизму не користи се ни за поимање домена физичког рада ни физичких активности (сем кретњи удова).

Кад је реч о унутрашњем животу, запажамо двојаку концептуализацију: ум се, са једне стране, поима као јединствен механизам (УМ ЈЕ МЕХАНИЗАМ), а са друге као скуп механизма (УМ ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА) из чега произилази пресликавање КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ. У оба језика је било потврде да се домен осећања структурише метафором ЕМОЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ, при чему је пресликавање ДОЖИВЉАЈ ЕМОЦИЈЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА потврђено у енглеском, али не и у српском језику. Метафору ПОНАШАЊЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ

идентификовали смо у оба језика. Исто важи и за метафору СТВАРАЛАШТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ, чије пресликавање ПРОЦЕС НАСТАНКА ДЕЛА ЈЕ КРЕТАЊЕ МЕХАНИЗМА смо забележили само у српском. Преглед формулисаних метафора и њихових реализација у корпусу дајемо у Табелама 73-75.

Табела 73: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЧОВЕК ЈЕ МЕХАНИЗАМ		деградира човека, који је сада постао <i>пуки механизам са рефлексима</i>

Табела 74: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ТЕЛЕСНА КРЕТЊА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	slowly rising to his feet, which he did as if by some inner <i>mechanism</i>	<i>савршени механизам тела и удова механизам који омогућава гibaње овог уда</i>
ТЕЛЕСНИ ПРОЦЕС ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	Overweight people seem to lack a ' <i>stop mechanism</i> '	<i>природни механизам за одбрану који се супротставља бактеријама и вирусима</i>
ФУНКЦИОНИСАЊЕ ОРГАНА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	The heart closes the valves so that blood is prevented from flowing in the wrong direction. A simple <i>mechanism</i> , but a crucial one.	Скоро осећа у мраку упрошћени <i>механизам свог срца</i> које пумпа белу запенушану течност, ритмом крви

Табела 75: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
УМ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	The mind was a delicate <i>mechanism</i>	досад је мој мозак био хронометарски проверен, блистав механизам
КОГНИЦИЈА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА (КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ МЕХАНИЗАМ)	Your perceptual <i>mechanism</i> is subtly altered.	Да ли још увек тврдите да <i>механизам</i> <i>успомена</i> вара?
ЕМОЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	a <i>mechanism</i> of sympathy	емоција коју зовемо љубав могућа зато што је у њеној основи <i>психолошки механизам</i> који називамо емоционално везивање код других проучавају <i>механизам осећања</i> .

ДОЖИВЉАЈ ЕМОЦИЈЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	a special mechanism to <i>shut off</i> feelings of overpowering grief <i>turns on</i> a mechanism of sympathy	
ПОНАШАЊЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ	Man too has a <i>mechanism</i> of mimicry which goes back to the baby in the cradle answering its mother's smile	да успоставимо неки <i>унутрашњи механизам поткрепљивања</i> који ће бити заснован на лично успостављеним критеријумима.
СТВАРАЛАШТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ	as to the <i>mechanism</i> of poetry	Темом зле крви . . . почиње и завршава роман. То је тајни, прикривени мотор који <i>покреће његове механизме</i> .
ПРОЦЕС НАСТАНКА ДЕЛА ЈЕ КРЕТАЊЕ МЕХАНИЗМА		Путем ових прецизних редитељских поступака, темељно се <i>расклапа</i> позоришни <i>механизам</i>

4.6.3. Концептуализација човека као машинерије

У корпусима оба анализирана језика нађене су потврде да се домен људског бића структурира метафорама заснованим на појму машинерије. Иако није било примера који би илустровали овакво структурирање бића у најопштијем смислу, уочене су бројне потврде метафоре ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ МАШИНИЈА. У енглеском језику при оваквој концептуализацији људско тело означено је као анатомска и физиолошка машинерија (енг. *anatomical and physiological machinery*), а у српском као *људска машинерија*. Кад је о даљим пресликавањима реч, метафора БОЛЕСТ ЈЕ КВАР МАШИНИЈЕ забележена је у оба језика: реализовала се лексемама *impaired* и *malfunction*.

Е:

1237) It is clear that as a piece of *anatomical and physiological machinery*, the human organism becomes progressively *impaired* from the late twenties onwards.

1238) In the general hospital, where visitors pour through every day of the week, physical humiliation is less likely though ward rounds by some consultants are still an exercise in treating the patient as a *malfunctioning piece of machinery*.

С:

1239) Што је испит и поправни испит за Тркача и за цртеж, за сваку тетиву и у сваком трену, за целокупну *људску машинерију*.

Другачија концептуализација људско тело структурира као скуп одвојених машинерија: поједини анатомски системи (нпр. костур, крвоток, неуролошки систем) су засебне машинерије, што се у енглеском реализовало, редом, као *skeletal machinery, biological machinery, neural machinery/machinery for integrating*

information and organizing responses, а у српском као *машинерија испреплетаних костију и мишића* и *кортикална и церебрално-спинална машинерија*. У оквиру ове метафоре, функционисање појединих система поима се као рад машинерије (ФУНКЦИОНИСАЊЕ СИСТЕМА ОРГАНА ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ), што се у енглеском реализовало глаголом *work* и фразом *in full swing*.

Е:

1240) We abuse our bodies and, when things go wrong, we don't understand why. We know how cars work, but we don't appreciate how our *skeletal machinery works*; we just take it for granted that it does.

1241) As soon as she had the call to go to the scene, adrenalin would have started pouring into her bloodstream increasing her heart rate and alertness, she said. Her *biological machinery was in full swing*.

1242) It is classically imagined that there exists direct and reliable *neural machinery* which detects events in the tissue and transmits the information to a centre where the sensation of pain is generated.

1243) The head bears not only the senses but also the *machinery for integrating information and organizing appropriate responses*.

С:

1244) Библиотекар се можда јесте гегао наоколо као доброћудни лелујави балон, али испод прекомотне коже била је *машинерија испреплетаних костију и мишића* који су могли да прогурају песницу кроз дебелу даску од храстовине.

1245) Ако је 80 % људских гена некорисно, шта се онда дешава с корисним теретом мозга? Зар је било неопходно мобилисати толику *кортикалну и церебрално-спиналну машинерију* да бисмо дошли догде?

Ова иста концептуализација служи и за поимање функционисања организма на нижем, ћелијском, нивоу. Ћелијски делови се у оваквој концептуализацији означавају као ћелијска машинерија (енг. *cellular machinery*), односно машинерија за производњу енергије и раст у енглеском (енг. *machinery for production of energy and cell growth*), а као *ћелијска машинерија умножавања* у српском језику. Метафора ФУНКЦИОНИСАЊЕ ЋЕЛИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ реализовала се лексемом *generate* у енглеском и *зауставити* у српском језику.

Е:

1246) Certainly the modern *cellular machinery*, the apparatus of DNA replication and protein synthesis, has all the hallmarks of a highly evolved, specially fashioned machine. We have seen how staggeringly impressive it is as an accurate data storage device.

1247) Confined by the cell membrane the cytoplasm contains all the *machinery for production of energy and cell growth*; and there are also structures in the cytoplasm which can generate forces to change the shape of the cell, resulting in cell movement.

С:

1248) Касније је изаткано сложено ткање од стотина атома који су чинили веће молекуле, као што је знана ДНК на којој се заснива целокупна *ћелијска машинерија умножавања*.

- 1249) (...) омогућава ћелијама рака да се бесконачно множе и достигну нешто што научници зову „ћелијска бесмртност“. Истраживање могућих начина борбе против рака махом се заснива на томе како *зауставити* ову „машинерију“.

Кад је реч о људској когницији, и она се структурише помоћу машинерије – као скуп засебних машинерија. Метафора КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ МАШИНИРИЈА у корпусу енглеског језика структурише памћење (означено као *machinery of memory*), мишљење (*conceptual machinery*) и одлучивање (*decision-making machinery*). У српском језику ова је концептуализација мишљења исказана нешто маштовитије као *преживарска машинерија значења и машинерија за откривање идеолошки сумњивог одсуства оптимизма*. Пресликавање ФУНКЦИОНИСАЊЕ КОГНИЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНИРИЈЕ реализовало се у енглеском језику глаголом *operate*, а у српском изразом *ставити у покрет*.

Е:

- 1250) Specifically, is it a central component in the *synaptic machinery of memory*?
1251) It is merely an examination of the various modes of thinking which the phrase implies – an examination which, in the tradition of British philosophical inquiry, seeks merely to study and perhaps oil the *conceptual machinery* and then to put it back more or less as it was.
1252) This 'one-trial' learning, however, does not *operate* in the perceptual system of the subject, but in its *decision-making machinery*.

С:

- 1253) Јер та критика своја поља значења може да нађе и налази у свакој најбесмисленијој шансони, на пример: Да л' ћеш доћи ове ноћи. Изволите *ставити* сада у *покрет* своју *преживарску машинерију значења* и феноменолошке интерпретације (...).
1254) (...) трагајући у текстовима и књигама за опасним знацима одсуства тог оптимизма, како би могли покренути своју подземну и своју идеолошки увек исправну *машинерију за откривање идеолошки сумњивог одсуства оптимизма* и како би могли да укажу прстом на виновника: држ'те га!

У српском се, за разлику од енглеског, и способност говора поима и исказује као *језичка машинерија*, а немогућност да се нађе одговарајућа реч одговара њеном застоју односно *блокирању*.

С:

- 1255) Некад нам речи недостају у кључним моментима и нисмо у стању да изразимо своје мисли, а некад емоције блокирају *језичку машинерију*, па уместо да се изразимо речима, прибегавамо говору тела.

Метафора заснована на машинерији структурира и домен емоција у енглеском језику. Осећања се, стога, поимају и исказују као емотивна машинерија (*emotional machinery*), која се може и покварити (*go wrong*) и поправити (*mend*).

Е:

1256) Love and trust still exist, but because the *emotional machinery* that registers them *has gone wrong*, we do not feel as we used to. But the *machinery can, and will, be mended*.

У овом одељку показали смо да се у оба посматрана језика помоћу машинерије структурира циљни домен ЧОВЕК у следећим аспектима: грађа и функционисање тела и когниција.

Грађа организма поима се у оба језика двојачко: као јединствена машинерија (ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ МАШИНИРИЈА) и као скуп машинерија (ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ СКУП МАШИНИРИЈА), при чему је сваки његов конститутивни елемент засебна машинерија (СИСТЕМ ОРГАНА ЈЕ МАШИНИРИЈА). У таквом поимању потврду за пресликавање БОЛЕСТ ЈЕ КВАР МАШИНИРИЈЕ нашли смо у енглеском, али не и у српском корпусу. Исто важи и за пресликавање ФУНКЦИОНИСАЊЕ СИСТЕМА ОРГАНА ЈЕ РАД МАШИНИРИЈЕ. Потврда концептуализације засноване на машинерији нађена је и на ћелијском нивоу грађе, за чије се поимање користе метафоре ЋЕЛИЈА ЈЕ СКУП МАШИНИРИЈА И ФУНКЦИОНИСАЊЕ ЋЕЛИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНИРИЈЕ, за које је било потврда у оба анализирана језика.

У домену когниције видели смо да се у оба језика појединачна когнитивна способност структурира као машинерија, што имплицира постојање надређене метафоре КОГНИЦИЈА ЈЕ СКУП МАШИНИРИЈА. У оба језика је потврђено и пресликавање ФУНКЦИОНИСАЊЕ КОГНИЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНИРИЈЕ. Потврда да се језичка способност структурише на овај начин (метафорама СПОСОБНОСТ ГОВОРА ЈЕ МАШИНИРИЈА И КОМУНИКАЦИЈА ЈЕ РАД МАШИНИРИЈЕ) нађена је само за српски језик. Кад је реч о структурирању домена емоција, у енглеском језику смо утврдили постојање метафора ЕМОЦИЈЕ СУ МАШИНИРИЈА И ПРОБЛЕМ У ДОМЕНУ ЕМОЦИЈА ЈЕ КВАР МАШИНИРИЈЕ, за шта у корпусу српског језика није било потврде. Табеларни преглед метафора које структуришу домен ЉУДСКОГ БИЋА представљамо у остатку одељка (Табеле 76-77).

Табела 76: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ	as a piece of <i>anatomical and</i>	за сваку тетиву и у сваком трену,

МАШИНЕРИЈА	<i>physiological machinery, the human organism becomes progressively impaired</i>	за целокупну људску <i>машинерију</i> .
БОЛЕСТ ЈЕ КВАР МАШИНЕРИЈЕ	as a piece of anatomical and physiological machinery, the human organism becomes progressively <i>impaired</i> treating the patient as a <i>malfunctioning piece of machinery</i> .	
ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ СКУП МАШИНЕРИЈА/СИСТЕМ ОРГАНА ЈЕ МАШИНЕРИЈА	we don't appreciate how our <i>skeletal machinery</i> works	мобилисати толику <i>кортикалну и церебрално - спиналну машинерију</i>
ФУНКЦИОНИСАЊЕ СИСТЕМА ОРГАНА ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ	we don't appreciate how our <i>skeletal machinery works</i> Her biological machinery was <i>in full swing</i> .'	
ЋЕЛИЈА ЈЕ СКУП МАШИНЕРИЈА	Certainly the modern <i>cellular machinery</i> , the apparatus of DNA replication and protein synthesis	као што је знана ДНК на којој се заснива целокупна <i>ћелијска машинерија умножавања</i>
ФУНКЦИОНИСАЊЕ ЋЕЛИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ	all the machinery for production of energy and cell growth; and there are also structures in the cytoplasm which can <i>generate</i> forces to change the shape of the cell	Истраживање могућих начина борбе против рака махом се заснива на томе како <i>зауставити</i> ову „машинерију“.

Табела 77: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ МАШИНЕРИЈА (КОГНИЦИЈА ЈЕ СКУП МАШИНЕРИЈА)	Specifically, is it a central component in the <i>synaptic machinery of memory</i> ?	Изволите ставити сада у покрет своју <i>преживарску машинерију значења</i>
ФУНКЦИОНИСАЊЕ КОГНИЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ	This 'one-trial' learning, however, does not <i>operate</i> in the perceptual system of the subject	Изволите <i>ставити</i> сада у покрет своју <i>преживарску машинерију значења</i>
СПОСОБНОСТ ГОВОРА ЈЕ МАШИНЕРИЈА		а некад емоције <i>блокирају</i> <i>језичку машинерију</i>
КОМУНИКАЦИЈА ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ		а некад емоције <i>блокирају</i> <i>језичку машинерију</i>
ЕМОЦИЈЕ СУ МАШИНЕРИЈА	Love and trust still exist, but because the <i>emotional machinery</i> that registers them <i>has gone wrong</i> , we do not feel as we used to.	
ПРОБЛЕМ У ДОМЕНУ ЕМОЦИЈА ЈЕ КВАР МАШИНЕРИЈЕ	Love and trust still exist, but because the <i>emotional machinery</i> that registers them <i>has gone wrong</i> , we do not feel as we used to. But the <i>machinery can, and will, be</i>	

4.6.4. Концептуализација човека као полуге

У нашим корпусима раније је нађена потврда да се људско биће поима помоћу полуге. На ово смо већ указали приликом анализе домена ОРГАНИЗАЦИЈЕ, где се у оба анализирана језика појединац, припадник организације, поима и означава као полуга када се може употребити у одређену сврху, односно када врши рад у служби нечијег интереса. Но, потврду да се појединац на овај начин концептуализује и када се посматра засебно, ван контекста организације, нашли смо само у корпусу енглеског језика. Метафорички сценарио је исти: као полуга се схвата особа којом се неко може послужити да оствари свој интерес (у нашим примерима дете, означено као *полуга којом се отвара кутија Божјих тајни*, енг. *using a human child as a lever to open the box that holds secrets*, и особа чија се политичка тежина може искористити у преговорима као *полуга мира и милосрђа*, енг. *lever for peace and for charity*).

Е:

1257) That when someone – one man like Dr. Briant – starts to meddle with the functions of the power that is God, disaster stares us in the face. That our instinctive loathing for the way Dr. Briant is manipulating human life, is using a human child as a *lever* to open the box that holds God's secrets about life, our response, I say, is not reactionary, not the stupid fears of little men, but is born of our awareness of the dangers of knowing too much, is a God-given warning, if you like.

1258) He watched the engineer go, and then turned and let them take him up to the wall-walk, and down into the beleaguered city where, once, the Genoese had planned to keep him hostage while his company fought for Carlotta. Where now he was to be incarcerated as a hostage, a prisoner, an enemy. As a favourite of James, and therefore the *most powerful lever for peace and for charity* – did they know how to wield it – that the Genoese had ever been granted.

Људско тело поима се у оба језика помоћу ове просте машине. У метафори ЧОВЕКОВО ТЕЛО ЈЕ ПОЛУГА, оно врши рад чији резултат је покрет. Оваква концептуализација у корпусу енглеског језика се реализовала као глагол *lever oneself (up)* и именица *leverage*, а у нашим примерима на српском удови одговарају *полугама какве парне машине* односно *полугама за извршење тешких радова*.

Е:

- 1259) No, blast, I'm stuck (...) amid ships. My damned hips....'I'll pull your legs. 'No, don't. Push' em. If I can *lever myself* by hanging on to this.... No, God, that's worse, much worse. You'll have to pull my legs. I'm absolutely stuck fast."
- 1260) He tried to *lever himself* up in the bed. Marcus said,'Be quiet. You will be all right now. You will get better.'
- 1261) Pinned as she was beneath his weight she hadn't even the *leverage* to free her arms or buck him off - though she tried desperately.

C:

- 1262) Кад је поштар из сна донео Фелицијина писма, „он ми их је пружао чудесно прецизним покретом тако да су му се руке подизале као *полуге какве парне машине*“.
- 1263) Његови снажни удови личили су на механички распоређене *полуге за извршење тешких радова*.

И поједини аспекти унутрашњег живота схватају се на овај начин. У домену когниције, метафором КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ ПОЛУГА структуришу се сазнање (енг. *valuable lever, to lever the fact*) и комуникација (*a start lever*). У корпусу српског језика реализовала се оваква концептуализација мишљења, учења, знања и научног знања, означених редом као *полуге разума*, односно *нужне полуге у напору спознаје и осмишљавања света, полуга формирања личности, полуга у преокретању живота и полуга за упознавање несвесног*.

E:

- 1264) She had wanted to know how much it mattered to him because he wouldn't let on, and it gave her a valuable *lever*.
- 1265) The Inspector failed to find the theology of women's ministry in the church interesting. He made another attempt to *lever* the odd concrete fact from the slippery pair.' Was Mrs Marr living at the Rectory?"
- 1266) 'Do you enjoy banking, Herr Wolff?' she risked asking. It was as if the question touched a *start lever* within him.'It is at once the most absorbing and frustrating of professions,' he said.

C:

- 1267) Њихово световно мишљење није се упуштало у размрсивање божанских објава, завера и свакојаким других делатности, већ се помоћу *полуга разума* трагало за постојаношћу у променама, односно за изналажењем темеља, принципа или начела преко којих оно што јесте - уистину јесте.
- 1268) Разум, односно ум (дистинкција успостављена још код Платона) о којима говори, и преко којих функционише филозофија, постоје као нека врста *нужних полуга у напору спознаје и/или осмишљавања света*, тј. Постојања. . .
- 1269) (. . .) онда ћемо видети да је и у народном свакодневном социјализацијском моделу једна од главних *полуга формирања личности* управо учење усмерено кажњавањем непожељног и, што је ређе, награђивањем пожељног понашања детета.
- 1270) За њега је знање само једно: знање врлине. Оно јесте истина - *главна полуга у преокретању живота у правцу правичности и/или добра -по -себи*.
- 1271) Психоаналитичка интерпретација снова била је једна од важних *полуга у нашем упознавању несвесног* и она је допринела да се анализи снова приђе научно.

И домен емоција структурише се овом простом машином. Метафором ЕМОЦИЈА ЈЕ ПОЛУГА појединачна осећања и нагони концептуализују се као средство које изазива реакције/поступке. У нашем корпусу на овај начин се поимају љубав (у енглеском), самољубље (*полуга свих наших поступака*) и сексуални и агресивни нагон (*покретачке полуге свеколике човекове делатности*) у српском.

Е:

1272) Affection is the first language which man understands, and it becomes *the lever* by which all other languages can be initially learned...

С:

1273) (. . .) да је самољубље начело свих људских поступака и да су милосрђе, приврженост деце родитељима, ватрена и нежна љубав, краљевска наклоност само рафинирани облици самољубља. Ако је самољубље *полуга наших поступака*, задовољење наших жеља треба, дакле, да буде његов природни циљ.

1274) Он, који је открио разорене снаге мрачног хаоса нашег несвесног живота, који је сексуалном нагону и касније агесији придавао улогу најјачих *покретачких полуга свеколике човекове делатности*, и сам је осетио потребу за неким чврстим упориштем, за неком кулом светиљом у мору бола, мржње и разарања.

На полузи засноване метафоре користе се за метафоричку концептуализацију људског тела (ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ ПОЛУГА, УДОВИ СУ ПОЛУГЕ), когнитивних способности (КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ ПОЛУГА) и емоција (ЕМОЦИЈА ЈЕ ПОЛУГА). Потврда да се користе и за концептуализацију људског бића (ОСОБА ЈЕ ПОЛУГА) нађена је у енглеском, али не и у српском језику. Реализације ових метафора показују нам да се наведени аспекти циљног домена концептуализују као полуга само у оним случајевима када они сами служе као средство којим се обавља неки други рад, односно остварује неки други циљ (Табела 78).

Табела 78: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК засноване на полузи као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ОСОБА ЈЕ ПОЛУГА	Brian is manipulating human life, is using a human child as a <i>lever</i> to open the box that holds God's secrets about life	
ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ ПОЛУГА	He tried to <i>lever himself</i> up in the bed. she hadn't even the <i>leverage</i> to free her arms or buck him off	тако да су му се руке подизале као <i>полуге какве парне машине</i> ; удови личили су на механички распоређене <i>полуге за</i>

		<i>извршење тежких радова.</i>
КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ ПОЛУГА	It was as if the question touched a <i>start lever</i> within him. He made another attempt to <i>lever</i> the odd concrete fact from the slippery pair.	већ се помоћу <i>полуга разума</i> трагало за постојаношћу у променама
ЕМОЦИЈА ЈЕ ПОЛУГА	Affection is the first language which man understands, and it becomes <i>the lever</i> by which all other languages can be initially learned...	Ако је самољубље <i>полуга наших поступака</i>

4.6.5. Концептуализација човека као апарата

Истраживање је потврдило да се метафором ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ АПАРАТ у енглеском језику структурише организам, који се у том случају означава као *living apparatus*.

Е:

- 1275) As Fokine said: There can never be revolution in dance, only evolution, because the human body remains as it always has been, *a living apparatus* which can only move in certain well-defined ways.

Грађа тела, у складу са концептуализацијом која се и „званично“ користи у биологији и медицини, поима се помоћу ове машине: велики системи повезаних органа концептуализују се и означавају као *human reproductive apparatus, male and female sexual apparatus, vocal/speech apparatus, chewing apparatus, respiratory apparatus* у енглеском језику, односно као *слушни апарат, трансмисиони апарат уха, полни апарат, органски апарат (респираторни, циркулаторни), локомоторни апарат, дисајни апарат*. У даљим пресликавањима функционисање ових система поима се као рад апарата (ФУНКЦИОНИСАЊЕ СИСТЕМА ПОВЕЗАНИХ ОРГАНА ЈЕ РАД АПАРАТА), што се у корпусу српског језика реализовало лексемама *кочити се и радити*.

Е:

- 1276) The Human Reproductive Apparatus
1277) During the next four weeks the specialised male and female sexual apparatus forms -- the uterus, sperm ducts, seminal vesicles and prostate gland.
1278) The act of speaking requires very precise articulation of the vocal apparatus.
1279) It seems probable that similar things happen with muscles in other parts of our speech apparatus.
1280) One consequence of subsistence on a gelada-like diet is that, as Jolly puts it, a chewing apparatus of the hominid type might be expected to include a thick, muscular, mobile tongue, accommodated in a large oral cavity... also, incidentally, providing preadaptations to articulate speech.'

- 1281) Moreover, anyone who has acquired the power of co-ordinating correctly, can readjust the parts of his body to meet the requirements of almost any position, while always commanding adequate and correct movements of the respiratory apparatus.

C:

- 1282) Али неко може да „заради тврде уши“ и после много краћег времена, док ће други дуго одолевати буци без икаквих последица у зависности од тога колико им је *слушни апарат* здрав, неоштећен лековима или инфекцијама.
- 1283) Већ при буци од 60 децибела *трансмисиони апарат уха* се *кочи* и обуставља даље преношење звука, штитећи унутрашње ухо.
- 1284) И ја, с разумљивим неспокојством, увиђам да коначно измиче оно кратко неправилно трзање које би донело неопходно олакшање како мом *полном апарату* тако и мени самом.
- 1285) Када Фројд, знатно касније, буде изнео дефиницију психичког апарата који, додуше на једној другој стварносној равни, *ради* у складу са истим општим законима као и *органски апарати* (*респираторни, циркулаторни, и тако даље*), одредиће га као устројство где су делатне одређене силе и њима својствена енергија, коју ће назвати „либидом“.
- 1286) Специјална болница за рехабилитацију „Бања Ковиљача“ омогућава ефикасну терапију и темељно обнављање оштећеног *локомоторног апарата*.
- 1287) Биљна храна штити од тумора усне дупље, грла, ждрела, езофагуса, *дисајног апарата* уопште, желуца, црева, дојке и женских полних органа.

Домен когниције структурира се метафором КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ АПАРАТ, односно КОГНИЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА: у анализираним примерима на енглеском језику перцепција се означава као *apparatus to receive and process the information signaling the event*, односно као *perceptual* тј. *sensory apparatus*. Овај домен додатно се структурише метафором ФУНКЦИОНИСАЊЕ КОГНИЦИЈЕ ЈЕ РАД АПАРАТА: почетак перципирања догађаја одговара његовом укључивању (енг. *switch on*), а квалитет перцепције његовом подешавању (енг. *tune in*). И у српском језику перцепција одговара *чулно-сензорном апарату* односно *перцептивном апарату* (што су, поново, превасходно медицински термини), а пресликавање између одвијања перцепције и рада апарата реализовало се глаголом *регистровати*. У српском језику још запажамо да се свеукупност когнитивних способности поима и означава као *сазнајни апарат, мождани апарат, мисаони апарат*.

E:

- 1288) Whether or not we perceive an event in the world around us depends on three things. First, it has to fall within our viewing window: we have to have the right *apparatus to receive and process the information* signalling the event. Thus, we can perceive the sound emitted by a piccolo but not that from a dog whistle. Second, we have to be sufficiently alert: the apparatus has to be *switched on*. If we are drowsy we may not hear either the piccolo or the dog whistle. Third, in certain circumstances, we have to be attending to the stimulus: the apparatus has to be *tuned in* correctly.

- 1289) We may ask for an explanation of how our *perceptual apparatus* is a reliable source of information about reality, or how our instinctive judgements of plausibility or similarity can be useful in forming hypotheses or making inductions.
- 1290) Given the bodily likeness of the great apes to ourselves, and what we are told of the similarities of brain-size and structure, *sensory apparatus*, pregnancy span, and early cognitive competence, this is as it should be.

C:

- 1291) Изворно рустичан и обдарен, негујући стил „бити без длаке на језику“, недорађен а радознао, необразован али са наметљивим демонстрирањем да га његов *чулно-сазнајни апарат* не vara, испоснички кротак када треба и разгоропађен у скандал-мајстора када треба.
- 1292) Мој *перцептивни апарат* у први мах није могао да *региструје* толику количину неразумевања и глупости (. . .).
- 1293) Ове поново успостављају суштинску неразлучивост једног од другог, другим речима, оно што је за нас, с обзиром на *сазнајни апарат* којим располажемо, радикална илузија света (...).
- 1294) Читајући књиге које су на његовом столу лежале, осетио је на свакој страници њиховој колико је његов *мождани апарат* савршенији од ауторовог, његов духовни поглед проницљивији, његова логика непогрешивија, његове мисли крилатије.
- 1295) Надчовечни духовни напор и муње Фарадејевог ума истрошиле су његов *мисаони апарат*, он поче да се тужи на све већу заборавност и постаде неспособан да настави своја испитивања и да држи своја славна јавна предавања .

Резултат когниције не концептуализује се као резултат рада апарата него као још један апарат (СКУП НАУЧНИХ ОБЈАШЊЕЊА/ПОЈМОВА/ТЕРМИНА ЈЕ АПАРАТ). Иако, строго узевши, у овим метафорама циљни домен није ЧОВЕК, ми ћемо их овде набројати и илустровати, јер су са њим блиско повезани, пошто се односе на производе човековог умног рада. Скуп на јединствен начин повезаних научних објашњења, тако, одговара интелектуалном, односно аналитичком апарату (*intellectual apparatus, analytical apparatus*). Скуп појмова неопходних за њихово разумевање, очекивано, одговара појмовном апарату (*conceptual apparatus*), или једноставно апарату (*apparatus of linguistic description*), *појмовни и теоретски апарат* уз који се користи и скуп одговарајућих термина, означен као *терминолошки апарат*.

E:

- 1296) There has been a considerable fashion for functionalist accounts among Western Marxists, since an apparently more elegant *intellectual apparatus* than those of orthodox instrumentalists can be constructed.
- 1297) What is interesting to note about both the theory of public choice and Chicago School economic analysis of law is that their analyses, although wrapped up in *the analytical apparatus of modern economics*, reach more or less identical conclusions to Hayek.
- 1298) Because facts do not speak for themselves, analysts need a 'pre-theory' or *conceptual apparatus* to articulate their significance.
- 1299) This chapter has the practical purpose of showing how the *apparatus of linguistic description* can be used in analysing the style of a prose text.

С:

1300) А када буде почео да гради оно што ће постати „Метапсихологија“, чиниће то у истом том духу: настојаће да изгради *појмовни и теоријски* апарат да би могао да извештава о чињеницама које посматра и проучава, али овога пута у равни психе.

1301) Такву теорију пратио је, нужно, и сасвим посебан *терминолошки апарат* са разноврсном номенклатуром.

Метафоре засноване на апарату користе се, као што смо видели, за метафоричку концептуализацију организма и система повезаних органа. Метафору ЛЈУДСКО ТЕЛО ЈЕ АПАРАТ учили смо у енглеском, али не и у српском језику. Метафора СИСТЕМ ПОВЕЗАНИХ ОРГАНА ЈЕ АПАРАТ потврђена је у оба анализирана језика, а из ње произашло пресликавање ФУНКЦИОНИСАЊЕ СИСТЕМА ПОВЕЗАНИХ ОРГАНА ЈЕ РАД АПАРАТА само у српском.

Помоћу апарата се структурише и домен људске когниције. Метафора КОГНИЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА, односно КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ АПАРАТ потврђена је у оба анализирана корпуса, што важи и за пресликавање ФУНКЦИОНИСАЊЕ КОГНИЦИЈЕ ЈЕ РАД АПАРАТА. Производ умне делатности концептуализује се као апарат за себе, помоћу кога ће се обављати даљи ментални рад: метафора СКУП ОБЈАШЊЕЊА/ПОЈМОВА/ТЕРМИНА ЈЕ АПАРАТ потврђена је у оба посматрана језика. Табеларни преглед налаза приказујемо у табели 79.

Табела 79: Метафоре за циљни домен ЧОВЕК засноване на полузи као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЛЈУДСКО ТЕЛО ЈЕ АПАРАТ	the human body remains as it always has been, <i>a living apparatus</i>	
СИСТЕМ ПОВЕЗАНИХ ОРГАНА ЈЕ АПАРАТ	<i>male and female sexual apparatus</i>	у зависности од тога колико им је <i>слушни апарат</i> здрав
ФУНКЦИОНИСАЊЕ СИСТЕМА ПОВЕЗАНИХ ОРГАНА ЈЕ РАД АПАРАТА		трансмисиони апарат уха се <i>кочи ради</i> у складу са истим општим законима као и органски апарати (респираторни, циркулаторни, и тако даље)
КОГНИТИВНА СПОСОБНОСТ ЈЕ АПАРАТ (КОГНИЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА)	we have to have the <i>right apparatus to receive and process the information signalling the event.</i>	демонстрирањем да га његов <i>чулно - сазнајни апарат</i> не вара
ФУНКЦИОНИСАЊЕ КОГНИЦИЈЕ ЈЕ РАД АПАРАТА	Second, we have to be sufficiently alert: the apparatus has to be <i>switched on.</i>	Мој <i>перцептивни апарат</i> у први мах није могао да <i>региструје</i>

	we have to be attending to the stimulus: the apparatus has to be <i>tuned in</i> correctly.	
СКУП ОБЈАШЊЕЊА/ПОЈМОВА/ТЕРМИНА ЈЕ АПАРАТ	more elegant <i>intellectual apparatus</i> analysts need a 'pre-theory' or <i>conceptual apparatus</i> to articulate their significance.	настојаће да изгради <i>појмовни</i> <i>и теоријски</i> апарат да би могао да извештава о чињеницама које посматра и проучава Такву теорију пратио је, нужно, и сасвим посебан <i>терминолошки апарат</i>

Ради веће прегледности систематизован попис аспеката домена ЧОВЕК који се структурирају посматраним лексемама из изворног домена МАШИНЕ представљамо у Табели 80.

Табела 80: Аспекти циљног домена ЧОВЕК које структуришу анализирани прототипични елементи изворног домена МАШИНЕ

Аспект циљног домена	машина		механизам		машинерија		полуга		апарат	
	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С
људско биће	+	+	-	+	-	-	+	-	-	-
људско тело: функционисање	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+
људско тело: грађа	+	+	-	-	+	+	-	-	-	-
људско тело: активност	+	+	+	+	-	-	+	+	-	-
рад	+	+	-	-	-	-	-	-	-	-
умни рад	+	+	+	+	-	-	-	-	+	+
когниција	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
емоције	+	+	+	+	+	-	+	+	-	-
понашање	-	-	+	+	-	-	-	-	-	-

Закључујући разматрање концептуализације домена ЧОВЕК осврнућемо се и на то шта метафора МАШИНЕ овде открива, а шта скрива. Да бисмо сагледали аспекте који се овом метафором не осветљавају, потребно је да се претходно задржимо на нијансама које праве разлику међу концептуализацијама ЧОВЕКА као машине, машинерије, механизма, полуге и апарата.

Концептуализација бића и тела заснована на машини претежно се користи да нагласи сложеност грађе и неопходност усклађености рада органа ради одржања здравља и живота, без обзира на то да ли се човек поима као једна јединствена или као скуп различитих машина. У таквој концептуализацији однос према циљном домену је претежно позитиван: својства машине (непрекидност и усклађеност рада) доживљавају се као пожељна, а савршенство резултата рада

сматра се похвалним (што је нарочито видљиво у примерима који се тичу концептуализације спортских активности). И овде се метафором МАШИНЕ, поред складности рада, наглашава број, истоветност и квалитет његових резултата. Кад је реч о концептуализацији унутрашњег живота, ситуација је нешто другачија. Метафором МАШИНЕ исказује се, како смо видели, опозиција између бића и предмета: особа која нема или не показује емоције поима се као предмет – машина, а не биће. Додатно истицање наведених својстава метафоре МАШИНЕ постиже се коришћењем компликованијег склопа – машинерије. Таквом концептуализацијом тела, његова грађа се представља као сложенија, а самим тим и болест постаје тежа и захтевнија, па је и за њено излечење неопходна већа стручност. Кад је реч о концептуализацији когниције и емоција, сматрамо да се и овде метафорама заснованим на машинерији истиче компликованост датих апстрактних домена.

За разлику од оних заснованих на машини, метафоре засноване на механизму не користе се за поимање рада, али ни за разумевање грађе тела. Наши налази наводе на закључак да се као механизам се поимају само процеси који се одвијају у телу: тема оваквих метафора није производ рада, већ непрестаност његовог одвијања (као код неопходних физиолошких процеса). Аналогно томе, на овај начин се поимају у процеси који се одвијају током човековог умног и емотивног живота. Занимљив је и налаз да се лексема *механизам* у оваквом контексту користи упркос томе што је наизглед сувишна (*покрнула механизам малигну процеса у ћелији* наспрам *покрнула малигне процесе у ћелији*). Сматрамо да је њена улога овде не само да изрази подлежну механицистичку концептуализацију телесних процеса, него и да говорника представи као стручног за област о којој говори.

Метафоре засноване на апарату, сасвим у складу са налазима анализе претходних циљних домена, користе се за поимање невидљивог, односно скривеног рада унутрашњих система органа и наглашавају управо ту њихову одлику – недоступност погледу. При поимању когниције пак користи се једно друго својство апарата – чињеница да му за вршење рада нису неопходни покретни делови. Ово је нарочито уочљиво у случају перцепције, која се поима као пасивно примање (и невидљива обрада) стимулација.

Метафора полуге и овде подразумева знатно поједностављен поглед на циљни домен: као полуга се концептуализује тело, али и когнитивна или афективна способност, када се на њих гледа као средство које се може употребити за остварење неког циља, односно интереса.

Пошто смо размотрили на који начин се циљни домен осветљава метафором МАШИНЕ, могуће је извести и закључке о томе који његови аспекти остају у сенци. Свет машина је, нужно, свет коме су категорије свести, емоција и морала сасвим стране. Па, ипак, човек одувек и све више воли да намеће свету око себе и у себи логику, поједностављеност, репетитивност и извесност (Carver 2008). У таквој механичкој концептуализацији света, бесконачни сплет непознатих који нас чини оним што јесмо сведен је на скуп простих инструкција и програмираних, предвидљивих радњи човека-радника. У том свету нема места за слободну вољу, а личне тежње своде се на опипљива постигнућа која се могу квантификовати.

За илустрацију тога како се метафором МАШИНЕ могу поништити неки важни аспекти циљног домена узећемо један драстичан пример. Раније смо видели да се војска поима и исказује као *ратна машина*, *војна машинерија* и сл. Овде ћемо се осврнути на импликације овакве концептуализације на човека-ратника. Машине немају емоцију и савест. Пред човека-ратника, који је део ратне машине, поставља се истоветан захтев: да обавља предвиђени задатак са предвидивим исходом не разматрајући могуће, или очигледне, последице. Напоредо са цивилизацијом развија се и разорна моћ и прецизност оружја. И, парадоксално, човеку-ратнику какав се афирмише овом метафором: прецизан, незауостављив, убојит – заправо су дозвољена варварска зверства каква никада до сада није био у прилици да чини. Са друге стране, ова метафора сакрива један важан аспект механичког човека-ратника: његову рањивост и смртност. Кад смо већ код смртности, овом се метафором она смешта у дубоку сенку и приликом концептуализације људског тела: човек појмљен као машина састоји се од делова за које се може наћи замена. Некад непојмљиве, трансплантација органа, ткива и трансфузија крви данас су постале део свакодневнице. О њиховој исправности са аспекта вере, моралности и филозофије дебате се воде ретко и стидљиво. Остављајући њихову медицинску оправданост сасвим по страни, не можемо да не

приметимо да тако јака друштвена афирмација поступака којима се поништава целовитост људског бића и на страни примаоца и на страни даваоца мора бити повезана са механицистичким погледом на свет, по коме је за ентитет приоритетно да врши кретање, односно рад, и за који је од секундарног значаја порекло покретних делова, али и природа рада.

Природа и смисао рада такође су скривене у метафори МАШИНЕ. Рад је данас императив који се поставља пред сваког појединца – одлука да ли радити или не за већину људи није и не може бити ствар личног избора. На то из чега ће се рад састојати особа има мало утицаја: при запошљавању се увек улази само на оно место које је у датом систему у датом тренутку упражњено. Управо се то одсуство могућности избора скрива метафорама заснованим на машини: машина нема другу сврху и намену до да врши рад. Стога и човеку појмљеном на овај начин не преостаје ништа друго него да највећи део живота посвети овој активности која је, сматрамо, најпре у функцији пуког преживљавања и која само понеком пружа прилику за постизање личне афирмације и задовољење неких других, тананијих потреба.

4.7. ПРЕБИВАЛИШТЕ

Анализом претраге корпуса енглеског и српског језика утврђено је да се метафором МАШИНЕ структурира и један циљни домен који није идентификован у ранијим истраживањима. Реч је о домену људског насеља и његових саставних делова: град и село, али и кућа, зграда и стан поимају се и означавају као машине. Град се, тако, поима као велика, сложена машина, у корпусу енглеског језика означена као *machine* или *machine to live in*, а у корпусу српског као *машина*, *парна машина* и *сам*. У оквиру метафоре ГРАД ЈЕ МАШИНА, функционисање града одговара раду машине (што се у корпусу енглеског језика реализовало лексемом *works*), а застој, односно ПРЕКИД У ФУНКЦИОНИСАЊУ ЈЕ КВАР МАШИНЕ (енг. *spanner in the works*; срп. *укочена машина града*).

Е:

- 1302) Hugh Stretton (1978) has provided four metaphors to characterize the city: the city as *machine*; as community; as a market place; and as a battle-ground.
1303) (. . .) just as planners now regard a town as *a machine to live in*.
1304) My reason is that our cities are now designed round the motor car. Allowing thousands of marchers through city streets in the middle of the day is *to throw a spanner into the works of a large and complex machine*. It is an act of public disorder in itself.

С:

- 1305) Зашто су једни градови били налик на *парне машине*, а други на *самове*, да пародирамо Леви-Строса?
1306) Људи и жене што трче крај зидова били су сасвим немоћни да својим покретима оживе укочену *машину града*, застало време, изгубљен одјек.

Раније смо видели да се при концептуализацији веће групе људи (нпр. бирократске или привредне организације, друштва) појединац може структурирати као машински део. У на машини заснованој концептуализацији града, међутим, становник се не поима као саставни део уређаја, већ као материјал који се њоме обрађује. Метафором СТАНОВНИК ЈЕ ПРОИЗВОДНИ МАТЕРИЈАЛ човек се структурише као пасивни ентитет који се креће кроз машину, а ова концептуализација реализовала се у корпусу енглеског језика глаголом *funnel* и предлогом *within (this...machine)*, а у корпусу српског глаголима *млетити* и *премештати*. Ова невесела слика чини сасвим разумљивим и поимање града као машине из пакла (*infernal machine*), како је означен у последњем примеру на енглеском језику.

E:

- 1307) Led by Lord Pugh, the Fists would punch their way through into the city, the treacherous city which would reconfigure itself like *a machine so as to funnel them unwittingly*.
- 1308) Under the conditions of city life he believed it' incontrovertible that the children grow up into rotten adults, without virility or stamina, a weak-kneed, narrow-chested, listless breed'. But *within this 'huge man-killing machine' of the city* he also sensed a temperamental alteration.

C:

- 1309) Наравно, леп је Њујорк. Волим тамо да одем на месец, два. Али, да живим тамо, сама, у тој *машини која меље људе и психички и физички* (. . .) То је, стварно, јако тешко.
- 1310) Овде се одвијала вртоглаво брза индустријализација и урбанизација; разне „црне земље“ Енглеске су биле *машина за премештање и млевење људи*.
- 1311) Blake took a last look at Victorian London. *An infernal machine*. The cold sweet smell of the British countryside swept over the poet.

Када је у центру пажње активност која се одвија у граду онда се он структурише метафором РЕЗУЛТАТ АКТИВНОСТИ СТАНОВНИКА ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ. Град се тако, са аспекта привредних активности, поима и означава као машина за прављење новца у енглеском (енг. *money machine*), односно као *економска машина* у српском. Кад су неки други аспекти у питању (разнода и динамика живота) град се означава као машина за забаву у енглеском (енг. *pre-fab party machine*), а као *машина намењена производњи инерције* у српском језику.

E:

- 1312) Hong Kong is a money machine.
- 1313) Though Vail itself can feel like a prefab party machine, there is a town with a growing middle class on the other side of the hangover. (COCA)

C:

- 1314) Није случајно што се нова стратегија развоја Беча одвија под крилатицом „Град малих дистанци“. То је симптоматично за савремену потребу да, осим циновских економских *машина*, урбана станишта, била она велика, средња или мала, постану и места истинског људског заједништва.
- 1315) Свакако, човек је подизао градове и обрађивао поља; али кад боље размислимо, и то су *машине* намењене производњи инерције у ритму и пропорцијама који бесконачно надилазе количину организације која их одржава.

На почетку овог одељка видели смо да се град поима и означава као машина за становање (*a machine to live in*). Ова концептуализација града заправо је уопштена концептуализација куће, односно зграде као машине какву налазимо код Ле Корбизјеа (Le Corbusier 1986[1931]) још почетком двадесетог века. Метафора КУЋА/СТАН/ЗГРАДА ЈЕ МАШИНА у корпусу енглеског језика реализовала се више пута као *a machine to live in*, а у корпусу српског као *машина за становање*, *зграда као машина* и *машина за потрошњу*.

Е:

1316) Le Corbusier's opinion that a house is *a machine to live in* is no longer disputed; just as planners now regard a town as a machine to live in.

С:

1317) Ле Корбизјеова *машина за становање*.

1318) Дакле, више није примарна зграда као естетска целина, већ *зграда као машина*.

1319) Архитекти нису свештеници, лекари, па ни апотекари. Архитектура је у комерцијалном контексту редукована на ефикасност зграда као *машина за потрошњу*.

Сличну концептуализацију налазимо и кад је реч о другим функцијама простора, оним које се не тичу становања, него привредних и неких других активности. Пољопривредно имање је, тако, у корпусу енглеског језика означено као *great machine*. Метафора ФУНКЦИОНИСАЊЕ ИМАЊА ЈЕ РАД МАШИНЕ у корпусу енглеског језика се реализовала глаголском фразом *left running* и глаголом *run down*. У српском није било потврде за овакву концептуализацију имања, али смо утврдили да се њој слична користи за поимање јавног парка који је означен као *блештећа машина за прављење долара*. У српском корпусу уочили смо и примере где се на овај начин поима концентрациони логор, који се означава као *функционална машина и машина за истребљење*.

Е:

1320) Everywhere he found the same thing: elderly employees, attempting to run things as they thought the old baron would have wanted, out of touch with new ideas, fearful of taking any decision on their own, and consequently stalling, allowing problems to build up. No new blood had come into the affairs of de Chavigny for years: everywhere Edouard found stagnation and apathy. It was as if *a great machine had been left running* so long that no one had noticed, or cared, that *it was running down*.

С:

1321) Међутим, да би се један јавни парк уопште приватизовао и претворио у „*блештећу машину*“ за прављење долара, потребно је да прво изађе на лош глас, да стекне репутацију стедишта наркомана и клошара. После демонизације парка, лако је стећи наклоност грађанства.

1322) Трудиле смо се да прикажемо логор као *функционалну машину*, која је део једне добро организоване целине.

1323) Сам Џамоња наводи да је рељеф „Јасеновачким жртвама“, настао 1967. године, да је то његово „антологијско дело“, његова „осуда фашизма који је измислио *машину за истребљење*, нешто најмонструозније што постоји у нашој повести“ (. . .).

Кад је реч о концептуализацији града/куће заснованој на другим врстама машина, у корпусу енглеског језика није било примера који би потврдили њено постојање. У корпусу српског језика је уочен само један пример који потврђује постојање концептуализације засноване на некој другој машини – механизму.

Структуриран метафором ГРАД ЈЕ МЕХАНИЗАМ велеград се у корпусу српског језика поима и означава као *урбани механизам*.

С:

1324) У својим резиденцијалним деловима, укључујући ту административне, школске, здравствене, тржне и сервисне објекте, Вегас је модеран и лепо сређен *урбани механизам*.

Дакле, домен ЉУДСКОГ ПРЕБИВАЛИШТА у оба анализирана језика структурира се метафором МАШИНЕ. Основно пресликавање ГРАД ЈЕ МАШИНА и КУЋА/СТАН/ЗГРАДА/ИМАЊЕ ЈЕ МАШИНА потврђено је примерима и у српском и у енглеском језику. За концептуализацију пребивалишта засновану на другим врстама машина (механизму, машинерији, полузи или апарату) у енглеском језику није било потврда. У српском корпусу нађена је потврда за постојање метафоре ГРАД ЈЕ МЕХАНИЗАМ, али не и за њена евентуална додатна пресликавања.

У корпусу енглеског језика нађена је експлицитна потврда пресликавања ФУНКЦИОНИСАЊЕ ГРАДА ЈЕ РАД МАШИНЕ. Иако ово конкретно пресликавање у српском није уочено, сматрамо да оно мора постојати, јер је потврда на њему заснованог пресликавања СМЕТЊА У ФУНКЦИОНИСАЊУ ГРАДА ЈЕ КВАР/ПРЕСТАНАК РАДА МАШИНЕ пронађена у оба посматрана језика. На нижем нивоу општости запазили смо да се и појединачни објекти за живот структурирају метафором КУЋА/СТАН/ЗГРАДА/ИМАЊЕ/ПАРК/ЛОГОР ЈЕ МАШИНА у оба језика, а потврда за додатно пресликавање ФУНКЦИОНИСАЊЕ ОБЈЕКТА ЈЕ РАД МАШИНЕ нађена је само у енглеском језику.

Кад је реч о концептуализацији становника градова, они се структурирају пасивно као производни материјал (СТАНОВНИК ЈЕ ПРОИЗВОДНИ МАТЕРИЈАЛ), док се резултат делатности која се одвија у граду поима као машински производ (РЕЗУЛТАТ АКТИВНОСТИ СТАНОВНИКА ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ). Табеларни преглед идентификованих метафора којима се структурира овај циљни домен и њихових реализација представљамо у Табели 81.

Табела 81: Метафоре за циљни домен ПРЕБИВАЛИШТЕ засноване на машини и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ГРАД ЈЕ МАШИНА	the city as machine	немоћни да својим покретима оживе укочену <i>машину града</i> Зашто су једни градови били налик на <i>парне машине</i> , а

		други на <i>сатове</i> , да пародирамо Леви - Строса ?
ГРАД ЈЕ МЕХАНИЗАМ		Вегас је модеран и лепо сређен <i>урбани механизам</i> .
ФУНКЦИОНИСАЊЕ ГРАДА ЈЕ РАД МАШИНЕ	Allowing thousands of marchers through city streets in the middle of the day is to throw a spanner into the works of a large and complex machine.	
СМЕТЊА У ФУНКЦИОНИСАЊУ ГРАДА ЈЕ КВАР/ПРЕСТАНАК РАДА МАШИНЕ	Allowing thousands of marchers through city streets in the middle of the day is to throw a spanner into the works of a large and complex machine.	да својим покретима оживе <i>укочену</i> машину града
СТАНОВНИК ЈЕ ПРОИЗВОДНИ МАТЕРИЈАЛ	the treacherous city which would reconfigure itself like a machine so as to funnel them unwittingly. <i>within this 'huge man-killing machine' of the city</i>	Али, да живим тамо, сама, у тој <i>машини која меље људе и психички и физички</i> разне „црне земље“ Енглеске су биле <i>машина за премештање и млевење људи</i>
РЕЗУЛТАТ АКТИВНОСТИ СТАНОВНИКА ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ	Hong Kong is a money machine	То је симптоматично за савремену потребу да, осим <i>циновских економских машина</i> , урбана станишта, била она велика, средња или мала, постану и места истинског људског заједништва
КУЋА/СТАН/ЗГРАДА/ИМАЊЕ ЈЕ МАШИНА	opinion that a house is a machine to live in	Ле Корбизијеова <i>машина за становање зграда као машина зграда као машина за потрошњу</i>
ФУНКЦИОНИСАЊЕ КУЋЕ/СТАНА/ЗГРАДЕ/ИМАЊА ЈЕ РАД МАШИНЕ	everywhere Edouard found stagnation and apathy. It was as if a great machine had been left running so long that no one had noticed, or cared, that it was running down.	

Корбизијеово схватање животног простора заснива се на идеји функционалности: форма простора треба да одражава његов циљ и намену и да прати осу свакодневне динамике (Le Corbusier 1986[1931]). Људско пребивалиште се метафором МАШИНЕ структурира као задато окружење које условљава понашање, односно производи жељени одговор код појединца (Hiller 2007). На тај начин се однос појединца са околином своди на просту реакцију особе на физички простор. У својим даљим импликацијама ова метафора афирмише идеју друштвеног инжењеринга – простом урбанистичком одлуком, променом дизајна појединачне грађевине или читавог комплекса може се променити исход, односно

изазвати жељено друштвено понашање. Улоге творца и производа у на машини заснованој метафори града су, тако, замењене: човек није више онај који ствара град – град је постао ентитет који обликује човека. Човек је у таквој слици пасиван ентитет који пролази кроз машину, без икаквог утицаја на њен рад и његов коначни производ.

4.8. ЖИВОТИЊА

Раније смо показали како се људско биће структурира метафором МАШИНЕ. У овом поглављу размотрићемо концептуализацију животиње засновану на овом изворном домену.

4.8.1. Концептуализација животиње као машине

За метафору ЖИВОТИЊА ЈЕ МАШИНА нађене су потврде у оба анализирана језика. Тело животиње, наиме, поистовећује се са машином и означава као *machine* у енглеском, односно као *машина* у српском језику. У даљим пресликавањима, метафора ДЕО ТЕЛА ЖИВОТИЊЕ ЈЕ САСТАВНИ ДЕО МАШИНЕ структурише грађу животињског организма као унутрашњост машине у којој налазимо пумпе (енг. *pumps*), полуге (*levers*), вентиле (*valves*) и прекидаче (*switches*) чији рад контролишу хемијски и електрични импулси.

Е:

1325) 'There,' he said, the heavy, glossy pages staying in place as he turned away to bring the rabbit. She looked. Saw at once *how like a machine it was. A thing of pumps and levers, valves and switches, controlled by chemicals and electric pulses.* It was all there on the page, dissected for her.

С:

1326) Животиња је постала *машина*.
1327) Пилету је мама једина *машина*.

У даљим пресликавањима, кретање животиње одговара раду машине, што се у корпусу енглеског језика реализовало фразом *set in motion*. Метафора ДОМИНАНТНА АКТИВНОСТ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ у бројним примерима у корпусу енглеског језика који су се односили на лов реализовала се као *hunting machine*, а наводимо и пример где је означена као *bird machine*. Друге реализације ове

метафоре укључују изразе попут *smelling machine* и *egg-laying machine* у енглеском и *машина за оплодњу* у српском језику.

Е:

- 1328) Like a *machine set in motion*, the horse stretches its long, linen-colored neck over the wattle fence and, as the young reporter watches, begins to delicately eat the flowers off one of the rosebushes; the blood-red petals that spill from its mouth are like the petals slaves once scattered at the feet of emperors, kings.
- 1329) In the tiger, evolution has produced a *perfect hunting machine*.
- 1330) Five minutes with your pup in the field can help turn him into a *bird machine*. (COCA)
- 1331) It would be tough to conceive of a better *smelling machine* than a dog. (COCA)
- 1332) There are four types of termites: the queen and king, and the blind workers and soldiers. "The queen is literally a *egg-laying machine*," Turner says. She lays one egg every three seconds, on average. (COCA)

С:

- 1333) Циљ је продужетак врсте, па љубав и симпатије немају значај као код људи; мужјак је у највећем броју случајева само „*машина за оплодњу*“.

4.8.2. Концептуализација животиње као механизма

Ни у једном посматраном језику није било примера типа Х ЈЕ МЕХАНИЗАМ који би потврдили постојање основне метафоре за поимање домена животиње помоћу *механизма*. Упркос томе, уочени су примери где се поједини аспекти функционисања животињског тела, слично људском, поимају помоћу ове врсте машине.

Тако се физиолошки процеси као што су унос хране, терморегулација и размена материја у нашим примерима структурирају метафором ФИЗИОЛОШКИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ и исказују, редом, као *feeding mechanism*, *mechanism to remove this excess heat build-up* и *mechanism for excreting waste products*. У корпусу српског језика само један пример илуструје ову концептуализацију физиолошких процеса означених као *препотопски механизам преживљавања*.

Е:

- 1334) (. . .) examination of the structure of the mouthparts will therefore give a clue to the *feeding mechanism* and frequently to the nature of the food of an insect.
- 1335) The horse therefore must have a *mechanism* to remove this excess heat build-up to prevent his body temperature increasing with fatal results.
- 1336) One physiological process of the leather corals which must be considered when designing an aquarium for them is their *mechanism for excreting waste products*.

С:

- 1337) Извесни генетски склопови и начини испољења остали су им заједнички, укључујући инсулинске поруке за надзирање метаболизма и, вероватно, *препотопски механизам преживљавања* у условима оскудице.

И понашање се структурише помоћу механизма, при чему сваки облик понашања одговара засебном механизму, па је тако затварање оклопа *defensive mechanism*, оглашавање *mechanism of purring*, избор разноврсне хране *food variety mechanism*, пругасте ознаке по телу *a mechanism for personal identification*, истовремена промена мелодије и рецептора за њу *control mechanism*, а управљање летом *steering mechanism*. И у српском се понашање структурира на овај начин, па је тако пређење означено као *механизам*, док се промена величине код риба поима и исказује као *одбрамбени механизам*. Нађена је и потврда за метафору ПОНАШАЊЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА. Ово пресликавање у енглеском се реализовало глаголом *switch off* и *operate*, а у српском *покренути*.

Е:

- 1338) The box terrapins are so called because of their ability to close the undershell or plastron at both front and back. This is a *defensive mechanism* which helps them to survive attempts on their lives by predators.
- 1339) This is not a dispute over some small detail, but about the basic *mechanism of purring*.
- 1340) In such instances there is an inborn '*food variety mechanism*' operating.
- 1341) Another theory sees the stripes as a *mechanism* for personal, individual identification, rather like fingerprints. This could easily be used by other members of a herd as a way of naming an individual zebra.
- 1342) The fact that the song and the receptor change together in the hybrids suggests that there is some *control mechanism* which prevents the two from becoming uncoupled from each other; such a *mechanism* would have the effect of making it more likely that, whenever a male or female cricket changed its song or song-preference during evolution, some other individual of the other sex will have made the complementary change.
- 1343) The erratic flight may be produced by the moth by just *switching off* its steering mechanism.

С:

- 1344) У сваком случају, научници још не знају који део мозга *покреће* тај *механизам* код ове животиње. Студије показују да маце преу кад се осећају сигурне и опуштене, чему одговара и тренутак кад сисају, док су још мале.
- 1345) Он је рекао да је риба карактеристична по гутању воде, чиме може повећати своју величину, односно обим за пет пута. „То је *одбрамбени механизам* којим се риба брани од предатора“.

4.8.3. Концептуализација животиње као машинерије, полуге и апарата

Иако примери у којима се домен животињског света поима помоћу изворног домена машинерија нису били ни бројни ни разноврсни ни у енглеском ни у српском језику, чињеница да они ипак нађени потврђује постојање метафоре ЖИВОТИЊА ЈЕ МАШИНИРИЈА којом се структурира животињски организам, односно

његова грађа. Животиња се у оваквој концептуализацији поима и исказује као жива машинерија (*living machinery*), односно као *wonderful machinery of nerves and muscles*. Пример за овакву концептуализацију у српском језику је сличан: о животињи се говори као о *сложеној биолошкој машинерији ребара и набора*.

Е:

1346) Our experience of electronic technology prepares us to accept the idea that unconscious machinery can behave as if it understands complex mathematical ideas. This idea is directly transferable to the workings of *living machinery*. A bat is a machine, whose internal electronics are so wired up that its wing muscles cause it to home in on insects, as an unconscious guided missile homes in on an aeroplane. So far our intuition, derived from technology, is correct.

1347) How strange it is, mused Fleury, feeling the futility of everything yet at the same time enjoying the feeling, that these millions of wings, with all their wonderful *machinery of nerves and muscles*, should be made to serve the purpose of a single flight.

С:

1348) Ширење крила није била једноставна операција. Изгледало је као да траје неко време, док се *сложена биолошка машинерија ребара и набора* размицала.

Као што смо раније запазили разматрајући концептуализацију људског тела помоћу полуге, телесни покрет се може схватити као резултат рада ове просте машине, односно кретање тела одговара кретању полуге. Метафору ТЕЛО ЖИВОТИЊЕ ЈЕ ПОЛУГА потврдили смо у корпусу енглеског језика. У доњим примерима видимо да се покретање читавог тела на овај начин исказује глаголском лексемом *to lever oneself*. Такође запажамо да се и поједини делови тела, у нашем примеру њушка, могу схватити као проста машина која врши рад и исказати прелазним глаголом (*to lever something*). У корпусу српског језика није нађена потврда овакве метафоричке концептуализације.

Е:

1349) When an ant comes near it, the mite will strum vigorously with its long front legs. This stimulates the ant to lean over, a posture usually employed to solicit grooming from a nestmate. The mite then seizes the chance *to lever itself* on to the ant's head, where it hangs on, upside down, with its hind legs.

1350) A rabbit can negotiate a vertical rise or fall, being able *to lever* and push itself up or down, using its body against the sides of the hole. The ferret doesn't have that ability.

1351) They quickly learned how to use their snouts *to lever* edible roots from the ground, overturn grass tussocks for worms and locate resin (pigs have a sweet tooth).

У корпусу српског језика није било ни потврде да се животиње поимају помоћу *анарата*. Стога ћемо овде изнети само резултате претраге корпуса енглеског језика. Наша анализа показала се да се, аналогно са концептуализацијом

људског тела, и код животиња поједини системи органа поимају и означавају као *apparatus* па тако наилазимо на *apparatus*, *breathing apparatus*, *nectar-collecting apparatus*, *skeletal apparatus*, *jaw apparatus*, *stinging apparatus* и *hearing apparatus*. Иста концептуализација система повезаних елемената користи и на ћелијском нивоу. Ту налазимо *apparatus of DNA replication and protein synthesis*.

Е:

- 1352) Cicadas, the loudest of insect singers, have a much more complicated *apparatus*. Their abdomen contains two chambers, one on each side. The inner wall of each chamber is stiff and when it is moved in or out, it makes a click, as the lid of a tin may do. In the abdomen behind there is a muscle which can pull the wall back and forth up to 600 times a second. The noise this produces is greatly amplified for most of the abdomen behind the vibrating plate is also hollow (. . .).
- 1353) Adult males sometimes have a strange excrescence on the tip of their snouts. Various theories have been put forward to explain this. One is that it is a hollow that can hold extra air, allowing the reptile to remain submerged longer. But why only males should be given this extra piece of *breathing apparatus* has not satisfactorily been explained.
- 1354) Because animals such as these feed on other things at other times of the year, they can not develop specialised *nectar-collecting apparatus*, for that would make feeding on other substances difficult if not impossible.
- 1355) They are straight or curved fossils bearing close-set 'teeth', and some 4000 species have been described. Palaeontologists realised about 50 years ago that the separate elements were really part of a *skeletal apparatus* of some sort - perhaps *the jaw apparatus* or gill support structure of primitive vertebrates or invertebrates.
- 1356) The wasp's *stinging apparatus*.
- 1357) Loud music, screaming and shouting are torture to the delicate *hearing apparatus* of the typical feline.
- 1358) Certainly the modern cellular machinery, *the apparatus of DNA replication and protein synthesis*, has all the hallmarks of a highly evolved, specially fashioned machine.

Наши налази показују да се домен животиње нешто недоследније структурира метафорама заснованим на машини него други циљни домени. Наиме, у овом домену није нађена потврда да се животиње концептуализују помоћу свих одабраних врста машина: у корпусу српског језика није било илустрација поимања заснованог на полузи и апарату.

У оба анализирана језика потврђено је присуство метафоре ЖИВОТИЊА ЈЕ МАШИНА, а за пресликавање ДЕО ТЕЛА ЖИВОТИЊЕ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ и КРЕТАЊЕ ЖИВОТИЊЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ потврда је нађена у енглеском. Међутим, у оба језика се активност животиње структурира метафором ДОМИНАНТНА АКТИВНОСТ ЖИВОТИЊЕ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ.

Метафоре засноване на механизму користе се, према нашим налазима у оба језика за концептуализацију сложених физиолошких процеса (ФИЗИОЛОШКИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ) и понашања (ОБЛИК ПОНАШАЊА ЈЕ МЕХАНИЗАМ, ПОНАШАЊЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА). Метафоре које користе машинерију у оба анализирана језика служе за разумевање грађе организма (ЖИВОТИЊСКИ ОРГАНИЗАМ ЈЕ МАШИНЕРИЈА). Метафоре засноване на полузи у енглеском језику служе за поимање покрета животињског тела (ЖИВОТИЊСКО ТЕЛО ЈЕ ПОЛУГА), док оне засноване на апарату служе за концептуализацију унутрашњих система повезаних органа (СИСТЕМ ОРГАНА ЈЕ АПАРАТ). Преглед формулисаних метафора и њихових језичких реализација налази се у Табелама 82-84.

Табела 82: Метафоре за циљни домен ЖИВОТИЊА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЖИВОТИЊА ЈЕ МАШИНА	She looked. Saw at once <i>how like a machine it was.</i>	Животиња је постала <i>машина</i> .
ДЕЛОВИ ТЕЛА ЖИВОТИЊЕ СУ ДЕЛОВИ МАШИНЕ	<i>A thing of pumps and levers, valves and switches, controlled by chemicals and electric pulses.</i>	
КРЕТАЊЕ ЖИВОТИЊЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ	Like a <i>machine set in motion</i> , the horse stretches its long, linen-colored neck	
ДОМИНАНТНА АКТИВНОСТ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ	In the tiger, evolution has produced a <i>perfect hunting machine</i> . Five minutes with your pup in the field can help turn him into a <i>bird machine</i> .	мужјак је у највећем броју случајева само „ <i>машина за оплодњу</i> “.

Табела 83: Метафоре за циљни домен ЖИВОТИЊА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ФИЗИОЛОШКИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ	examination of the structure of the mouthparts will therefore give a clue to the <i>feeding mechanism</i> their <i>mechanism for excreting waste products</i> .	Извесни генетски склопови и начини испољења остали су им заједнички, укључујући инсулинске поруке за надзирање метаболизма и, вероватно, <i>препотопски механизам преживљавања</i> у условима оскудице.
ОБЛИК ПОНАШАЊА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	the basic <i>mechanism of purring</i> an inborn ' <i>food variety mechanism</i> ' operating.	научници још не знају који део мозга <i>покреће</i> тај <i>механизам</i> код ове животиње.

ПОНАШАЊЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА	there is an inborn ' <i>food variety mechanism</i> ' <i>operating</i> . may be produced by the moth by just <i>switching off</i> its steering mechanism.	који део мозга <i>покреће</i> тај <i>механизам</i> код ове животиње.
------------------------------	--	---

Табела 84: Метафоре за циљни домен ЖИВОТИЊА засноване на машинерији, полузи и апарату као прототипичним представницима изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЖИВОТИЊСКИ ОРГАНИЗАМ ЈЕ МАШИНИЈА	This idea is directly transferable to the workings of <i>living machinery</i> . A bat is a machine; these millions of wings, with all their wonderful <i>machinery of nerves and muscles</i>	Изгледало је као да траје неко време, док се <i>сложена биолошка машинерија ребара и набора</i> размицала.
ТЕЛО ЖИВОТИЊЕ ЈЕ ПОЛУГА	The mite then seizes the chance to <i>lever itself</i> on to the ant's head	
СИСТЕМ ОРГАНА ЈЕ АПАРАТ	specialised <i>nectar-collecting apparatus</i> part of a <i>skeletal apparatus</i> torture to the delicate <i>hearing apparatus</i> of the typical feline.	

И код овог циљног домена могу се уочити извесне разлике у концептуализацијама, а које зависе од тога на ком елементу изворног домена су засноване. Концептуализација животиње заснована на машини умногоме је налик концептуализацији човека: њоме се превасходно осветљава сложеност грађе организма и важност његовог исправног функционисања. Ови исти аспекти, сугеришу нам резултати наше анализе, додатно су истакнути када је метафорична концептуализација заснована на машинерији. Метафоре засноване на механизму и овде махом служе за осветљавање физиолошких процеса и понашања. Сматрамо да се оваква концептуализација уобичајених образаца понашања може објаснити чињеницом да код њих, као код повезаног кретања механизма, спољни стимуланс у највећем броју случајева изазива одвијање истог физиолошког процеса, који доводи до истог, предвидљивог, одговора. Поједностављена концептуализација животињског тела поново се заснива на полузи: у таквом поимању тело је просто средство којим се, као полугом, врше радње измештања или подизања. Сасвим очекивано, као код човека, скривени рад система унутрашњих органа, метафорички се поима помоћу апарата.

4.9. ПРИРОДА

У овом одељку ћемо размотрити елементе домена ПРИРОДА које осветљава метафора МАШИНА. За почетак, анализа наших корпуса је показала да се природа у најопштијем смислу поима као машина. Оваква концептуализација може се повезати са раније помињаним погледом на свет у коме је све међусобно повезано и хијерархијски устројено у великом ланцу постојања. Анализирајући главне претпоставке овог метафоричног система, Мусолф (Musolf 2005) запажа да он почива и на идеји да иза еволуције стоји неки покретач: бог, природа, природна селекција или људски субјект који као „инжењер“ (за њега инжењер генетике, јер говори о еволуцији и манипулацији генима) игра ту улогу. Другим речима, природа се овде види као систем за који је карактеристично метафорично кретање (из претходног стања у следеће) које се метафором МАШИНА концептуализује као механичко. За нас је овде важан овај последњи увид.

4.9.1. Концептуализација природе као машине

За механицистичку концептуализацију природе користи се метафора ПРИРОДА ЈЕ МАШИНА, а ова се у корпусима реализовала лексемом *machine* и њеним српским еквивалентом *машина*. Под окриљем ове метафоре одвија се пресликавање између живих бића и машинских делова (ЖИВО БИЋЕ ЈЕ ДЕО МАШИНА) које се у корпусу енглеског језика реализовао лексемом *bit*, а у корпусу српског лексемом *точкић*.

Е:

1359) But nature isn't an intricately *wrought machine*. Machines are our tools.
They're not our saviours.

1360) The whole world's a machine. One great, big machine. We're just little *bits* of it.

С:

1361) Велики научник Лаплас, којег сам споменуо међу класичарима *небеске механике*, био је убеђен да смо и ми сами *точкићи велике машине која се зове природа*.

Планета земља се, следствено томе, такође поима и означава као *машина*. У оквиру метафоре ПЛАНЕТА ЗЕМЉА ЈЕ МАШИНА искоришћен је и метафорички потенцијал пресликавања између неименованог творца света и конструктора

машине (НАСТАНАК ЗЕМЉЕ ЈЕ ДИЗАЈН/КОНСТРУКЦИЈА МАШИНЕ), а оно се у корпусу енглеског језика реализовало глаголима *manufacture* и *engineer*. Пресликавање ПРИРОДНИ ПРОЦЕС ЈЕ РАД МАШИНЕ реализовано је глаголом *operate*.

Е:

- 1362) Even the most ardent Mechanists had had to accept that the world contained overwhelming evidence that it had been *manufactured*, or at least heavily *engineered*. But if Old Earth was a *machine*, it was a very old *machine*, and in the ages since its formation, natural processes of the kind argued for by the Mechanists had surely *operated* to modify the world. (СОСА)

Аналогно Земљи, и друга небеска тела (у нашем примеру сунце), али и читав универзум схватају се на овај начин.

Е:

- 1363) And the sun like *a terrible machine*, pile-driving heat into the rock.
1364) In general, the Universe seems to be nearer a great thought than *a great machine*.

Друга концептуализација природе заснована на машини природу структурира као скуп машина (ПРИРОДА ЈЕ СКУП МАШИНА). Климатска својства на планети тако одговарају засебној машини, означеној као *climate machine*, док се еколошки систем поима као еколошка машина (енг. *ecological machine*). У српском језику на овај начин се поима тајфун, *парна машина која сагорева енергију из океана*.

Е:

- 1365) Our planet is littered with proof that pushing the fast forward button on *the climate machine* can mean big trouble. (СОСА)
1366) The preservation of reefs is vital to his people. "The best thing we can do to buy time is to make sure reefs have as much structure as possible - that *the ecological machine* has all its parts," says Sala. " The more complete a reef is, the more resilient it will be to climate change. (СОСА)

С:

- 1367) Тајфун је нека врста *парне машине која сагорева енергију из океана*, тврде стручњаци, истичући да кретање тропског циклона зависи од преовлађујућих атмосферских услова.

Када се природа концептуализује као скуп машина, жива бића више нису машински делови (као горе) већ засебни уређаји. У примерима из корпуса српског језика облици живог света на земљи поимају се и исказују као *машина за опстанак гена, генска машина*, односно као *машина за производњу живота*. У

таквој концептуализацији ЖИВОТ ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНСКОГ РАДА (*машина за производњу живота*).

С:

- 1368) С таквог гледишта производи да смо сви ми - људи, животиње, биљке, бактерије и вируси - *машине за опстанак гена*. Непостојане или пролазне јединке. Човек се у једноме, према закључном суду Ричарда Докинса, битно разликује: „Ми смо саграђени као *генске машине* и одгојени као мемске машине“.
- 1369) Вирус је најсавршеније створење у космосу. Његова биолошка организација није ништа друго него *машина за производњу живота* у његовом најчистијем смислу.

4.9.2. Концептуализација природе као механизма

Природа се у оба анализирана језика поима и као скуп механизма. Ова тврдња је генерализација налаза анализе корпуса који потврђују да се читав спектар разноврсних природних процеса и појава структурира метафором ПРИРОДНИ ПРОЦЕС/ПОЈАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ. У енглеском језику примери сведоче да се процес развоја целокупне живе природе поима и исказује као кретање механизма, што се у корпусу реализовало као *superb natural mechanism, prime mechanism in evolution*.

Е:

- 1370) Survival of the fittest was a *superb natural mechanism* which we damaged.
- 1371) Selection of successful competitors is the *prime mechanism* in evolution.

Истоветну концептуализацију налазимо и у српском језику. Развој природног света исказује се као *механизам промена, механизам еволуције, те механизми природе*. И поједини аспекти тог процеса поимају се на овај начин, те тако имамо *механизам заштите*.

С:

- 1372) Правила припадају нашем концепту. Природа их има само док се не промене. Али ми *механизам промена* не познајемо, нити ћемо га икада упознати. Јер тај механизам, како га ми разумемо, као логичко правило коме се све покорава, у природи једноставно не постоји.
- 1373) Али Дарвинова заслуга јесте у томе, научници се слажу, што је одговорио на питање како се она одиграва, односно открио *механизам еволуције*, а то је - природна селекција.
- 1374) Разумевајући *механизме природе*, учећи од њих и сарађујући са њима, можемо да конструишемо затворени систем који нуди одрживо виђење живота у будућности.
- 1375) Најчешћи *механизам заштите* код скривеносеменица је некомпатибилност полена и жигова исте биљке. Овај механизам обезбеђује високу продуктивност семена - сваки цвет може дати плод.

И процеси који се одвијају на нижим нивоима у живој природи (ћелијском и молекуларном) поимају се на овај начин, па тако имамо *photosynthetic mechanism*, *molecular mechanism*, те *electrical mechanism* и *reaction mechanism*.

Е:

- 1376) In plant cells, *the photosynthetic mechanism* is located deep within the cell's chloroplasts.
- 1377) However *the actual molecular mechanism* by which so much energy can be absorbed during fracture varies a great deal.
- 1378) An *electrical mechanism* for long-distance signalling in plants may be much more general than has previously been recognized.
- 1379) However, we could not conclude from the equation that one molecule of hydrogen, H₂, collides with one molecule of bromine, Br₂, to produce two molecules of HBr. This is because the reaction, like most other reactions, takes place in a number of steps. These steps are called the *reaction mechanism*.

Слични су и налази за домен неживе природе. Помоћу механичког кретања поима се, тако, читав спектар природних појава, од настанка облака, магме, вулканске ерупције, до оштећења озонског омотача. Ово важи и за српски језик, где се на овај начин поимају неке друге појаве, као што су настанак ауроре бореалис, пренос информација, смена годишњих доба, термички процеси.

Е:

- 1380) There is no *mechanism* whereby clouds of particular shapes can spawn daughter clouds resembling themselves.
- 1381) An unknown *mechanism* which causes the magma to subside leads to a drop in pressure which promotes a rapid expansion of gas and tephra through fissures in the cone above.
- 1382) This is important because it is directly relevant to understanding the *mechanism* of a type of eruption not yet observed at first hand by any human being, but one that would make the Mt Pelee eruption pale into insignificance if an example were to occur today.
- 1383) Finally, there are other potentially important ways in which the polar ozone destruction *mechanism* may be perturbed in future but which have not been considered here.
- 1384) This O₃-reducing *mechanism* competes with the O₃-producing cycle I throughout the stratosphere.

С:

- 1385) Исти *механизам који узрокује прелепо светлуцање*, може направити проблеме на сателитима, енергетским мрежама и комуникационим системима на Земљи, али и угрозити астронауте у свемиру, упозоравају истраживачи.
- 1386) Могућност преноса информација брзином већом од светлосне није у супротности са квантном теоријом, али *механизам те појаве* требало би тек да се разјасни.
- 1387) Јер ако Земљин екватор затвара са равни Земљине путање угао једнак косини еклиптике, онда из те претпоставке произлази *цео механизам смене годишњих доба*.
- 1388) Таква математичка теорија дала би много више. Изведена из опробаних природних закона, она би нам открила *цео механизам термичких појава у Земљиној атмосфери*, од којих смо до сада познавали само коначне ефекте.

Механизам се користи и за поимање појава на атомском нивоу у српском језику, па тако наилазимо на *механизам светлосног зрачења*, те *механизам емисије зрачења*.

С:

1389) И ви са својом теоријом очигледно претпостављате да цео *механизам светлосног зрачења* од атома који зрачи до спектралног апарата или до ока функционише тачно онако како се то увек претпостављало, то јест у суштини по Максвеловим законима.

1390) *Механизам емисије зрачења* из атома увек је исти било да је реч о карактеристичном рендгенском зрачењу (. . .) или о зрачењу много мање енергије.

У српском језику, за разлику од енглеског, помоћу кретања ове машине поима се и кретање небеских тела, што се у корпусу реализовало као *небески механизам*, *механизам васионе*, те *небеска механика* односно *механизам њиховог кретања* и *механизам прецесије*. У последњем примеру видимо да се читав свемир може појмити помоћу *механизма*, односно као сасвим специфична врста машине – *перпетуум мобиле*.

С:

1391) Мислила сам да се тако нешто не може догодити у астрономији. Зар се за *небески механизам* не сматра да представља оличење егзактне науке?

1392) Сва кретања ових удаљених сунаца врше се по строгим законима *небеске механике*, пронађеним на оној ситној далекој Земљи којој одавде не видимо ни трага. Оданде је расветљен цео *механизам васионе*.

1393) И остали стари народи познавали су пет таквих луталица: Меркур, Венеру, Марс, Јупитер и Сатурн. Да је и наша Земља члан њихове породице, то нису ни слутили, још мање су могли да објасне *механизам њиховог кретања*.

1394) Узрок и *механизам прецесије* пронашао је тек Њутн и тиме ту посматрањем опажену чињеницу уздигао до растумаченог знања.

1395) Тесла је свемир сагледао као бескрајан, савршен феномен, али, у суштини - *чист механизам*. Неку врсту *перпетум мобила*.

4.9.3. Концептуализација природе као машинерије

Већ смо уочили, анализирајући домен човека, да се машинерија користи за поимање ћелијске грађе у људском организму. Но, једна група примера тичала се грађе ћелије других (некад неименованих) организама и њу ћемо представити овде.

Дакле, наши налази указују да живе ћелије у свом саставу имају неку метафоричну машинерију (односно да се структурирају метафором ЋЕЛИЈА ЈЕ СКУП МАШИНЕРИЈА), која се у корпусу енглеског језика означава као *machinery*, *machinery of life*, *protein-synthesizing machinery* и *biochemical machinery*. Слични су

налази добијени и претрагом корпуса српског језика, где налазимо *машинерију живе ћелије, ћелијску машинерију која ствара беланчевине, те машинерију за читање гена.*

Е:

- 1396) Although viruses, plasmids, and transposons are relatively simple, they are probably not primitive, because they can replicate only inside living cells, using some of the *machinery* of those cells.
- 1397) Indeed, virus' cells' lack the essential *machinery of life* such as enzymes for carrying out respiration and supplying energy; so viruses can 'live' and replicate only by invading the more 'complete' cells of bacteria, plants, or animals, and living as parasites within them.
- 1398) The reason for thinking that chloroplasts have this origin is that they still retain their own DNA and their own *protein-synthesizing machinery*.
- 1399) The term prokaryote is Greek for 'preliminary cell'. They contain sufficient *biochemical machinery* to sustain life, all surrounded by a 'proper' cell membrane made from protein and fat.

С:

- 1400) Већина истраживача не сматра да је вирус „жив“, с обзиром на то да његово реплицирање зависи од *машинерије живе ћелије* домаћина.
- 1401) У ретким случајевима, РНК гласник – молекули направљени од ДНК што преносе информацију до *ћелијске машинерије* која, потом, ствара беланчевине – може се поново вратити у ДНК.
- 1402) Када су се поделиле, геноми једне и друге врсте били су 75 одсто истоветни, што је значило да је склоп (*машинерија*) за читање гена и извршавање налога из прве била делотворна и у другој.

Кад се ова концептуализација пренесе на још сложеније системе, и сам живот и читав свет поимају се, сасвим очекивано, као машинерија. Ово се у корпусу енглеског језика реализовало као *life's machinery* односно *machinery by which the world goes round*. Истоветна концептуализација у корпусу српског језика реализовала се као *машинерија живота*.

Е:

- 1403) Scores of other elements also play small but essential roles in keeping *life's machinery* running.
- 1404) The former used poetic and dramatic style to convey the literally awful realisation that the more science was able to discover about the *machinery by which the world goes round*, the more we become alone within it. God is then banished from our reality.

С:

- 1405) Он је имао поверење у *машинерију живота*.

Са друге стране, и нежива природа се поима на овај начин, па тако временске прилике одговарају климатској машинерији (енг. *machinery of climate and weather*). У српском смо овакву концептуализацију неживе природе нашли при поимању космоса, који је означен као *звездана машинерија*. Природна појава

у овом поимању се пресликава на рад машинерије, што се у енглеском реализовало именицом *workings*, а у српском глаголом *творити*.

Е:

1406) After all, the greatest input of heat from the Sun into the 'weather machine' is in the tropics, and cooling there can have the biggest impact on the *workings* of the whole *machinery of climate and weather*.

С:

1407) И док се потоње честице високе енергије буду удаљавале брзином светлости, на свемир ће се спустити коначна тама. После растакања величанствене *звездане машинерије*, васељена ће драстично успорити, али никада посустати.

1408) Ми живимо наше свакодневне животе, готово уопште не разумевајући свет. И не помишљамо на *машинерију која твори Сунчеву светлост* што омогућује постојање живота, на гравитацију што нас прикива за Земљу која би нас иначе у трену избацила пут космоса, или на атоме из којих смо саздани.

Да систематизујемо налазе: домен ПРИРОДЕ структурира се помоћу изворног домена МАШИНАЕ као машина, механизам или машинерија, али не и као полуапарат. Природа се концептуализује као једна јединствена машина (ПРИРОДА ЈЕ МАШИНА), али и као скуп засебних уређаја (ПРИРОДА ЈЕ СКУП МАШИНА) у оба језика. У првом случају, жива бића се поимају као машински делови (ЖИВО БИЋЕ ЈЕ ДЕО МАШИНАЕ) и у енглеском и у српском. У даљим пресликавањима (за која је потврда нађена само у корпусу енглеског језика) настанак природног света концептуализује се као поступак прављења машине (НАСТАНЕК ЗЕМЉЕ ЈЕ КОНСТРУКЦИЈА МАШИНАЕ), а одвијање природних процеса као рад машине (ОДВИЈАЊЕ ПРИРОДНИХ ПРОЦЕСА ЈЕ РАД МАШИНАЕ). Када се користи друга концептуализација, природа се у оба језика поима као скуп машина, па се поједини њени саставни елементи (нпр. клима) поимају као засебне машине (КЛИМА/ЕКОСИСТЕМ ЈЕ МАШИНА). Потврду метафора ЖИВО БИЋЕ ЈЕ МАШИНА и ЖИВОТ ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНСКОГ РАДА, којима се домен ПРИРОДЕ додатно структурира нашли смо само у корпусу српског језика, што се може видети и из Табеле 85.

Табела 85: Метафоре за циљни домен ПРИРОДА засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРИРОДА ЈЕ МАШИНА	But nature isn't an intricately wrought machine.	био је убеђен да смо и ми сами точкићи <i>велике машине која се зове природа</i> .
ЖИВО БИЋЕ ЈЕ ДЕО МАШИНАЕ	The whole world's a machine. One	да смо и ми сами <i>точкићи</i>

	great, big machine. We're just little <i>bits</i> of it.	велике машине која се зове природа.
ПЛАНЕТА ЗЕМЉА/СУНЦЕ/УНИВЕРЗУМ ЈЕ МАШИНА	But if Old Earth was a <i>machine</i> , it was a very old <i>machine</i> And the sun like a <i>terrible machine</i> , In general, the Universe seems to be nearer a great thought than a <i>great machine</i> .	
НАСТАНАК ЗЕМЉЕ ЈЕ КОНСТРУКЦИЈА МАШИНЕ	had to accept that the world contained overwhelming evidence that it had been <i>manufactured</i> , or at least <i>heavily engineered</i> .	
ОДВИЈАЊЕ ПРИРОДНИХ ПРОЦЕСА ЈЕ РАД МАШИНЕ	natural processes of the kind argued for by the Mechanists had surely <i>operated</i> to modify the world.	
ПРИРОДА ЈЕ СКУП МАШИНА: КЛИМА/ЕКО СИСТЕМ ЈЕ МАШИНА	pushing the fast forward button on <i>the climate machine</i> can mean big trouble. that <i>the ecological machine</i> has all its parts	Тајфун је нека врста <i>парне машине која сагорева енергију из океана</i>
ПРИРОДА ЈЕ СКУП МАШИНА: ЖИВО БИЋЕ ЈЕ МАШИНА		Ми смо саграђени као <i>генске машине</i> Његова биолошка организација није ништа друго него <i>машина за производњу живота</i>
ЖИВОТ ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНСКОГ РАДА		<i>машина за производњу живота</i>

Метафорама заснованим на механизму природа се у оба језика структура као скуп механизма (ПРИРОДА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА), при чему појединачни природни процес или појава одговара засебном механизму (ПРИРОДНИ ПРОЦЕС/ПОЈАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ). Преглед резултата овог дела истраживања дајемо у Табели 86.

Табела 86: Метафоре за циљни домен ПРИРОДА засноване на механизму као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ПРИРОДНИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ		
ЕВОЛУЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	Survival of the fittest was a <i>superb natural mechanism</i> which we damaged. Selection of successful competitors is the <i>prime mechanism</i> in evolution.	Али ми <i>механизам промена</i> не познајемо открио <i>механизам еволуције</i> Разумевајући <i>механизме природе</i>
ЋЕЛИЈСКИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ	<i>the photosynthetic mechanism</i>	

	<i>molecular mechanism</i>	
ПРИРОДНА ПОЈАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ	An unknown <i>mechanism</i> which causes the magma to subside leads to a drop in pressure which promotes a rapid expansion of gas and tephra through fissures in the cone above.	Могућност преноса информација брзином већом од светлосне није у супротности са квантном теоријом, али <i>механизам те појаве</i> требало би тек да се разјасни.

И у метафорама заснованим на машинерији, конститутивни елементи природног света (ћелија, живот, природне појаве) структуришу се као самосталне машинерије, те имплицирају постојање надређене метафоре ПРИРОДА ЈЕ СКУП МАШИНИРИЈА у оба посматрана језика (Табела 87).

Табела 87: Метафоре за циљни домен ПРИРОДА засноване на машинерији као прототипичном представнику изворног домена и њихове лексичке реализације у корпусу

Метафора	Енглески језик	Српски језик
ЋЕЛИЈА ЈЕ СКУП МАШИНИРИЈЕ	the essential <i>machinery of life</i> such as enzymes	реплицирање зависи од <i>машинерије живе ћелије</i> домаћина
ЖИВОТ ЈЕ МАШИНИРИЈА	play small but essential roles in keeping <i>life's machinery</i> running	Он је имао поверење у <i>машинерију живота</i> .
ПРИРОДНА ПОЈАВА ЈЕ МАШИНИРИЈА	the biggest impact on the <i>workings of the whole machinery of climate and weather</i> .	После растакања величанствене <i>звездане машинерије</i>

Као што смо раније истакли, за концептуализације природе засноване на полузи и апарату није било потврде ни у једном посматраном језику. Преглед аспеката циљног домена који се структурирају помоћу одабраних представника изворног домена представљамо у Табели 88.

Табела 88: Аспекти циљног домена ПРИРОДА које структуришу анализирани прототипични елементи изворног домена МАШИНА

аспект циљног домена	машина		механизам		машинерија		полуга		апарат	
	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С	Е	С
природа	+	+								
природни процес			+	+						
ћелија					+	+				
природна појава			+	+	+	+				
живо биће	+	+								
планета земља	+									
клима	+	+			+					

И у концептуализацији природе налазимо да се метафорама заснованим на машини и машинерији осветљава сложеност природних појава и њихово (мање-

више редовно) понављање, док метафоре засноване на механизму служе превасходно за поимање природних процеса. Вреди поновити да за концептуализацију овог домена засновану на полузи и апарату није било потврда ни у корпусу енглеског ни српског језика.

V ЗАКЉУЧАК

У овом истраживању смо, користећи когнитивнолингвистички приступ значењу, испитали међудоменска метафоричка пресликавања заснована на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику. Пресликавања су испитивана на скупу одабраних лексема којима се означавају ентитети из овог изворног домена, а чија су проширења значења анализирана на примерима ексцерпираним из корпуса енглеског и српског језика (*British National Corpus, Corpus of Contemporary American English* и *Корпус савременог српског језика 2013*). Излистани примери употребе тражених лексема из корпуса *BNC* и *KCCJ* су анализирани свеобухватно (без тачке пресека) како би се у потпуности испитао опсег посматране метафоре. Налази су за лексему *machine* допуњени претрагом корпуса *COCA*, која је такође анализирана у целини. Основна значења лексема утврђена су у референтним речницима енглеског и српског језика, после чега су анализи подвргнути они примери код којих је на основу процедуре *MIP* утврђено метафорички мотивисано проширење значења. За сваки од тако издвојених примера дефинисан је елемент искуства који се посматраном лексемом метафорички означава, а њиховим здруживањем и укрупњавањем дошло се до коначног скупа циљних домена који се метафором МАШИНЕ структурирају.

Показало се да се у овај спектар сврставају: ДРЖАВА, ДРУШТВО, ОРГАНИЗАЦИЈА, ПРИВРЕДА, ЧОВЕК, ПРЕБИВАЛИШТЕ, ЖИВОТИЊА И ПРИРОДА. Када се изузму извесне термилошке разлике (економски систем/привреда, политички систем/држава, сложена организација/организација/друштво), овај налаз у великој мери је у складу је са резултатима претходних истраживања метафоре МАШИНЕ у енглеском и српском језику (Kövecses 2010; Ђорђевић 2013; Грујић 2014; Грујић & Danilović Jeremić 2017). У поређењу са Кевечешовим, наше истраживање богатије је за један циљни домен: ПРЕБИВАЛИШТЕ, ДОК ДОМЕНИ ЧОВЕК, ЖИВОТИЊА И ПРИРОДА одговарају његовом јединственом домену ПОГЛЕД НА СВЕТ. Са друге стране, опсег посматране метафоре који смо ми утврдили сиромашнији је за домен КАРИЈЕРА: у нашим корпусима није било никакве потврде да се овај домен апстрактног искуства структурира доменом МАШИНЕ.

Квалитативно испитивање језичких појава омогућава њихово дубинско сагледавање, али истовремено ускраћује поглед на њихову учесталост. У том смислу, сигурни смо да би квантификовање ових налаза дало неке додатне увиде у погледу фреквентности утврђених метафора, како са гледишта појединих домена, тако и са аспекта појединих функционалних стилова. Сматрамо да се у томе огледа и једно од ограничења овог рада. Даље, да је одабрани скуп лексема чије се основно значење односи на изворни домен МАШИНЕ био већи, можда би и резултати били другачији у погледу броја циљних домена, али и елемената који се на овај начин структурирају. И коначно, налази ове анализе ограничени су на језичку грађу до које се дошло претрагом електронских корпуса два посматрана језика. Непотребно је напомињати да би истраживање засновано на другачије одабраном материјалу потенцијално могло довести до нешто другачијих увида.

Кад је реч о резултатима истраживања, полазне хипотезе потврдиле су се током анализе: све анализиране лексеме показале су склоност ка метафоричком проширењу значења у већину, ако не у све утврђене циљне домене. Степен флексибилности је пак био различит: неке су показале способност да структурирају већи број не само домена него и доменских аспеката и самим тим биле семантички далеко продуктивније од других. У овом погледу нарочито су се податним показале лексеме *machine* и *mechanism* у енглеском и њихови српски еквиваленти – *машина* и *механизам*. У погледу појмових пресликавања степен сличности је био веома висок: већина метафора којима се структурира одређени циљни домен потврђена је у оба анализирана језика, а разлике су се махом заустављале на нивоу реализације.

Истраживање метафоре машине показало је да је овде реч о систематичној метафори. Систематична метафора као скуп повезаних међудоменских пресликавања је, као што смо већ напоменули, од посебне важности за когнитивну лингвистику јер се сматра да одражава саму појмовну структуру, односно организацију. Метафора се сматра систематичном када се претрагом корпуса потврди да се, поред тражене лексеме, један или више њених колоката из изворног домена такође употребљавају метафорично за исти циљни домен (Deignan 2005: 37). У нашем случају корпусне потврде систематичности су биле бројне: метафоричке машине *се конструишу, раде, производе, користе*

репроматеријал, кваре, поправљају, разликују по ефикасности, демонтирају, иду у старо гвожђе, без обзира на то који циљни домен структуришу.

Анализа посматраних примера показала је да се у сваком од дефинисаних домена одабрани представници категорије МАШИНА користе за поимање начина на који они, или њихови одређени аспекти, функционишу. Другим речима, фокус метафоре МАШИНЕ је начин обављања рада. У том смислу потврђени су ранији налази когнитивних лингвиста да у основи метафоричне концептуализације засноване на машини стоји проста метафора АПСТРАКТНО ФУНКЦИОНИСАЊЕ ЈЕ ФИЗИЧКО ФУНКЦИОНИСАЊЕ (Kövecses (2010[2002])). Њеним даљим преносом на поједине апстрактне домене искуства са једне стране и на различите врсте машина са друге настаје сплет мрежа метафора којом се структурира широк спектар циљних домена. У центру сваке од ових мрежа налази се основна метафора којом се поима циљни ентитет, а која је заснована на некој од посматраних врста машина (на пример, ДРУШТВО ЈЕ МАШИНА, ДРЖАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ). Даљим међудоменским пресликавањима заједничко је то што се функционисање посматраног ентитета поима као машински рад, сметња или прекид у функционисању као квар или прекид рада машине (а њихово евентуално превазилажење као отклањање квара, поправка или реконструкција), а последица или резултат функционисања као производ машинског рада. У зависности од степена општости на коме се ентитет који се поима налази у својој категорији, он се може концептуализовати као скуп машина, засебна машина или машински део. Тако се, на пример, држава концептуализује као засебна машина кад се посматра на најопштијем нивоу, као свеукупност функција власти, а поједине гране власти одговарају њеном саставном делу. Но, ако је предмет посматрања поједина грана власти, тада се ова концептуализује као индивидуална машина (нпр. ПРАВОСУЂЕ ЈЕ МАШИНА или ЗАКОНОДАВНА ВЛАСТ ЈЕ МАШИНА), из чега следи да се у подлежној концептуализацији држава (у општем смислу) поима као скуп машина. Оваква двострука концептуализација била је честа и на њу смо доследно указивали током пређашњег излагања.

Овај рад није имао за циљ да испита како се горепоменута мрежа метафора развила и због чега се проширила баш на ове циљне домене. Но, сматрамо да би прихватљиво објашњење морало, као и већина метафора, да прати след од

конкретног ка апстрактном. Гоутли (Goatly 2007: 362) предлаже један такав могућ пут настанка спектра концептуализација заснованих на мултивалентном изворном домену МАШИНА. Он сугерише да је коришћење овог изворног домена иницијално везано за сасвим конкретни домен ЉУДСКОГ БИЋА. Ово је сасвим разумљиво ако се има у виду да су се све машине увек јављале уз особу која је њима руковала. Искусвена блискост особе која рукује и предмета којим се рукује могла би на адекватан начин објаснити мотивисаност метафоре ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА. Одатле се поимање могло пренети на друга жива бића која су пореклом, грађом и понашањем слична човеку – животиње, а са њих и на читав природни свет. У другом правцу поимање се могло проширити на домене који се тичу читавих људских заједница, ДРУШТВА, ДРУШТВЕНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ и ДРЖАВЕ, да би се на крају уопштило и на друге системе какви су ПРИВРЕДА и ПРЕБИВАЛИШТЕ.

Ова вишеструка рачвања на путу настанка мреже метафоричних концептуализација заснованих на домену МАШИНА сматрамо да су последица слојевите мотивисаности међудоменских пресликавања. Најпре, у анализи мотивисаности метафоре МАШИНЕ не треба запоставити један њен аспект који је толико очигледан да га је лако превидети – културални. Непотребно је истицати да се не очекује да културе које не познају овај облик технолошког знања имају метафоре засноване на њему. Језици анализирани у овом раду у основи припадају технолошки сличним културама (без обзира на разлике у степену технолошког развоја), што је и омогућило њихово упоређивање у погледу метафоричке концептуализације засноване на изворном домену МАШИНЕ. Но, поред овог, сасвим очигледног, постоји још један културални аспект који мотивише све метафоре засноване на изворном домену МАШИНЕ. У питању је чињеница да у културама оба посматрана језика преовладава такозвани „западњачки“ поглед на свет. Не желећи да га превише упростимо, овде ћемо подвући само једну одлику материјалистичког виђења стварности: по њему, ентитет се сматра простим збиром својих саставних делова. Другим речима, целина не може бити ништа више од укупности својих елемената. Сматрамо да је у оба посматрана језика ово полазни подлежањи став који омогућава метафоричко поимање описаног спектра циљних домена засновано на изворном домену МАШИНЕ.

Данашња мултивалентност овог изворног домена може се приписати чињеници да је машина послужила као податни модел за механицистичко разумевање тела и бића у биологији и медицини, односно природног света у физици. На темељима овог уверења леже даље мотивације анализираних метафоре: искуствена мотивисаност и структурна сличност. О искуственој мотивисаности метафоре МАШИНЕ већ смо говорили: човек је у почетку, као руковалац, био неизбежни пратилац сваке машине. Стога не чуди постојање метафора које и њега самог структуришу као део машине на којој ради или као машину која његов рад замењује. Ове метафоре су пак додатно утемељене на извесној структурној сличности: тело у целини, као и поједини органи, имају, попут машине, покретне и непокретне, видљиве и невидљиве, просте и сложене делове који на усклађен начин врше рад, који доводи до видљивих резултата (тело → рад и кретање, плућа → дисање, систем органа за варење → размена материја, систем органа за репродукцију → рођење детета). Када су једном успостављена пресликавања између изворног домена МАШИНА и конкретног циљног домена ЧОВЕК, она су се метонимијски могла пренети и на апстрактне системе чији је он саставни део (ДРУШТВО, ОРГАНИЗАЦИЈУ, ВЛАСТ и ПРИВРЕДУ). Ови појмовни домени су, уз то, уско повезани са доменом РАДА, који је надређени домен и ЧОВЕКУ и МАШИНИ. Друштво непрестано ради на сопственом уређењу, активности организације најчешће резултирају неким производом (материјалним или нематеријалним), вршење власти је облик рада, а о нераскидивости везе између привреде и рада непотребно је говорити.

У другом правцу пренос се, опет посредством метонимије, могао поступно одвијати између домена МАШИНЕ и других конкретних појмовних домена који се тичу човековог окружења: ЖИВОТИЊЕ, ЖИВЕ ПРИРОДЕ, НЕЖИВЕ ПРИРОДЕ и коначно ПРЕБИВАЛИШТА. За разлику од до сад разматраних циљних домена, за ЖИВОТИЊУ, ПРИРОДУ или ПРЕБИВАЛИШТЕ се не може рећи да врше рад. Стога сматрамо да ова концептуализација није мотивисана постојећом структурном сличношћу, већ потребом да се кретање и промена у свету који човека окружује објасни на механички начин, у складу са духом времена. Дакле, кад је механичко кретање небеских тела једном објашњено механичким радом „небеске машинерије“, било је лако извести сличне метафоре за концептуализацију других природних појава.

Како структурна сличност учествује у мотивисању метафоре МАШИНЕ, јасно је зашто неке структурне разлике између појединих елемената изворног домена доводе до различитих концептуализација истог циљног домена. На ове различитости у концептуализацијама смо доследно указивали током ранијег излагања, па ћемо овде уопштити досадашње налазе.

Кренимо од најједноставније концептуализације, која је заснована на простој машини – полузи. Рад који се њоме врши једноставан је и видљив, а она сама нема сложену структуру. Сматрамо да се стога сложени аспекти циљног домена метафором ПОЛУГЕ осветљавају на знатно поједностављен начин: занемарујући чињеницу да они сами имају саставне делове који се налазе у неком међусобном односу, осветљени аспекти циљних домена се овом метафором поимају као просто средство помоћу кога се могу обавити мање захтевни задаци, односно на директан начин постићи одређени циљеви. Кад је реч о метафори заснованој на механизму, структурна сличност између његове конструкције (која је сложенија него код полуге, јер се састоји од делова) и начин вршења рада (који није измештање или подизање путем дејства силе, већ повезано кретање делова у захвату) разлог су зашто се као механизам концептуализују одвијање процеса и рад међусобно повезаних ентитета (од физиолошких процеса у домену ЧОВЕКА и ЖИВОТИЊЕ до административних или судских у домену ДРЖАВЕ). Следеће место на скали растуће сложености конструкције и опадајуће видљивости рада заузимају машина и машинерија. За ова два елемента изворног домена карактеристична је сложена комбинација функција делова (како покретних, тако и непокретних) који врше различит рад у различитим фазама производног процеса (чији степен видљивости може бити различит), доводећи до резултата који је увек исти. Стога је тема метафора МАШИНЕ и МАШИНИРИЈЕ превасходно усклађивање и одржавање различитих функција циљног ентитета, њихова ефикасност и истоветност резултата рада. Како смо већ указивали, метафором МАШИНИРИЈЕ се може додатно истаћи сложеност како саме структуре која се поима, тако и рада који она обавља. На структурној сличности се даље заснива и метафора АПАРАТА, која, како наша анализа показује, тежи да искористи два својства овог елемента изворног домена: чињеницу да је рад који он врши увек скривен (из ког разлога се, примера ради, на њему заснива концептуализација рада политичке

организације) и свест о томе да за његово обављање није нужно учешће покретних делова (што објашњава концептуализацију перцепције или когниције, на пример). Рецимо овде и да највише место на скали растуће сложености конструкције (и опадајуће видљивости рада) заузима миљеник међу машинама савременог доба – компјутер, чији метафорички потенцијал није био предмет испитивања нашег рада.

Важно запажање произашло из нашег истраживања тиче се принципа једносмерности метафоричке концептуализације (видети одељак 2.1.6). Као што смо раније предочили, у теорији појмовне метафоре постулира се да се метафоричко поимање одвија само у једном смеру: од изворног ка циљном домену. Но, ми смо у случају појмовних домена ЧОВЕК и МАШИНА уочили интригантно преклапање улога при формирању метафоре: ова два домена се обострано поимају један помоћу другог. Овакво преклапање не може се адекватно објаснити досадашњим теоретским налазима.

Сматра се, наиме, да је једно од важних својстава метафоре незаменљивост улога изворног и циљног домена. Но, примери из којих се види да се метафоричка пресликавања ипак одвијају и у повратном смеру указују да ово својство није сасвим испитано и да би му требало посветити више пажње. Да поновимо већ навођене примере. Исказ *Одјутрос сам нешто зарђао* језичка је реализација метафоре ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА, која је већ била предмет наше анализе. Но, искази *Чини ми се да мотор мало кашљуца* или *Овај компјутер се поново заглупео* реализације су метафоре МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК, у којој налазимо исте појмовне домене на међусобно замењеним местима (изворни је постао циљни и обрнуто). Овакви и слични примери наоко се косе са принципом једносмерности. Напомињемо да су у питању два конкретна домена, увршћена у метафору ЛАНАЦ ПОСТОЈАЊА и у литератури сврстана међу уобичајене изворне домене. Како објаснити њихову способност да се међусобно метафорички структуришу? Могуће је да је реч о настанку „петљи“ при уланчавању метафора. Како смо већ изложили, до уланчавања долази када изворни домен који се користи за поимање апстрактних циљних домена и сам постане циљни, а за његово се структурирање користе неки други изворни домени. До онога што смо ми назвали „петљом“ у уланчавању долази када се за структурирање таквог домена (који сада постаје

циљни) као изворни употреби домен за чије се структурирање он сам већ користи. Специфичност „петљи“ које смо до сада запазили при уланчавању је у томе што настају узајамним структурисањем два конкретна, а не конкретног и апстрактног домена. Друго карактеристично обележје на које смо скренули пажњу је да формирању ових наоко „реверзибилних“ структурних метафора не претходе исте онтолошке метафоре: у метафори ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА претходећом онтолошком метафором се омогућава поимање човека као предмета, док се у метафори МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК циљни домен мора прво персонификовати, а тек онда структурирати помоћу домена живих бића.

За нас најприхватљивије објашњење ове појаве нуди метафора ВЕЛИКОГ ЛАНЦА ПОСТОЈАЊА. Како је овде реч о хијерархијском низу помоћу кога се метафорички концептуализују ствари (при чему један ниво служи за концептуализацију неког другог) и пошто се сматра да је по њему могуће кретати се у оба смера (и навише и наниже), логичан је закључак да било која два нивоа могу да се активирају као изворни, односно циљни. Из тога произилази привидна двосмерност метафора ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА и МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК. Међутим, како се циљни домен ЧОВЕК налази изнад изворног домена МАШИНА на овом ланцу, да би се обавило његово метафоричко структурирање помоћу предмета потребно је претходно му метафорички променити онтолошки статус – постварити га. Дакле, када се врши наниже усмерено поимање (елемента са вишег нивоа ланца помоћу елемента са нижег) циљни домен се прво постварује. У другом случају, када се поима елемент са нижег нивоа помоћу вишег (МАШИНА ЈЕ ЧОВЕК), различит је не само смер кретања поимања (које је сада усмерено навише) него и онтолошка метафора која га (поимање) омогућава: пре но што се структурира помоћу домена људског бића, машина се мора персонификовати.

На овај начин, помоћу различитих смерова кретања дуж ланца постојања којима претходе различите онтолошке метафоре, могу се објаснити и друге „резерзибилне“ метафоре код којих се обавља међудоменско пресликавање између конкретних домена као што су ЧОВЕК, БИЉКА или ГРАЂЕВИНА, што ћемо поткрепити неколиким примерима. Метафора ЧОВЕК ЈЕ БИЉКА, чија се језичка реализација види у исказу *Исцрљена болешћу и тешким животом на селу, прерано је свенула* настаје кретањем наниже по ланцу постојања и претходи јој

онтолошка метафора којом се особа постварује. За разлику од ње, метафора БИЉКА ЈЕ ЧОВЕК, као у *Љубичице*, *девојчице*, *дигни главу из травице*. *Лена ти је коса плава и круница миришљава*, настаје кретањем навише и претходи јој персонификација биљке. Исто важи за метафору ТЕЛО ЈЕ ГРАЂЕВИНА (*ћелијски зид*, *срчана комора*) и њен лик у огледалу ГРАЂЕВИНА ЈЕ ТЕЛО (*Део зграде који гледа на двориште*).

Како овај рад испитује појмовни домен машина искључиво као изворни, у овом истраживању није било могуће обухватити и овај аспект метафоре. Но, како он до сада није био помније проучаван, не можемо да не констатујемо да може бити плодна тема неких будућих истраживања, која би за резултат дала исцрпан попис привидно „двосмерних“ метафора, опис и поређење из њих произашлих пресликавања, као и критеријуме селекције домена који се могу узајамно структурисати.

Кад је већ реч о трасирању смера евентуалних будућих студија, напомнимо још једном да је из овог истраживања искључена бројна група машина и са њом повезан вокабулар. Овде нису разматране метафоре засноване на превозним средствима (моторним возилима, средствима ваздушног, железничког и поморског саобраћаја) јер би, како смо раније образложили, њихова анализа укључивала и схему ПУТАЊЕ, као нераскидив елемент концептуализације. У том смислу, предлажемо и ову тему као могући предмет интересовања будућих истраживача, а ми ћемо у остатку овог поглавља сажети главне резултате нашег рада: генерализоваћемо налазе који се тичу метафоричке концептуализације идентификованих циљних домена и дати преглед метафорички мотивисаних проширења значења анализираних лексема.

Гледано са аспекта циљева нашег истраживања, утврдили смо да је опсег метафоре МАШИНЕ потпуно исти у оба језика. Електронски корпуси нам сведоче о истоветном спектру домена апстрактног искуства за чије поимање она служи. И метафоричке концептуализације појединачних циљних домена показују веома висок степен сличности, док се разлике јављају на нивоу њихових језичких реализација. Како су одлике и метафоричних концептуализација и њихових језичких реализација за сваки посматрани језик раније систематизоване у одељцима који су разматрали одговарајуће циљне домене, ми ћемо се овде, како

бисмо избегли непотребна понављања, усредсредити на систематизацију уочених поклапања, сличности и разлика међу њима, крећући се већ утврђеним спектром циљних домена. Дакле, на занемарујући разлике, размотрићемо заједничке одлике метафоричког поимања сваког од следећих домена: ДРЖАВА, ДРУШТВО, ОРГАНИЗАЦИЈА, ПРИВРЕДА, ЧОВЕК, ПРЕБИВАЛИШТЕ И ПРИРОДА. Затим ћемо систематизовати налазе који се тичу уочених проширења значења посматраних лексема у два језика. На крају ћемо, на основу представљених сличности у метафоричким концептуализацијама, размотрити како оне доприносе разумевању и обликовању стварности – испитујући идеолошки аспект метафоре МАШИНЕ.

Појмовни домен ДРЖАВЕ веома је сложен и укључује бројне елементе који се потенцијално могу метафорички структурирати. Наше испитивање показало је да се у оба језика метафором МАШИНЕ структурира државна власт у целини, као и у све три засебне гране – извршној, законодавној и судској, а на нивоу поједначне државе, али и изнад (међународни односи) и испод њега (локална власт).

У корпусима оба језика уочене су упадљиве сличности у начину на који се овај домен концептуализује помоћу различитих врста машина, и то не само на нивоу основне метафоре, него и на нивоу даљих међудоменских пресликавања. Тако се и у енглеском и у српском власт поима на основу следећег метафоричног сценарија: држава представља машину, почетак обављања неке активности из домена вршења власти је пуштање машине у погон, само вршење власти је њен рад (који може бити мање или више успешан, односно ефикасан), гране власти су делови машине, а надзор над вршењем власти управљање радом уређаја, док природа претежне активности државе постаје намена машине. Други сценарио државу ментално представља као скуп машина, при чему се сва горенаведена пресликавања спуштају на нижи ниво: грана власти постаје машина за себе, поједини ресори или вршиоци власти постају делови машине итд. Малобројне разлике у метафоричној концептуализацији у два посматрана забележене су тек на нивоу појединих додатних пресликавања.

Концептуализација заснована на механизму такође је двојака: држава се поима као јединствени механизам и као скуп механизма. Пресликавања у оквиру метафоре ДРЖАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ била су далеко обимнија у српском него у енглеском језику, у коме нисмо нашли потврде метафора ВРШЕЊЕ ВЛАСТИ ЈЕ

ПРИМЕНА МЕХАНИЗМА, ВРШИЛАЦ ВЛАСТИ ЈЕ ДЕО МЕХАНИЗМА, УСПОСТАВЉАЊЕ НАЧИНА ВРШЕЊА ВЛАСТИ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МЕХАНИЗМА, ТЕШКОЋА У ВРШЕЊУ ВЛАСТИ ЈЕ ПРЕКИД РАДА МЕХАНИЗМА И ПРЕНОС ВЛАСТИ ЈЕ ТРАНСМИСИОНИ МЕХАНИЗАМ. Концептуализација државе као скупа механизма спушта основну метафору на неки од нижих нивоа – грану или ресор власти, док се даља пресликавања обављају по истом сценарију.

Овај исти образац нашли смо и кад је концептуализација државе заснована на машинерији, са извесним разликама у обиму и заступљености пресликавања. Занимљиво је да се помоћу машинерије у енглеском језику структурира и црквена власт – облик власти који се не структурира другим врстама машина и за који није било никаквих потврда у корпусу српског језика.

Потврда овакве двојакe концептуализације нађена је и кад је реч о апарату: у оба језика забележене су основне метафоре ДРЖАВА ЈЕ АПАРАТ и ДРЖАВА ЈЕ СКУП АПАРАТА. Но, испитивање полуге као машине којом се структурира домен ВЛАСТИ дало је нешто другачије резултате. Основне метафоре ДРЖАВА ЈЕ ПОЛУГА није било ни у једном посматраном језику. То је и разумљиво ако се узме у обзир природа ове прости машине: полугом се врши рад када се на њу делује силом. Држава се, међутим, најчешће не поима као ентитет на који се може силом деловати. Напротив, она је та која силом располаже и влада. Сасвим у складу са тим, показало се да је основна метафора заснована на полузи у оба језика ВРШЕЊЕ ДРЖАВНЕ ВЛАСТИ ЈЕ КОРИШЋЕЊЕ ПОЛУГА, при чему се као полуга поимају државне политике или гране власти.

Вредно је помена да су на мапи метафоричких међудоменских пресликавања између државе и машине празна она места из којих бисмо могли нешто сазнати о положају појединца у овој целини (на шта ћемо се вратити касније). Метафоре којима се елементи циљног домена структурирају на нивоу особе биле су, слободно можемо рећи, спорадичне у оба језика: пресликавање ВОЈНИК ЈЕ МАШИНА потврђено је у оба језика, а пресликавања СУДИЈА ЈЕ МАШИНА и ДРЖАВНИ СЛУЖБЕНИК ЈЕ ДЕО МАШИНИРИЈЕ само у српском.

Метафорична концептуализација домена ДРУШТВА заснована на машини колектив структурише као машину, механизам или машинерију. У оба језика потврђено је присуство метафора ДРУШТВО ЈЕ МАШИНА, ДРУШТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ и

ДРУШТВО ЈЕ МАШИНЕРИЈА. Пресликавање између апстрактног и конкретног функционисања потврђено је у оба језика тамо где је концептуализација друштва заснована на машини и механизму (ФУНКЦИОНИСАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ РАД МАШИНЕ, ФУНКЦИОНИСАЊЕ ДРУШТВА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА, ДРУШТВЕНИ ПРОБЛЕМИ СУ ТЕХНИЧКИ ПРОБЛЕМИ).

Иако је наше истраживање показало је да у концептуализацији друштва као колектива постоји поклапање у два посматрана језика (оба се структуришу истом надређеном метафором ДРУШТВО ЈЕ МАШИНА), када се поимање друштва усредреди на појединца, као основни елемент, концептуализација постаје различита. У енглеском језику појединац се поима: као део машине (а ово пресликавање произилази из основне метафоре ДРУШТВО ЈЕ МАШИНА) и као засебна машина (што имплицира постојање друге основне метафоре у енглеском језику ДРУШТВО ЈЕ СКУП МАШИНА). Сасвим различито од тога, у српском језику појединац у метафоричном поимању друштва структурира се као производни материјал (ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ПРОИЗВОДНИ МАТЕРИЈАЛ). У метафорама друштва заснованим на механизму ни у једном језику није било пресликавања којима се структурира улога појединца. Овај налаз је важан, јер додатно потврђује да се метафором МАШИНЕ појединац не само пасивизира, како смо видели раније, већ и сасвим маргинализује. Друштвени механизам, који поставља и подешава невидљива рука, ради сам од себе, сугерише нам ова концептуализација, независно и одвојено од појединца који га сачињавају. Овакав налаз потврђује и концептуализација заснована на машинерији: у корпусу енглеског језика није било примера који осветљавају структурирање улоге појединца у друштву, а у корпусу српског појединац је видљив једино као припадник одређене друштвене групе (у оквиру метафоре ДРУШТВЕНА ГРУПА ЈЕ МАШИНЕРИЈА), у ком случају поново одговара машинском делу. Метафоре засноване на полузи привидно дају појединцу нешто активнију улогу: он се наоко концептуализује као протагониста друштвене промене (метафором НОСИЛАЦ ДРУШТВЕНЕ ПРОМЕНЕ ЈЕ ПОЛУГА, која је потврђена у оба језика и пресликавањем ДРУШТВЕНА ПРОМЕНА ЈЕ РАД ПОЛУГЕ, које је забележено у српском), али само ако занемаримо чињеницу да је полуга заправо инструмент којим се врши рад онда када постоји ослонац и сила којом се на њу делује. То нас наводи на закључак да ни у овој концептуализацији улога

појединца није активна: он само реагује на дејство споља и врши рад у име неког непознатог ентитета. Ни у концептуализацији друштва заснованој на апарату није видљива улога чланова заједнице: рад апарата и иначе је скривен, па је овај налаз сасвим очекиван.

Испитујући метафоричну концептуализацију друштва уочили смо само пар примера (и то у корпусу српског језика) који дају наговештај одговора на питање ко је конструктор машине друштва и ко њеним радом управља. У питању је држава, чија је дужност да каналише друштвену енергију.

С:

1409) Предстоји време изазова и мобилисања људи који тек почињу да се буде из апатије. Држава је дужна да *конструише машину која ће ангажовати скривену енергију народа.*

1410) Друштвена свест више није жива ствар, већ *машина, моћна машина* којом управљају бирократе!

Поред друштва у целини и појединца, метафорама заснованим на машини структуришу се и процеси који се унутар друштва одвијају. У оба језика у овом погледу постоје велике сличности: и у енглеском и у српском потврђено је присуство метафоре ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНА и ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ, метафора ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНЕРИЈА уочена је само у српском корпусу, а метафоре које процесе структуришу као полугу или апарат нису забележене ни у једном посматраном језику. Разлике се тичу даљих пресликавања која се, како смо запазили, одвијају само у српском језику: метафоре ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА, НЕСМЕТАНО ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ СКЛАДАН РАД МЕХАНИЗМА и ОДВИЈАЊЕ ДРУШТВЕНОГ ПРОЦЕСА ЈЕ РАД МАШИНЕРИЈЕ нису забележене у енглеском корпусу.

Кад је реч о концептуализацији друштвене институције, уочене су бројне сличности у два језика. Метафорама ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ МАШИНА, ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ МЕХАНИЗАМ и ДРУШТВЕНА ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ АПАРАТ потврђена је концептуализација овог ентитета као јединственог уређаја, а метафором ИНСТИТУЦИЈА ЈЕ СКУП МЕХАНИЗАМА њено поимање као збира уређаја у оба језика. Концептуализација друштвене институције заснована на полузи и машинерији није забележена ни у једном посматраном језику. Разлике се и овде уочавају тек на пољу даљих пресликавања: метафоре ДЕЛАТНОСТ ИНСТИТУЦИЈЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА и

УЧИНКОВИТА ДЕЛАТНОСТ ИНСТИТУЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МЕХАНИЗМА било је могуће потврдити само у корпусу српског језика.

Осветљавање финих аспеката друштва, међутим, обавља се различито у два посматрана језика. Метафоре којима се као машина структурирају друштвена свест, идеологија, религија, култура и уметност забележене су само у српском језику. Потврде метафора заснованих на механизму (РЕЛИГИЈА/ЦИВИЛИЗАЦИЈА/КУЛТУРА ЈЕ МЕХАНИЗАМ) нађене су у оба, док се метафора ИДЕОЛОГИЈА/МОРАЛ ЈЕ АПАРАТ уочава само у енглеском језику. У српском корпусу није било потврда да се друштвени обичај поима на овај начин, док су у енглеском потврђене метафоре ОБИЧАЈ ЈЕ МАШИНА, ОБИЧАЈ ЈЕ МАШИНИЈА и ОБИЧАЈ ЈЕ АПАРАТ. Поједине друштвене појаве у енглеском језику структуришу се као механизам (ДРУШТВЕНА ПОЈАВА ЈЕ МЕХАНИЗАМ), а у српском као машина (ДРУШТВЕНА ПОЈАВА ЈЕ МАШИНА).

ОРГАНИЗАЦИЈА се у оба језика структурира помоћу изворног домена машина и у њеном структурирању учествују све посматране врсте машина. И у енглеском и у српском као машина се поимају организације различите делатности, величине и сложености, а у њих спадају: међувладине, политичке, административне, привредне, медијске, верске, културно-уметничке, спортске, али и терористичке/екстремистичке/криминалне организације. Другим речима, основна метафора ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНА потврђена је у оба језика за све наведене врсте организација. На пољу даљих пресликавања заснованих на машини уочене су разлике које ћемо изложити редом. Код међувладиних организација пресликавања између конкретног и апстрактног функционисања обављају је само у српском језику: за метафоре УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ, НЕУЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ НЕЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ и ПОЧЕТАК ОДВИЈАЊА АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАВЉАЊЕ МАШИНЕ У РАД није нађена потврда у енглеском корпусу. Рад политичке организације у оба језика структурира се као рад машине уз богата метафоричка пресликавања: ОСНИВАЊЕ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПРАВЉЕЊЕ МАШИНЕ, УСЛОВ ЗА РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПОГОНСКО ГОРИВО, АКТИВНОСТ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ, ОДРЖАЊЕ РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МАШИНЕ и ЧЛАНОВИ/СИМПАТИЗЕРИ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ СУ МАШИНА ЗА ГЛАСАЊЕ.

Пресликавања су још издашнија у енглеском, где се организација додатно структурише метафорама РЕФОРМА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАСТУРАЊЕ МАШИНЕ, НЕУСПЕХ ПОЛИТИЧКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ УНИШТЕЊЕ МАШИНЕ, ПОТЕНЦИЈАЛНИ ГЛАСАЧИ СУ РЕЗЕРВНИ ДЕО И ИНТЕНЗИТЕТ АКТИВНОСТИ ЈЕ СНАГА МАШИНЕ. Слично се структурира и привредна организација. У оба језика за основно поимање се користе исте метафоре: УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ, РЕЗУЛТАТ РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ И ОСНОВНА ДЕЛАТНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ. Пресликавање између стања машине и стања организације обавља се само у енглеском, а између квара и неуспешног рада само у српском језику. Када се медијска организација структурира као машина, УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СКЛАДАН/ЕФИКАСАН РАД МАШИНЕ у оба језика, а додатна пресликавања УПРАВЉАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈОМ ЈЕ РУКОВАЊЕ МАШИНОМ И СТАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ потврђена су само у енглеском. Спортска организација у оба језика се структурира метафорама ИГРА ТИМА ЈЕ РАД МАШИНЕ, ПОБЕДА ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ, а додатна пресликавања УИГРАВАЊЕ ТИМА ЈЕ ПРИПРЕМА МАШИНЕ ЗА РАД И ПРЕСТАНАК РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАСТУРАЊЕ МАШИНЕ запажена су само у српском. Важан је и налаз да се у српском језику основна организација у друштву – породица – не поима као машина, док у енглеском поред овог основног постоји и додатно пресликавање ОПСТАНАК/ПРОШИРЕЊЕ ПОРОДИЦЕ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ.

Појединац као саставни део организације не осветљава се овом метафором код свих врста организација: невидљив је на пољу међувладине, медијске, културно-уметничке и терористичке/екстремистичке/криминалне. У оквиру политичке организације јавља се у оба језика само као безимени део машине за гласање. У привредној организацији структурира се на различит начин у два језика, што је последица различитих концептуализација: метафором ЧОВЕК У ОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ у енглеском, а у српском ЧОВЕК У ОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕ МАШИНА. Двоструку концептуализацију појединца налазимо и код спортске организације где се појединац у оба језика поима метафором ИГРАЧ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ, а у српском још и пресликавањем ИГРАЧ ЈЕ (ЗАСЕБНА) МАШИНА.

Наше истраживање је показало да се организације, без обзира на врсту, двојачко концептуализују помоћу механизма: као јединствени механизам или као

скуп различитих механизма. У овом другом случају, појединачни механизам у оба језика одговара скупу сличних активности у организацији (СКУП АКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ), или начину рада (НАЧИН РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ, УСПОСТАВЉАЊЕ НАЧИНА РАДА ЈЕ ПОСТАВЉАЊЕ/ПОКРЕТАЊЕ МЕХАНИЗМА). Разлике су поново уочене у домену додатних пресликавања: за метафоре ДЕЛАТНОСТ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАД МЕХАНИЗМА и УЧИНКОВИТ РАД ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ЕФИКАСАН РАД МЕХАНИЗМА није било потврде у енглеском језику, а за метафору ОЧУВАЊЕ НАЧИНА РАДА У ОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МЕХАНИЗМА у српском.

У оба посматрана језика организација се поима и метафором ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ МАШИНЕРИЈА, при чему и у енглеском и у српском поједини њени делови одговарају делу машинерије. Разлике су забележене код даљих пресликавања: КОРЕНИТА ПРОМЕНА НАЧИНА РАДА ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ РАСКЛАПАЊЕ МАШИНЕРИЈЕ забележено је само у српском, а ОДРЖАВАЊЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ЈЕ ОДРЖАВАЊЕ МАШИНЕ САМО У ЕНГЛЕСКОМ.

Метафорично поимање организације као полуге забележено је само у српском, али концептуализација улоге појединца и начина рада у њој истоветна је у оба посматрана језика: ПОЈЕДИНАЦ ЈЕ ПОЛУГА, НАЧИН РАДА У ОРГАНИЗАЦИЈИ ЈЕ ПОЛУГА. Структурирање засновано на апарату потпуно се поклапа. У оба језика потврђена је двојака концептуализација организације: као јединственог апарата и као скупа апарата (ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ АПАРАТ, ОРГАНИЗАЦИЈА ЈЕ СКУП АПАРАТА).

И у домену ПРИВРЕДЕ уочили смо висок степен сличности у два посматрана језика: привреда се поима као машина, механизам, машинерија и апарат и у енглеском и у српском. Једина разлика тиче се поимања заснованог на полузи: метафора ПРИВРЕДА ЈЕ ПОЛУГА потврђена је само у корпусу српског језика. И даља пресликавања имају много заједничког: метафоре ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ РАД МАШИНЕ/МЕХАНИЗМА, СТАЊЕ ПРИВРЕДЕ ЈЕ СТАЊЕ МАШИНЕ, ДИНАМИКА ПРИВРЕДНЕ АКТИВНОСТИ ЈЕ ФАЗА У РАДУ МАШИНЕ, РЕЗУЛТАТ ПРИВРЕДНЕ АКТИВНОСТИ ЈЕ ПРОИЗВОД РАДА МАШИНЕ, НОВАЦ ЈЕ МАЗИВО, ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМСКОГ СИСТЕМА ЈЕ ПОЛУГА/МЕХАНИЗАМ, НАЧИН УРЕЂЕЊА ЕКОНОМСКИХ ОДНОСА ЈЕ МЕХАНИЗАМ, ПОЈЕДИНАЧНА ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ АПАРАТ потврђене су у оба анализирана језика.

Важан налаз односи се на концептуализацију привреде засновану на апарату. Иако се као апарат у оба језика поима читава привреда (ПРИВРЕДА ЈЕ АПАРАТ), али и појединачна привредна активност (ПРИВРЕДНА АКТИВНОСТ ЈЕ АПАРАТ), у енглеском се на овај начин концептуализује и руководство предузећа (РУКОВОДСТВО ПРЕДУЗЕЋА ЈЕ АПАРАТ), па се и његов неуспех пресликава на квар уређаја (НЕУСПЕХ РУКОВОДСТВА ПРЕДУЗЕЋА ЈЕ КВАР АПАРАТА).

Појединац се у енглеском језику, али не и у српском, без обзира на то да ли је произвођач или потрошач робе, концептуализује као део машине или гориво (ПОТРОШАЧ ЈЕ ДЕО МАШИНЕ, РАДНИК ЈЕ ДЕО МАШИНЕ, РАДНИК ЈЕ ГОРИВО). У српском језику привредни субјект се концептуализује као машинерија, а радник као њен део.

Структурирање појмовног домена ЧОВЕК умногоме се поклапа у два посматрана језика; основне метафоре које се за то користе потпуно су исте: ЧОВЕК ЈЕ МАШИНА, ЉУДСКО ТЕЛО ЈЕ МАШИНА/МАШИНЕРИЈА/ПОЛУГА/АПАРАТ, УМ ЈЕ МАШИНА/МЕХАНИЗАМ, ЕМОЦИЈЕ СУ МАШИНА, ПОНАШАЊЕ ЈЕ МЕХАНИЗАМ, КОГНИТИВНА ФУНКЦИЈА ЈЕ МАШИНА/МЕХАНИЗАМ/МАШИНЕРИЈА/ПОЛУГА/АПАРАТ, СТВАРАЛАШТВО ЈЕ МЕХАНИЗАМ. Из њих произашла пресликавања такође су заједничка. У домену људског тела, његово коришћење одговара коришћењу машине, доминантна телесна функција одговара намени, болест квару, а смрт престанку рада машине у оба језика. Делови тела и системи органа поимају се у оба језика као машина/механизам/машинерија/апарат за себе, што је последица концептуализације тела као скупа засебних уређаја.

Овакву двојаку концептуализацију налазимо и на пољу когниције: она се поима као јединствена машина (УМ ЈЕ МАШИНА, МЕНТАЛНИ ПРОЦЕС ЈЕ МАШИНСКИ РАД, УМ ЈЕ МЕХАНИЗАМ), али и као скуп машина исте врсте (ПОЈЕДИНАЧНА КОГНИТИВНА ФУНКЦИЈА ЈЕ МАШИНА/МЕХАНИЗАМ/МАШИНЕРИЈА/ПОЛУГА/АПАРАТ).

Уопштено говорећи, једине разлике које смо уочили у концептуализацији човека су следеће: у енглеском корпусу није било потврде да се људско биће концептуализује као механизам (ЧОВЕК ЈЕ МЕХАНИЗАМ), а у српском да се концептуализује као полуга (ЧОВЕК ЈЕ ПОЛУГА).

Важан налаз овог истраживања тиче се циљног домена који у ранијим студијама није идентификован као део спектра искуства који структурише

метафора МАШИНЕ. Ми смо, наиме, у овом раду показали да се и домен ПРЕБИВАЛИШТА поима у оба језика као машина, иако у овој метафоричној концептуализацији ни изблиза нису заступљене све посматране врсте машина. Концептуализације засноване на машинерији, полузи и апарату нису забележене ни у енглеском ни у српском. У оба посматрана језика идентификовали смо метафоре засноване на машини као прототипичном представнику изворног домена: ГРАД ЈЕ МАШИНА, СМЕТЊА У ФУНКЦИОНИСАЊУ ГРАДА ЈЕ КВАР/ПРЕСТАНАК РАДА МАШИНЕ, СТАНОВНИК ЈЕ ПРОИЗВОДНИ МАТЕРИЈАЛ, РЕЗУЛТАТ АКТИВНОСТИ СТАНОВНИКА ЈЕ ПРОИЗВОД МАШИНЕ и КУЋА/СТАН/ЗГРАДА/ИМАЊЕ ЈЕ МАШИНА. Уз то смо уочили да се у српском, али не и у енглеском, град поима као механизам (ГРАД ЈЕ МЕХАНИЗАМ). Пресликавање између рада машине и функционисања места за живот (ФУНКЦИОНИСАЊЕ ГРАДА/КУЋЕ/СТАНА/ЗГРАДЕ/ИМАЊА ЈЕ РАД МАШИНЕ) у корпусу је потврђено за енглески, али не и за српски језик.

Други циљни домен чија метафоричка концептуализација помоћу машине није раније анализирана у литератури је домен ЖИВОТИЊЕ. И овде су сличности између два језика биле велике. Наиме, и животиње се, попут људи, поимају на механички начин, као машина или машинерија, а њихове активности као намена машине, за шта је било потврде у оба језика (ЖИВОТИЊА ЈЕ МАШИНА, ЖИВОТИЊА ЈЕ МАШИНЕРИЈА, ДОМИНАНТНА АКТИВНОСТ ЖИВОТИЊЕ ЈЕ НАМЕНА МАШИНЕ). Даље, физиолошки процеси који се одвијају у организму животиње, али и њено понашање, структурирају се на исти начин и у енглеском и у српском – као механизми (ФИЗИОЛОШКИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ, ОБЛИК ПОНАШАЊА ЈЕ МЕХАНИЗАМ). Разлике у концептуализацији уочене су када је испитивано поимање засновано на полузи и апарату (за које није било никакве потврде у српском језику, док су у енглеском забележене метафоре сличне оним које се користе за поимање човека: ТЕЛО ЖИВОТИЊЕ ЈЕ ПОЛУГА и СИСТЕМ ОРГАНА ЈЕ АПАРАТ), као и на нивоу даљих пресликавања (јер за метафору ДЕЛОВИ ТЕЛА ЖИВОТИЊЕ СУ ДЕЛОВИ МАШИНЕ и КРЕТАЊЕ ЖИВОТИЊЕ ЈЕ РАД МАШИНЕ није било потврде у српском).

Трећи домен за који је први пут у овом раду утврђено да припада опсегу изворног домена МАШИНЕ је ПРИРОДА. Метафоричка концептуализација природног света сасвим је очекивана, ако се сагледа у светлу чињенице да је већ показано да се жива бића богато структуришу анализираним изворним доменом и да су

реализације метафоричких пресликавања, као што смо видели, биле бројне у оба језика. Ова три циљна домена, ЧОВЕК, ЖИВОТИЊА и ПРИРОДА, могла би се посматрати и као елементи јединственог надређеног домена – ПОГЛЕД НА СВЕТ, што ми у овом раду нисмо учинили желећи да налазе истраживања изложимо на један, сматрамо, подробнији и систематичнији начин.

ПРИРОДА се, дакле, концептуализује као машина или као скуп уређаја (машина, механизма или машинерија), но неопходно је напоменути да ни у једној од ове две концептуализације не учествују ни полуга ни апарат. У првој концептуализацији, ПРИРОДА ЈЕ МАШИНА, којом се у оба језика структурира планета Земља, пресликавање се обавља између живих бића и делова машине. Пресликавања других елемената овог метафоричног сценарија потврђена су само у енглеском језику, где настанак Земље одговара конструкцији машине, а одвијање природних процеса на њој – машинском раду. У другој концептуализацији, ПРИРОДА ЈЕ СКУП МАШИНА, и жива бића и услови за живот поимају се у оба језика као засебни уређаји (ЖИВО БИЋЕ ЈЕ МАШИНА, ЕКО СИСТЕМ ЈЕ МАШИНА), а живот као резултат машинског рада (за које пресликавање је потврда нађена само у српском језику). Кад је концептуализација заснована на механизму, сценарио је нешто другачији: природа се поима не као јединствени stroj, већ као скуп механизма (ПРИРОДНИ ПРОЦЕС ЈЕ МЕХАНИЗАМ). Аспекти циљног домена који се поимају на овај начин, према нашим налазима, укључују у оба језика првенствено процес еволуције, али и различите природне појаве које се одвијају на различитим нивоима (од космолошког до квантног). Сличан је захват метафора заснованих на машинерији: у оба језика њом се структурира и ћелијски микросвет, и природна појава у макросвету, али и сам живот. Сматрамо да је вредна помена и чињеница да се ни у овом домену не обавља пресликавање између конструктора машине природе и имплицираног творца природног света. Ово је, држимо, потврда претпоставке да се може прсликати само искуствено знање о циљном домену. Питања на која људска врста за сада нема одговоре представљају празнину на мапи метафоричких пресликавања, која се у будућности може евентуално допуњавати.

Као што се из свеукупног досадашњег излагања може видети за све анализирани лексеме чије је основно значење везано за одабране припаднике

изворног домен МАШИНА потврђено је проширење значења на већину, или на све представљене циљне домене. Овде ћемо изложити и систематичан преглед проширења њихових значења у оба посматрана језика, како бисмо што потпуније сагледали сличности и разлике у овом погледу. Тиме ћемо заправо уопштити налазе које смо у сваком претходном поглављу изнели разматрајући аспекте, односно елементе циљних домена који се структурирају помоћу одабраних врста машина.

Лексеме *machine* и *машина* показују веома сличне тенденције проширења значења у два језика (Табела 89). Потпуно поклапање праваца проширења нађено је у анализи домена ЧОВЕК, ПРИВРЕДА и ПРЕБИВАЛИШТЕ, где обе посматране лексеме метафорички преносе значење на исте аспекте циљних домена. Веома висок степен сличности запажа се у домену ДРЖАВЕ, ОРГАНИЗАЦИЈЕ, ЖИВОТИЊЕ и ПРИРОДЕ. Разлике су се овде односиле, редом, на означавање: закона као машине, које није забележено у корпусу енглеског језика; породице, животиње у покрету и планете Земље као машине, што није забележено у корпусу српског језика. Шири спектар разлика у смеру проширења значења уочен је у домену ДРУШТВА: у енглеском језику лексема *machine* не користи се да означи друштвену свест, идеологију, религију, културу и уметност у друштву, али ни друштвену појаву.

Табела 89: Преглед забележених проширења значења лексема *machine* и *машина*

Појмовни домен	Сличности и разлике	Елемент на који се проширује значење лексеме	Е	С
ДРЖАВА	сличности	државна власт, тип политичке власти, извршна власт (орган извршне власти: министарство, војска, полиција, локална самоуправа, државна управа), законодавна власт, судска власт	+	+
	разлике	законодавна власт – закон	-	+
ДРУШТВО	сличности	друштво у целини, друштвени проблеми, тип политичке власти, друштвени процес	+	+
	разлике	друштвена свест, идеологија, религија, култура/уметност, негативна друштвена појава	-	+
ОРГАНИЗАЦИЈА	сличности	разне врсте организација (међувладина, политичка, административна, привредна, медијска, верска, културно-уметничка, спортска, терористичка, екстремистичка, криминална)	+	+
	разлике	породична организација	+	-
ПРИВРЕДА	сличности	привреда у целини, привредна грана, привредна активност, привредни субјект	+	+
ЧОВЕК	сличности	људско биће, људско тело (функционисање, грађа и	+	+

		активност); рад, умни рад, когниција, емоције		
ПРЕБИВАЛИШТЕ	сличности	град, кућа, стан, зграда, имање	+	+
ЖИВОТИЊА	сличности	животиња, доминантна активност	+	+
	разлике	Кретање	+	-
ПРИРОДА	сличности	природа, живо биће, клима	+	+
	разлике	планета земља	+	-

Кад је реч о лексемама *mechanism* и *механизам*, анализом је утврђено да оне проширују значења у потпуно истом смеру, односно на потпуно исте елементе домена ОРГАНИЗАЦИЈА, ПРИВРЕДА, ЖИВОТИЊА И ПРИРОДА. У домену ДРЖАВА утврђено је да лексема *mechanism* не означава следеће елементе извршне власти: министарство, војску, полицију и државну управу. За лексему *механизам* у корпусу српског језика једино није забележено проширење значења на Владу, као орган извршне власти. Кад је реч о поимању ДРУШТВА једини аспект код кога је уочено одсуство метафоричног поимања помоћу лексеме *механизам* је друштвена појава. У домену ЧОВЕК лексема *mechanism* не користи се да означи људско биће. Упадљива разлика између два посматрана језика забележена је једино кад је реч о домену ПРЕБИВАЛИШТЕ, на који лексема *mechanism* не проширује значење. Систематизован преглед налаза дајемо у Табели 90.

Табела 90: Преглед забележених проширења значења лексема *mechanism* и *механизам*

Појмовни домен	Сличности и разлике	Елемент на који се проширује значење лексеме	Е	С
ДРЖАВА	сличности	међудржавни односи; државна власт; извршна власт (локална самоуправа); законодавна власт, закон; судска власт	+	+
	разлике	извршна власт (министарство, војска, полиција, државна управа)	-	+
		извршна власт (влада)	+	-
ДРУШТВО	сличности	друштво у целини; тип власти у друштву; друштвени процес, друштвена институција, религија, култура, уметност	+	+
	разлике	негативна друштвена појава	+	-
ОРГАНИЗАЦИЈА	сличности	наддржавна, административна, привредна, медијска, терористичка, екстремистичка, криминална, културно-уметничка организација	+	+
ПРИВРЕДА	сличности	привреда у целини, привредна активност, тржиште, начин уређења привредних односа	+	+
ЧОВЕК	сличности	функционисање и активност људског тела, умни рад, когниција, емоције, понашање	+	+
	разлике	људско биће	-	+
ПРЕБИВАЛИШТЕ	разлике	град	-	+
ЖИВОТИЊА	сличности	физиолошки процес, облик понашања	+	+
ПРИРОДА	сличности	природни процес и природна појава	+	+

Приликом анализе праваца проширења значења лексема *machinery* и *машинерија* највећа сличност забележена је у домену ЖИВОТИЊА, где се обе користе да означе организам. У сличности можемо сврстати и чињеницу да ни једна од посматраних лексема не проширује значење на домен ПРЕБИВАЛИШТА. Кад су разлике у питању, запажено је да је гранање значења нешто богатије у енглеском него у српском при структурирању домена ДРЖАВА, јер се на овај начин означава и црквена власт, односно црквена администрација, али и један ниво извршне власти који није забележен у српском – локална администрација. У домену ДРУШТВА констатовано је да обе лексеме проширују значење тако да могу да именују друштво у целини, и тип политичке власти у њему, али да у енглеском нема проширења значења на друштвене процесе и групе, које је у српском забележено. Кад је реч о поимању различитих врста организација, видимо да се на овај начин у оба језика означавају политичке и медијске, међувладине само у енглеском, а спортске само у српском. У домену ПРИВРЕДЕ, обе лексеме проширују значење на привреду у целини и поједине привредне гране, док се у енглеском овако именује и привредни активност, а у српском привредни субјект. У домену ЧОВЕК, ове се лексеме у оба језика користе да означе људско тело у контексту његове грађе и функционисања, али и когницију, док се на област емоција значење преноси само у енглеском. У домену ПРИРОДА обе се лексеме користе да означе ћелије и природне појаве, али је у енглеском забележено и проширење значења на климу. Преглед сличности и разлика у смислу проширења значења ове две посматране лексеме дајемо у Табели 91.

Табела 91: Преглед забележених проширења значења лексема *machinery* и *машинерија*

појмовни домен	сличности и разлике	елемент на који се проширује значење лексеме	Е	С
ДРЖАВА	сличности	државна власт, тип политичке власти; извршна власт (влада, министарство, војска, државна управа); законодавна власт, закон; судска власт	+	+
	разлике	извршна власт (локална самоуправа); црквена власт, црквена администрација	+	-
ДРУШТВО	сличности	друштво у целини; тип политичке власти у друштву	+	+
	разлике	друштвени процес, друштвена група	-	+
ОРГАНИЗАЦИЈА	сличности	политичка и медијска организација	+	+
	разлике	наддржавна	+	-
		спортска	-	+
ПРИВРЕДА	сличности	привреда у целини; привредна грана	+	+
	разлике	привредна активност	+	-

		привредни субјект	-	+
ЧОВЕК	сличности	људско тело (функционисање и грађа); когниција	+	+
	разлике	емоције	+	-
ПРЕБИВАЛИШТЕ	сличности	(нема проширења значења на овај домен)		
ЖИВОТИЊА	сличности	организам животиње	+	+
ПРИРОДА	сличности	ћелија, природна појава	+	+
	разлике	клима	+	-

Кад је реч о правцима метафоричног проширења значења лексема *lever* и *полуга* првенствено је потребно истаћи да ни у једном од два анализирана језика није забележено да се њима структурирају домени ПРЕБИВАЛИШТА и ПРИРОДЕ. Даље, потпуно поклапање је уочено у домену ЖИВОТИЊА, где се обе лексеме користе да означе тело, као и у домену ДРУШТВО, где служе за исказивање друштвених промена. У домену ДРЖАВА, правци проширења су веома слични: обе се користе да означе државну власт и разне аспекте извршне власти, судску власт и закон, али се енглеском лексемом не именује полиција и законодавна власт у општем смислу. У домену ОРГАНИЗАЦИЈЕ разлике су се тичале искључиво врста организација које се на овај начин исказују, па их можемо делимично приписати и природи нашег узорка: у оба језика констатовано је проширење на политичке и привредне, у српском и на међувладине, медијске, спортске и терористичке, а у енглеском на верске. Кад је по среди домен ПРИВРЕДА оскудна мрежа проширених значења нешто је шира у српском језику, где се поред елемената привредног система на овај начин означавају и појединачне привредне гране, као и привреда у целини. Метафорично поимање ЧОВЕКА као полуге резултирало је проширењем значења обе анализиране именице на људско тело, когницију и емоције, али и на људско биће у енглеском језику. Преглед ових резултата налази се и у Табели 91.

Табела 91: Преглед забележених проширења значења лексема *lever* и *полуга*

појмовни домен	сличности и разлике	елемент на који се проширује значење лексеме	Е	С
ДРЖАВА	сличности	државна власт; извршна власт (влада, министарство, војска, државна управа, локална самоуправа); закон; судска власт	+	+
	разлике	извршна власт (полиција), законодавна власт	-	+
ДРУШТВО	сличности	друштвена промена	+	+
ОРГАНИЗАЦИЈА	сличности	политичка, привредна организација	+	+
	разлике	међувладина, медијска, спортска, терористичка и сл. организација	-	+

		верска организација	+	-
ПРИВРЕДА	сличности	елемент привредног система	+	+
	разлике	привреда у целини, привредна грана	-	+
ЧОВЕК	сличности	људско тело (активност), когниција, емоције	+	+
	разлике	људско биће	+	-
ПРЕБИВАЛИШТЕ	сличности	(нема проширења значења на овај домен)		
ЖИВОТИЊА	сличности	тело животиње	+	-
ПРИРОДА	сличности	(нема проширења значења на овај домен)		

Како смо већ показали, последњи посматрани пар лексема, *apparatus* и *апарат*, не користи се ни у једном анализираном језику за поимање домена ПРИРОДЕ и ПРЕБИВАЛИШТА, те стога и не проширује значење у ова лексичка поља. У домену ПРИВРЕДА и ЧОВЕК констатовани су потпуно исти правци проширења значења: овако се именује привреда у целини и поједине привредне активности, функције људског тела, умни рад и когниција. Проширења на домен ДРЖАВЕ су у великом степену подударна и означавају: државну власт, органе извршне власти и судску власт. На разлике смо наишли код означавања типа политичке власти и органа локалне власти, за шта није нађена потврда у енглеском, док у српском није било потврде да се на овај начин поима и именује законодавна власт. Код домена ОРГАНИЗАЦИЈЕ разлике су се поново јављале само код типа организације за који је примећено проширење значења: у оба језика овако се означава политичка, административна организација, а у српском још и спортска и терористичка. Највећа дивергенција уочена је у домену ДРУШТВО на који посматрана лексема не проширује значење у енглеском језику, и у домену ЖИВОТИЊА, где нису забележена проширења значења српске лексеме. Ови налази систематизовани су у Табели 92.

Табела 92: Преглед забележених проширења значења лексема *apparatus* и *апарат*

појмовни домен	сличности и разлике	елемент на који се проширује значење лексеме	Е	С
ДРЖАВА	сличности	државна власт, извршна власт (влада, министарство, војска, полиција, државна управа), судска власт	+	+
	разлике	тип политичке власти, локална самоуправа	-	+
		законодавна власт	+	-
ДРУШТВО	разлике	друштво у целини	-	+
ОРГАНИЗАЦИЈА	сличности	политичка, административна, верска организација	+	+
	разлике	спортска, терористичка и сл. организација	-	+
ПРИВРЕДА	сличности	привреда у целини, привредна активност	+	+
ЧОВЕК	сличности	функционисање људског тела, умни рад, когниција	+	+

ЖИВОТИЊА	разлике	тело животиње	+	-
----------	---------	---------------	---	---

Као што се из досадашњег прегледа резултата може видети, најбогатије мреже проширења значења забележене су за лексеме *machine* и *mechanism* у енглеском и њихове еквиваленте у српском, а најсиромашније за лексеме *apparatus* односно *apararat*.

Сматрамо да вредност ових налаза није искључиво лексикографска и да они имају и други практично применљиви аспект – педагошки, нарочито у настави вокабулара. Пошто је концептуализација у језику конвенционализована, човек је усваја савладавајући матерњи језик. Но, како се концептуализације разликују од језика до језика, често је у процесу усвајања другог језика потребно усвојити и нове или донекле другачије концептуализације. То значи да ученик мора да уложи извесни когнитивни напор да реорганизује своје знање о свету и перцепцију стварности у складу са захтевима циљног језика. Другим речима, да би језички изразио неко ментално искуство, ученик га мора организовати на такав начин да оно буде у складу са семантичким структурама које су доступне у циљном језику (Tyler 2008).

Ученик страног језика, нарочито на вишим нивоима учења, који се обично поклапају са периодом веће когнитивне и емотивне зрелости, могао би уз помоћ когнитивнолингвистичких објашњења да усваја не само мреже проширења језгреног значења него и начин поимања ентитета на који се проширења односе. Таква обрада семантичких структура у исто време би поспешила како разумевање самог система језика тако и флексибилности људске когниције. На увидима овог типа на часу се може радити на имплицитан начин. У том случају задатак је наставника да ученику стави на располагање довољну количину разноврсног језичког материјала који илуструје дату појаву у циљном језику. Но, ове се појаве могу третирати и експлицитно тако што би се сажета и релевантна когнитивнолингвистичка објашњења давала пре активности које имају за циљ процедурализацију циљних структура, или у току саме комуникације – као корективна повратна информација, односно реакција на грешку у учениковом исказу. Систематичност оваквог третмана могла би да доведе до бржег усвајања, дубљег разумевања и трајнијег знања, а оптерећење ученика би се смањило (јер би уместо низа лексема усвајали мреже повезаних значења). У сваком случају,

задатак би наставника био да: (1) помогне ученику да идентификује услове под којима је могућ избор одређеног језичког средства, (2) илуструје тј. довољним бројем примера и смислених комуникативних активности олакша процес избора, (3) смести ученика у ситуацију што сличнију стварним ситуацијама у којима се изворни говорници опредељују за један а не за неку другу концептуализацију. У ту сврху наставник би могао да користи експлицитна метајезичка објашњења, али и слике, дијаграме и мапе ума.

У овом раду испитали смо и какав је поглед на свет кроз призму МАШИНЕ, односно која је идеолошка функција концептуализације засноване на овом изворном домену. За сагледавање резултата нашег истраживања са идеолошког аспекта важна је тенденција коју је запазио Гоутли (Goatly 2007: 111): свако доба тежи да своју савремену технологију примени као метафорички модел за биологију и физиологију, ако не и космологију. Коришћење метафоре МАШИНЕ за промишљање стварности могуће је пратити од радова Хобса, преко Адама Смита до данашњих дана. У тако појмљеном свету и човек се морао метафорички редефинисати прво као сатни механизам, затим као парна, а касније и као друга, савременија машина. Ова флексибилност објашњава и зашто савремени биолошки и психолошки теоретски модели човека виде као систем за обраду информација.

Ми смо, како смо већ напоменули, у овом истраживању утврдили да је жижа значења, односно преовлађујућа тема метафоре МАШИНЕ поимање функционисања циљних домена. Овај налаз у складу је са резултатима Кевечешове анализе (Kövecses 2010) и наших претходних истраживања (Grujić 2014; Grujić & Danilović Jeremić 2017). Када се структурирају метафором МАШИНЕ циљни домени осветљавају се са аспекта рада који обављају. Код домена ДРЖАВЕ то се огледа у вршењу власти, у домену ДРУШТВА реч је о његовом уређивању, код ОРГАНИЗАЦИЈЕ је у питању обављање одговарајућих активности, а код ПРИВРЕДЕ привредне делатности. Код домена ЧОВЕК преовлађујућа тема је физичко, психичко и умно функционисање, код ЖИВОТИЊЕ и ПРИРОДЕ само физичко, а у домену ПРЕБИВАЛИШТЕ организација простора. Разумљиво је да се као пожељно својство при вршењу рада код свих циљних домена који се појме помоћу домена МАШИНЕ истиче ефикасност. Ипак је висока ефикасност у односу на људски рад својство које дефинише рад машине. Друга позитивна својства која спадају у

типично знање о машинама укључују трајност и поузданост самог строја, сталност квалитета рада и производа. И људски рад је стандардизован: операције се обављају на прописан начин који увек доводи до предвиђеног резултата – производа који је доследно истог квалитета. Са друге стране, уобичајено је да се машине кваре, настали кварови отклањају, дотрајали делови замењују, а застареле и ислужене машине замењују новим. Са аспекта видљивости, некад је процес који оне обављају оку потпуно доступан (као код полуге и механизма), некад делимично (као код машине и машинерије), а некад сасвим скривен (као код апарата и неких врста машина). Сво ово знање примењује се при структурирању апстрактних циљних домена, а ми ћемо се у том светлу осврнути на сваки од њих уопштавајући досадашње закључке о подлежаном погледу на свет који прожима метафору МАШИНЕ.

Кад је реч о домену ДРЖАВА, утврдили смо да се све гране и сви нивои вршења власти метафором МАШИНЕ осветљавају као ентитети који врше непрекидан и складан рад. Тај рад, вршење власти, односно обезбеђење реда и поретка у друштву је ефикасан онда када резултира стабилношћу у заједници. Ефикасност рада машине, дакле, овом метафором нераскидиво се повезује са стабилношћу и миром у друштву. Друго важно својство ове метафоре је да рад представља као процес у коме учествују међусобно усклађени делови. Да би се овакав процес одвијао потребно је поштовати принцип сарадње: делови морају бити прилагођени један другоме у свакој операцији.

Такав помоћу машине појмљен систем има свог скривеног творца коме је јасна намена те сложене машине, операције које обавља и начин на који су повезани њени делови. Појединцу, пак који се њоме служи, или који само посматра њен рад, ова својства не морају нужно бити позната. Њему се, дакле, на овај начин додељује маргинална улога пасивног крајњег корисника резултата рада државе-машине. Ситуација није ништа другачија ни тамо где појединац даје активан допринос вршењу рада. Наиме, појединац који учествује у вршењу власти у оваквој концептуализацији државе потпуно је невидљив, како нам сведоче корпуси оба језика. Сматрамо да је ово једна од најважнијих карактеристика овако појмљеног домена ДРЖАВЕ. На овај начин се, наиме, потпуно скрива ноторна чињеница да власт увек и свуда врше искључиво људи. Неосветљене, дакле,

остају личне тежње, особине и недостаци вршилаца власти, као својства која машине немају. Прикрива се и могућност доношења погрешних, штетних или неправедних одлука, као и повлачења погрешних потеза, јер се ови концептуализују као квар, што имплицира да се њихове последице могу лако отклонити. Затамњује се и чињеница да стабилност власти и поретка скоро никада нису вредност за коју се залажу апсолутно сви припадници неке заједнице. Трвења и сукоби унутар заједнице остају у сенци, јер међусобно усклађени делови машине не могу бити у сукобу. Корпуси нам такође говоре да се владајућа политика и идеологија изједначавају са наменом машине (*колонијална машина, машина раста, машина за производњу богатства, ратна машина*), чиме себи обезбеђују неупитан статус: појединац над наменом машине нема никакву контролу или утицај. На тај начин се, сматрамо, промовише трајност политичког система, без обзира на његову природу.

У овако концептуализованој држави нема места неслагању. Маргинализоване су и вредности попут слободе и врлине. Но, вредност коју ова метафора можда најбоље скрива јесте једнакост: моћ у оваквом друштву концентрисана је на једном месту и одузета појединцу. Чак ни унутар саме машине власти моћ није равномерно распоређена: опште је познато да је неке делове могуће заменити брзо и лако, док се за неке друге, јединствене и важне, не може пронаћи одговарајућа замена. Појединца, стога, дефинише његова функција у овако појмљеној држави. При том, он на саму функцију нема никакав утицај, јер је она унапред задата, како смо већ поменули горе. На тај начин се, већ маргинализовани појединац, додатно пацификује, при чему му се као позитивне вредности намећу оне исте које се сматрају пожељним код машина: ефикасност и издржљивост.

У претходном излагању смо поменули својство машина које се обично сматра позитивним – њихов усклађен и ефикасан рад. Нужан предуслов за ово својство је друштвена сарадња и поштовање колективног интереса. Но, када се овај принцип сагледа кроз критичку призму, намеће се закључак да се у домену државе сарадња и колективни интерес могу остварити тек пошто се појединци и друштвене групе одрекну неких својих вредности и у највећој мери прилагоде захтевима заједнице, односно друштва.

А каква је идеолошка подлога на машини засноване концептуализације друштва? Умногоступљена слична концептуализацији државе, закључујемо на основу овог истраживања. Тај резултат је био и очекиван, јер држава је ипак производ друштва. Друштво се, како смо раније видели, концептуализује као машина која непрестано врши рад на сопственом уређењу поштујући принцип сарадње и стављајући општи интерес изнад личног. Но, овакав модел друштва од погледа скрива чињеницу да тај рад није спонтан – њиме се мора управљати. Другим речима, уређење друштва оваквом метафором представља се као процес са унапред задатим исходом, који је познат творцу машине.

Појединац се овде, сасвим логично, представља као ситан део који обавља своју функцију радећи за целину. Оваквим се моделом, у коме се општи интерес ставља изнад личног, промовише једна друштвено позитивна вредност. Но, у исто време његова нужна последица је лишавање појединца друштвене моћи: његов утицај на исход рада машине друштва је незнатан. Када прихвати такву представу о друштву, појединац ће се лакше повинovati одлукама већине, чак и онда када су оне резултат аутоматског, унапред задатог гласања *гласачке машине*. На тај начин се, даље, ствара свест да су и друштвене институције, обичаји и групе механичке творевине на чији се рад не може утицати. Све ово може резултирати пацификовањем појединца, чиме се умањује простор за друштвену промену.

Указали смо, у исто време, да се овим нужно искључује елемент људске воље, намере и слободе. Људи као делови у машини постају заменљиви и самим тим мање вредни (не само у људском смислу већ и као роба на тржишту рада) од оних других, који нису саставни део машине него њоме управљају. На овај се начин, сматрамо, промовише друштвена неједнакост. Стога смо закључили да метафора машине примењена на људе и људско друштво може послужити пасивизацији човека: његово понашање унапред је одређено раније дефинисаним исходима, што личну слободу чини сувишном.

До врло сличних закључака дошли смо на нижем нивоу: при анализи концептуализације организације. Организација је, поновимо још једном, начин координисања активности људи или производње добара. Ми смо у овом раду захватили широк спектар организација: од међувладиних, преко привредних и медијских до спортских. У нашем ранијем истраживању (Грујић 2014) показали

смо да се, када се рад сложене организације поима као рад машине, као вредност промовише њено исправно, складно и ефикасно функционисање које увек доводи до истих исхода. Но, и овде, као и раније код домена ДРЖАВЕ и ДРУШТВА не смемо сметнути са ума чињеницу да се организација увек и искључиво састоји од појединаца. У том смислу, аспекти организације који се скривају или не осветљавају метафором МАШИНЕ у многоме су слични онима које смо уочили код два горе анализирана домена. Метафором МАШИНЕ, како смо раније показали, рад организације се представља не као интеракција између особа различитих особина, искустава, расположења или способности већ као рад међусобно усклађених, механички повезаних машинских делова. Из тога произилази и идеолошка функција ове метафоре: она улогу човека представља као непроменљиву и унапред дефинисану и, што је још важније, као важнију од човека самог – што овог чини сасвим заменљивим. При томе, и у овом домену су прецизност и брзина при извршењу задатака врхунске вредности, чиме се у други план стављају флексибилност у раду, потреба и способност да се самостално одлучује или проналазе нови начини рада. Као што смо раније закључили, метафором МАШИНЕ свако пословно, друштвено, али и верско удруживање на које човек пристаје по цену сопствене особености, креативности или права на грешку може се представити као сасвим сасвим логично и природно.

Кад је реч о идеолошкој функцији метафоре МАШИНЕ у домену ПРИВРЕДЕ, за њено разумевање неопходно је имати у виду да поимање човека као машине може послужити и као оправдање за захтев да се човек у свом раду и животу понаша као машина у процесу производње. Наиме, сваки пут када је у процес рада уведена нова технологија, пред човека-радника постављен је захтев да се прилагоди тој промени. То прилагођавање, како је већ уочио Гоутли (Goatly 2007: 111), тражи од човека да се понаша као део машине. Ми сматрамо да се ова тврдња може и нешто прецизније формулисати: на тај начин човек постаје издвојен, спољни, сателитски део машине. Његова важност у процесу рада умањује се сваким новим технолошким достигнућем: операције које су њему препуштене да обавља све су једноставније, а допринос читавом процесу све је ништавнији. Самим тим и лично задовољство које би морало произаћи из рада,

као веома важног аспекта људског живота, постаје све слабије, ако га уопште и има.

Но, када се метафором МАШИНЕ овакво стање ствари афирмише и представи као датост, дехуманизујућа природа поделе рада лако се скрива. Јер, ако следимо ову логику, посао који човек-машина обавља нити га дехуманизује нити редукује. Напротив, он човеку само омогућава да ради сасвим у складу са својом новом улогом. Колико је та нова улога у складу са људском природом, која је претежно откривалачка, стваралачка и непредвидива, сасвим је јасно.

Поред тога, важан налаз који смо изнели у ранијем излагању тиче се врхунске вредности која се промовише у домену ПРИВРЕДЕ. Она није, као код раније анализираних домена ефикасност, већ непрекидност. То што је непрестаност производње важнија чак и од њене ефикасности има, сматрамо, посебну функцију. Тиме се афирмише не само савремена радна етика већ и конзументистичка обавеза потрошача да непрекидно купује предмете који се непрестано производе. Истовремено се проглашава неприхватљивом човекова потреба и тежња за доколицом, у којој ће се бавити оним што га испуњава као биће.

А какав је механицистички модел људског бића? Наши налази показују да се људски организам поима као сложен скуп механичких система и подсистема. Сваки елемент овог скупа, стиче се утисак, функционише или изоловано или у складу са само неким, сродним елементима. У сваком случају он добија статус самосталног ентитета који је, уз то, сасвим независан од особе коју сачињава. Сама особа, закључујемо из ове концептуализације, нема много утицаја на процесе који се одвијају у њеном телу. Овакав поглед на човека је прилично одомаћен у савременом западном свету. Стога се може боље сагледати једино ако се супротстави неким другим културним традицијама, на пример источњачким, у којима се тело посматра нераскидиво од бића, које је увек више од простог збира делова.

Са једне стране на овај се начин афирмишу медицински поступци и захвати који су људима интуитивно неприхватљиви: пошто смо сви састављени од истоветних (и заменљивих делова) омогућено је да се узајамном разменом органа, ткива и крви међу људима свакодневно спасавају животи, а како се делови

могу, у недостатку истих, заменити сличним, уместо виталних органа уграђују се механичке направе. У ком ће то смеру одвести човечанство остаје да се види. Но, и сада је могуће наслутити обресе неког будућег бића које је хибрид између човека и машине, а које је последица коришћења метафоре ЧОВЕК ЈЕ КОМПЈУТЕР у медицини, биологији и генетици (видети Goatly 2007: 108-111).

Кад је реч о људском уму, који се концептуализује на исти начин као тело (као скуп сложених механичких система), сматрамо да је жижа значења овде подједнако усмерена на начин рада и на квалитет производа. Како је квалитет производа машине унапред задат и увек исти, не можемо да не закључимо да се оваквим поимањем у сенци оставља прави потенцијал људског ума и могући домет људске креативности. Другим речима, производ духа (попут идеје, решења, уметничког дела и сл.) поистовећује се са материјалним резултатом рада, при чему се од погледа скрива чињеница да су за његов настанак потребни и таленат и посебна склоност и образовање сасвим одређеног типа. На тај начин се умањује вредност креативности. Нешто слично може се уочити и када је у питању свестраност. Ова, некада пожељна, особина данас изазива сумњу и подозрење. У моделу уско специјализованог света, где свака машина има специфичну и јасно одређену намену, вишеструко обдарена особа безмало се сматра аномалијом и бива принуђена да зарад једне жртвује све друге способности. Посебна опасност крије се у потцењивању откривачког потенцијала дивергентног мишљења. Наиме, ако се мишљење представи као процес са унапред дефинисаним фазама, његов исход би требало да увек буде предвидив. На тај начин се перпетуирају постојећи друштвени обрасци, при чему је лако ућуткати критичке гласове, односно искоренити неслагање, а појединца лишити/ослободити личне одговорности.

Сасвим је, онда, логично да метафора МАШИНЕ може да се примени и на пребивалиште таквог човека. Оно се, како смо већ закључили, структурише као задато окружење које директно условљава понашање. Другим речима, између човека и околине нема интеракције. Човеково понашање пуки је одговор на простор. Он тако од ствараоца-градитеља постаје корисник и резултат, односно производ. На овај начин афирмише се идеја да се променом у простору може изазвати промена у понашању која стоји у основи друштвеног инжењеринга. Кад

је реч о концептуализацији животиње и природе помоћу метафоре МАШИНЕ, сматрамо да се на овакав начин афирмише човеков дистанциран и немаран однос према другим живим бићима и околина. Савремени припадник западњачке културе одавно не живи у складу са природом, а такав начин живота овом се метафором може легитимисати: природа као механичко кретање сложених машинских система и не треба да буде саставни део човековог духовног бића. Шта више, као нешто што се може поново направити од расположивих делова, природни свет престаје да буде јединствен и непоновљив, а еколошко уништење не само планете него и њене шире околине више не представља непоправљиву штету.

Да резимирамо. Утврдили смо да се метафором МАШИНЕ у свим анализираним доменима осветљава рад док се истовремено промовише његова ефикасност и непрекидност. Рад и ефикасност/непрекидност представљају се на тај начин као нераскидиво повезани појмови, иако то нису. Вредност рада се, наиме, већим делом историје мерила кроз квалитет његових резултата. Другим речима, број производа у јединици времена није био мера достигнућа. Када се ефикасност и непрекидност рада овом метафором ставе испред квалитета или оригиналности, нужно се умањује улога креативности. Сматрамо да то на општем плану доводи до афирмације осредњости. Човек се, а следствено томе и сваки облик људске организације (од породице, преко предузећа, до друштва и државе), метафором МАШИНЕ дехуманизује, деперсонализује, редукује и лишава особености, слободне воље и права на различитост.

Метафором МАШИНЕ редукован човек је у широј слици смештен у себи сада сасвим примерен свет: у оним кратким периодима када не обавља механички и репетитиван посао у некој организацији устројеној на принципу ефикасности он живи у згради-машини, која се налази у неком ни по чему посебном граду-машини, који ће човека прилагодити себи и сасвим га одвојити од других врста (животиња и биљака, које су такође машине), са којима сасвим случајно дели исту планету-машину и исти, механички, космос.

До ове суморне коначне слике не бисмо могли доћи служећи се искључиво теоретским оквиром појмовне метафоре. Наиме, дводоменски модел метафоре, који смо користили у овом раду, омогућио нам је да подробним испитивањем

међудоменских пресликавања сагледамо како грубе, тако и танане везе између посматраних појмовних домена. Такође је омогућио да везе формиране на местима која се осветљавају метафоричком концептуализацијом формулишемо као појмовне метафоре. Когнитивнолингвистички приступ језику даље нам је послужио да испитамо њихову мотивисаност, односно да одговоримо на питање како се врши селекција домена између којих ће се обавити пресликавање. Међутим, за овај модел метафоре остају невидљиве друштвене и политичке импликације тако насталих веза. Управо тај непопуњен простор сцена је на коју ступа критичка анализа метафоре, као један од огранака критичке анализе дискурса. Полазећи од тога да метафоре имају способност да потајно уобличавају наша уверења и ставове (а самим тим и одлуке и потезе), ми смо критичку анализу метафоре употребили као драгоцен алат који нам је омогућио да се усредсредимо на идеолошку потку метафоре МАШИНЕ: на скуп идеја, или поглед на свет, који се њом легитимишу, афирмишу или промовишу. На тај начин смо метафору сагледали и из друштвене перспективе. Сматрамо да је такав поглед далеко свеобухватнији од оног који бисмо добили користећи се искључиво когнитивнолингвистичким приступом, јер је овај склон да занемари контекст у коме се анализирана појмовна метафора јавља. Сматрамо да смо на тај начин анализи појмовне метафоре додали и социјалну димензију и тако обогатили и бојом и детаљем позадину из које метафоричко поимање израња.

ЛИТЕРАТУРА

- Allbritton, D. W. (1995). When metaphors function as schemas: Some cognitive effects of conceptual metaphors. *Metaphor and Symbolic Activity*, 10, 33-46.
- Aristotel (1980). *Politika*. Beograd: BIGZ.
- Barcelona, A. (ed.) (2000). *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Barcelona, A. & Valenzuela J. (2011). An overview of cognitive linguistics. In: Brdar, M., Gries, S. T. Žic Fuchs M. (eds.), *Cognitive Linguistics: Convergence and Expansion*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 17-44.
- Baxter, L. A. (1992). Root metaphors in accounts of developing romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 9, 253-275.
- Berlin, B. & Kay, P. (1969). *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*. Berkeley: University of California Press.
- Brugman, C. & Lakoff, G. (1988). Cognitive topology and lexical networks. In: S. L. Small, G. W. Cottrell and M. K. Tanenhaus (eds.), *Lexical Ambiguity Resolution: Perspectives from Psycholinguistics, Neuropsychology, and Artificial Intelligence*, San Mateo, CA: Morgan Kaufmann, 477-508.
- Boers, F. Lindstromberg, S (2006). Cognitive Linguistics Applications in Second or Foreign Language Instruction: Rationale, Proposals and Evaluation. In: Kristiansen, G.& Archard, M. *Cognitive Linguistics, Current Trends and Future Perspectives*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 305-359.
- Bowlde, B. F. & Gentner, D. (2005). The career of metaphor. *Psychological Review*, 112, 193-216.
- Cameron, L. (2003). *Metaphor in Educational Discourse*. London; New York: Continuum.

- Cameron, L. (2008). Metaphor and talk. In: R. Gibbs (ed.), *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 197-211.
- Cameron, L., R. Maslen, Z. Todd, J. Maule, P. Stratton & N. Stanley (2009). The discourse dynamics approach to metaphor and metaphor-led discourse analysis. *Metaphor and Symbol*, 24(2), pp. 63-89.
- Carver, T. (2008). Real construction through metaphorical language. In: Carver, T. & J. Pikalo (eds.), *Political Language and Metaphor: Interpreting and Changing the World*. New York: Routledge.
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Houndmills, Basingstoke; Hampshire, New York: Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, J. (2005). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- Chilton, P. (2004). *Analysing Political Discourse: Theory and Practice*. London: Routledge.
- Cienki, A., & Müller, C. (eds.). (2008). *Metaphor and Gesture*. Amsterdam: John Benjamins.
- Croft, W., & Cruse, A. (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deignan, A. (2005). *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam; Philadelphia: John Benjamins.
- Dirven, R. & R. Pörings, (eds.). (2003). *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Dirven, R. & Verspoor M. (2004). *Cognitive Explorations of Language and Linguistics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Dirven R., F. Polzenhagen & H. G. Wolf (2007). Cognitive linguistics, ideology, and critical discourse analysis. In: Geeraerts D. & H. Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, Oxford: Oxford University Press, 1223–1240.

- Dorđević, D. (2013). *Mashine-related Metaphors and Metonymies in English*. Master rad odbranjen na Filološkom Fakultetu Univerziteta u Beogradu.
- Evans, V. (2007). *A Glossary of Cognitive Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Evans, V. & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Fauconnier, G. (1985). *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language*. Cambridge, MA & London: MIT Press/Bradford.
- Fauconnier, G. (2007). Mental spaces. In: D. Geeraerts and H. Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, Oxford: Oxford University Press, 351-376.
- Fauconnier, G. & M. Turner (1996). Blending as a central process of grammar. In: A. Goldberg (ed.), *Conceptual Structure, Discourse and Language*. Stanford: Center for the study of language and information (distributed by Cambridge University Press), 113-130.
- Fauconnier, G. & M. Turner (1998a). Conceptual integration networks. *Cognitive Science*, 22, 133-187.
- Fauconnier, G. & M. Turner (1998b). Principles of conceptual intengration. In: J. P. Koenig (ed.), *Discourse and Cognition: Bridging the Gap*. Stanford: SCLI/Cambridge. 269-283
- Fauconnier, G. & M. Turner (1999). Metonymy and conceptual integration. In: K.-U. Panther & G. Radden (Eds.), *Metonymy in Language and Thought*. Amsterdam: John Benjamins, 77-90.
- Fauconnier, G. & M. Turner (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.

- Fauconnier, G. & M. Turner (2008). Rethinking metaphor. In: R. Gibbs (ed.), *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 53-66.
- Filmore, C. (1982). Frame semantics. In: *Linguistics in the Morning Calm* (Linguistic Society of Korea, ed.), Seoul: Hanshin Publishing Company, pp. 111-137.
- Geeraerts, Dirk. 1989. Prospects and problems of prototype theory. *Linguistics* 27: 587-612.
- Geeraerts, D. & H. Cuyckens (2007). Introducing cognitive linguistics. In: D. Geeraerts and H. Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, Oxford: Oxford University Press, 3-23.
- Gentner, D. & Bowdle, B. F. (2001). Convention, form, and figurative language processing. *Metaphor and Symbol*, 16, 223-248.
- Gentner, D., Bowdle, B. F., Wolff, P., & Boronat, C. B. (2001). Metaphor is like analogy. In D. Gentner, K. J. Holyoak, & B. Kokinov (Eds.), *The Analogical Mind: Perspectives from Cognitive Science* (pp. 199-253). Cambridge, MA: MIT Press.
- Gibbs, R. (2006). *Embodiment and Cognitive Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gibbs, Raymond W. (1994). *The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language and Understanding*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gibbs, R. W. (2006). *Embodiment and Cognitive Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gidens, E. (2007). *Sociologija*. Beograd: Ekonomski fakultet.
- Giora, R. (ed.), (2001). *Models of figurative language. Special issue of Metaphor and Symbol (Vol. 16, Nos 3 & 4)*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Glucksberg, S. (1991). Beyond literal meanings: The psychology of allusion. *Psychological Science*, 2, 146-152.

- Glucksberg, S. (2001). *Understanding Figurative Language: From Metaphors to Idioms*. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Glucksberg, S., Brown, M., & M. McGlone, (1993). Conceptual metaphors are not automatically accessed during idiom comprehension. *Memory and Cognition*, 21, 711-719.
- Glucksberg, S. & Keysar, B. (1990). Understanding metaphorical comparisons: Beyond similarity. *Psychological Review*, 97, 3-18.
- Glucksberg, S. & Keysar, B. (1993). How metaphors work. In: A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought: Second edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 401-424.
- Glucksberg, S. & McGlone, M. (1999). When love is not a journey: What metaphors mean. *Journal of Pragmatics*, 31, 1541-1558.
- Goatly, A. (2007). *Washing the Brain – Metaphor and Hidden Ideology*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Grady, J. (1997). 'Theories are buildings' revisited. *Cognitive Linguistics*, 8, 267-290.
- Grady, J. (1999). A typology of motivation for conceptual metaphor: correlation vs. resemblance. In: G. Steen & R. Gibbs (eds.), *Metaphor in Cognitive Linguistics*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 79-100.
- Grady, J. (2007). Metaphor. In: D. Geeraerts and H. Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, Oxford: Oxford University Press, 188-213.
- Grady, J., Oakley, T. & Coulson, S. (1999). Blending and metaphor. In: G. Steen & R. Gibbs (eds.), *Metaphor in Cognitive Linguistics*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 101-124.
- Grujić, T. (2012). Definisiranje semantike glagolskih vremena pomoću termina „osnovno“, „pravo“, „izvedeno“, „nepravo“, *Nasleđe 22*, Kragujevac, 133-145.
- Grujić, T. (2013). Aspekti primene kognitivne lingvistike: nastava gramatike stranog jezika, *Nasleđe 25*, Kragujevac, 171-183.

- Grujić, T. (2014). Metaforička konceptualizacija domena društvene organizacije i čoveka pomoću izvornog domena mašine, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* LVII/1, Novi Sad, 199-214.
- Grujić, T. & J. Danilović Jeremić (2017). Metafora mašine u medijskom diskursu Srbije, *Srpski jezik XXII*, Beograd, 641-655.
- Hiller, B. (2007). *Space is the Machine*. Electronic edition available at www.spacesyntax.com.
- Holme, R. (2009). *Cognitive Linguistics and Language Teaching*. New York: Palgrave, Macmillan.
- Jäkel O. (1995). The metaphorical conception of mind: ‘Mental activity is manipulation.’ In John R. Taylor and Robert E. MacLaury, eds., *Language and the Cognitive Construal of the World*, 197-229. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Jackendoff, R., & Aaron, D. (1991). Review Article. More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor by George Lakoff and Mark Turner. *Language*, 67 (2), 320-338.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Johnson, M. (1993). *Moral Imagination: Implications of Cognitive Science for Ethics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kanigel, R. (1997). *The One Best Way: Frederick Winslow Taylor and the Enigma of Efficiency*. New York: Viking Penguin.
- Keysar, B. & Glucksberg, S. (1992). Metaphor and communication. *Poetics Today*, 13, 633-658.
- Keysar, B., Shen, Y., Glucksberg, S., & Horton, W. (2000). Conventional language: How metaphorical is it? *Journal of Memory and Language*, 43, 576-593.

- Klikovac, D. (2000). *Semantika predloga – Studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet.
- Klikovac, D. (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Klikovac, D. (2008). Šta je to metafora? *Književnost i jezik*, LV/1-2, Beograd, 57-76
- Koller, V. (2004). *Metaphor and Gender in Business Media Discourse: a Critical Cognitive Study*. Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan.
- Kövecses, Z. (1988). *The Language of Love: The Semantics of Passion in Conversational English*. Lewisburg, PA: Bucknell University Press.
- Kövecses, Z. (1991). Happiness: A definitional effort. *Metaphor and Symbolic Activity*, 6, 29-46.
- Kövecses, Z. (2000). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2010[2002]). *Metaphor: A Practical Introduction*. Oxford: OUP.
- Kövecses, Z. & Günter R. (1998). Metonymy: Developing a cognitive linguistic view. *Cognitive Linguistics*, 9, 37-77.
- Labov, W. (1973). The boundaries of words and their meanings. In: C-J. N. Bailey and R. W. Shuy (eds.), *New Ways of Analyzing Variation in English*, Washington: Georgetown University Press, 340-373.
- Langacker, Ronald W. (1987) *Foundations of cognitive grammar*. Vol. 1, *Theoretical prerequisites*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Langacker, Ronald W. (1991). *Foundations of Cognitive Grammar. Volume 2: Descriptive Application*. Stanford: Stanford University Press.
- Langacker, R. W. (2008). *Cognitive Grammar, a Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

- Langacker, Ronald W. (2011). Convergence in cognitive linguistics. In: Brdar, M., Gries, S. T. Žic Fuchs M. (eds.), *Cognitive Linguistics: Convergence and Expansion*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff G. (1987b). The death of dead metaphor. *Metaphor and Symbolic Activity*, 2, 29-46.
- Lakoff, G. (1990). The invariance hypothesis: Is abstract reason based on image schemas? *Cognitive Linguistics*, 1(1), 39-74.
- Lakoff G. (1991). Metaphor and war: The metaphor system used to justify war in the Gulf. Доступно на:
http://lists.village.virginia.edu/sixties/HTML_docs/Texts/Scholarly/Lakoff_Gulf_Metaphor_1.html
- Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In: A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*. 2nd edition, New York: Cambridge University Press, 202-251.
- Lakoff, G. & M. Turner (1989). *More Than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff G. & M. Johnson (1999). *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.
- Lakoff G. & M. Johnson (2003 [1980]). *Metaphors We Live By*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Le Corbusier (1986[1931]). *Towards a New Architecture*. New York: Dover Publications, INC.
- Littlemore, J. (2009). *Applying Cognitive Linguistics to Second Language Learning and Teaching*. New York: Palgrave Macmillan
- Mayr, O. (1986). *Authority, Liberty and Automatic Machinery in Early Modern Europe*, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

- McNeil, I. (2002[1990]). *An Encyclopedia of the History of Technology*. London: Routledge.
- Meyer, C. E. (2002). *English Corpus Linguistics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Müller, C. (2008). *Metaphors Dead and Alive, Sleeping and Waking*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Musolff, A. (1998). Metaphors and Trains of Thought: Spotting Journey Imagery in British and German Political Discourse. In: S. Wright, L. Hanraiss and J. Howorth (eds.) *Language, Politics and Society*, Clevedon: Multilingual Matters, 100-109.
- Musolff, A. (2000). Political Imagery of Europe: a House Without Exit Doors?, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 21/3, 216-219.
- Musolff, A. (2005). Genetic information as part of the “Great Chain of Being.” *Metaphorik.de* 8: 52-70.
- Murphy, G. L. (1996). On metaphoric representation. *Cognition*, 60, 173-204.
- Murphy, G. L. (1997). Reason to doubt the present evidence for metaphoric representation. *Cognition*, 62, 99-108.
- Nikolić, Z. (2005). *Sociologija*. Istočno Sarajevo: Univerzitet u Istočnom Sarajevu.
- Pancake, A. S. (1993). Taken by storm: the exploitation of metaphor in the Persian Gulf War. *Metaphor and Symbolic Activity*, 8, 281-295.
- Patthey-Chavez, G. Genevieve, Claire, Lindsey, & Youmans, Madelaine (1996). Watery passion: the struggle between hegemony and sexual liberation in erotic fiction for women. *Discourse and Society*, 7, 77-106.
- Piper, P. (2006). O kognitivnolingvističkim i srodno usmerenim proučavanjima srpskog jezika. U: P. Piper (ed.), *Kognitivnolingvistička proučavanja srpskog jezika*, Beograd: SANU, 9-46.

- Pragglejaz Group (2007). MIP: A Method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol*, 22 (1), 1-39.
- Quinn, N. (1987). Convergent evidence for a cultural model of American marriage. In: D. Holland & N. Quinn (eds.), *Cultural Models in Language and Thought*, New York: Cambridge University Press, 173-192.
- Quinn, N. (1991). The cultural basis of metaphor. In: J. W. Fernandez (Ed.), *Beyond metaphor: The theory of tropes in anthropology*, Stanford: Stanford University Press, 56-93.
- Radden, G. (2003). How metonymic are metaphors? In: R. Dirven & R. Pörings (eds.), *Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 407-434.
- Radić Bojanić, B. (2010). Primena pojmovne metafore u usvajanju vokabulara engleskog jezika kao stranog. Doktorska disertacija odbranjena na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu.
- Rajt, R. (2007). *Kratka istorija napretka*. Beograd: Geopoetika.
- Rasulić, K. (2004). *Jezik i prostorno iskustvo: Konceptualizacija vertikalne dimenzije u engleskom i srpskohrvatskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet.
- Rasulić, K. (2017). A metaphor biangle. *Metaphor and the Social World* 7:1, 130-151.
- Rasulić, K. i D. Klikovac (2014). *Jezik i saznanje: Hrestomatija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet.
- Reddy, M. J. (1979). The conduit metaphor - case of frame conflict in our language about language. In: A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought* (1st ed.). New York: Cambridge University Press, 228-324.
- Ringmar, E. (2008). Metaphors of social order. In: Carver, T. & J. Pikalo (eds.), *Political Language and Metaphor: Interpreting and changing the world*. New York: Routledge.

- Rohrer, T. (1995). The metaphorical logic of (political) rape. The new wor(l)d order. *Metaphor and Symbolic Activity*, 10, 115-137.
- Rosch, E. (1973). Natural categories. *Cognitive Psychology*, 4, 328-350.
- Rosch, E. (1975a). Cognitive reference points. *Cognitive Psychology*, 7, 532-547.
- Rosch, E. (1975b). Cognitive representations of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology: General*, 104, 192-233.
- Rosch, E. (1978). Principles of categorization. In: E. Rosch and B. B. Lloyd (eds.), *Cognition and Categorization*, Hillsdale, N. J.: Erlbaum, 27-48.
- Rosch, E & C. Mervis C. (1975). Family resemblances: studies in the internal structure of categories. *Cognitive Psychology*, 7, 573-605.
- Santa Ana, O. (1999). Like an animal I was treated: Anti-immigrant metaphor in US public discourse. *Discourse and Society*, 10, 191-224.
- Semino, E. (2002). A sturdy baby or a derailing train? Metaphorical representation of the euro in British and Italian newspapers. *Text*, 22(1), 107-139.
- Silaški, N. (2011). Metafora rata u medijskom diskursu Srbije. U: Kovačević M. (ur.). *Književni standardni jezik i jezik književnosti*, Kragujevac: Filum, 259-269.
- Sinclair, J. (1993). *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.
- Sperber, D. & D. Wilson (1985/1986). Loose talk. *Proceedings of the Aristotelian Society* 86, 153-171.
- Sperber, D. & D. Wilson (1995). *Relevance: Communication and Cognition*, 2nd ed. Oxford: Blackwell.
- Sperber, D. & D. Wilson (2008). A deflationary account of metaphors. In: R. Gibbs (ed.), *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, 84-108.

- Steen, G. J. (1994). *Understanding Metaphor in Literature*. London, New York: Longman.
- Steen, G. J. (2007). *Finding Metaphor in Grammar and Usage: a Methodological Analysis of Theory and Research*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Steen, G., A. Dorst, J. Herrman, A. Kaal, T. Krennmayr & T. Pasma (2010). *A method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Sweetser, E. (1990). *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, J. R. (1995). *Linguistic Categorization. Prototypes in Linguistic Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Talmy, L. (2000a). *Toward a Cognitive Semantics. Volume 1: Concept Structuring Systems*. Cambridge, MA & London: MIT Press/Bradford.
- Talmy, L. (2000b). *Toward a Cognitive Semantics. Volume 2: Typology and Process in Concept Structuring*. Cambridge, MA & London: MIT Press.
- Talmy L. (2011) Cognitive semantics: An overview. In: C. Maienborn, K. von Heusinger, P. Portner (eds.), *An International Handbook of Natural Language Meaning*, Berlin/Boston: Mouton de Gruyter, 622-642.
- Tendahl, M. & W. Gibbs (2008). Complementary perspectives on metaphor: Cognitive linguistics and relevance theory. *Journal of Pragmatics* 40, 1823-1864.
- Turner, M. (1991). *Reading minds: The study of English in the Age of Cognitive Science*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Turner, M. & Fauconnier, G. (1995) Conceptual integration and formal expression. *Metaphor and Symbolic Activity*, 10, 183-203.
- Turner, M., & Fauconnier, G. (1999). A mechanism of creativity. *Poetics Today*, 20, 397-418.

- Turner, M., & Fauconnier, G. (2000). Metaphor, metonymy and binding. In: A. Barcelona (ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*, Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 133-145.
- Tyler, A., Evans, V., (2001). The relation between experience, conceptual structure and meaning: non-temporal uses of tense and language teaching. In: Putz, M., Niemeier, S. i Dirven, R. (eds.), *Applied Cognitive Linguistics I: Theory and Language acquisition*, Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 63-105.
- Tyler, A. (2008). Cognitive linguistics and second language instruction. In: Robinson, P. & Ellis N. (eds.), *Handbook of Cognitive Linguistics and Second Language Acquisition*, New York: Routledge, 456-489.
- Van Dijk, T. A. (1987). *Communicating Racism: Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. London: Sage.
- Van Dijk, T.A. (1998). *Ideology: a Multidisciplinary Approach*. London: Sage.
- Van Dijk, T. A. (2002). Ideology: political discourse and cognition. In: P. Chilton and C. Schäffner (eds), *Politics as Talk and Text: Analytic Approaches to Political Discourse*, Amsterdam: John Benjamins, 143-169.
- Van Teeffelen, T. (1994). Racism and metaphor: the Palestinian-Israeli conflict in popular literature. *Discourse and Society*, 5, 381-405.
- Vasić, R., Jovanović M.,&G. Dajović (2015). *Uvod u pravo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Verwaeke, J., & Kennedy, J. M. (1996). Metaphors in language and thought: Falsification and multiple meanings. *Metaphor and Symbolic Activity*, 11(4), 273-284.
- Verwaeke, J., & Green, C. D. (1997). Women, fire and dangerous things: A critique of Lakoff's theory of categorization. *Metaphor and Symbol*, 12(1), 59-80.

- Vesić Pavlović, T. (2015). *Metaforička preslikavanja slikovne sheme putanje u engleskom i srpskom jeziku*. Doktorska disertacija odbranjena na Filološkom fakultetu u Beogradu.
- Voss, James F., Kennet, Joel Wiley, Jennifer, & Schooler, Tonya Y. E. (1992). Experts at debate: The use of metaphor in the US senate debate on the Gulf crisis. *Metaphor and Symbolic Activity*, 7, 197-214.
- Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organizations*. New York: Oxford University Press.
- Wierzbicka, A. (1996). *Semantics: Primes and Universals*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Wilson, D. and D. Sperber (2004). Relevance theory. In: Horn, L. & G. Ward (eds.), *The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell Publishing, pp. 607-632.
- Wilson, D. & R. Carston (2006). Metaphor, relevance and the 'emergent property' issue. *Mind & Language* 21, 406-433.
- Wodak, R. and Meyer, M. (eds) (2001). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage.

Речници

- OED – *Oxford English Dictionary*. 2nd ed., 20 vols. Oxford: Oxford University Press, 1989.
- РМС – *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I-III. Нови Сад – Загреб: Матица Српска – Матица Хрватска, 1967-1969, IV-VI, Нови Сад – Загреб: Матица Српска – Матица Хрватска, 1969-1976.
- РСАНУ – *Речник српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, Београд: САНУ, 1959-

Корпуси

- British National Corpus (BNC)*. Доступно на: <http://corpus.byu.edu/bnc>.

Corpus of Contemporary American English (COCA). Доступно на:
<http://corpus.byu.edu/coca>.

Корпус савременог српског језика Математичког факултета Универзитета у Београду 2013. Доступно на: <http://korpus.matf.bg.ac.rs>

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Татјана Грујић, виши лектор за енглески језик, запослена је на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. Поред педагошког и научног рада, бави се писменим и усменим превођењем.

Прилог 1

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора Татјана Грујић

Број индекса 11118д

Изјављујем

да је докторска дисертација под насловом

Појмовне метафоре засноване на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику

- резултат сопственог истраживачког рада;
- да дисертација у целини ни у деловима није била предложена за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

Потпис аутора

У Београду, 07.03.2018.

Прилог 2

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Име и презиме аутора Татјана Грујић

Број индекса 11118д

Студијски програм _____

Наслов рада Појмовне метафоре засноване на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику

Ментор Др Катарина Расулић, ванредни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду

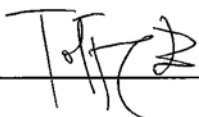
Изјављујем да је штампана верзија мог докторског рада истоветна електронској верзији коју сам предао/ла ради похрањена у **Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског назива доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета у Београду.

Потпис аутора

У Београду, 07.03. 2018.

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Светозар Марковић“ да у Дигитални репозиторијум Универзитета у Београду унесе моју докторску дисертацију под насловом:

Појмовне метафоре засноване на изворном домену МАШИНЕ у енглеском и српском језику

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију похрањену у Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Београду и доступну у отвореном приступу могу да користе сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons) за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство (CC BY)

2. Ауторство – некомерцијално (CC BY-NC)

3. Ауторство – некомерцијално – без прерада (CC BY-NC-ND)

4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима (CC BY-NC-SA)

5. Ауторство – без прерада (CC BY-ND)

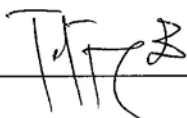
6. Ауторство – делити под истим условима (CC BY-SA)

(Молимо да заокружите само једну од шест понуђених лиценци.

Кратак опис лиценци је саставни део ове изјаве).

У Београду, 07.03.2018.

Потпис аутора

1. **Ауторство.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце, чак и у комерцијалне сврхе. Ово је најслободнија од свих лиценци.

2. **Ауторство – некомерцијално.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела.

3. **Ауторство – некомерцијално – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела. У односу на све остале лиценце, овом лиценцом се ограничава највећи обим права коришћења дела.

4. **Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца не дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада.

5. **Ауторство – без прерада.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, без промена, преобликовања или употребе дела у свом делу, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела.

6. **Ауторство – делити под истим условима.** Дозвољаваате умножавање, дистрибуцију и јавно саопштавање дела, и прераде, ако се наведе име аутора на начин одређен од стране аутора или даваоца лиценце и ако се прерада дистрибуира под истом или сличном лиценцом. Ова лиценца дозвољава комерцијалну употребу дела и прерада. Слична је софтверским лиценцама, односно лиценцама отвореног кода.